

BARTOL KAŠIĆ

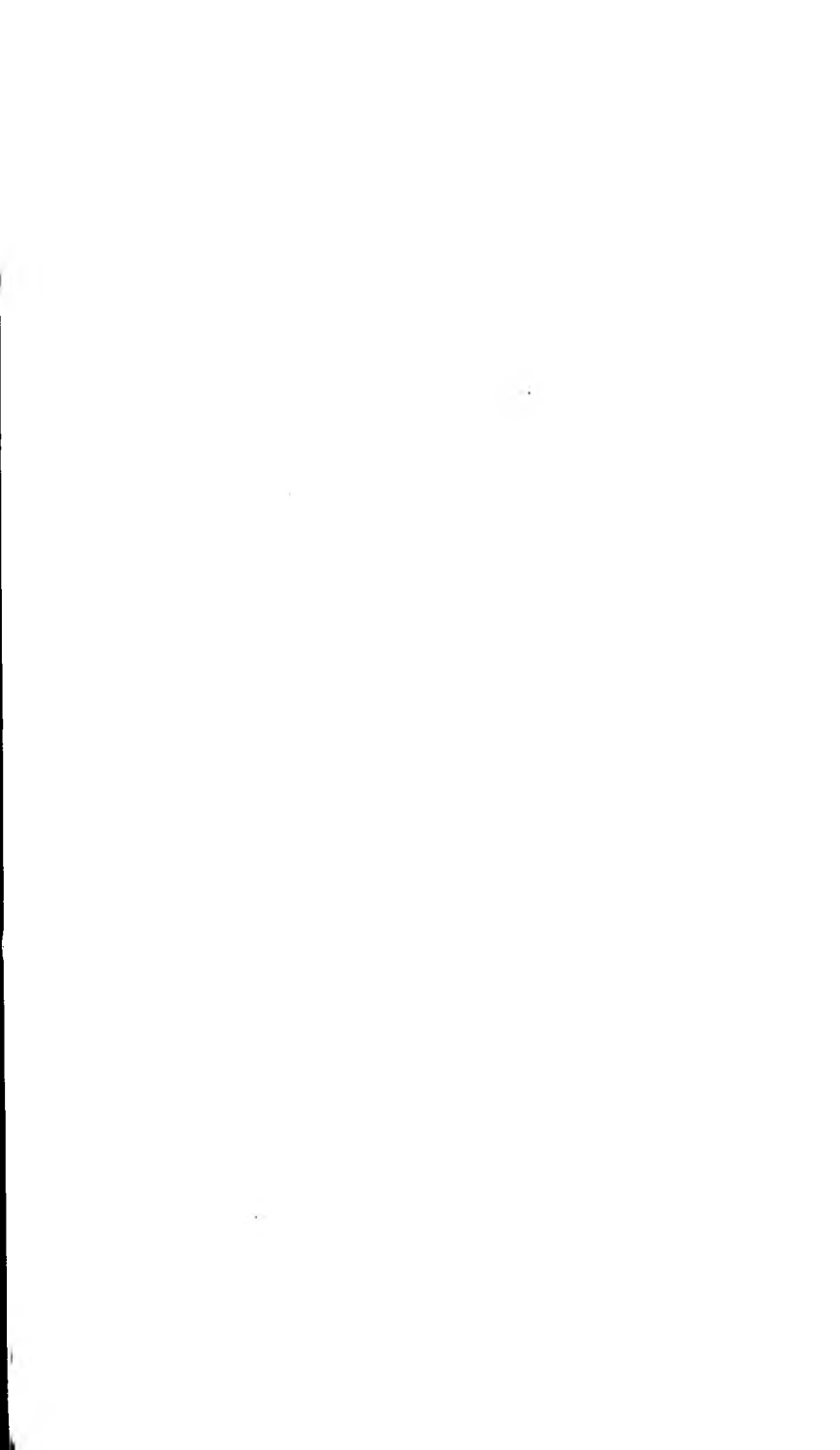
PUTOVANJA

Bartol Kašić

**PUTOVANJA
JUŽNOSLAVENSKIM
ZEMLJAMA**

PRIJEVOD: DR STJEPAN SRŠAN

RIJEČ PREVODIOCA

Tragajući za podacima i povijesnim izvorima za Slavoniju, Baranju i Srijem, u prvom redu za stariju prošlost, naišli smo na Autobiografiju Bartola Kašića koja je napisana početkom 17. stoljeća. Napisao ju je sam autor i glavni učesnik događaja koji se opisuju Bartol Kašić Dalmatinac, na latinskom jeziku a po prvi puta ju je objavio dr Miroslav Vanino, član reda kojemu je pripadao i sam Kašić, dodavši predgovor i bilješke, u izdanju JAZU 1940. godine. Sama autobiografija ima mnogo vrijednih podataka s kraja 16. i početka 17. st. ne samo za Slavoniju, i Srijem, već i za Beograd, Srbiju, Dubrovnik, Dalmaciju i Bosnu, dakle mjesta i područja gdje se sam autor kretao i radio. Osim toga autor nam govori i o prilikama te nastojanjima oko uvođenja općeg jezika u Dalmaciji, umjesto lokalnog dubrovačkog dijalekta, pa čak da se on u praksi koristi i na sjeveru u Slavoniji i Srijemu. Kašić je ujedno pisac prve ilirske gramatike, a osim toga je napisao i druga djela pa tako, osim povijesne dimenzije, on ima i književno-lingvističku. Nadalje kroz njegovu Autobiografiju pratimo prilike i način života, društveno-ekonomska pitanja, prijedloge za rješenje kršćanskog stanovništva pod turskom vlašću i niz drugih zapažanja ili papinog poslanika i kulturnog radnika. Ne možemo a da ne istaknemo Kašićev prilog u prikazivanju prilika i gledanja među našim intelektualcima i književnicima počevši od Dubrovnika do Rima i njihovog držanja obzirom na našu književnost i jezik. No da to blago ne ostane neiskorišteno za širu javnost, u prvom redu zbog sve većeg neznanja latinskog jezika, odlučili smo da prevedemo Autobiografiju na hrvatski jezik i tako približimo vrijedne izvore svakom našem čitaocu. Potreba prijevoda se, naročito s klasičnih jezika, sve više nameće, kako ne bi bili uskraćeni znanja i izvora koji su napisani na jezicima koji se sve manje znaju u širim krugovima intelektualaca. Upravo obratno nego što je bilo u starija vremena kada su takvi pisani izvori nastajali, kada je latinski jezik bio službeni jezik škole, administracije, znanosti i kada se on koristio kao medij povezivanja među našim narodima a ujedno kao evropski univerzalni medij sporazumijevanja i pisanja.

Predgovor i bilješke što ih je uz latinsko izdanje objavio dr Miroslav Vanino lijepo nas uvode i stručno objašnjavaju sam rukopis, život i rad Kašića kao i popratni tekst. Zbog toga smo ostavili bilješke dr Vanina, osim što smo kod pisanja prezimena i mjesta u tekst stavili njihovo, današnje čitanje a u bilješku izvorni Kašićev pojam odnosno grafiju.

Kod prijevoda nije bilo većih poteškoća jer Kašić dobro piše latinski. Istina nije to onaj visoki klasični latinski jezik, ali se ipak uzdiže iz srednjovekovnoga crkvenog ili novovjekoga administrativnog latinskog jezika. Kod prijevoda smo se više držali doslovnijeg načina da se bolje očituje i pokaže duh i način pisanja samog autora, te da tako čitalac stekne sigurnost kod znanstvenog pristupa tekstu. Bilo bi idealno kad bi se takva izdanja mogla objavljivati paralelno na latinskom i hrvatskom prijevodu, no često puta nas pomanjkanje sredstava toga lišava. U našem slučaju upućujemo one koji žele imati latinski tekst na već spomenuto izdanje dr Miroslava Vanina u Gradji za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. XV, Zagreb 1940. godine.

Ova Autobiografija se može s užitkom čitati i kao povijesni izvor, ali i kao pravi putopis, te zanimljivo štivo, uglavnom o životu i radu naših naroda pod turskom vlašću s kraja 16. i početka 17. stoljeća, kako nam ih je predočio njihov očevdac. Većina podataka je vjerodostojna, osim njihovog tumačenja i autorovog gledanja, no to se lako razluči od činjenica.

Posebno nam je drago što možemo ovo djelo prezentirati našoj širokoj javnosti prigodom obljetnice 300 godina oslobođenja Slavonije, Baranje, Srijema i Dalmacije od turske vlasti. Tako je ovaj prijevod mali prilog boljem poznavanju naše prošlosti i svojega naroda pa to opravdava uloženi trud i sredstva.

Radi boljeg pregleda područja i mjesta gdje se Kašić kretao na svojim putovanjima i misijama dodali smo, iz naših edicija, nekoliko karata koje ilustriraju naša područja početkom 17. stoljeća. Na kraju dajemo, kako je uobičajeno, hrvatsko i latinsko kazalo prezimena i mjesta, koje će uveliko poslužiti bržem i efikasnijem snalaženju kod traženja željenih odlomaka.

AUTOBIOGRAFIJA BARTOLA KAŠIĆA

Dr. Miroslav Vanino D. I.

Od brojnih tiskanih Kašićevih djela zadnja su dva izašla g. 1641.: »Pismo od Nasledovanja Gospodina našega Jezusa« i »Vangjelia i Pistule«. U opširnoj kompilaciji »Annali del Seminario Romano«¹ datiranoj g. 1646, navodi o. Jeronim Nappi, duhovnik toga Seminara, slijedeće Kašićeve »još netiskane rukopise na hrvatskom jeziku«:

1] Sermoni brevi sopra tutti gl'evangeli domenicali correnti et sopra alcune epistole.

2] Translatione scelta del Testamento vecchio e nuovo d'alcuni libri.

3] Translatione del libro d'Alberto magno detto Paradisus de virtutibus animae.

4] Apologia latina adversus asserentes versionem illyricam sacrae Scripturae esse a S. Hieronymo Dalmata Doctore maximo scriptam.

5] Tragedia di S. Vinefrida in versi illirici varii.

6] Dialoghi Illirici del Purgatorio, del Paradiso, del Limbo, e del Inferno.

7] Colloquia septem Sultani Solimani de conoscenda vera Dei fide in lingua illirica.

Prijevod Sv. Pisma, kako je poznato, čuva se skoro potpun u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a Novi Zavjet i neki dijelovi Staroga Zavjeta u knjižnici z adarske katedrale. Nazad nekoliko godina Sveučilišna je knjižnica zagrebačka iz ostavine književnog kritičara i kanonika Jakoba Čuke nabavila jedini poznati rukopis duhovne tragedije »Venefride«, koju je kao edito princeps izdao sveuč. profesor dr. Franjo Fancev u osmom svesku »Vrela i Pri-nosa« (1938), str. 116-168.

Nije poznato, da li su sačuvana druga djela Nappeva popisa, u kojem osim prijevoda Bellarminova djela »De ascensione mentis in Deum«² nije spomenuta ni Kašićeva autobiografija, jamačno zato, što g. 1646. još nije bila napisana. Ne zna se, kada ju je Kašić počeo pisati. Svakako nije točno, što kaže njegov znanac i nasljednik u službi hrvatskog penitencijara kod Sv. Petra u Rimu, Dubrovčanin o. Rafo Prodanello, da je naime Kašić počeo pisati svoj život u 76. godini svoje dobi. Kašić je ušao u 76-u godinu 15. kolovoza 1650., no već u ljetu 1649. bio je tako slab i toliko je patio od astmatičkih boli, da nije mogao pri-

sustvovati skupštini rimske provincije, koja se držala u J a k i n u (Ancona). Za ono pak kratko vrijeme od koja četiri mjeseca (od sredine kolovoza do smrti 28. prosinca 1650.), kad se njegovo stanje još pogoršalo groznicom, nije nikako vjerojatno, da bi Kašić bio mogao napisati rukopis ovalikog opsega. Bit će dakle da se Prodanello prevario u godini, koje bi Kašić bio ušao u svoju sedamdeset i šestu, pa moramo uzet, da se Kašić dao na pisanje svog života barem g. 1649., a možda i ranije.

Nije poznato, kamo je dospio izvornik autobiografije. S t o j k o v i ć³ drži, da je autograf onaj primjerak autobiografije, što ga ima Franjevačka biblioteka u D u b r o v n i k u; to ne stoji: pismo nije Kašićevo, a osim toga imadu na kraju toga primjerka dva pripisa pisana istom rukom kojom i čitava autobiografija. (Gl. zadnju stranu ovog izdanja). Ne može se ni reći, da je Kašić možda diktirao Prodanellu te svoje uspomene; toj se pretpostavci protive ova dva razloga: Prodanello sam veli, da je Kašić svoje spomene p i s a o (scribebat), a onda: drugi pripis od iste je ruke, kao i pripis prvi (Prodanellov) i čitav rukopis.

Što se tiče sadržaja tih dvaju pripisa, iz p r v o g a saznajemo neke podatke o posljednjem bolovanju Kašićevu i datum smrti, koji nam je poznat i iz nekrologa napisanog u Rimskom Kolegiju, gdje je Kašić umro (28.XII.1650); zatim, da auctor nije dospio napisati više nego što je do nas doprlo; napokon, da je Kašić »skršen godinama i starošću podjetinjio« i u takvom stanju pisao spomene svog života. Drugi pripis kaže dvoje: da netom priopćeni »additamentum« potječe od Prodanella, i da je Prodanello »tu knjigu poslao iz Rima u D u b r o v n i k na dar o. R a f u T u d i š e v i ć u, sinu svoje sestre«. Kako su oba pripisa pisana istom rukom, slijedi ne samo da primjerak Franjevačke biblioteke nije original, nego da nije ni prijepis učinjen od Prodanella, kako bi se moglo u prvi mah pomisliti. Iz jednoga zapisa poznatoga dubrovačkog Isusovca Ivana Marije M a t i j a š e v i ć a (Mattei, 1714-1791) saznajemo, da se u njegovo doba Kašićev original čuvao u biblioteci dubrovačkoga kolegija, a s njim i prijepis učinjen od o. Š i m u n a C a p i t o z z i a. Zbog njegove važnosti donosimo ovdje zapis u cijelosti:

»Che il P. Bartolomeo Cassio morisse nella Penitenzieria [kod Sv. Petra] di Roma li 28 Dicembre del 1650 di anni 76, s'insinua ancora nella Biblioteca dei Scrittori della Compagnia, nella quale facendosi il Catalogo delle opere, composte e stampate dal Cassio, alcune furono tralasciate, come e stato osservato nelle Annotazioni alla lettera 36 del Tomo Primo delle lettere di G i o r g i o M a t t e i p. 167 dove si nominano; come ancora due manoscritte, cioe la Traduzione del Vecchio e nuovo Testamento in Illirico, ed il Commentario latino della propria Vita ed Azioni, che poco prima dell' estrema malattia aveva incominciato a scrivere, ma non pote finire. Questo fu originale mandato al Collegio di Ragusa dal P. Raffaele Prodanelli, e tra i MSS si conserva nella Libreria colla Copia che ne fece il P. Simone Capitozzi«. (Matijašević »Zilbadone« t. II. p. 767 ss., u Č u l i ć e v u katalogu Franj. bibl. u Dubrovniku br. 416). Capitozzi je djelovao u dubrovačkom kolegiju preko 41 godinu i bio mu rektor u četiri navrata. U njemu je i umro g. 1753. Matijašević je s Cappitozziem živio u dubrovačkom kolegiju otprilike 3 godine (1750—1753), pa njegovo svjedočanstvo, da je Capitozzi učinio prijepis autobiografije, i to po izvorniku, zaslužuje

punu vjeru. Da ipak upravo prijepis autobiografije u Franjevačkoj biblioteci u Dubrovniku potječe od Capitozzieve ruke, o tom se može svak lasno uvjeriti, ako isporedi pismo toga prijepisa s pismom onoga dijela izvornika »Ljetopisa dubrovačkoga kolegija«, koji je napisao Capitozzi. (Gl. »Vrela i Prinosi« sv. 7., 1937., str. VII).

Mlađi je od Capitozzieva prijepis, koji se nekoć (u devetom deceniju 19. stoljeća) nalazio u biblioteci dubrovačke rezidencije Isusovačkog reda, a danas je u arhivu mletačko-milanske provincije Isusovačke u Padovi. Čini se, da taj potječe od Jurja Ferića (1820), kapitularnog vikara iza smrti zadnjeg dubrovačkog nadbiskupa.

Treći su prijepis po diktatu o. Franje Hamerla D. I. učinili neki teolozi u Nadb. Bogoslovnom Sjemeništu u Sarajevu, čini se uoči svjetskoga rata. Taj je prijepis o. Hamerl htio objelodaniti kod naše Akademije u Zagrebu dodavši latinski komentar. Akademija je bila spremna prihvatiti njegovu ponudu, samo je zahtijevala, da se prijepis najprije kolacionira s izvornikom, pa ga je u to ime uputila na pokojnog sveuč. profesora mgr. Karla pl. Horvata. Hamerl držeći sa Šrepelom, da se Kašićev izvornik valjda nalazi u Vatikanskoj Biblioteci, zamolio je rektora svetojeroninskoga zavoda mgr. dr. Janka Borkovića, neka bi potražio rukopis u rečenoj knjižnici. Borković mu odgovori pismom iz Jaske 5. srpnja 1915., u punom jeku svjetskoga rata: »Upravo dan prije, nego što sam mogao što pozitivna saznati, morao sam u noći iz Rima otputovati kao i svi ostali. Ja sam bio u biblioteci Vatikanskoj te sam pitao ravnatelja iste monsignora Ratti-a,⁵ da mi istraži, nalazi li se Vaš odnosno traženi rukopis. Obećao mi je i rekao mi, da se vratim do dva dana, i baš u ta dva dana sam morao kući otići... Ako je Vaša stvar prešna, to bih Vam svjetovao, da se pismom obratite na: Mons. Ratti, Bibliotecario. Roma. Biblioteca Vaticana, i on će Vam sigurno odgovoriti, tim većma, što je stvar imao u rukama...« Ove najzadnje riječi ne mogu dakako značiti, da je bibliotekar Ratti rukopis našao. Da li je Hamerl u tom poslu još poduzimao korake, ne umijem reći, no svakako je odustao od nauma da objelodani svoj prijepis, koji je on pohranio u arhivu Isusovačkog reda u Zagrebu.

Dosad mi nije pošlo za rukom da uđem u trag Kašićevu autografu.⁶ On bi se, ako još postoji, mogao otkriti tek pukim slučajem; na taj bismo mogli čekati još dugo vremena, a da ga i ne dočekamo. Zato sam odlučio predati javnosti samo prijepis, dakako najstariji, učinjen od dobra poznavaoa latinskog jezika, u čemu imam jamstvo za stvarnu vjernost prijepisa. Za ediciju iznova sam prepisao dubrovački primjerak, o kojem sam već progovorio, a sad ću ga opisati s nekoliko riječi. Kodeks je ukoričen, ima format manje četvrtine: 25,75 X 18,25cm (tekst 23 X 15,5 cm). Sprijeda su dva prazna lista, slijedi tekst na 193 strane, koje sam s dozvolom o. bibliotekara paginirao crvenom tintom. U ediciji označujem početke strana arapskim brojevima u obloj zagradi. U tekstu ima nekoliko posve kratkih praznina nastalih tim, što nije ispisana po koja riječ ili više njih: to sam označio točkama. Riječi pak, koje su piscu ili možda prepisivaču ispale, pa nije za njih ostavio prazna prostora, stavio sam kao vjerojatne dopune u uglate zagrade. Neke pogrešne oblike i lapsuse calami ispravio sam ispod crte. Pravopis udesio sam na mnogo mjesta prema običajnom načinu pisanja, na pr. Bartholomaeus mj. Bartholomeus, haeretici mj. heretici, parochus mj. parocus, exstruere i t. d.

U potvrdu napomeni *Rafa Prodanella*, da je Kašić, kad je uzeo pisati spomene svog života, već bio podjetinjio, uzima se obično ono astrološko maštanje na početku autobiografije: Kašić naime u pojavi *Kasiopeje* iza bitke kod *Lepanta*, gdje je njegov otac sudjelovao u akcijama mletačke ratne mornarice, vidi neku tajinstvenu vezu toga zvijezda sa sudbinom Kašića, kojih se latinski oblik prezimena (*Cassius*) tobože krije u imenu *Kasiopeje*. Obmanama astrologa podlijegahu u Kašićevo doba veoma mnogi, a ima ih još i danas, koji vjeruju u astrologiju. Kašić nije jedini primjer, koji svjedoči, da su nekoć i osobe duhovnoga staleža, pa i vrlo obrazovane, tok ljudskog života stavljale u vezu s pojavom zvijezda. Astrološka maštanja ne mogu se dakle uzeti za dokaz, da je Kašić pod stare dane podjetinjio: njima se on može biti podavao i u svojim mlađim godinama. Nije on podjetinjio ni u tom smislu, kao da ga je zadnje dvije, tri godine pred smrt ostavila bistrina uma. »Djetinjenje«, držim, leži u njegovoj »blagoglagoljivosti«, kakva se često javlja u staraca živahne čudi, otkud i riječ: *garruli senes*. »Blagoglagoljivost« zavodi Kašića, da često puta neznatne stvari pripovijeda na široko i razvlači do dosade, što bi mogao kazati s nekoliko riječi.

Da li je Kašić pišući o sebi podlegao izvjesnoj taštini, kad na pr. ističe svoje uspjehe u Ilirskom Kolegiju u *Loretu*? Ne bi možda bilo pravo naprečac ga osuditi; njegovo se pričanje takvih stvari može posve dobro protumačiti radošću starca, koji uspevši se na krajnu metu života promatra prevaljeni put i obilati rad u službi visokih ideala. Pa i ako se s nekim jako čovječjim zadovoljstvom sunčao na uspjesima polučeni velikim trudom, nama svakako ostaje ta korist, da nam je njegova iskrenost, pa i govorljivost, otkrila mnogo toga, po čemu bolje poznajemo ljude i događaje davnih dana, a napose život i rad jednog tako istaknutog kulturnog radnika, kakav je bio Kašić.

Moglo bi se pitati, za koju je svrhu on pisao svoj život. On sam toga ne kaže, pa se može samo nagađati, da je na pr. htio podati građe za veliku povijest Isusovačkoga reda, od koje je prvi, *Orlandiniev*, svezak tiskan g. 1614., a treći (od *Sacchinia*) g. 1649. Možda su ga na pisanje potakli starješine ili drugovi, kojima je u Rimu jamačno pripovijedao o zanimljivim stvarima, što ih je doživio u neobičnim za njih prilikama naših krajeva, osobito pod *Turcima*.

Na dlanu je, da Kašić nije mogao svojih spomena dati na papir samo iz pamćenja. Isključuju to među ostalim ona dva opširna opisa dvaju poslanstva u Tursku s bezbroj sitnih pojedinosti, no i za mnogo drugo šta morao je imati svojih bilježaka, a kako vidimo čuvao je i neka pisma, što ih je uvrstio u pripovijedanje. Da li se služio i podrobnim izvještajima, što ih je, kako misli *Stojković*, poslao upravi Reda u Rim, teško je reći, jer dosad nisam naišao na njih. Kašić u autobiografiji spominje jedno svoje pismo pisano u *Biogradu* generalu Reda *Aquavivi*; mi to pismo imamo; pisano je u lipnju 1613. pred sam Kašićev polazak u *Dubrovnik* i *Rim*; sadržaj toga opširnog i jako zanimljivog pisma sasvim je drugog značaja od dotičnih odlomaka autobiografije: u njemu se na pr. Kašić gorko tuži na smetnje, što ih stavljahu bosanski *Franjevci* u *Biogradu* papinskim izaslanicima, dok u autobiografiji o tomu gotovo šuti. Iz te šutnje može se s vjerojatnošću izvoditi, da je Kašić pišući spomene imao u vidu njihovu upotrebu za javnost, i ako možda baš nije namjeravao izdati ih u cijelosti tiskom.

Pripovijedanje svog života doveo je Kašić samo do g. 1625., kad je bio drugu godinu superior dubrovačke rezidencije: tu pripovijedanje staje sred rečenice. Bit će da ga je zaskočila slabost, koja mu nije dala nastaviti pisanje. Šteta, jer je on imao još mnogo da kaže ne samo o Dubrovniku, u kojem je djelovao još sedam, osam godina, nekako do početka g. 1633., kad je postavljen za hrvatskog penitencijara u Loretu, a iza dvije, tri godine u Rimu. Bez sumnje bi nam u nastavku bar nešto rekao i o svom književnom radu, makar samo onoliko, koliko je zabilježio do g. 1625.

Odlomke autobiografije o Kašićevim poslanstvima u Tursku (1612-1613. i 1618-1620.) objelodanio je Fermandžin u »Acta Bosnae« (str. 342-366), no skratio ih je preko potrebe, jer ta dva Kašićeva putopisa iz drugog decenija XVII. stoljeća idu u red najvrednijih naših spisa te ruke, s mnogo detalja, kakvih ne nalazimo nigdje. Iz »acta Bosnae« preveo ih je dr. Fran Milobar na hrvatski i izdao u sarajevskom »Glasniku Zemaljskog Muzeja« u sv. XVI (1904). Obilato je crpao iz autobiografije dr. Marijan Stojković u svojem, dosad najopširnijem prikazu života i rada Bartola Kašića.⁷

Premda ne ide izravno u okvir ovoga uvoda, želim ipak dodati još dvoje u vezi s Kašićevim životom i radom, da tako popunim svoju raspravu spomenutu u bilješci 7. Jedno je, da je o. Edmond Lamalle, tajnik »Historijskog Instituta D. I.« u Rimu, g. 1937. našao jedina dva poznata primjerka Kašićeva prijevoda Bellarminova kraćeg »Nauka kršćanskoga«. (Gl. »Vrela i Prinosi« sv. 8., 1938., str. 17., bilj. 55). »Vrela i Prinosi« donijet će u dogledno vrijeme tekst u ediciji prof. Vjekoslava Štefanića. Drugo je, kako je g. 1756., otprilike jedno stoljeće iza Kašićeve smrti, o. Matijašević u »Domu penitencira« kod Sv. Petra u Rimu dao tražiti »spomene« (memorie) od Kašića i podatke o njemu. Obratio se u toj stvari na rektora toga Doma, o. Franju Maggia,⁸ koji mu odgovori 14. srpnja 1756. priloživši pismu listić tadanjeg hrvatskog penitencijara o. Franje Ks. Benzonia.⁹

Maggiev odgovor glasi: »Lunedì sera finalmente ricevei dal P. Benzoni Penitenziere per la Lingua Illirica l'acclusa, ed oggi subito rispondo; mentre io non poteva soddisfare ai suoi desiderii, non avendo in mia camera notizie del buon Padre Cassio. Questo e simili memorie dei Penitenzieri Oltramontani stanno nei loro Archivi. Pero dico bene, che ed i Nostri Antichi ed i Nostri Moderni sono stati e sono neglienti nello scrivere quelle notizie dei fatti accaduti, che possono essere di grande vantaggio ai Posterì. Diedi ad esso P. Benzoni tutta la sua lettera, e mi dice nulla di piu aver potuto ricavare. Che il P. Cassio sia morto al Collegio Maronita¹⁰ non pare probabile, e non vi e di cio certezza: e bensì probabile, che egli morto sia in questa Penitenzieria, mentre vi era nel 1649 assai male in essere e scaduto di forze, e morì nel 1650 nel giorno dei SS. Innocenti.

»Godo che codesti Signori abbiano avuto per Arcivescovo quel Personaggio che desideravano, come jeri mi disse il P. Bettera. E stato fatto Vescovo di Macerata il P. Perassini Barnabita attuale Confessore di Sua Santità ed in suo luogo verra da Fuligno il fratello di lui parimente Barnabita. Il Sig. Cardinale Valenti Segretario di Stato domani deve partire per Viterbo, come fece anno passato, ma assai male di sanita e decaduto; onde il suo medico Sali-

c e t i teme molto, che non sia per ritornare vivo.¹¹ Si va presentemente operando e trattando per la Beatificazione del Nostro Venerabile Alfonso Rodriguez.

Pregbi molto Gesu per me. Mi riverisca il suo P. Rettore degnissimo, il P. Bassich col P. Casista Lupati,¹² e resto umilmente.

Roma 14 Luglio 1756

indegnissimo servo in Cristo
Francesco Maggi m. p. «

Benzoni piše Matijaševiću u trećem licu, jer se taj nije obratio na njega tražeći podataka o Kašiću nego na rektora Maggia:

»Francesco Saverio Benzoni rende le dovute grazie al riveritissimo Padre Mattei per li saluti mandatili nella lettera scritta al suo Padre Rettore, e per ubbidirlo a fatto una esatissima ricerca ne' libri e scritti, che ritrovansi nella sua stanza per uso del Penitenziere Illirico, per ritrovare qualche memoria del P. Bartolomeo Cassio, e dopo le diligenze che a usate, non vi ritrova altro che molte varie opere stampate da questo grande Uomo in Roma, le quali non dubita ritrovarsi anche in Ragusa, e così potersene ricavare dalle approvazioni poste in fronte di esse, non meno l'anno in cui l'Autore le fece stampare, che l'impiego in cui era occupato allorché le stampo. In una di queste che per titolo »Piesni duhovne od Pohvala Boscieh«¹³ ha ritrovato questo foglietto, che qui gli acclude, e che era legato assieme con essa Operetta subito da principio, parendoli scritta dall' Autore medesimo, e dal quale apparisce che nel 1649 egli era ancora Penitenziere. Ha stimato bene di strapparli dal libro, ed inviarglielo così originale, affinché abbia tutta la maggior fede, e di nuovo se gli reprotesta.

»Copia del foglietto di carattere del P. Bartolomeo Cassio qui sopra menzionato.

»S. Hieronymus Dalmata¹⁴ moritur An. Domini 422. aetatis suae 91: natus autem erat an. Domini 331. Stridone Olymp. 277. Ab ejus obitu ad annum 1648 sunt anni elapsi 1316.

»PP. Cong. Provin.¹⁵ an. 1649. die 9 April.

Bartholomaeus Cassius Dalmata in Basilica Vaticana Poenitentiarius pro Illyrica et v [ulgari] lingua Professus Soc. Jesu 1 iannorum¹⁶ senecta et senio ac laterum angore debiliior effectus post praecedentem Congregationem Provinciale, accedere ad praesentem minime valet. Quare Reverendi Patres excusatum illum habetote, atque in Domino valete.

»Ex Collegio Poenitentiariorum Domini Papae«.

*

Kad je g. 1640. Isusovački red slavio svoju prvu stogodišnjicu, o. Bartol Kašić htio je na svoj način nešto pridonijeti tom radosnom jubileju, pa je dao svojem narodu zlatnu knjižicu Tome Kempenc a »De imitatione Christi libri quatuor« u hrvatskom ruhu (Rim 1641, 12⁰ str. 322). Od onda su minula tri duga stoljeća, te Isusovački red g. 1940. slavi 400-godišnjicu svog opstanka i plodnog rada. Ta prigoda u svakom članu Reda izaziva velike osjećaje, nadasve osjećaj duboke zahvalnosti Gospodinu Bogu, pa nek je meni dopušteno prikazati ovaj skromni trud onome Redu, kojem iza Boga dugujem sve što jesam, a koji je svojim radom za uvijek vezan s vjersko-kulturnom poviješću hrvatskoga naroda.

U Sarajevu, na Petrovo 1939.

Bilješke:

¹ Rukopis u arhivu Gregorijanskoga sveučilišta u Rimu, Ms. nn. 2800-2802.

² Na ovaj bibliografima nepoznati Kašićev prijevod upozorio sam god. 1933. u »Vrelima i Prinosima« (sv. 3., str. 136) te iznio, da je rukopis bio odobren od cenzora Antuna Deodata u Rimu 1. siječnja 1636. — Da li je prijevod bio tiskan? Do g. 1638. svakako nije, jer ga Kašić ne spominje u popisu svojih (tiskanih) djela u predgovoru »Ritualu Rimskom«. Predgovor je doduše datiran 15. kolovoza 1636., no Kašić tu među svojim djelima navodi dva, koja su ugledala svijetlo poslije g. 1636.: »Xivot S. Franceska Saveria« (1637. ili 1638.) i »Xivot Gospodina nascega Isuskarsta...« (1638.). Da je prijevod bio izišao do g. 1639. ili 1640., kad se tiskao »Ritual«, Kašić bi ga bio naknadno uvrstio u popis, kao što je to učinio s ta dva djela, osobito kad uzmemo u obzir, da je Bellarminov »De ascensione« (1615, 12^a pp. 392) opsegom mnogo veći od nekoliko drugih Kašićevih spisa navedenih u predgovoru »Ritualu«. Zasad se ne zna, da li je prijevod izdan tiskom. Vjerojatno je, da nije, jer je teško vjerovati, da bi djelo tolikog opsega izmaklo bibliografima Isusovačkog reda. Neriješeno ostaje i pitanje, zašto ga Nappi nije naveo među neizdanim Kašićevim spisima.

³ RAD 220 (1919) str. 258.

⁴ Pismo tajnika Akademije Hammerlu 24. ožujka 1915.

⁵ Kasniji Papa Pijo XI. (1922-1939).

⁶ Tražio sam ga i poslije dao tražiti u centralnom arhivu Is. reda, a 1938. na moju je molbu tragaو za njim, no bez uspjeha, u Vatikanskoj Biblioteci prof. dr. Ciro Gianelli, kojem na prijaznoj uslužnosti ovim izričem dužnu hvalu.

⁷ RAD 220 (1919) str. 170-263: »Bartolo Kašić D. I. Pažanin (1575-1650). Prilog za njegov život i književni rad«, — Dopune i neke korekture gl. u mojem članku: Le P. Barthelemy Kašić S. I., ecclivain croate (1575-1650). Etude bio-biographique. (U »Archivum Historicum Societatis Iesu« VI, Rim 1937, pp. 216-258. S tri ilustracije. P. o.). Tu je pobilježena i najnovija literatura, kojoj treba dodati: Dr. M. Stojković, Prva Kašićeva hrvatskosrpska knjiga. (U »Zborniku iz dubrovačke prošlosti«, Dubrovnik 1931., str. 465-467).

⁸ Mlečanin Franjo Maggi bio rektor dubrovačkoga kolegija od 26. pros. 1731. do 10. svibnja 1735., pa opet od 20. ož. 1740. do 13. stud. 1743. (Cat. brev. Coll. Rag.). Po Matijaševiću je Maggi za svoga prvog rektora privatno, u svojoj sobi, proučavao u filozofiji mlade Dubrovčane; među ovima je bio i kasniji filozof i pjesnik Benedikt Stojković (Stay), koji je isto u Dubrovniku učio matematiku u Švicara o. Ivana Luja Rusconia (bio u Dubrovniku »operarius« od 30.IV. 1735. do 6.X.1738. »Vrela i Prinosi« 7, str. 66. 69). Maggi je umro kao rektor u Macerati 9.VI. 1769.

⁹ Franjo Ks. Benzoni, potomak baronske obitelji, brat senjskoga biskupa Ivana Antuna Benzonja. (Gl. Parlatti, Illyr. Sacr. IV, 160-162 i »Vrela i Prinosi« 6, str. 73. 97. 105). Rođen 19.VII.1704. na Rijeci, stekavši stepen bakalaura iz filozofije stupio u Is. red 28.X.1721. U gradačkom sveuč. svršio filoz. triennium, zatim bio gimn. prof. u Trstu (Parv. i Princ.), u Gorici (Gram. i Poes.), na Rijeci (1729/30 Rhet. i Poes.). Catal. trienn. I. Colleg. Flum. 1730. — Hrvatski ispovjednik kod Sv. Petra u Rimu 1742-1757 (Tiskani šematizmi austr. prov. D. I.). Poslije je bio prokurator asistencije Germanije kod generalne kurije Reda u profeskoj kući u Rimu. Tu je službu, veli Matijašević, Benzoni vršio na opće zadovoljstvo.

¹⁰ Kašić je umro u Rimskom Kolegiju (Collegium Romanum). Gl. moj članak (naveden u bilj. 7.) str. 258.

¹¹ Silvio Gonzaga Valenti (1690-1756). On je povjerio R. Boškoviću i Maire-u zadatak, da izmjere jedan stupanj i izrade točnu kartu Crkvene države. Na rimskom sveučilištu ustanovio stolice za fiziku i kemiju. Natale Saliceti, znamenit liječnik, dobro je predavao: Valenti doista umrije već 28. kolovoza 1756. (Pastor, Gesch. der Päpste XVI/1 (1931) str. 31-34).

¹² Ivan Andrija Lupati, rektor dubrovačkoga kolegija od 25. VIII. 1749. do 19.X.1754., pa opet od 19.I.1759. do 18.VIII.1762. Od 1754/55 do 1758. predavao je klericima praktičnu moraliku ili »casuse«, zato ga Maggi naziva »casista«. Arkandeo de Lupis iz reda sv. Dominika,

postavši 1757. dubrovačkim nadbiskupom, predaše naučanje moralke jednom Dominikancu. (Catal. breves Coll. Rag. i »Vrela i Prinosi« 7, str. 140).

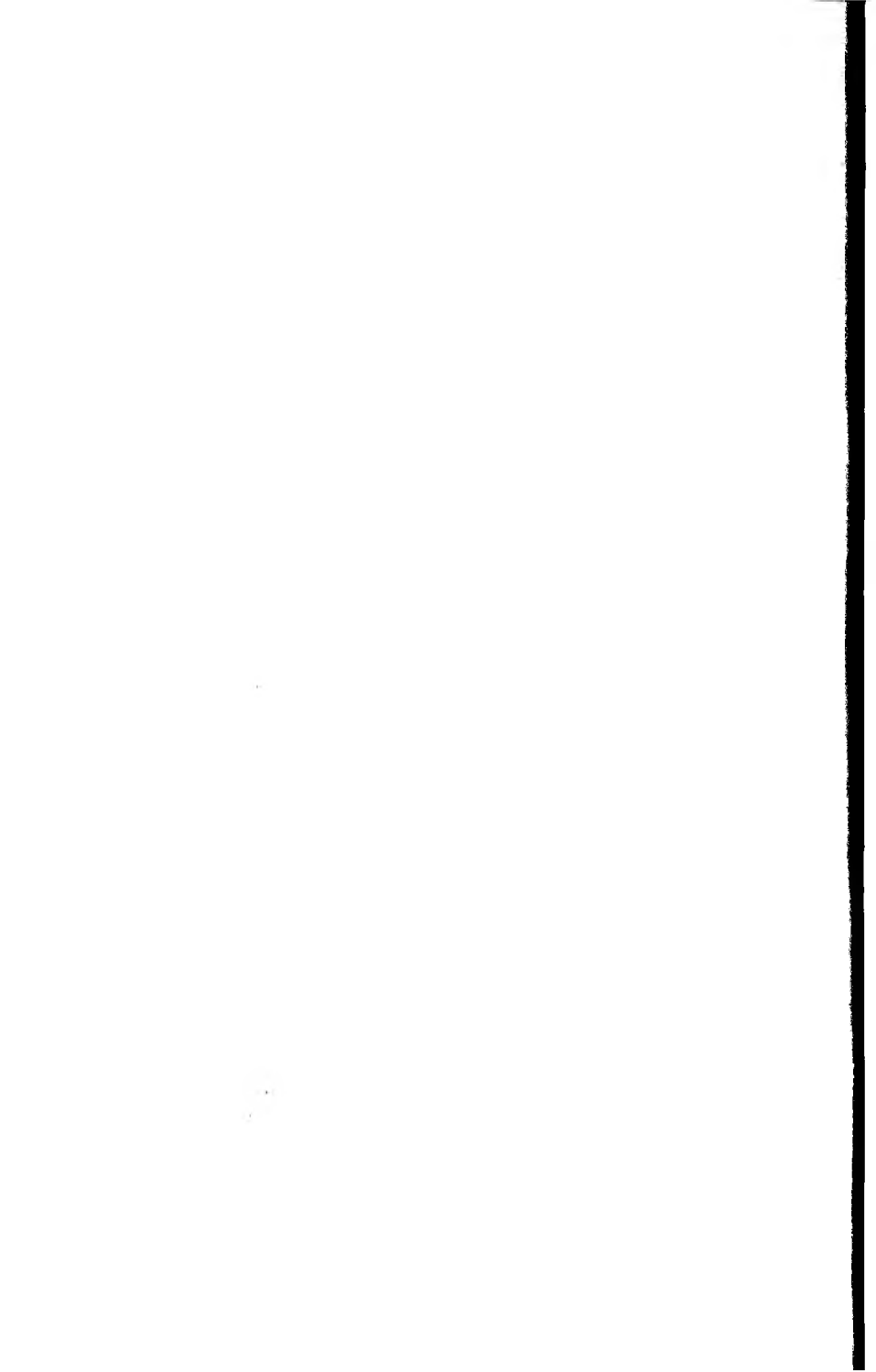
¹³ Taj primjerak, jedini poznati, nalazi se još i danas u istoj kući u biblioteci Franjevaca konventualaca, gdje ga je našao o. Edmond Lamalle. Sliku naslovne strane i bibliografski opis gl. u spominjanom članku u bilj. 7. između str. 231/232.

¹⁴ Obično se uzima, da je sv. Jeronim umro g. 420., dok neki, kao uvaženi patrolozi Cava-
l-
le r a i R a u s c h e n, stavljaju njegovu smrt u g. 419. Mnogo se više razilaze mišljenja o godini ro-
đenja: mnogi drže, da se rodio između g. 331. i 340., u najnovije vrijeme g. 342., a Cavallera čak g.
347. (Lexikon f. Theologie und Kirche sv. V., 1933., stupac 13-14).

¹⁵ Patres [Patribus?] Congregationis Provincialis. Misli skupštinu, koja se po Ustanovama Is.
reda u svakoj provinciji (»redodržavi«) mora sastati svake treće godine (obično 40 Otaca), da vijeća
o stanju i poslovima provincije i da izabere izaslanika (»procurator«), koji će generala Reda (u Rimu)
izvijestiti o stanju i potrebama provincije te sudjelovati u »skupštini prokuratora« (Congregatio pro-
curatorium). Pravo sudjelovanja u prov. skupštini imaju provincijal, lokalni poglavari imenovani od
generala Reda i profesii po dobi položene profesije, dok se namiri broj 40: dvije trećine moraju biti
profesi. Sastaje se prov. skupština (50 otaca) i nakon smrti generala te izabire jednog Oca, koji će
sudjelovati na »generalnoj skupštini« u izboru novoga generala i u ostalom njezinom radu.

¹⁶ Pravo 74, točnije: u g. 74. Ono »71« bit će prije Matijaševićev nego Kašićev lapsus calami.

**PUTOVANJA
JUŽNOSLAVENSKIM
ZEMLJAMA**

AUTOBIOGRAFIJA BARTOLA KAŠIČA DALMATINCA KOJU JE DUBROVČANIN RAFAEL PRODANELLO¹ POKLONIO SVOJEM NEĆAKU RAFAELU TUDIŠEVIĆU²

I Pojava Kasiopejske zvijezde 1572. godine

Po čudesnom i zaista strašnom Božjem sudu (kako kaže Paulin Pridian³) pojavila se sjajna i jasna zvijezda kakva se do tada nije vidjela niti je postojala. Po obliku se doduše nije razlikovala od ostalih zvijezda, ali je bila svjetlija, veća i sjajnija. Ona se jasnije i sjajnije vidjela, ne samo od zvijezda prve veličine, nego i od samih planeta, pa čak svojim sjajem nije zaostajala ni za sjajnom i veoma jasnom zvijezdom Venerom. Osim toga ona je stajala na svojem stalnom mjestu te se nije kretala drugom putanjom već svagdanjom te je ujedno išla s nebeskim svodom, što je doista protiv prirode drugih nebeskih svjetlila i sjajnih meteora, koji se pojavljuju nekim vlastitim kretanjem.

A prema sjeveru pokraj Kasiope vidjela se ova nova zvijezda zajedno s onom koja se nalazi u grudima Kasiopeje zatim druga koja se nala-

1. RAFO PRODANELLO, rodio se u Dubrovniku g. 1613. Stupio u isusovački red u Rimu, gdje je svršio sve nauke. Neko je vrijeme bio hrvatski penitencijar [ispovjednik] kod bazilike sv. Petra u Rimu. Umro je u Rimu, u starosti od 80 godina (o. 1693). O njemu: BAŠIĆ, *Elogia Jes. Ragusinorum* (»Vrela i Prinosi« 3 (1933) str. 47-48); Dr. DRAGOLJUB PAVLOVIĆ, Đorđe Bašić, dubrovački biograf XVIII. veka (Beograd 1931) str. 33-34.

2. RAFO TUDIŠEVIĆ (1645-1732). Stupio u Is. red g. 1665. U Dubrovniku profesor 1671-1675. Poslije teologije kao svećenik dugo boravio u Dubrovniku: superior 1682., prorektor od 14. XI. 1688., rektor od 10. VIII. 1690. do 1695. Izdao bez svog imena hrvatsko djelo: Izvarstnosti svetoga Josipa (Mleci 1723). Po SOMMERVOGELU tiskano još u Anconi i u Firenci. - BAŠIĆ, *Elogia* (»Vrela i Prinosi« 3 str. 71-75; D. PAVLOVIĆ, Đ. Bašić str. 41; Catal. breves i triennales; »Ljetopis dubr. kolegija« (Vrela i Prinosi sv. 7).

3. Nije bio isusovac, kako misli dr. M. STOJKOVIĆ (RAD 220 str. 172).

zi iznad sjedišta bedara i treća u sredini sjedišta. Ova nova zvijezda je bila tako smještena da je s ostalim oblikovala romb čiji je gornji ugao bio okrenut zemlji, gdje se ona nalazila.

Mesinski opat (Franjo Maurolico⁴) ovako piše te 1572. godine (kako iznosi Klau⁵ u *Com. Sphaerae*, pogl. I): »Ove se godine pojavio neuobičajen i čudnovat znak komete, tj. zvijezda velikog i izvanrednog sjaja, na mjestu gdje nije postojala ni jedna zvijezda, a nit mi izgleda da je ona od onih kometa koje u zraku nastaju. Naime ona se pojavila nešto više i od broja stajačica, a možda, kako je počela sjati, da će tako i prestati. Naime neki filozofi misle (uz koje pristaje i Gardano⁶) da komete i nove zvijezde mogu nastati i na nebu iz nagomilanog svjetla od planeta i ostalih zvijezda.

No kako god bilo ipak se ne mogu dosta nadiviti novom sjaju ove zvijezde. Naime sigurno je da ona nije neka iz broja zvijezda prve veličine, jer je u djelu *Problematici et Alphonsini numeri* navedeno 15 koje sjaje od stvaranja svijeta. A njih ova zvijezda tako nadvisuje sjajem, da se one odsada trebaju nazvati zvijezde druge veličine, ako samo tako dalje nastavi.

»Ja sam tu zvijezdu primijetio na Mesinskom horizontu kako strši iznad meridijana i pronašao da je oko trećeg sata u noći njezina visina 62 stupnja. Na temelju toga sam zaključio da je treba smjestiti na vrh sjevernog kruga te da je udaljena od moga vrha 28 stupnjeva, a od ekvatora 66 i pol stupnjeva, gotovo onoliko koliko je mesinska širina, naime 38 i pol stupnjeva i da je smještena u onoj točki gdje Kolur ekvinokcija siječe sjeverni krug ili je veoma blizu samoj točki«.

Isto treba reći, kaže Klau, o zvijezdi koja... se pojavila 1600. godine u Labudu (Cignus) pokraj one koja svijetli u grudima te još traje. Također i o onoj koja se pojavila 1604. godine a vidjela se između 17. i 18. stupnja Strijelca (Sagittarius), a imala je 2 ili oko 2 stupnja sjeverne širine, mada se sada, dok ovo pišem, tako smanjila da se jedva vidi. Treba istaći da je potrebno jednu i drugu zvijezdu smjestiti u čvrsto nebo jer se s bilo kojeg mjesta zamjećuju na istoj udaljenosti od drugih stal-

4. FRANJO MAUROLICO r. 14.XII.1594. u Messini, opat benediktinskog reda. Napisao djelo s područja matematike, astronomije, optike, muzike, arhitekture, geografije, povijesti, no većina mu djela ostadoše u rukopisu. Novu zvijezdu, o kojoj je tu govor, otkrio je, čini se, tri dana prije nego TYCHO BRAHE. (*Enciclop. Italiana* 21). Umro 21. VII 1575.

5. KRISTOFOR CLAVIUS (Klau), njem. isusovac (1538-1612). Prof. u Rimskom kolegiju, sudjelovao u reformi kalendara za GRGURA XIII. Znamenit matematičar (»Euklid XVI stoljeća«) i astronom, pisac mnogih priznatih djela. Kašić ovdje citira iz: *Commentarius in Sphearam Ioannis de Sacro Bosco* (Rim 1570, i često poslije). — L. KOCH, *Jesuiten-Lexikon* (Paderborn 1934) 341.

6. Valjda Talijan JERONIM CARDANO (1501-1576), matematičar i liječnik.

nih zvijezda pa ne dopuštaju nikakvu razliku obzirom na pogled niti je primjećena druga putanja osim one koju smo označili kod zvijezda stajačica.

O zvijezdi u Kasiopeji 1572. g. pišu Koimbričani⁷, knj. I O nebu (*De coelo*), pogl. 3, kvestija I, član 4, ovo: Mi Koimbričani smo vidjeli u Kasiopeji veliku zvijezdu koja je kod svih, koji poznaju novost stvari, izazvala čuđenje i potakla astrologe na razmišljanje da o njoj donesu sud. A trajala je gotovo dvije godine. U početku se činilo kao da njezina veličina i jasnoća nadvisuje samu zvijezdu Veneru, no poslije nekoliko mjeseci pala je njezina veličina, kao na bilo koju zvijezdu trećeg reda (veličine), te ju je zadržala kroz ostalo vrijeme tokom dvije godine, dok nije iščeznula.

Zajedno s trima zvijezdama Kasiopeje oblikovala je figuru koju geometri nazivaju romb. Kretala se samo svagdanjom putanjom i išla je samo po njoj, tako da je, kako tvrde astronomi, primjećena na svakom mjestu i vidjelo se da ima isti smještaj među stalnim zvijezdama.

U naše vrijeme su poznati astrolozi mislili da to nije zvijezda već kometa, koja je smještena ispod mjesečeve kugle, a ne u zračnom prostoru. Tako je mislio mesinski opat *MAUROLICO*, Paulin *Pridian*, Kristofor *Klau* i još druga dva. No njih je pobio razlog što se komete svuda ne vide jednako već se, radi blizine, opažaju na različitim mjestu. Osim toga komete se sporije javljaju nego zvijezde kao i zrak u kojem se nalaze. A ništa od toga se nije pojavilo kod ove nove zvijezde. Drugi pak astronomi su primjetili, osim nove zvijezde, još drugih 13 zvijezda.

Recimo dakle da je vjerojatnije mišljenje onih koji kažu da ova nova zvijezda nije nastala fizičkim putem već nadnaravnim, od Boga. No što ona zapravo poručuje i radi čega je Bog dao na svijet tako neobičnu pojavu, to nam još nije poznato. No nije to prvo čudo među onima koja su se zbila mimo uobičajenog toka prirode, učinjenih jedino božjom snagom na nebeskom svodu, kako je očito iz gore rečenog. P. *Klau* tvrdi u I pogl. *Sphaerae* da je na nebeskom svodu postojala i ova nova zvijezda u Kasiopeji (iznad trinaeste) kao stalna četrnaesta, jedino nije mogla postojati kao kometa ispod mjesečeve kugle na gornjem zraku nit se pojavila veća radi isparavanja.

I tako da kratko kažem što ja mislim o tome. Držimo da je ta zvijezda, štogod ona bila, postojala u čvrstom svodu tamo gdje se nalaze stalne zvijezde, budući da se nalazila u zračnom regionu, a nije se pojavila u elementarnom.

7. *Conimbricenses*: tako se zovu Isusovci sveučilišta u *Coimbr* (Port.), napose njihovi negda na velikom glasu i danas još vrijedni komentari *Aristotelovih* djela I izd. (Coimbra 1592-1606). Mnoga izdanja, Kašić ovdje citira: *Commentarii...* in 4 libros *Aristotelis de Coelo*.

Zato smatram da je tu zvijezdu ili tada stvorio svemogući dobri Bog na osmom nebu da nešto poruči (a što, to se još ne zna) ili je pak zacijelo istina da komete mogu nastati u samom osmom nebu kao u zračnoj masi, mada se to rjeđe događa. A s kojim se razlogom tamo ili odatle tako nenadano pojavila (kako sam rekao), zatim što ona poručuje, zašto je nestala poslije dvije godine, naime u prosincu 1574. godine, mislim da osim Boga još nitko ne zna.

No svi trebamo ovo znati, da Bog nije sebi oduzeo moć stvarati zvijezde, da ju je tada mogao i da ih može i sada, ako hoće, bezbroj stvoriti. A zašto je baš tada nju stvorio, to treba prepustiti skrivenom božjem sudu, koji ništa uzalud ne čini, već sve upravlja s najvećom providnošću k svome cilju, dok se ne objavi smrtnicima.

Kašićeva mladost

Astronomi su povijest ove nove zvijezde u ono doba opisali da se pojavila godinu dana poslije pomorske bitke koju su izvojevali kršćani nad Turcima.

Pobjedu nad Turcima su postigli papa Pijo V, Mlečani i španjolski kralj Filip II 7. X 1571. godine u pomorskoj bici. Bogu hvala.

O toj bici kod Echinada⁸ i Lepanta⁹ su mnogi pisali. A u mletačkoj mornarici se nalazio i Ivan Petar Kašić (Cassius) Dalmatinac s otoka Paga¹⁰, koji se vratio kući s turskim plijenom zdrav i čitav zajedno sa svojim pobjednicima.

Slijedeće 1572. godine počne raditi oko ženidbe s Ivanicom Deodatom, sestrom svećenika Luke Deodata. Oni su sklopili ženidbu pred oltarom bl. dj. Bogorodice u veoma staroj crkvi grada Paga¹⁰ koja je veoma čuvena po mnogim čudesima. Kad su zaručnici klekli, vidjele su se na glavi zaručnice Ivanice kao dvije upaljene svijeće. To je posvjedočila jedna gospođa, rođaka zaručnice, koja je prisustvovala kao kuma u mjesecu studenom 1574. godine. Poslije ženidbe oko 15-oga zače sina, koga rodi 15. kolovoza 1575. g. na blagdan Gospina Uznesenja, u treći sat [u 9 sati], kada se služila svečana misa u zbornoj crkvi. A 31. srpnja 1577. g. umre otac Ivan Petar Kašić. Poslije njegove smrti rodi se posmrtno drugi sin 15. kolovoza 1577. god. kao druga svijeća. Po tome se može vrlo jednostavno zaključiti da su ova dva sina bili označeni s one dvije upaljene svijeće. A Ivanica, kad je imala 25 godina, bi opet zapro-

8. Otoci Echinades nalaze se u Jonskom moru pred ušćem Aheloja.

9. Latinski Naupactum.

10. Curyceta Vetus, Pag, kao niže: in ecclesia collegiata Curictensi seu Paguntina.

šena, ali se nije nikako htjela po drugi put udati, već je ustrajala u udovičkoj čistoći sve do 90. godine¹¹. Posvetila se svetom životu, posteći i moleći te slušajući svakog jutra u crkvama mise. Konačno je napustila ovaj život 10. IV 1637. g. u 21 sat u dan kada bijaše blagdan Velikog Petka. A to zato što bijaše veoma pobožna prema mucu Gospodnjoj te je tako i usnula skoro u 90. godini svoga života, zazivajući i izgovarajući presveta imena Isusa i Marije, ako se ne varam. To neka bude ukratko rečeno o Ivanu Petru Kašiću i njegovoj supruzi Ivanici Deodati, roditeljima dvaju sinova.

Posmrće, naime mlađi, bi ostavljen od starijeg brata u očevoj kući te kad je započeo 14. godinu života stavljen je pod skrbništvo i odgoj svoga ujaka Luke Diodata, svećenika i arhiepiskopita zborne crkve Kurikentske ili Paške. A kad je taj umro 1596. godine posmrće se, imenom Ivan Deodatus Kašić, po prvi put oženi, ali mu žena umre pri porodu ne ostavivši poroda. Poslije nekoliko godina oženi se po drugi puta, ali ne u svom zavičaju, već u gradu Rabu. S njom porodi više djece, od kojih su četvorica s jednom sestrom još živa, dvojica su svećenici a druga dvojica svjetovnjaci još nisu bili 1639. g. oženjeni već su zajedno živjeli sa svojom majkom udovicom. Naime muž Ivan Deodatus Kašić umre 1. ožujka 1627. godine. Njegov stariji brat Bartol ode iz domovine 1590. g., o čemu trebam ukratko i veoma sažeto napisati nekoliko riječi, počevši od njegovog djetinjstva.

U drugoj godini svoga života upadne, zajedno s ocem, u smrtnu bolest, istjecanje krvi, od čega umre otac Ivan Petar 31. VII u 33. godini. Malog sinčića Bartola, koji još ne napuni dvije godine, zavjetova majka Ivanica, zazvavši pomoć sv. Franje Asiškog i on ozdravi. A kad je u 7. godini odložio pepeljastu odjeću, izvršivši tako zavjet, odlučila je majka Ivanica da ga obuče u svjetovnu odjeću razne boje, ali je mali Bartol od 7 godina rekao da on želi obući drugu odjeću crne boje po običaju klerika, a ne poput drugih svjetovnjaka.

Tad je već počeo učiti prve početke čitanja i pisati latinska slova, kako ga je učitelj vodio. Ponajprije je dobio *Donatovu*¹² i *Guarinijevu*¹³

11. Ako je udovici Ivanici 1577. g. bilo 25 godina, onda se rodila 1552., pa je 1637. dosegla oko 85 godina. Kašić niže i sam nije siguran u pogledu dobi, u kojoj mu je majka umrla. Po majci je sebe kadšto nazivao Kašić-Bogdančić. Tako u naslovu i u posveti svoje prve hrvatske knjige: »Nacin od Meditationi« (Rim 1613), no također i u pismima.

12. *Aelius Donatus*, rimski gramatičar 4. stoljeća. Kraća obrada latinske gramatike u dialoškoj formi jako je bila raširena od kraja srednjega vijeka.

13. *Guarino*, latinizirano Varinus, rodом iz Verone (1370-1460), ugledan humanist i pedagog, tumač između Grka i Latina na XVII općem saboru u Ferrara-Firenzi, auctor lat. gramatike.

gramatiku, potom i djelce *Scope i Despauterija*¹⁴, iz kojih je učio skoro do 12. godine. Češće je s klericima pjevao u koru božansku službu. Malo poslije ujak ga je odveo u Zadar, gdje je, u nadbiskupskom dvoru, primio prvu kleričku tonzuru od nadbiskupa *Natalisa*¹⁵. Tu je češće polazio u kor te često ujutro u prvi sat [6 sati] po običaju čitao martirologij svetaca s pjevanjem¹⁶. Ponekad je u korizmene postove u petak bio zadovoljan samo s kruhom i vodom. Uzeo bi kod kuće kruh i odlazio sam izvan zidina na veoma bistar izvor vode, stavljao u vodu donešeni kruh i dobro nakvašen pojeo. Tako nahranjen obilazio bi vinograde sve do zalaska sunca, a navečer ne bi ništa uzimao već bi legao spavajući sve do zore. Probudivši se rano ujutro, pošao bi do vratiju zborne crkve te ondje molio na svjetlu jasnog mjeseca. Ponekad bi probudio iz sna sakristana, čija je bila dužnost da zvukom zvona budi kler na pjevanje matutina [jutarnja molitva]. A imao je tada možda 13 godina. Ostavivši knjige spomenutih gramatičara, počeo je učiti sintaksu i metriku po Emanuelu *Alvaresu*¹⁷ kod novog učitelja, koji je bio unajmljen na javni trošak, gotovo kroz cijele 3 godine. Napokon je otišao iz očinske kuće i grada u Italiju, da se više nikad u nju ne vrati, a odveo ga je ujak arhiprezbiter. Papa Siksto V promaknuo je ujaka u čast arhiprezbitera u zbornoj crkvi na Pagu s propisom i odredbom da zadobije doktorat. Naime papa ga je htio promaknuti za biskupa, ali ga je 28. VIII 1590. godine preduhitrila smrt, prije nego je postigao doktorat, koji je ipak u najboljem redu primio potkraj mjeseca listopada, kad je papa već umro.

Dakle Bartol je s ujakom otišao iz domovine 1590. godine na sam blagdan sv. Jeronima Dalmatinca, najvećeg naučitelja. Istoga dana je sretno sišao iz male lađice na *Mulatu*¹⁸, mali otok Jadranskog mora, te budući da tamo nisu našli ni jedan brod da otplove za Ankonu, čekali su punih 15 dana s velikom dosadom. Napokon je došao brod u luku, koji mornari nazivaju fregata Chiozota. Popevši se na nju oko četvrtog sata u noći, dok je puhao sjeverac s brda Dalmacije (ne Slavonije kako govore pučkim talijanskim jezikom barbari, ne poznavajući vlastita imena područja i krajeva). Plovili su uz povoljan vjetar po Jadranu punim

14. *Ivan Despauterius* (Jan van Pauteren 1460-1520) pisac vrlo raširene latinske gramatike, koja je istisla, osobito u Francuskoj »Doctrinale« *Aleksandra de Villa Dei*, kojim se mnogo služio srednji vijek.

15. *Natalis Venerius* Mlečanin, nadb. zadarski od 13. XI 1577, do svoje smrti 25. XII 1588. (Gulik-Eubel, *Hierarchia Chatolica* vol. III, 1923. p. 215).

16. Knjiga o životu i mučeništvu svetaca.

17. Portugalski Isusovac *Em. Alvares* (+1582) izdao veliku latinsku gramatiku (ed. princeps 1572), koja je doživjela nebrojeno izdanja. Gl. »Vrela i Prinosi« 9(1939) str. 128-129.

18. Melada, hrv. Mulat, otočić na Zadru ZSZ.

jedrima, ali kad je izlazilo sunce, presta sjeverac te pomalo poče puhati jugo, sudac Jadrana. Poslije nekoliko sati on jače uznemiri morske valove i razbije silnim udarom vjetrova jedra, jedrenicu i jarbol te ih baci u uzavrelo more. Bartol je tada ležao na lađi napola živ oslabljen od povraćanja i cijeli dan bez hrane. Ipak je uz pomoć božju u noći u četvrti sat, sišao na obalu u luci Ankone ispod brda gdje se nalazi veoma jaka tvrđava. Tu su ga mornari okrijepili laganom hranom i pićem, jer je jedva mogao jesti komad kruha budući da su mu zubi bili utrnuti.

Sutradan su svima dopustili da uđu unutar gradskih zidina. Pošto su imali tri dana slobodno, pošli su u Loret do kuće preblazene Djevice Marije te, pošto su izvršili zavjet, odoše u Maceratu¹⁹. Poslije nekoliko dana, nakon što je pred doktorima po običaju obranio disputu, odlikovali su gospodina Luku Deodata arhiprezbitera doktorskim vijencem po odredbi koja se nalazila u papinskoj buli, jer se nitko nije protivio disputi. Kad su to završili, ponovo su se vratili u Loret u Ilirski kolegij. Tu je Bartol bio primljen i pribrojen među pitomce toga sjemeništa na sam blagdan Svih Svetih, započevši pred dva i pol mjeseca svoju 16. godinu, s velikom uljudnošću poštovanog patra rektora Tome Ragije²⁰, časnog starca Družbe Isusove.

Na rastanku su se obojica, ujak i nećak, sa suzama u očima zagrlili, te je prvi otišao za Ankonu a drugi u Loret gdje se dao na učenje humanističkih nauka uz učitelja p. Ivana B. *Tamija*. Često je postizao prve nagrade u sastavima proze i pjesme, i bio pobjednik među prvim suučenicima. Kad je podignuta i pribrojena nova kongregacija prvotnoj Rimskoj Kongregaciji u Ilirskom Kolegiju 1592. god. pod naslovom Blažene Djevice od Navještenja, bio je Bartol u nju primljen i poslije nekoliko mjeseci kongreganisti su ga na ispitu izabrali za tajnika. No Kolegij je bio ukinut jedva godinu dana i 2 mjeseca poslije njegova podignuća. Kod tajnika je ostala diploma mnogopoštovanog patra Klaudija *Akvavive*²¹, generala Družbe Isusove. Ali iste godine 8. XII 1592. na blagdan Bezgrešnog Začeca Blaž. Djevice svi su se kongreganisti pod misom pričestili presv. euharistijom, a nakon toga su, klečeći, pola sata molili.

19. Na jugu *Ancone*, sveučilište.

20. *Toma Raggio*, Isusovac od g. 1558., djelovao u hrvatskim krajevima: u Kotoru (1574. 1575. 1577.) i Zadru, 1584-1585. s *Aleksandrom Komulovićem* apostolski vizitator i delegat kod Slavena u Turskoj. God. 1850. imenovan je prvim rektorom osnovanoga »Ilirskog Kolegija« u Loretu. Zadnje godine života hrvatski ispovjednik kod Gospina svetišta u Loretu. O Raggiu gl. »Vrela i Prinosi« 3 (1933) str. 155-156.

21. *Klaudij Aquaviva*, jedan od najznamenitijih vrhovnih poglavara (general) Isusovačkog reda (od 19. II 1581. do smrti 31. I 1615.).

Tajnik je ovako tiho molio: »O prebježena Djevice, moli za me grešnika kod Gospodina da upoznam koji životni poziv ili put trebam prihvatiti da postignem spasenje«. Budući da je tu molbu češće ponavljao čuje u duši glas kao da mu govori: »Uđi u Družbu sina moga Isusa«. Odmah se u duši zgrozio te s velikim naporom nije popustio onome koji ga zove, govori i nadahnjuje za takvo redovništvo. Od njega se veoma strašio već i poradi skandala da je to od nekoga primio kao i radi odviše stroge discipline. No poslije nekoliko mjeseci bio je otpušten onaj svećenik iz Družbe koji je uzrokovao skandal.

Ali su mu duhovne riječi nadahnuća, nakon odlaska iz kapele, stalno bile prisutne u duši kamo god da je išao ili odlazio i makar se njima protivio i danju i noću. One su bile prisutne i kad je pisao u školi i izvan kuće, kad je šetao, te su mu stalno dolazile u misao da mu očituju tu muku duše. Zbog toga potraži savjet patra ispovjednika u ispovijedi o tome što treba raditi u tako teškom i odgovornom poslu. Napokon, pošto je točno iznio stvar i primio savjet, smiri se od muke duše i srca. Tada je češće jačao dušu u ispovijedi i primao euharistiju. No ipak stari neprijatelj nije prestajao s raznim napastima, ne bi li ga sklonio da opozove nakanu i odstupi od toga zvanja, predočujući mu svjetovna dostojanstva i radosti kao i slobodnije zamame života u svijetu. Ipak primanjem sakramenata, nadvlada Bartol sve zamke neprijatelja, zazivajući često božansku pomoć i milost te se zavjetova pred blaženom Djevicom na zavjet čistoće. Naime zavjet je izoštravao oštrinu duše i volje da odbije maštovite intrige neprijatelja.

U međuvremenu su očekivali vizitaciju p. Provincijala *Carminate*²² u *Picenu*, kod kojeg je već odlučio da će doći i zatražiti dopuštenje za ulazak u Družbu Isusovu. Kad je on došao nije ga tako lako mogao naći. On ga je samo ohrabrio lijepim riječima da nastavi humanistički studij i otpustio punog nade. Sad su tek nastale nove spletke neprijatelja. Što još, govorio je demon, hoćeš misliti na toj Družbi? Zar ne vidiš da su te odbacili?

Vidio je on da ti nisi prikladan: što hoćeš očekivati od tih ljudi? Nametao mu je te iste maštarije svaki dan tako da je postupno otupio onaj duhovni žar te više nije mislio o ulasku u redovništvo, već o svemu ostalome, napose o povratku u domovinu k svojima, budući da se tada u Rimu radilo o otpuštanju svih pitomaca i raspuštanju Kolegija.

Ali se zbilo, po božjoj providnosti, da se od 30 pitomaca koji su se nalazili u Loretu, izabere samo 12 koji pođu na studij u Rimsko sjeme-

22. *Ivan K. Carminata*, provincijal rimski 1589-1594.

nište¹³ po odredbi pape Klementa VIII. A jedan od izabranih bio je i Bartol Kašić. Pošto su pitomci prešli u Rim 3. VI 1593. godine, upisani su u Rimsko sjemenište. Ono se tada nalazilo uz crkve sv. *Machuta* i sv. *Bartola* apostola kod obeliska blizu starih zgrada Rimskog Kolegija, gdje se sada gradi veoma velika crkva u čast sv. Ignacija Lojole, osnivača Družbe Isusove.

Bartol je drugoga dana putovanja upao u trodnevnu groznicu, dok je četvrtog dana u četvrtak u sjemeništu legao u krevet oko 22. sata. U petak su pozvali liječnika *Marsilija*, te pošto mu je ispitao puls, odredi, da onaj dan miruje a sutradan, u subotu, da mu kirurg treba pustiti krv iz žile desne ruke.

Na tu odredbu on se jako zgrozi. Naime između drugih savjeta koje mu je dao ujak u Loretu bio je i taj da ne dozvoli puštanje krvi iz žila, ali se zaista nije usudio usprotiviti u novoj i tuđoj kući. Kirurg nije točno zarezao žilu, te je na tom mjestu osjećao bol mnogo godina. Stvarno je bolesnik mogao ozdraviti i bez toga puštanja krvi, da su mu dali samo mirovanja u krevetu i umjerenu dijetu. Naime groznica je već popustala, te se toga jutra nije više pojavila. Tako je mladić svoj dolazak u Rim morao iskupiti librom svoje krvi. Napokon je ozdravio, zahvaljujući dobrom Bogu, pošto je prestala groznica. Nekoliko dana potom odveli su ga u Rimski Kolegij s ostalim pitomcima. Tamo su ih ispitivali u latinskom sastavu. On je ocijenjen i utvrđen kao prikladan i sposoban za humanistički razred, a ostali za prvi gramatički razred.

Čuvši to mišljenje, nije htio sam otići, već je više volio raditi s ostalima u prvom razredu. Zato je slijedeće godine u razredu humanioa uvijek bio među prvima u pisanju proze i stihova i napredovao s velikim uspjehom kod svoga učitelja patra Franje *Sachina*²⁴, koji još nije bio svećenik. S podjednakim odličnim uspjehom je marljivo napredovao i u retoričkom razredu u govorništvu i poetici. No na samom početku studija, u studenome, nije ništa mislio o redovničkom zvanju i stupanju u Družbu. Ali nekim božanskim poticajem kao da je bio potaknut u snu i preko ispovjednika, pa mu se opet povrati prvotni žar i želja da služi Bogu u Družbi. On se sav predao studiju te je jedva slušao ispovjednika. Pristao je jedino na savjet p. ispovjednika da će mu dati p. Gabrijel *Venusto* koji mu je bio učitelj u Recinetu i kojeg je poznavao, koji je tada boravio u Rimskom sjemeništu. Pošto je primio neke savjete,

23. *Seminarium Romanum*, sjemenište za odgoj klera rimske dieceze, osnovano od Pape Pija IV. i predano u upravu Isusovcima, koji su njime upravljali do ukinuća Reda (1773). pa opet neko vrijeme u 19. stoljeću.

24. *Franjo Sacchini* (1570-1625), profesor hum. struke u Rimskom Kolegiju, nastavio »Historija Societatis Iesu«, koju je započeo *Orlandini*, i napisao 4 sveske in folio.

jedino ga je razmatranje o smrti podsjetilo i probudilo da prihvati redovnički život. Zato je u siječnju, nakon blagdana Bogojavljenja, počeo ozbiljno razmišljati o ulasku u Družbu, te je vruće nastojao da dođe k p. provincijalu, Karlu *Regiju*²⁵ i da s njim govori o svojem zvanju o ulasku u Družbu. Pozvan je na razgovor. Tom prilikom ga je časní starac veoma lijepo primio i po običaju upitao o zvanju i ostalome što mu se dogodilo kroz zadnje 3 godine. Pošto je gotovo sve ispričao, poglavar ga je otpustio radosnog uz najbolje riječi da će ga veoma rado primiti u Družbu. Sutradan ga je pozvao ispovjednik i opomenuo da će ga primiti ako mu gosp. kardinal *Galli*²⁶ dade dozvolu i dopuštenje. Pošto je od njega to zatražio, a nije dobio, upao je u nove napasti demona. Ali je pomoću Božjom i zaštitom prebl. djev. Bogorodice razbio i nadvladao sve napasti. U srpnju je slušao propovjedi p. Karla Mastrila, i kardinal *Galli*, koji je poslije propovjedi otišao u sakristiju da govori i pohvali veoma lijepu propovjed p. Karla. Kad je došao pater, kardinal ga lijepo pozdravi i počne hvaliti njegovu propovjed. No pater se tome odupre (jer bijaše prije zamoljen i potaknut te reče: »Što hvališ, presvj. gospodine moje riječi, koje te neće spasiti od paklenog ognja, ako se ne oslobodiš smrtnog grijeha? Što ćeš odgovoriti svemogućem Bogu radi uskraćenog blagoslova za ulazak u redovništvo ilirskom mladiću, ako on napusti volju i odluku da služi Bogu u savršenijem zvanju? Nalaziš se u teškom grijehu ako i nadalje budeš to uskraćivao«. A on reče: »Ako ti patre misliš da ja griješim uskratom, onda obim rukama dajem blagoslov i dopuštenje da uđe u vašu Družbu.« Pošto je to rekao, počeli su govoriti o drugom poslu.

Odmah je p. Karlo poslao glasnika p. Ivanu Pavlu *Navaroli*, rektoru sjemeništa, da što prije dovede pitomca gosp. kardinalu, da mu zahvali i primi obećani blagoslov. Sutradan su obavili cijeli posao po dobroti i veoma velikoj uljudnosti presvj. gospodina. Sve su to ispričali p. Karlu provincijalu, koji je radi velikih rimskih vrućina boravio u Tuskulu, uoči blagdana Gospina uznesenja na nebo. Tamo su, iz sjemeništa u dvopregu, otišli i Bartol, Pavao *Magnocabalus* i Franjo *Herera* Provincijal ih je sve veoma lijepo primio ali je u vezi primanja prve dvojice na prvu probaciju napisao pismo p. rektoru Bartolu *Riciju* u novicijatu sv. Andrije. Ovaj je obojicu zagrlio velikom dobrohotnošću i ljubavlju, te je svakome odredio njegovu posebnu sobu. I tako su kroz 30 dana proživjeli u najdonjem dijelu kuće kao dva samostna vrapca,

25. Provincijal Karlo Regio 1594-1597.

26. Antun Marija *Galli*, kard. od. 14. I 1587., umro 30. III 1620. (Hierarchia Cathol. III 1923, str. 51). Mogao bi biti i *Ptolomej Galli*, kard. od 15. V 1565., umro 1607. (O. c. str. 40).

budući da jedan s drugim nisu kroz čitavo to vrijeme razgovarali, što je bilo teško i novo nepriviknutima na redovničku šutnju.

II ULAZAK U NOVICIJAT [i visoko školovanje]

Kad je vidio da je sam u sobici, počne u sebi ovako razmišljati: Zašto si došao u ovu kuću? Hoćeš li se moći uskladiti prema svakom pravilu? Hoćeš li se moći podvrći svakom posluhu poglavara i živjeti u siromaštvu, čistoći i poslušnosti? Znaš li ti što ćeš učiniti kad dođu veoma niske dužnosti? Kako ćeš postupati kod veoma prostih i bilo kojih službenja? Da li ćeš znati sebe odbaciti i pobijediti, što ćeš trebati učiniti, htio ili ne, na mig poglavara? Misliš li da ćeš biti ustrajan kad ti budu prigovarali i karali te stariji, vršnjaci ili manji od tebe? Kuda ćeš se okrenuti, kad vidiš da si osuđen na bičevanje, šibanje i batinanje? Zar te neće biti stid? Zar se nećeš u dubini srca žderati? Što ćeš učiniti kad vidiš da ideš u grad prositi od vrata do vrata s vrećom na leđima i moliti milostinju po raskršćima i ulicama? Kako ćeš se ponašati kad čuješ da ti se rugaju, prigovaraju i preziru te? Hoćeš li zaboraviti onu poznatu izreku mudraca koji reče: Sinko, pristupajući da služiš Bogu, da li si pripremio svoju dušu za kušnju? Zar misliš da ćeš davno spavati? Ta mučio je sv. apostola Pavla i zadavao mu tjelesne muke, tako da je tri puta morao zamoliti Gospodina rekavši: Tri puta sam molio Gospodina, da odstupi od mene, no Gospodin mi reče: Dovoljna ti je moja milost, jer se krepost učvršćuje u slabosti.« Zar misliš da ćeš ti biti snažniji od apostola? Što ovdje činiš? Smatraš li da ćeš ti biti sigurniji? Zar smatraš da ćeš ti možda biti pobjednik samo zato što nisi podlegao zamkama neprijatelja do 20. godine dobrovoljnim pristankom te da ćeš moći reći s najčišćom djevicom Janjom koja je već u 13. godini bila zaručena s Kristom: Svemoćući, blagoslivam te, jer sam po tvojem jedinom sinu izbjegla zamke bezbožnih ljudi i zauzdala đavolske spletke na neokaljenoj stazi«. Zar si ti toliko umišljaš? Budi spreman da sve to povjeriš božanskoj pomoći i milosti, a ne sebi, da ćeš nadvladati đavolske fantazije i napasti te ih muški razbiti. Naime uzdam se u božji poziv kojem se pokoravam, da neće Bog uskratiti potičuću, djelatnu i suradničku milost radi postizavanja svih vrsta kreposti, tako da već mogu zapjevati: »Milosrđu Božjem pjevat ću dovijeka, iz pokoljenja u pokoljenje navještati ću njegovu istinu«; nadalje: »Ti si mi utočište u nevolji koja me okružuje, radost moja, spasi me od onih koji me okružuju«. Tko sumnja da neće Gospodin odgovoriti: »Dat ću ti razum i uputit ću te na tom redovničkom putu kojim ćeš ići, utvrdit ću nad tobom svoje oči, mnogi bičevi grešnika, onoga koji se pouzda u Gospodina okružiti će milosrđe«.

Pošto je prošlo nekoliko dana trebalo je započeti duhovne vježbe točno i po pravilima koja je propisao sv. Ignacije, a traju 4 sedmice. Svaki dan se održavaju 4 sata, ne bez velikih poteškoća za početnike, koji se na njih još nisu privikli. Kad su se one ipak sretno i radosno, uz božju pomoć, završile, svi su izašli iz samotnih ćelija. Magistar ih je tada odveo u konkvikt k ostalim novacima zajedničkim razgovorima, duhovnim i tjelesnim vježbama i kušnjama, pa čak i raznim mrtvljenjima, u kojima se vježbaju novaci s velikom živahnošću. Oni su također obavljali kuhinjske poslove i u glagovaonici. Zatim su čistili javna šetališta, skrivena i veoma smradljiva mjesta u stanovima te iznosili smeće iz kokošinjaca. Nadalje su svaki dan po dvojica pola sata nosili na mokatama grubo kamenje, daske, cement i slično.

Poslije nekoliko tjedana skupljao je, prema običaju, otpatke od javne menze. Osim toga išli su posluživati svećenike koji su služili u bazilici²⁷ profesa, prisustvujući prvo nagovoru p. magistra, a navečer su se po četvorica vraćali u novicijat. Kad je prošlo nekoliko mjeseci, poslali su ga, s još trojicom, da boravi u kući profesa i da ondje spava. Počeo je skupljati otpatke u prvoj ili drugoj zajedničkoj menzi, a ponekad je također meo kućne hodnike, dvorane i ostale javne prostorije. Kad je prošao mjesec dana vrati se k svojim novacima te je u prikladno vrijeme kroz godinu, prema običaju, jedan cijeli mjesec išao služiti bolesnika u Lateranskoj bolnici. Čak je poslan i k neizlječivim bolesnicima u bolnicu sv. Jakoba, gdje je češće pratio kirurga, koji je odbacivao stare zavoje na pod, zaprljane od rana, krvi i gnoja, dok ih je on novak meo metlom i odnosio, na bez velike mučnine i jeze, pošavši malo potom s kolegama na skromni ručak.

Završivši te kušnje, ponovno je poslan u kuću profesa, gdje je dobio spomenute dužnosti u crkvi i kod kuće. Privatno je spremao kod stola p. generala Klaudija ono što se pripremalo blizu njegove sobe. S njim su kod stola sjedila pozvana četvorica dok je on, po običaju novaka, sve do konca ručka skupljao.

Završivši prvu godinu s polovicom kušnji, poslali su ga s propovjednikom p. Petrom Montinijem u biskupsku crkvu u Sabinu kao pratioca, podvornika i slugu za sve kućne poslove gotovo kroz 50 dana. Nadalje je skoro sve dane poučavao dječake i djevojčice s majkama u temeljima kršćanske vjere poslije večernjih hora [molitva], u drugoj manjoj crkvi a ponekad i u biskupskoj.

Pošto su propovijedi poslije Uskrsa završene on se vrati u Rim u kuću probacije. Tu je završio pojedine kušnje, kako je običaj u Družbi. P. Fabije de Fabiis, tadašnji magistar novaka opomenuo ga je da se po

27. Glasovita crkva »Al Gesu«, za koju je dao sredstva kardinal Aleksandar Farnese, a počeo je graditi Jakob Vignola, nasljednik Michenangela.

završetku dvogodišnjeg novicijata pripremi za jednostavne zavjete skolastika Družbe. Njih treba svečano po obrascu položiti i zavjetovati se na sam blagdan bl. dj. Marije Uznesene, ali ipak u kućnoj privatnoj kapeli. Istoga je dana, u Rimskom Kolegiju²⁸, obukao odjeću skolastika te je poslije nekoliko dana upisan u razred retorike sve do kraja rujna. Poslije toga, početkom studenog, bio je u istom razredu kao slušač p. Bernardina Stefonijs²⁹ i p. Bandinija Gualfreducija³⁰. Kad je Stefonio vidio um svoga učenika u poetici, odmah mu je dao kratku temu i odredio, da što prije sastavi poemu u herojskom stihu, koju će on recitirati kod stola na sam blagdan Bogojavljenja, kada je bivala svečana obnova zavjeta. Novi pjesnik je rado poslušao izvrsnog učitelja u poeziji. Pjesma je bila sastavljaču-pjesniku kao i učitelju veoma draga, ugodna te krasna. No u međuvremenu, dok je radio i napisano već učio napamet, posavjetovali su se poglavari koga da od slušača retorike³¹ upišu na magisterij da u provinciji poučava gramatiku? Tada je započeo novi kolegij u Ankoni kamo je trebao biti poslan prvi učitelj prvoga razreda. U Rimu je u I razredu poučavao gotovo 2 semestra p. Gašpar Alperio. Dakle konzultori odlučiše da ovoga pošalju u Ankonu a na njegovo mjesto za prvi razred je bio postavljen magister Jeronim Buffera koji se nije tome nadao te je bio nepripremljen. Ne spavajući, po noći se pripremao, za ono što je trebao raditi po danu u školi. Zbog toga se, poslije nekoliko mjeseci, teško razbolio. Na konzultaciji je za razred infimu [najniži], umjesto njega, izabran Nikola Berzetto, ali ga je provincijal oslobodio te dužnosti i tereta jer je postao njegov pratilac.

Na novoj sjednici predložen je i izabran, umjesto njega, Bartol Kašić, Dalmatinac, tada novi retor, unatoč jakom protivljenju magistra

28. COLLEGIUM ROMANUM, otvoren od sv. IGANCIJA LOJOLE g. 1551., postao je u toku vremena centralno sveučilište Reda, koje je Papa GRGUR XIII opskrbio stalnim prihodima, pa zato i danas još nosi ime Universitas Gregoriana. U tom su zavodi stekli naobrazbu mnogi znameniti Hrvati.

29. BERNARDIN STEFFONIO (1560-1620), lat. pjesnik i dramatik, govornik. Djela gl. u SOMMERVOGEL, Bibl. de la Comp. de Jesus t. 7, col. 1527-1531.

30. BANDIN GUALFREDUCCI (1565-1627), pjesnik, autor tragedije »Sigericus«, preveo na latinski Sofoklovu tragediju »Oedipus Tyrannus« (Rim 1622).

31. Rhetoricus: slušač Retorike, najvišeg humanističkog razreda. Isusovci su krajem 16. st. izradili naučnu osnovu za gimnaziju na temelju Kvintilijanovih principa nastave (elementarno, gramatičko i retoričko obrazovanje). Gimnazija se sastojala iz nižih razreda (parva, principia, grammatica i syntaxis) i viših razreda (poetika i retorika). Ta se gimnazija održala kod nas sve do 1977. godine, a drugdje još postoji uz stanovite modifikacije.

p. STEFONIJA, ali je sve bilo uzalud. Naime, on je primijetio da će Kašić jako napredovati u poetici, ako ustraje pod njegovim vodstvom. I tako od novog retoričara postade novi magister u infimi. Pod njegovim učiteljstvom učenici su za dva mjeseca toliko napredovali da ih je na početku korizmenog posta oko 30 prešlo u II niži razred. Iz II nižeg razreda bili su poslije Uskrsa promaknuti u II viši razred, a na kraju godine, u mjesecu listopadu, upisani su za ispit iz prvoga razreda također svi s ostalim suučenicima. Jeronim BUFFERA je, zbog bolesti na savjetovanju otaca oslobođen nastave, a na njegovo je mjesto izabran iz infime u prvi razred Bartol Kašić Dalmatinac. Njega je ohrabrio p. Horacije Torsellini³² iz Loreta kojeg je on dobro poznao, da ne odbije to učiteljsko mjesto, koje mu se učinilo kao veliki teret. Dakle razrješen je razreda infime u početku rujna da se može pripremati za I razred pošto ga je ohrabrio i vodio p. Horacije. Naime najprije je sastavio govor o pohvali mudrosti te ga održao na početku studija pred p. Klaudijem generalom reda i ostalim poglavarima patrima sa svoje učiteljske katedre, govoreći pola sata, tako da su mu svi odobravali i pljeskali. Jer su slušali govornika, a ne filozofa, koji raspravlja o mudrosti, dosta prikladno i ukrašenim govorom. Zadivili su se mnogi koji su ga poznavali u novicijatu 1597. godine. Počeo je dakle 1598. g. poučavati u tom I višem razredu gramatike zajedno s dosta naobraženim kolegom Pavlom Bombinom, koji je za tri godine već mnogo uznapredovao u filozofiji. Ipak su Kašićevi učenici, na kraju godine, mogli upisati ispit za humanistički razred i položili su ga 1599. godine.

Kašić je na početku studenoga te godine nastavio u istom razredu poučavati nove učenike. Pod kraj prosinca napustio je nastavu jer su ga poglavari uputili na akademiju ilirskog jezika da napiše gramatiku (INSTITUTIONES GRAMMATICAE) i osnove toga jezika koja će u kolegiju kod kuće služiti akademičarima da lakše nauče jezik.

Razgovarajući o toj akademiji papa Klement VIII s generalom Družbe p. Klaudijom, govorio je s velikim veseljem i pohvalom te veoma preporučio studij ilirskog jezika. I tako je, jubilarne 1600. godine, p. Kašić započeo pisati INSTITUTIONES (oslobođen drugih dužnosti, opterećen samo akademijom). No kad je djelo naraslo veće nego što je mislio, te ga nije mogao tiskati bez velikog novca, izbacio je mnogo toga što nije bilo nužno. Završivši INSTITUTIONES tiskao ih je na latinskom jeziku 1604. g., kako je to odredio general p. Klaudije. Te je go-

32. HORACIJ TORSELLINI (1544-1599), vrstan latinista, 22 godine prof. humanističkih nauka u Rimskom kolegiju, gramatički pisac, autor jako raširene svjetske i crkvene povijesti. Dio njegove povijesti sv. Kuće Loretske donekle preradio i izdao KAŠIĆ pod naslovom: ISTORIA LORETANA OD SVETAE KUCHIAE BOGORODICINAE... (Rim 1617).

dine filozof Kašić bio na studiju teologije, pošto je prije završio tri godine filozofije, na kojoj je dugo i mnogo radio, a ništa manje na četverogodišnjem teološkom studiju. Kad je bio na drugoj godini studija skolastike, opomenuo ga je provincijal p. Petar Antun³³ Spinella da privatno počne učiti moralnu teologiju iz više autora i da se u sljedećoj godini marljivim studijem pripremi na svećeništvo, kako bi bio spreman poslije Uskrsa pristupiti ispitu pred presv. gosp. velikim penitencijarom kardinalom Kinzijem Aldobrandinijem³⁴ i ostalim dostojanstvenicima sv. Signature. Ova opomena je nešto zbunila Kašića, ali se on ipak, ohrabrene duše s muževnim radom, marljivo dao na novi studij.

Započevši treću godinu teologije, pristupio je pred Božić ispitu pred vikarom presv. gosp. kardinalom PAMFILIJEM zajedno s ostalih 20 drugova Družbe radi primanja sv. redova, te je položio ispit. Tada je, nakon ispita, prvo promaknut za subdjakona a poslije prve nedjelje korizmenog posta za đakona. Na koncu je u subotu pred nedjelju Muke Gospodnje bio zaređen za svećenika. Na samu nedjelju Muke (koja je pala na blagdan sv. Grgura Velikog pape 12. III 1606. godine u dobi od 31 godine) imao je novi svećenik prvu pjevanu svečanu misu u bazilici imena Isusova kod velikog oltara. Prvu je misu svojega svećenstva prikazao u čast presv. Trojstva što je mogao pobožnije i iskrenije, svečano pjevajući, a završio ju je sav obliven crvenilom u licu i obuzet velikim žarom. Kraj njega je stajao p. Nikola BANDELLO, njegov nekađnji magister na trogodišnjem studiju filozofije.

Poslije nekoliko dana izišao je na novi ispit pred gore rečenim vikarom gosp. kardinalom, da bi dobio dozvolu za ispovijedanje u Rimu. Ispit je položio uz odobrenje svih.

Na nedjelju Cvjetnice poslan je Kašić s nekim drugim svećenicima u Vatikansku baziliku da ispovijeda. Tu su mu pokazali ispovjedaonicu sa strane mjedenog kipa prvoga apostola sv. Petra. I tako se novi Kristov vojnik i borac počeo boriti s đavlom i grešnicima koji su bili podvrgnuti najgnusnijem neprijatelju, a tu je bio prvi čin svete borbe. Naime on još nije bio penitencijar. Pošto su prošla gotovo dva mjeseca poslije blagdana Tijelova, za vrijeme Oktave, ako se ne varam, pozvao ga je p. Benedikt JUSTINIJEAN, rektor penitencijara i teologa svete Penitencijarije na ispit pred Velikog Penitencijara i ostale prelate. Na mnoge

33. Provincijal 1603-1606.

34. CINZIO ALDOBRANDINI: obiteljsko mu je ime bilo PASSERI, no on je uzeo ime Aldobrandini, po obiteljskom imenu svojega ujaka Pape Klementa VIII., koji ga je imenovao kardinalom 17. IX 1593. Po titularnoj njegovoj crkvi San Giorgio in Velabro u diplomatskoj korespondenciji dolazi pod imenom kardinal »di San Giorgio«. (PASTOR, Geschichte der Papste sv. XI, 1927. str. 37-38).

dubiozne stvari koje je iznio teolog, odgovorio je Kašić znanstveno i teološki tako da je gosp. presv. Veliki Penitencijar odredio da se više ne treba ispivati rekavši: »Dosta je, odlično je odgovorio na pitanja«. Pošto je završio ispit bio je novi penitencijar [ispovjednik] Dalmatinac aprobiran za Ilirski jezik od svih prisutnih prelata.

Godine Gospodnje 1606. na početku lipnja, poslan je rano ujutro iz Rimskog kolegija u Vatikansku baziliku u ispovjedaonicu da ispovijeda (samo u nedjelje i zapovijedane blagdane sve narode koji se služe latinskim ili talijanskim jezikom, no ponajprije svoj narod na ilirskom ili dalmatinskom, što više i na hrvatskom, kranjskom pa i bugarskom jeziku koji bi pristupali k njemu iz Carigradske Trakije) kad se nalazio na trećoj godini svoje teologije, pripremajući se za četvrtu godinu. Pošto je završio teološki studij, po običaju Družbe, podvrgnut je ispitu prema iznijetim filozofskim i teološkim tezama pred p. provincijalom Mucijem Vitelleschijem.³⁵

Ispitivala su ga četiri patra ispitivača u vezi polaganja 4 zavjeta, te su prosudili da je prema rezultatima prikladan i dostojan da se promakne za zavjete.

Pater Kašić je već trebao pristupiti trećoj probaciji i vježbi³⁶. On je nastojao (iako se protivio rektor Penitencijarije koji nije želio cijele godine ostaviti prazno mjesto u ispovjedaonici ilirskog jezika) da ga pošalju u SEZZE³⁷, gdje je tada, poslije studija, bila probacija. To je dozvolio pošt. otac general Klaudije i pohvalio ono što je sam tražio. Dakle on je pošao, s još drugih 20 svećenika, kojima je na čelu bio instruktor p. Bartol MIKANCije. Njemu je povjerena briga da ih prati i dužnost da bilježi tjelesne vježbe koje su pojedinci morali izvršiti svakog dana u određene sate. Poslije 6 mjeseci, početkom svibnja, poslao je papin viceupravitelj odredbu u SEZZE da se dva po dva svećenika pošalju u 6 biskupija. Bartol Kašić i p. RAVICIJE su određeni da pođu u Sabinsku biskupiju. No kako je p. RAVICIJE bio bolestan, nije mogao putovati, pa je umjesto njega poslan p. Hipolit JANOTTI. Neki su htjeli izbrisati ime p. RAVICIJA te upisati na putnicu ime p. Hipolita, no na to nije nikako htio pristati p. Kašić tvrdeći da je to protiv kanona papinske bule. S p. Hipolitom otišao je Kašić u Tuscul, gdje su očekivali iz Rima pravu i točnu uputnicu.

35. Muzio Vitelleschi, rimski provincijal 1606-1608., a general Reda 15. XI 1615. do 9. II 1645. g.

36. Tertius annus probationis, Tertia probatio ili kratko tercijat: nakon svršenih nauka obnavljaju se i usavršavaju mladi Isusovci, već svećenici, u duhovnom životu i pripravljanju za javno djelovanje. To je kao drugi novicijat, a traje 10 mjeseci.

37. SEZZE u prov. rimskoj, kotar Velletri, kod Pontinskih bara.

Dogodilo se da je u ravnici VELETRI³⁸ p. Hipolita uhvatila jaka groznica tako da je bilo nužno ostaviti ga u seljačkoj kolibi, dok ne pošalje Kašić bolesniku konja iz VELETRA. Tako su na dva konja obojica uspjeli otići u TUSKUL, gdje je bolesnik u groznici legao u krevet, a p. Kašić jašući sam, pošao k p. provincijalu i zamolio trećega, novog, druga za svoju misiju i nove isprave. Poslali su p. prokuratora gosp. viceupravitelju (koji je ispričao nakanu da se izbriše ime s apostolskog pisma i zamolio novo). Kad je to ovaj gospodin čuo, začudio se jako i rekao: »Veoma bi bilo loše brisati imena s naših apostolskih pisama i upisati novo. Nije dopušteno čak ni jednu riječ izbrisati ili promijeniti. Ta zar je bila velika poteškoća doći k nama ili našim pisarima da naprave novo i originalno pismo te stave imena prema našem i vašem sudu? To se zaista brzo napravi«. U novo su pismo dakle upisani p. Bartol Kašić s drugom p. Marcelom Augustinom, te su s autentičnim ispravama krenuli u 25 donjih sabinskih gradova, koji su većinom trebali duhovnu pomoć. Ujedno su i primili pismo od p. provincijala Fabija de Fabiis³⁹ s novom instrukcijom. A skoro da je sadržaj bio ovakav:

Instrukcija patrima koji polaze iz Rima u misije u 6 obližnjih biskupija. U prvom redu treba upućivati seljake, pastire, ratare i ostale ljude sa sela u potrebne stvari koje se odnose na spasenje u večernjim i jutarnjim govorima za vrijeme sv. Mise. Neka se pouče u člancima katol. vjere o božjim zapovijedima i sakramentima, napose o sakramentu ispovijedi i euharistiji, koje će oni moći dijeliti po odluci župnika, pričešćujući sve one koji su se valjano ispovijedili. Tako okrijepljeni svetom euharistijom mogu zadobiti potpuni oprost podijeljen od pape u obliku jubileja. Eto to je kraći sadržaj instrukcije.

Ubrali su veliki plod iz malih propovijedi koje su trajale pola sata i ispovijedi. Patri su pravili stanke od 2 do 3 dana u pojedinim gradovima dok nisu primijetili dosta velik odaziv vjernika za pobožnost. Tako su prelazi iz jednog gradića u drugi, sad pješice, sad jašući, prema potrebi ili udaljenosti mjesta, a vodili su ih mještani. Poslije povratka u Rim dali su pismeni izvještaj o učinjenim djelima i rezultatima gospodinu viceupravitelju, koji je to tražio. Radili su dva mjeseca, potom su se 12 dana odmarali u Rimskom kolegiju. Nakon toga je 12.VII za vrijeme velikih vrućina otišao p. Kašić iz Rima u Sezze. Na tom putu služio je misu u crkvi otaca kapucina. Pošto je ogladnio, Kašić je zbog jake vrućine jedva živ hodao od sermonetskih vinograda sve do podnožja brda Sezze te je malo skrenuo s konjem oslabivši od prevelike žege. Napokon je s brda Sezze zapuhao svježiji zrak. Ušavši u setinski (SEZZE) Kolegij u 16 sati popodne, dok su se patri odmarali, odveli su ga gladnog

38. VELLETRI, grad i distrikt [kotar] u Romanji.

39. Provincijal rimski 1608-1610.

na ručak. Kad se okrijepio hranom, vratio se u svoju sobu da se odmori, jer je bio izmučen i oslabio od puta. No božjom pomoću bio je pošteđen od groznice, te je mogao poći na kućne vježbe sve do konca listopada kod p. instruktora. A 28. istoga mjeseca ponovno su ga pozvali u Rim da ispovijeda u Vatikanskoj bazilici. Tu se pripremao i radio cijele godine po odredbi svetog pape sretne uspomene Pavla V i po odluci p. Klaudija AQUAVIVE za dubrovačku misiju.

III Prva dubrovačka misija

Dakle 12. studenog godine Gospodnje 1609. pošao je Kašić zajedno s imenovanim stonskim (Stagnensis) biskupom⁴⁰ inače dubrovačkim plemićem i s još dva druga, jednim florentinskim svećenikom Pandulfom Ricasulom a drugim pomoćnikom Dominikom Rigidorom⁴¹ u sveto mjesto Loreto. Tamo je prinio sv. žrtvu u svojoj 35. godini života, a potom ušao u Ankonu i zaustavio se nekoliko dana u kolegiju Družbe, dok nije došlo prikladno vrijeme da se ukrca na brod. Pošto su gosp. biskup i patri pripremili sve potrebno za plovību, popnu se 16. XI na brod, dok je puhao ugodni zapadnjak. Iz luke su izašli u 3 sata u noći te pod povoljnim vjetrom razapeše jedra i krenu prema Dalmaciji. Kad su se već nalazili između grebena i kopna, nedaleko Trogira⁴², snažnije se podiže grčki vjetar negdje pred izlazak sunca 29. XI u nedjelju, koji je bio suprotan mornarima. On ih prisili da spuste jedra i ne dopusti da uplove u luku, već su morali polako ploviti pokraj obale i sakriti lađu u jednu napuštenu luku, bojeći se bure. Tu su spustili sidra i užadima privezali brod za stijenu. Biskup s patrima siđe na obalu, i, budući da je bila nedjelja pred blagdan sv. Andrije, zapitaju mornare da li postoji kakva crkva gdje bi mogli služiti misu. Oni im odgovore da ne postoji druga osim one u čiju luku nisu mogli uploviti. Ona je udaljena od ovog mjesta 5 milja, ali je put kopnom do nje neprohodan zbog stijena i veoma oštrog kamenja. Popnite se, kažu, na vrh brda po ovoj uskoj stazi, pa ćete možda naći neku kuću s crkvom. Popeše se dakle svi na brdo, odakle ugledaše tvrđavu koja se uzdiže nad Šibenikom, a između nje i vrha brda nalazila se ravnica sa seoskim crkvom. No silazak do nje bijaše zaista težak izglednijim i umornim putnicima, a i blizu već bijaše podne. Trebali su se vratiti na brod na kojem bi se mogli okrijepiti

40. MIHOVIL RESTI, na prijedlog dubrovačke republike imenovan stonskim biskupom 28.IX 1609. u dobi od 28 godina (na mjesto umrlog biskupa IVANA K.ĐORĐIĆA). Zaređen svećenikom 19. IX iste godine; doktor teologije, dubrovački kanonik. (Hierarchia Cathol. IV, 1935, str. 321).

41. Brat pomoćnik, za kućne poslove.

42. Tragurium (tal. Trau).

hranom i odmoriti se. I tako, te svete nedjelje, Pater Kašić nije mogao služiti sv. Misu. Osim toga, puhao je i dalje veoma jak vjetar, tako da je cijelo more izgledalo čitav dan puno zapjenjenih valova i bijele vode. Kad su to vidjeli mornari i ostali zahvaljivali su sa svećenicima Bogu što su pristali u sigurnu i mirnu luku. Bilo bi »jao nama« da nismo na vrijeme amo sklonili brod, već bismo bili propali na dno dubokog mora. Pred zalazak sunca počeo je vjetar nešto jenjavati i more se stišavalo, ali su valovi još bacali bijelu pjenu.

Poslije večere, dok su svi spavali, oko pete ure u noći započe istočni vjetar skupljati i tjerati nove oblake s grmljavinom i munjama na brod. Sve zahvati veliki strah pa i mornare koji su, prestrašeni od munja, jedan drugome govorili na dubrovačkom govoru: »Zabij sikiru pod garbu« — zabij sjekiru pod jarbol! — da ne bi munja zapalila jarbol. Naime mornari su bili praznovjerni, te su za vrijeme grmljavine i sijevanja vjerovali da će se munje zaustaviti ako zabiju sjekire, te da se neće usuditi dotaći jarbol, niti im nauditi.

Ujutro je o toj prilici Kašić razgovarao pred skupljenim mornarima na svome dalmatinskom govoru u vezi raznih vraćanja i praznovjerja mornara. Potaknuo ih je da uvijek sa sobom na brodu nose blagoslovljenu vodu i da napuste riječi i praznovjerna djela. Nasuprot tome, dok nebo grmi i sijeва, neka poškrope sebe, jarbol kao i cijeli brod u obliku križa. Pošto je tako završio razgovor, uze kotu, štolu i misal, sol i vodu te po običaju oboje blagoslovi, poškropi cijeli brod a ponajprije jarbol i mornare. Osim toga neki Firentinac je pripovijedao biskupu i ostalim mladićima, kad su ga pitali mornari: da li postoji, kod vas Talijana ona misao lošeg predznaka protiv redovnika i klerika, odnosno da plovidbu, kad se takvi ljudi nalaze na brodu, prate opasnosti, oluja i opasni vjetrovi? Kašić je odgovorio: ništa do sada nisam takvo što čuo. No ipak to može često biti po božjem dopuštenju da zračni demoni potaknu oluju zbog urođene mržnje protiv kršćanskog svećenika.

Rano ujutro, dok je još puhao istočnjak, posavjetovali su se gdje bi mogli služiti misu. Mornari su iznijeli brodsko jedro i načinili šator pod kojim će biti siguran oltar i svećenik od vjetra. Podigavši dobro učvršćen šator i prenosni oltar (iznad stijene na maloj čistini da se može staviti korporal [prostirač za hostije kod mise] s kaležom, stavivši u sredinu raspelo a s obe strane zapaljene svijeće koje su zatakli u samu stijenu) s ostalim priborom na dosta skućenom prostoru, gdje je ipak p. Kašić sretno prikazao svemogućem Bogu žrtvu, po dalmatinskom običaju, gotovo na samoj obali, a bijaše blagdan sv. Andrije apostola. Jedino donji dio stijene bio je nezgodan svećeniku zbog okretanja prema onima koji su okolo stajali, no ipak se on spretno služio, da ne padne na drugu stranu. Evanđelje je čitao s velikom duhovnom radošću i slasti, čiji po-

četak bijaše: »Hodajući Isus pokraj Galilejskog mora, vidje dva brata« i ostalo. On je uživao promatrajući gospodina Isusa ne kako hoda, već skrivenog pred sobom u svetim česticama koje se daju za hranu, posvetu i kao žrtva. Daje se Bog i besmrtn čovjek onako kao što se nalazi slavan uz desnu Boga Oca, no sakramentalno nevidljiv osjetilima tijela, ali vidljiv duši koja je obasjana vjerom.

Poslije nekoliko sati prestao je suprotni vjetar, te brod otplovi u drugu luku, blizu koje na brdu bijaše mala seoska crkva. Tu je p. Kašić u osvit dana nedaleko od obale, 1. prosinca, prikazao sv. Misu i božansku žrtvu pred biskupom, ostalim sudrugovima, pratiocima i mornarima. Oni su potom odmah skupili i razrješili konopce s obale i razapeli jedra uz pogodan vjetar. Naime puhao je veoma blag sjeverac, tako da su onoga dana prevalili gotovo 100 milja. Oplovivši po noći otok Hvar⁴³, ujutro su, poslije izlaska sunca, prošli ispred gradske luke. Potom su jedrili do dubrovačke obale (zovu je Pelješac⁴⁴) te siđu na kopno blizu Korčule⁴⁵. Zatim se popnu na brdu u seljačku crkvu gdje je Kašić služio misu, dok je g. biskup uzjahao konja i otišao u svoju biskupsku stonsku crkvu. Pošto su i patri sišli s brda, odmarali su se s mornarima i kupili namirnice, te sutradan, na blagdan sv. Julijane, jedreći uz bok obale, konačno pristali u luku Slano⁴⁶, bacivši sidra na napušteni greben, koji je prozvan po napuštenim miševima. Tu su prenoćili. Sutradan, u nedjelju, imali su za ručak komadić kruha i nekoliko oraha (budući da im je, nakon biskupovog odlaska, pomanjkalo sve od čega su i patri pripremali hranu za vrijeme cijele plovidbe). Konačno su, uz božju pomoć, došli u luku sv. Križa zvanu Gruž⁴⁷. Odatle su pešačili 2.000 koraka po kamenitom putu. Nedaleko od gradskih vratiju oko 22 sata patri upadoše među dva starca koji su šetali. Ovi ih prepoznaše, veoma pristojno pozdraviše te ih uvedoše unutar zidina u hram bl. dj. Marije kao dva plemenita Mihajla, gdje se nalazi sjedište nadbiskupa. Tu su se zahvalili svemogućem i dobrom Bogu kao i preblašenoj Bogorodici za sretno putovanje. Konačno su ih odveli u kuću presv. g. Mihajla Bona, gdje su veoma srdačno dočekani te, pošto se okrijepiše veoma dobrom večerom, prenoćiče te noći ondje.

Sutradan su ih odveli u drugu kuću koju su im pripremili za stanovanje (plemeniti prijatelji gospodin Sigismund Grgur i g. Ladislav Bono, koji su svojim pismima i pozvali patre iz Rima). Potom su patri u prvom redu posjetili dva senatora koji su ih pozvali iz Rima, a onda ostale koje

43. Pharia

44. SABIONCELLUM

45. Cursula (Corcyra, tal. Curzola).

46. SLANUM u dubrovačkom kotaru.

47. Gravosa, glavna luka Dubrovnika.

su im ovi označili. Najposlije su posjetili kneza⁴⁸, koji je bio izabran u siječnju 1610. godinu. On je prošlih godina bio manje sklon patrima Družbe, no ipak je pristojno dopustio patru Kašiću posjet, primivši ga u sobi u grimizu u prisutnosti g. Orsate Grgura, prijatelja Družbe. Pater je dolično pozdravio i započeo govoriti o svom dolasku i svojih drugova u taj grad i biskupiju s ciljem da pomažu katoličke vjernike preko propovijedanja božje riječi, dijeljenja sakramenata i pouke mladeži u humanističkoj naobrazbi.

Kad je to knez imenom Jeronim Cerva, čuo, reče: »Čudim se razboritosti vašega generala koji vas posla u naš grad, budući da vas naš senat nije pozvao⁴⁹. Na to Kašić čedno odgovori: »Razboritost p. Klaudija Aquavive dovoljno su dokazali Vrhovni svećenik u Rimu, austrijski carevi, kraljevi Poljske, Francuske, Španjolske i ostali katolički prinčevi Njemačke, Poljske, Francuske i Španjolske. Nas je poslao taj poglavar u ovaj veoma slavan grad katolicima i senatorima, iz čijeg su broja dvojica prvaka dragovoljno napisali pismo. U njemu su vruće molili da im on pošalje nekoliko patera koji će njihove sunarodnjake poučavati u božjoj riječi, a mladež u humanističkoj naobrazbi.

Na isti način i za iste stvari tražio je gosp. nadbiskup Fabije TEMPESTIVI⁵⁰ patre koji će vjerne katolike njegove biskupije pomagati riječju i primjerom, kako čine kod svih naroda među katolicima i herećima, pa čak i među Turcima, kao i među istočnim i zapadnim idololatrijskim poganima. Iz toga je vidljivo da nas je naš pater poglavar dovoljno razborito poslao u ovaj veoma plemeniti grad, na vruću molbu vaših najuglednijih senatora.

Dakle zamoljeni, reče knez, došli ste među nas da u našem senatu potaknete razdor? — Bože sačuvaj, reče Kašić, takvo što nam ne pada na pamet, naprotiv, ako bude nekad razdora, svi ćemo brižno nastojati da uklonimo raskol i bilo kakva neslaganja ispravnim savjetom i pravednim razlozima, kako bi se povećao mir i sloga među senatorima na opće dobro vaše države. Potom je gosp. knez skrenuo razgovor na druge

48. JERONIM CERVA.

49. U srpnju 1608. general AQUAVIVA je ukinuo dubrovačku rezidenciju (statio) te opozvao o. Muzia i drugove u Italiju, a republika im je dala vrlo laskavo priznanje u pismu Aquavivi od 17. rujna 1608. Skoro zatim dubrovačka je vlada zamolila generala, neka bi uspostavio rezidenciju, što je on pismom republici od 11. studenoga iste godine i obećao, a u prosincu 1609. ispunio posлавši Kašića i Ricasolia s bratom Regidorom. Cerva dakle svojim čudnim postupkom nije predstavljao mišljenja i osjećaja republike, već samo jedne manjine, koja nije imala simpatija za Isusovce.

50. FABIJ TEMPESTIVI, imenovan dubrovačkim nadb. 12. VIII 1602. Palij dobio 26. VIII 1602. (Hier. Cathol. IV, 1935. str. 291.).

stvari, produživši razgovor cijeli sat noću u vezi različitih pitanja o gradu Rimu i našoj plovidbi. Konačno je ustao, te veoma prijazno, pošto se pozdravio, odveo izvan sobe na stepenice svoje kuće p. Kašića. Naprijed su išli službenici s duplerima koji su tako patra odveli do njegove kuće gdje se sa službenicima oprostio.

No zato je, nekoliko dana prije ovog sastanka s gospodinom knezom, p. Kašić već započeo propovijedati narodu rano ujutro u katedralnoj crkvi na poticaj i molbu nadbiskupskog generalnog vikara gosp. Kristofora EGIDIJA, usred prve mise, poslije svećenikovog: Molite braćo! Propovijed nije bila duža od pola sata, dok je svećenik sjedio u pripremljenom sjedištu, pred veoma brojnim i pažljivim narodom oba spola. Propovijed bijaše na dalmatinskom govoru koji se nešto razlikovao od dubrovačkog, no prijatnom i dovoljno razumljivom, budući da još nije naučio izgovor i svojstven dijalekat mjesta. A propovijedao je kroz sve nedjelje i na svečanije blagdane svetaca, uvijek kod prve mise koju je služio samo jedan svećenik po odredbi gosp. vikara. Tako je stalno to obavljao kroz tri godine, no ne bez mrmljanja i otpora nekih klerika. Naime bilo im je teško dočekati kraj propovijedi, napose misniku, koji je sjedio kraj oltara.

A kod kuće su patri počeli skupljati učenike za školu. Jedan Fiorentinac, poučavao je odraslije učenike u gramatici, a drugi, Dalmatinac, manju djecu, koja još nisu znala talijanski jezik, učio je osnovne početke, pa čak i abecedu. Potom su neki ugledniji mladići, koji su već bili poučeni u humanističkoj naobrazdi od p. Silvestra MUZIJA⁵¹ pred nekoliko godina, primorali p. Kašića Dalmatinca, tako da njihovu želju i spremnost nije mogao odbiti. Ipak je predočio problem oko izgradnje novih klupa za pisanje. No oni su u roku nekoliko dana načinili 10 ili 12 klupa po običaju Rimskog kolegija prema propisu u skladnom obliku, dosta krasnih i prostranih za školu.

I tako je p. Kašić postao, od učitelja abecede, učitelj glavne logike i to od 15. siječnja 1610. godine sve do Uskrsa. Poslije toga su učenici, otrgnuti od ovog studija zbog javnih i privatnih poslova po raznim mjestima, napustili studij logike, a to je dobro došlo patru, budući da se lakše i marljivije mogao posvetiti sastavljanju propovijedi za veliku crkvu, gdje je propovijedao kao i u manjoj, gdje je tri dana kroz sedmicu, zamoljen od plemenitijih gospođa, držao propovijedi na dalmatinskom govoru za vrijeme korizme. No najveći posao pritiskao je patra prve

51. Po nalogu Pape KLEMENTA VIII. otvorena je g. 1604. u Dubrovniku mala rezidencija (statio), kojoj su članovi bili oo. JAKOB DE NOBILI, ALEKSANDAR KOMULOVIĆ i SILVESTAR MUZIO, koji je držao hum. školu. O radu Isusovaca u Dubrovniku toga vremena gl. MOJ članak: Da li je Ivan Gundulić bio Isusovački đak? (»Obzor« 1938., br. 187. i 188. P.o.).

nedjelje u mjesecu i na veće blagdane. Tada je u velikoj crkvi ujutro, a i u mnogim manjim popodne, kamo su osobito dolazile gospođe sa svojim djevojkama na ispovijed, kroz više sati neprestano ispovijedao. Trebao je ići, a nekad i trčati, iz jedne do drugih 12, a ponekad i do samostana redovnica, te po privatnim kućama, napose k bolesnicima. Vraćao bi se kući sav iznemogao i umoran poslije prvog, a bome ponekad i poslije drugog noćnog sata. Nadalje je, osim gornjeg, bio češće pozivan toga dana ili noći k težim bolesnicima da ih utješi i ispovijedi. Ipak najteže bijaše to što je bio s nekima koji su se nalazili u smrtnoj agoniji, tako da je i sam jedva uspio da uzme malo sna ili hrane, jer mu to nije dopuštalo vrijeme ili je bio sav izmučen i umoran.

Takav je bio život i rad p. Kašića u Dubrovniku za vrijeme njegovog trogodišnjeg kao i njegovih drugova na toj prvoj dubrovačkoj misiji. Konačno, pod kraj treće godine, pošto su pozvani svi ostali u Italiju⁵², ostao je sam Bartol Kašić Dalmatinac radi misije blage uspomene Vrhovnog Svećenika Pavla V, zajedno sa Stjepanom Szinijem⁵³ Erdeljem. Oni su trebali poći u Beograd ili Taurunum⁵⁴, zatim u Srijem, obe dalmatinske Panonije, Ilirik, Trakiju i Makedoniju. Naime u tim su područjima gotovo svi stanovnici uzdisali pod turskom vlašću. Njih su trebali dalmatinski svećenici na dalmatinskom govoru utvrditi i pomoći u katoličkoj vjeri.

IV Putovanje kroz tursko područje Bosne i Srbije

Godine 5612. od stvaranja svijeta, pošto je primio pismo od p. Klaudija AQUAVIVE, vrhovnog poglavara Družbe Isusove, s poveljom pape Pavla V⁵⁵, pripremio se Bartol Dalmatinac, još ne položivši u Družbi četvrti zavjet⁵⁶, na papinsku misiju u tursko područje, tamo od Carigrada glavnog grada gde se služe dalmatinskim govorom istočnog carstva. Cilj misije bijaše da se pomoću propovijedanja božje

52. Dne 7. srpnja 1612.

53. STJEPAN SZINI, erdeljski Madžar, stupio je u Isusovački red u Rimu 6. XII 1602. Osim u Beogradu djelovao je u Erdelju. Umro je 1647. gl. članak »Isusovci u Beogradu u XVII i XVIII stoljeću« u »Vrela i Prinosi« 4 (1934) str. 4 ss.

54. Alba

55. Gl. i pismo istoga Pape od 31. VIII 1612. u THEINERA: Vet. Mon. Slav. merid. II, 118.

56. PROFESI tj. Isusovci svećanih zavjeta polažu i četvrti zavjet, koji ih specijalno veže na posluš Papi u pogledu misija. Kašić hoće da kaže, da on eto ide u misije, a da još nije učinio dotični zavjet.

riječi i podjeljivanja sakramenata učvrste katolički vjernici u katoličkoj vjeri, a šizmatici i kršćani zaraženi herezama da se pouče i pozovu na pravi put katoličke vjere (poput zalutalih ovaca na pravi put spasenja). A papina povelja bijaše ovog sadržaja:

Papa Pavao V. Svima kršćanskim vjernicima u gradovima Budima, Pečuha i drugim mjestima Evrope koji se nalaze pod turskom vlašću! Pozdrav i apostolski blagoslov svima onima koji će vidjeti ovo pismo. Stojeći na upravi cijele crkve na stolici blaženog Petra božanskom milošću, bez ikakvih naših zasluga, mislimo na sve predstojnike cijelog svijeta, kojima je povjerena pastoralna briga i skrb, a napose na one koji su pritisnuti jarmom nevjerničke moći (što se zbilo zbog naših grijeha), te koji zazivaju očinsku pomoć za razne duhovne i vremenske potrebe. Poradi toga je poslao ljubljani sin Klaudije Aquaviva, general Družbe Isusove, nekoliko redovnika i njih je povjerio nama, da mi blagoslovimo marljivost i djelo tih redovnika kao i pobožnost Simona Ivana⁵⁷ i sve kršćane onih krajeva gdje oni svrate, želeći širiti i učvršćivati vjeru, kako bi oni mogli što plodonosnije služiti i koristiti ovoj službi. Tako će postati dionici darova i milosti ove svete Stolice, te će se, okrijepljeni nebeskom rosom i učvršćeni zaštitom božanske snage snažnije, oduprijeti napastima i pritiscima. Ujedno će upoznati i ljubav Rimske crkve kao svoje majke, te tako putovati u jedinstvu duha po putevima Gospodnjim dok ne stignu u vječni mir i slavu. Stoga po milosrđu sve-mogućeg Boga i blaženih apostola Petra i Pavla itd.

Dano u Rimu kod svete Marije Velike, pod Ribarovim prstenom dne 1. rujna 1612. godine, osme godine našega Pontifikata.

Scipion Cobeluzio⁵⁸

Preostali dio pisma je sadržavao danu dozvolu patrima za jedno-kratni potpuni oprost u obliku jubileja, odrješenje svih pridržanih slučaja Ordinarijama pa i sv. apostolskoj Stolici, kao i onih koji su sadržani u buli »COENAE«, kako za katolike tako i za heretike i pravoslavce koji se stvarno pokaju i ispovijede; ali samo u području sakramentalne savjesti.

Pater general Klaudije Aquaviva je poslao sve potrebno za Dalmatinca p. Bartola Kašića u Dubrovnik zajedno s instrukcijom o načinu djelovanja s katolicima i ostalim kršćanima kao i s Turcima, te s uobi-

57. O don ŠIMUNU MATKOVIĆU gl. Kašićevo izvješće iz g. 1613. u »Vrela i Prinosi« I (1932) str. 80-99., pa »Predlozi Bartola Kašića svetoj Stolici za spas i procvat katoličanstva u Turskoj (1613. i 1614)« u »Croatia Sacra« 4 (1934) str. 223 ss.

58. Ispravno Cobelutius. SCIPION COBELUZZIO, tajnik latinskih breva, imenovan od Pavla V. kardinalom 19.IX.1616. (PASTOR, *Gesch. der Papste* XII, 1927, str. 239).

čajenim ispravama za dva patra svećenika njegove rezidencije. Pošto je sve to p. Stjepan Szini predao superioru misije p. Bartolu, dao mu je novac iz papinske milostinje da pribave potrebne stvari za put za dva patra i za poštovanog gospodina Simona Ivana Matkovića bosanskog svećenika. Ovaj je vruće i ustrajno izmolio od vrhovnog Svećenika ovu misiju u te krajeve, kako bi od Družbe Isusove mogli biti neposredni svjedoci svih duhovnih potreba u kojima se svi kršćani nalaze pod turskim jarmom, kako je to sam gosp. Simon izložio samom svetom ocu Papi.

U studenome su dva patra odložila redovničku odjeću te uzeli odjeću kojom su se obično služili dubrovački trgovci u turskom području. Čak su uzeli i oružje, kako bi se mogli braniti od razbojnika ako ih ovi napadnu u pustim i šumovitim mjestima. To su im savjetovali gospoda trgovci s kojima su oci pošli kao saputnici prema Beogradu ili Taurinum,⁵⁹ jašući na konjima. Nova odjeća je patrima bila veoma nezgodna. Umjesto svoje crne kape stavili su crveni duguljasti kalpak, po običaju Istočnjaka, iznutra dobro učvršćen lisičjim krznom, kako bi im štitio glavu od hladnog zraka, kiše i snijega. Potom su obukli dalmatinsku košulju koja je sezala sve do ispod koljena a drugu dužu srpsku koja je išla sve do gležanja. Ova je bila iznutra pričvršćena janječim kožama te dugačkim rukavima sve do prstiju s rukavicama radi zaštite ruku, podstavljenih iznutra lisičjom kožom, a izvana vučjom, kako bi im ruke bile zaštićene od studeni, kiše i snijega dok budu držali uzde konja prilikom jahanja. Iznad te odjeće svi su još imali dugačak plašt što ga zovu japundže⁶⁰, koji može pokriti nazuvcima noge konjanika, a nazuvci se zovu »cisme«, koje svežu sve do koljena. Potplati čizama su bili učvršćeni sa 6 ili 7 malo stršećih klinčića. Petu su učvršćivale željezne mamuze da se stopala mogu jače držati u stremenima radi leđa ili kad putnik hoda pješice po zaleđenoj cesti, kako bi se na klizavom putu zadržao i učvrstio od pada. Tu je još bila i posebna kapa za glavu iznad kalpaka, koja je bila prišivena blizu vrata, spuštena na ramena, a kad bi padala kiša ili snijeg, tad bi se svezali krajevi i sačinjavali su iznad glave kapu.

Tako obučeni, zaštićeni i natovareni, patri su se jedva mogli kretati ili popeti na konja. Konačno su uzjahali konje sa suputnicima, gosp. Simonom Matkovićem i s 14 dubrovačkih trgovaca. Oni su, radi sigurnosti na putu, sa sobom uzeli naoružanog janjičara, čuvenog i plemenitog među Turcima, a sami su bili svi naoružani sabljama i puškama za obranu, ako im bude trebalo. I patri su bili naoružani, jer su tako htjeli suputnici, iako ni jedan pater nije bio sposoban da povuče sablju ili da opali pušku. Naime iskusni su suputnici tvrdili da je u svakom slu-

59. Kašić stalno piše za Beograd Biograd

60. Japunge: kišni plašt

čaju potrebno da imaju svi oružje, kako se razbojnici ne bi usudili da navale ili da nasrnu na njih, kad ih ugledaju da imaju svi puške i drugo oružje.

Prvoga dana patri su bili veoma iznemogli i umorni jer nisu bili navikli na jahanje, a i prevalili su mnogo tisuća koraka jašući sve do večeri, kad je sunce bilo blizu zalazu. Pošto su sišli s konja, svaki je složio svoj prtljag u neku ruševnu kuću sasvim bez krova pod otvorenim nebom. Ondje su sjeli da uzmu hranu zajedno s putnicima, a potom su legli na spavanje na prostirače koje su sa sobom ponijeli, obučeni onako kako su jahali. Dok su spavali, trpjeli su veoma hladne noći. Rano ujutro, u osvit zore, uzjahaše konje te uz naporno jahanje, uzevši u podne samo na trenutak malo hrane i pića, dođoše pred zalaz sunca u selo Gacko u priredenu i praznu janjičarevu kuću za domaće turske goste, u kojoj su, dobro večeravši, pošto su složili svoje stvari, pod krovom zaspali. Večera je bila krasna i odlično ju je priredila (iz obližnje kuće u kojoj se nalazila cijela obitelj samoga gospodara sa ženom Kadunom⁶¹) sama kaduna s pečenim jelima koju su pred goste u gostinjsku kuću donijele sluge na širokim tacnama. Sluge je predvodio gospodarev sin obučen u tursku nošnju, plemenit mladić po imenu *Mehmed*. On je sam nosio gostima, u ime oca i majke, prekrasan pribor za hranu, bez ijedne čaše vina. Naime znao je da gosti imaju kod sebe podosta dubrovačkog vina koje su nosili za sve na dugom putu. Skoro čitave te noći padala je veoma jaka kiša i pljusak, tako da je veoma napunila korito rijeke vodom koju su dan ranije trgovci prešli suhih nogu na konjima. Sad pak konjanici nisu nikako mogli prijeći, niti se vratiti na državnu cestu, od koje su se dan ranije udaljili samo 1000 koraka. Kiša nije prestala padati ni ujutro, a voda je još više narasla tako da nije nitko mogao dalje nastaviti put bez opasnosti po život. Kiša je padala još čitava tri dana i noći, na veliku žalost svih, te su po savjetu ondje morali svi ostaniti. Prvoga jutra, pošto kiša nije prestajala, saslušavši praktične savjete pratioca, počeo je p. Bartol smišljati kako da pripremi oltar, ali ga nije smio sastaviti. Naime, došao je kadija, turski sudac, s nekoliko svojih prijatelja da posjeti gospodu trgovce koje je poznavao, te da od njih primi neke darove kao i zbog istrage. Gotovo do ručka razvukli su poduži razgovor, te su onda napokon otišli ali ne bez darova. Patri nisu smjeli ništa pripremiti za oltar niti služiti misu, da ne bi slučajno neki Turci bezobzirno poremetili božju službu. Pošto kiša nije prestajala padati ni za vrijeme ručka, već je pljuštala sve do večeri pa i po noći, ponadali su se putnici da će možda slijedećeg jutra moći krenuti, ali se nije moglo ni toga dana krenuti zbog neprestane kiše. Konačno, trećega dana, dođe gospo-

61. Gospoda.

din janjičar svojim gostima na savjetovanje u vezi najpogodnijeg puta za prijelaz, jer nisu mogli preći strašno nabujalu vodu niti jahati. Ipak su odlučili da će jahati do glavne bujice, odakle je voda otjecala preko kamenog puta s desne strane. Našli su pličak blizu samog izvora gdje je voda šikljala. Oko podneva, pošto su uzeli nešto skromniju hranu, došli su do državne ceste, koju su napustili prije tri dana. Iz ljubavi prema gospodinu janjičaru i njegovoj ženi gospođi kaduni, trgovci su na odlasku za gostoprimstvo poslali dostojne darove. Dva sata prije noći smjestili su se u kraljevskom konaku, kojeg zovu karavansaraj (carvasaria). On je zimi prikladan za putnika, da ljudi i konji ne bi bili pod vedrim nebom. Sve što im je trebalo za hranu kupili su u obližnjoj kući po osrednjoj cijeni. Nabavili su drva da zapale veliku vatru radi grijanja i spremanja hrane, kao i dosta sijena za spavanje, dok su ispred nogu konja stavili za noć krmu. Oko cijele kuće postojao je viši zid s krovom od 5 palmi (gdje su privezali konje), a od zida kuće 7 palmi na udaljenosti koliko se može pružiti ležeći veći čovjek. Oni koji su prvi ušli izabrali su toliko mjesta između dvije vatre, koliko je svakome bilo potrebno za ležanje. Mnogi su umjesto jastuka uzimali sedlo pokriveno nekom mekšom stvari, dok su pokraj glave stavili oružje, koje su nosili radi obrane i da im neko nešto ne ukrade. Tako su noću oprezno spavali, prije pogledavši sve nepoznate koji su išli u taj javni konak radi noćenja. Konačno je čuvar karavansaraja zatvorivši izvana vrata, marljivo stražario da se nekome ne nanese kakva nepravda ili slično. Ako je netko želio izići prije zore, morao je kucati, te, pošto ga je čuvar izvana ugledao, tek tada ga je bez straha puštao da ode kamo želi. A mjesto ili najbliže selo gdje su prenoćili zvalo se Bahore.

Čim je svanula zora otišli su odatle. Prije podne, pošto su se za trenutak okrijepili hladnim jelom i davši konjima dosta ječma da brže mogu jahati, nastaviše dalje put. Prešavši brdo zvano Cemerno⁶², tj. gor-ko zbog velikog snijega i veoma oštre studeni sjeveroistočnog vjetro, gdje putnike često zatrpava i uguši sniježna prašina. Na čistini njegovog vrha vidi se grob nekog smjelog Turčina (koji je krenuo protiv vjetrova i sniježne mećave koja ga je zasula). Prešavši sa strahom snijeg, došli su konjanici uvečer u konak zvan Tjentište⁶³ nedaleko od sela Sutjeske.

Šestoga dana su stigli u konak kod mosta na rijeci Drini podalje sela zvanog Foča, kako ne bi bili izloženi naugodnostima kojeg Turčina. Ujutro, dok su Turci molili u svojoj mošeji uobičajenu molitvu, putnici su, što su brže mogli, bez nezgode prešli preko sredine sela, zatim su

62. *Cemerno*, planina u Hercegovini.

63. *Tjentište*: Tjentišta, kotar Foča (Glavni rezultat popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. Sarajevo 1896. Str. 56.).

preko drugog mosta izišli na ravnicu po kojoj su opet došli do obale iste rijeke. Tu za prijelaz rijeke nije postojao most zbog širine korita i brzine vode, već su trebali čekati čamac ili lađu zvanu laia⁶⁴ s druge obale. U nju je moglo stati do 50 konjanika i natovarenih konja te prijeći na drugu stranu, istina ne pravo iz istog mjesta već nešto niže. Naime lađa je imala samo jedno veslo kojim se veslalo a drugim se na krmi upravljalo po vodi koja je udarala o lađu, te su je tako vodili da je voda iz druge matice ne bi otjerala od obale na koju su išli. Pomalo nošeni istom maticom konačno su svi konjanici i natovareni konji pristali na željenu obalu, te su lako izišli iz lađe kao što su o ušli.

A Turčin zvan skeledžija malo je ostavio konjanike i konje s prtljagom da čekaju, ali kad je primio darove, sve ih je pustio slobodne. Tako su u 22 sata sedmoga dana pošli dalje prema ravnici koja se prostirala uz šumu. Tu su stali i naložili veliku vatru od suhog i zelenog drveta, dok su ih stabla štitila od hladnog vjetra. Sa strane Arktura, pošto su završili večericu, konjanici su razastrli i podmetnuli zeleno granje za ležaj. Za jastuk pod glavu su stavili sedlo podalje vatre s pruženim nogama prema samoj vatri da se mogu malko ugrijati a ne opeći, i tako su polijegali dobro pokriveni drugom odjećom. A s druge strane lomače odakle je laki vjetar nosi topli zrak, grijali su se konji. Njima su stavili dosta sijena za hranu i ležanje, istina malo podalje od vatre, kako se sijeno ne bi zapalilo. Tako, okruženi sa svih strana i još čuvani od stražara koji je obilazio uokolo da se ne bi putnicima što dogodilo za vrijeme spavanja, svi su zaspali te mirno spavali 7 sati.

Kad su se u zoru probudili, uzeli su rakije zbog hladnijih vjetrova, te su na osedlanim konjima jahali po državnoj cesti sve do podneva osmog dana. Tada su 1 sat počivali, ručali i dali konjima ječma i sijena ojačavši ih tako. Potom su pošli dalje na put prema brdu zvanom Korjen⁶⁵, koje dijeli veliko vojvodstvo Hercegovinu od Bosanskog kraljevstva. Naime Dalmatinsko kraljevstvo je dodijelio sam Noa svojem prapraunuku Dalmatincu prilikom podijele svijeta, nakon što je svemogućí Bog razdijelio jedan jezik kod gradnje Babilonskog tornja na 72 jezika, o čemu će biti više riječi na drugom mjestu, ako Bog dadne. A sada ćemo samo ukratko reći slijedeće: sam Noa je postavio granice Dalmatinskom kraljevstvu. S istočne strane nalazi se Bojansko jezero gdje se na visokom brijegu smjestio grad Skadar (Scutaris, poput orlova gni-jezda). Odatle ide granica ravno prema Istru ili Dunavu te ga dijeli od Ilirskog kraljevstva. Sa zapada se nalazi Zadar s okolnim otocima od

64. Lađa.

65. Korin, gora među Drinom i Pračom

kojih je više većih i manjih u Jadranskom moru. Odatle ide granica pravo na sjever prema Dunavu, dijeleći ga od Liburnskog kraljevstva. Tako bijaše Dalmatinsko kraljevstvo odredio Noa svome prapraunuku Dalmatincu i njegovim Dalmatincima. Njega su često komadali barbarski narodi i gotovo da je bilo 4000 godina prezreno sve do današnjih dana.

Pošto su gospoda dubrovački trgovci ušli u istočni dio rečenog Bosanskog kraljevstva, jahali su po samom putu 4 dana. To se područje zove Bosna Srebrna radi rudnika srebra.

Prvog dana, pošto su se popeli na brdu Korjen blizu veoma bistrog izvora, malo su dali konjima vode a i sami su se napili s izvora, te su se malo okrijepili umočivši kruh u punu čašu vina. Potom su sišli s brda do mosta na maloj rječici Prača⁶⁶, gdje su u popodnevnom satima prešli rijeku i došli do poznatog Pazara⁶⁷. Tu su dali konjima hranu, a i sami su se malo osvježili hladnim jelom koje su sačuvali od prijašnje večere. Ubrzanim jahanjem stigli su pred večer drugoga dana do karavansaraja zvanog Podžeplje⁶⁸, gdje su te noći ostali i jadno, kao gotovo svuda, spavali. Sutradan, trećega dana, dok je svitalo, popeli su se na smrznuti brežuljak po kamenitoj cesti Kaldrmi⁶⁹, te su s kliskog vrha jedva izišli na kameni put i u šumu. Oko podneva, pošto su jedan sat odmarali i uzeli hladno jelo, požurili su u samostan braće sv. Franje, koji je smješten u podnožju brda, gdje tvrđava Argentina nadvisuje grad, kome je ime Srebrenica⁷⁰, tj. po tamošnje, u starini, iskopanom rudniku srebra. Blizu teče rijeka zvana Zeleni Jadar⁷¹ uz koju se nalazi karavansaraj. U njoj su te noći poslije večere počivali, prethodno odloživši pretljag s konja te ga složili.

Četvrtog dana ujutro, pošavši u redovničku crkvu, Kašić je prinio žrtvu Bogu u znak zahvalnosti za sve primljena dobročinstva do toga dana za sebe i za sve ostale putnike. Odmah nakon toga, okrijepljeni lakšom hranom i pićem, svi su posjedali na konje te stigoše po ravnom i boljem putu ponovo do rijeke Drine, koja je bila šira od rimskog Tibera. Pošto su smjestili natovarene konje sa svim konjancima u prostranu i široku lađu, spustili su se niz rijeku s više obale na drugu stranu, vešajući samo jednim veslom, dok su drugim upravljali s krme lađe, boreći se protiv udaraca vode koja je brzo tekla. Izišli su na drugu stranu ne u pravoj liniji, već mnogo niže, jer ih je voda odnijela.

66. Proecia

67. Celebre Pazar, valjda Celibi Pazar, danas Rogatica.

68. Pocepye, kotar Rogatica.

69. Calderma

70. Strebrenica

71. Jadro

Pošto su ostavili *Bosansko kraljevstvo*, došli su u *Smederevski sandžak* u selo *Bobova*⁷², gdje su te noći prespavali u kolibi. Odlazeći sutradan odatle, upadoše konjanici u malu rijeku preko koje su 12 puta prelazili na raznim mjestima u udaljenosti 5-6 milja a koja je bila duboka konjima do koljena. Napokon su pred večer ušli u karavansaraj koji se nalazio pokraj napućenog sela Valjeva. Pošto su po običaju kupili potrebne stvari, ostali su te noći ondje.

Uzjahavši konje nastavili su put preko ravnice kako bi prešli nešto dublju i mnogo širu *Kolubaru*. Voda je konjima dopirala do trbuha, tekla je tako snažno i brzo da je ispred morao ići vodič koji je opominjao da se kome ne bi dogodila vrtoglavica zbog gledanja u vodu ili da dublja voda ne bi odnijela konje s ljudima. To se konačno i dogodilo janjičaru koji nije htio slijediti ostale, uzdajući se u dobrog konja, kojeg je plivajući jedva, sav prokisao, izvukao na drugu obalu, no više iznutra pokušao od vina. Pošto su u podne uzeli jelo, stigla je povorka konjanika prije večeri do brda zvanog »*Sfete Petke*«⁷³. Došli su po ravnijem mjestu blizu tog brda u razoreno selo *Beroscica*⁷⁴.

Svi su ušli u kolibu (koja je imala strop i slabe drvene zidove, kao sklonište od vjetrova), smjestili se i što bolje zaštitili od sjeverca te su nakon večere cijelu noć spavali.

Popevši se ujutro na konje, jahali su sve do podneva. Tada su uzeli hladno i suho jelo, a potom su, ušavši u šumu pogodnu za razbojnike, pustili konjima uzde i u brzom trku, držeći desnicom u vis puške, a lijevom rukom upravljajući konjima u trku, dršćući od straha, brzo prešli da ih razbojnici ne bi mogli zadržati, vidjevši puške konjanika. Napokon su se prije zalaska sunca zaustavili pod drvećem blizu nekog seoceta, pribavivši konjima hrane. Te su se noći odmarali pokraj budnih čuvara, dok je lagano padao snijeg. Naokolo su zapalili veliku lomaču postavivši puške kod glave da odbiju razbojnike, ako slučajno ustreba. Kad je jutro osvanulo, svi su uzjahali konje i dobro osigurani oružjem pošli dalje. Oko podneva su se okrijepili hranom i nahranili konje te pomalo napredujući dođoše u subotu poslije zalaska sunca do beogradskog podgrađa bez većih nezgoda (u onaj sat kad Turci idu na molitvu u mošeje). Udoše u svoje kuće u podgrađu triju gradova, koji se zovu *Beograd*, grad *Alba* a ne *Alba Graeca*, jer u njemu nisu nikada vladali Grci, kako drže pisci stranih naroda nego Srbi, dok se kod Latina u starini zvao *Taurunum*.

72. *Boborra*: jamačno selo *Bobova* na putu Srebrenica-Valjevo. U originalu bit će bilo *Boboua*, a prepisivač je »u« pročitao »rr« (Dr M. Dinić).

73. Kod današnjeg sela *Petke* na Kolubari između Lajkovca i Lazarevca na pruzi Valjevo-Beograd (Dr M. Dinić).

74. Bez sumnje *Boroševac*, selo istočno od Lazarevca na putu za Beograd. (Dr M. Dinić).

Beograd se nalazi na vrhu brda kao veoma utvrđeni grad okružen visokim zidinama i kulama. Ima s jedne strane prostranu ravan, a s druge veoma utvrđenu i neosvojivu tvrđavu, koja je neosvojiva i zbog neposrednog smještaja prema rijeci *Savi*, koja utječe u *Dunav* i s njime se miješa podno zidina i kula u donjoj trećini grada, pa se više ne zove *Sava* nego *Ister ili Dunav*. Njega, nešto niže, proširuje obilje vode iz *Save* tako da lađe moraju prijeći gotovo 4000 koraka da bi mogle stići na drugu, sjevernu, stranu, ne bez opasnosti, jer puše jugostočni vjetar.

Stanovi trgovaca i obrtnika rečenih triju gradova nalaze se u podgrađu, čija se dužina i širina na ravnici proteže do 4000 koraka unaoколо. U tom podgrađu primio je vrlo uljudno Marko *Burkije* u svoju kuću dva patra kao goste i to p. Stjepana *Sinija* i Bartola Kašića redovnike Družbe Isusove. Njih je poslao papa Pavao V u tursko područje po Evropi svim kršćanima, napose katolicima, da ih utvrde u vjerskim istinama (dogmama) i da ih zaštite od hereza i grčke šizme (pravoslavlja) te da povrate katoličkoj vjeri one koji su odlutali. Prve nedjelje je, potpuno slobodno, u kapelici gospode dubrovačkih trgovaca i bosanskih katolika, pred dvojicom franjevac redovničkih kapelana za vrijeme sv. Mise, iznio p. Kašić diplomu vrhovnog Svećenika. Nju su svi, pošto su je vidjeli, s velikom pobožnošću, pažljivo poljubili, i saslušali u prvom redu ono što ona sadrži a to je cilj misije patera u ova područja s preporukom i svim ovlastima. Potom su saslušali, s najvećom radošću duše i odobravanjem, objašnjenje velikog Jubileja s ovlašću odriješivanja svih pridržanih slučajeva pa i onih koji su sadržani u buli »Coenae« kao i od svih pridržanih slučajeva Ordinarijima (osim talijanskih apostata od katoličke vjere). Nakon toga su slušali kratku propovjed od pola sata o sakramentima pokore i euharistije na dalmatinskom govoru (koji su slušaoci oba spola veoma dobro razumjeli). Pošto su objavili jubilarni oprost, svi su pristupali kroz 8 dana sakramentu ispovijedi. U nedjelju je, okrijepivši se prevetim tijelom Kristovim, njih gotovo 800 postiglo veoma velika oprostjenja onoliko puta koliko puta su dostojno primili euharistiju, kako pobožno treba vjerovati.

Patři su ondje s katolicima ostali gotovo 2 sedmice. Uvijek su veoma ljubazno pozivani sa svojim kapelanima, po običaju ujutro i navečer, gospodi trgovcima k njihovom stolu, jedan dan kod jednoga, a drugi dan kod drugog, prema određenom redu zajednice, što su oni nazivali columna-popis. Gostili su se solidnim priborom i raznom hranom koja je bila odlično pripremljena od 3 ili 4 bravaca zajedno s 4 ili 6 domaćih gostiju. A patři su začinjali hranu raznim moralnim, duhovnim i indiferentnim razgovorima, čak su ih ponekad patři poticali na štednju.

Prilike u Srijemu i Slavoniji

Pošto su pripremili sve potrebno za putovanje za Srijem (Sirmium), na poticaj upravitelja g. Simona Ivana i nekih trgovaca, pošli su preko Save na prvo putovanje u donju Panoniju, u ime Gospodnje, za vrijeme najveće studeni po srijemskoj ravnici, koja je sva bila pokrivena snijegom i smrznuta.

Četiri konja su vukla saonice⁷⁵. Stigavši do nekih podzemnih nastambi, čiji su krovovi virili malo iznad zemlje, te su tek izbliza mogli vidjeti dim, koji kao da se isparivao i razljevao u zrak. Za silazak do peći, u kojoj je gorjela vatra, bijahu kao neke stepenice, a uokolo blizu vatre kao zid. Kod grijanja se okupila cijela obitelj iz podzemnih prostorija, koje su izdubene u čvrstoj zemlji, poput kamena. U njima su svi spavali i boravili i danju i noću, djeca s majkama, ostali ukućani i primljeni putnici kao gosti. Tu su i patri trebali spavati zajedno sa suputnicima.

To bijahu kršćani Srbi koji su od svog djetinjstva odgojeni u grčkom shizmatičkom obredu, ne znajući da su takvi, niti što je to raskol, niti koji su temelji kršćanske vjere, ni članci vjere ili zapovijedi dekaloga, ni Gospodnje formule »Očenaša«, ni primanje sakramenata ispovijedi i euharistije, koju su ipak uzimali pod obje prilike jedva jedanput kroz nekoliko godina. Svećenici, koji su ispovijedali u korizmi, nisu odmah davali određenja pokornicima, već su dali pokoru, te poslije nekoliko dana ili sedmica, pošto bi izvršili pokoru, malo prije uzimanja euharistije stojeći, polagali su im na glavu ritualnu knjigu iz koje su čitali riječi određenja, te bi ih otpuštali odriješene. Pošto je završila ta ceremonija pristupio je p. Kašić župniku koji je odriješivao i lijepo ga zapitao da mu kaže što je trebao reći iz postavljene knjige na glavi? On odgovori da je rekao i čitao ono što je bilo tamo napisano. Ali pater je dalje inzistirao: što znače one riječi koje su se čitale? A ovaj nije ništa drugo odgovorio osim gore rečenog, i pokazao da je on čitao riječi čije značenje (a možda ni samo čitanje) nije znao.

A što su radili patri grijući se kod vatre s ukućanima oba spola, koji su se tamo skupili iz svojih špilja? P. Kašić je počeo svima razlagati prve osnove vjere počevši od znaka svetoga križe. Svi su razumjeli, i djeca i mladež i stari, ono što im je tumačio svojim jezikom te su s velikim čuđenjem govorili: *»Što je to što sad čujemo? Nikada takve stvari nismo do sada čuli od naših popova, jer oni kažu, ako bi mi to znali, da onda oni ne bi više ništa značili ili bi ih prezirali«*. Oni su pokazali da ništa ne znaju osim da su kršćani. To neznanje je kod takvih seljaka p. Kašić svuda primijetio i iskustvom upoznao. Pošto su završili razgovor i uzeli večericu, Pater je sa suputnicima, podmetnuvši ispod sebe sijeno ili pljevu, legao blizu vatre i zaspao.

75. Sohana.

U SREDINI 17. STOLJEĆA

Mjerilo 1:2,400.000

ŽITELJSTVO PO VJERAMA

*** KATOLICI === PRAVOSLAVNI

W MUSLIMANI ||||| KALVINI

 SAMOSTAN ŽUPA

HRVATSKO-TURSKA MEĐA

— : — : — : — MEDA APOST. VIKARIJATA

preuzeta iz: J. Buturac,
čka crkva u Slavoniji za
gu vladanja, Zagreb 1970.

Odatle su, u osvit dana, otišli za *Sirmium* ili *Mitrovicu* (kako kažu Srijemci, pošto su promijenili ime) prozvano po sv. *Demetriju* mučeniku. Trgovci su stigli na katoličko gostoprimstvo gdje su se okrijepili jelom. Poslije podne su svratili k seljačkim kolibama katolika, skrenuvši s državne ceste, kamo je p. Kašića doveo gosp. Simon Ivan. U kuću ih je primio neki katolički starac, otac brojne obitelji. On je imao više sinova s njihovim ženama i djecom, a stanovali su zajedno unaokolo u susjedstvu u svojim kolibama po starom patrijarharnom običaju, zajedno sa svojim ovcama, kozama, volovima i ostalom stokom, konjima, kravama, magarcima, sa svom vrstom peradi, pijetlova, kokoši, pilića, gusaka, golubova i drugih. Sve kolibe njegove djece napravljene su od pljeve i blata s drvenim pleterom, dobro i čvrsto zbijene i učvršćene, tako da bez velikog napora ne mogu prodrijeti lopovi ili razbojnici. Oni žive kao u gradu, opasani tim zidovima, bez većih teškoća, plaćajući Turcima, svojim gospodarima, porez. Živeći tako pod jednim ognjištem otac koji se zove Grgur živi sav svoj život zajedno sa svojom djecom i njihovim ukućanima po katoličkom obredu. A tako žive i stanuju gotovo svi katolici sa svojim obiteljima, odvojeni od Turaka, koji stanuju u utvrđenim gradovima, razdvojeni od šizmatika, između rijeka Save i Dunava neda-leko od svojih crkava, koje čuvaju nederute ili popravljaju porušene.

Kod toga pobožnog i dobrog starca Grgura zadržali su se p. Kašić i gosp. Simon nekoliko dana. Pošto su gotovo sve ispovjedili, pošli su poslije izlaska sunca na groblje, tj. na grobove vjernika (gdje je nad svakom glavom pokojnika po starom običaju istoga dana kad je pokopan posađeno drveće. Pod jednim drvetom u polju, pošto su donijeli sve što je potrebno da podignu oltar za misu, oba su svećenika služila misu za duše vjernih ljudi koji su ondje pokopani. Ondje su bogoslužje završili bez ikakve nezgode od turskih konjanika, koji su nedaleko prolazili i gledali. Patri su se veoma čudili velikoj slobodi vjernika. Nakon što su otpjevali redovne katoličke molitve za duše, vratili su se svojim kućama.

Poslije podne pošli su u crkvu blažene Bogorodice Uzete na nebo blizu Morovića koji je utvrđen a nastavaju ga Turci zbog nasrtaja razbojnika koji dolaze preko Save iz susjedne Bosne. Ova crkva ima mali portik, dva tornja nešto više od samog krova koji su pokriveni i podignuti iznad portika. Pošto su očistili jedini oltar i iznutra sav pod, vratili su se slijedećeg dana da služe misu, donijevši sve potrebno za bogoslužje, što su uvijek sobom nosili.

Uvijek kad bi negdje služili misu, napose na blagdane, prethodno su obavijestili katolike seljake po susjednim selima. Oni bi u većini dolazili veoma pobožno i radosno na zakazano mjesto, dok su se neki u pogodno vrijeme ispovijedali, a neki su odlagali ispovijed za drugi dan i drugu crkvu.

Drugoga dana su otišli u drugu crkvu koja je smještena na obali Save nešto udaljenija od seljačkih koliba, ali čitava i neoštećenih zidova, te svećenici uniđoše u nju. Odatle požuriše u drugu, koja je tek nedavno obnovljena, drvenih zidova i krova, gde u starini bijaše kamena i u kojoj je i oltar bio od kamena, prikladan za služenje mise, te su u njoj istog dana služili misu. Njezina obnova se nije mogla izvesti bez pismene dozvole suca (zvanog kadija) u kojoj je sam sudac naveo svjetovnim poglavarima da je ondje stajala kršćanska crkva te da se može obnoviti. Skupljeno je mnogo novca od susjednih kršćana kojim su platili sucu za tu pismenu dozvolu.

Odatle su prošli blizu selo Ilaču⁷⁶ prema *Marincima*⁷⁷ koje je smješteno u sredini šume. Tu su jeli a pod večer su došli župniku u grad Nijemce⁷⁸, kod kojeg su one noći prespavali. Ovaj je opomenuo vjernike župe sa sela da se u sljedeću nedjelju skupe iz okolnih sela u izgrađenu crkvu od dasaka na prostranoj ravnici, gdje se od starine nalazila dosta velika crkva od opeke i kamena za 14 okolnih sela i katoličkih zaselaka. U nedjelju je p. Kašić držao propovijed i objavio narodu oprost papinog jubileja za one koji se pravo ispovijede i kroz 8 dana prime presv. tijelo Kristovo. Pošto je služio misu i neke ispovjedio, opomenuo je ostale da koji god mogu dođu na ispovijed u sljedeća tri dana te sedmice. Osmoga dana, poslije prikazanja mise (ofertora), imao je p. Kašić propovijed. Nakon što je uzeo svećenik sakramenat, pristupali su svi koji bijahu pripravnici da uzmu euharistiju. Poslije toga, dok su drugi i treći svećenik služili misu, p. Kašić je ispovijedao one koji nisu prisustvovali misi i pričesti, te pošto su primili blagoslov, odoše kućama.

76. Tu je riječ o *staroj Ilači*, koja je ležala blizu Male Vašice (danas filijale moravičke župe) na putu iz *Morovića u Marince*. Tamošnji hatar se zove još i danas Ilača. Današnja Ilača (selo tovarničke župe) nastala je jamačno od stare Ilače seobom na kraju 17. stoljeća. Gl. Emerik Gašić, *Povijest župe i mjesta Morović (Glasnik biskupije bosanske i srijemske 1936, str. 65-66.*

77. *Marinci* Ne postoje više kao mjesto, koje je ležalo na putu iz Morovića u Nimce 2 km od Bosuta na hataru današnjih Ilinaca, od kojih su također bili udaljeni 2 km. Ime Marinci ostalo je do danas samo hataru. Mjesto je raseljeno 1713. g. a narod je naselio današnje *Kukujevece*, dijelom *Adaševce* i *Malu Vašicu*. (E. Gašić, o.c. str. 65-66).

78. *Nimci* Crkva, koja se ovdje spominjala, stajala je s druge strane Bosuta, izvan Nimaca, a bila je posvećena b.d. Mariji. U samom mjestu bila je i jest župska crkva sv. Katarine, a na groblju je stajala nekoć crkvice sv. Stjepana. (E. Gašić)

Nakon što su tako završili u Nijemcima odoše u župu Ljubu⁸⁰ (udaljeno jedan dan hoda). Tu bijaše pobožan svećenik Đuro koji je imao na brizi crkvu sv. *Katarine* djevice i mučenice, a u koju su dolazili vjernici na blagdane. Odmah navečer morali su se skloniti u kolibu nekog šizmatika. Ondje su veoma bijedno večerali te legli na sijeno blizu peći i prespavali noć. Ipak se isplatilo patru što je te noći tamo boravio. Naime, kod vatre su se okupili svi ukućani obojeg spola, koji nisu imali nikakvog znanja o prvim temeljima naše vjere. Pater im je ukratko razlagao i objašnjavao, dok su se svi divili i govorili da oni nisu nikada takvo što čuli od svojih svećenika. A slušali su na dalmatinskom jeziku (Vjerovanje, Očenaš, Zdravomarijo, Deset zapovijedi božjih), te su bili veoma zahvalni: naime sve su dobro razumjeli i kamo sreće da su sve mogli zapamtiti.

Rano ujutro požuriše u crkvu kako bi sa župnikom mogli sabrati vjernike na sv. misu, propovijed i ispovijed radi postizavanja jubilarnog oprosta. I tako, poslije izlaska sunca oko dva sata, sabrali su se vjernici na dani znak na sv. misu u crkvi sv. *Katarine* djevice i mučenice. Za vrijeme i poslije mise mnogi su se ispovjedili, no ipak nisu istoga dana već slijedećeg primili sakramenat euharistije pod jednom prilikom po običaju, služeći se uvijek rimskim odredom, kako to čine svi Dalmatinci, budući da zaziru od grčkog obreda Srbijanaca.

Gosp. *Simon* je ondje s patrom ostao tri dana dijeleći, onima koji su dolazili, sve te sakramente i zahvaljivali Bogu zbog dolaska tih svećenika u ona udaljena mjesta srijemskim katolicima, koji se nalaze među šizmatičkim selima. Njih je u zapovjedima katoličke vjere poučavao župnik gosp. *Đuro* braneći ih od šizmatika i luteranskih heretika.

Pošto su obavili sve po katoličkom načinu i podijelili sakramente te propovjedali božju riječ, otišli su na blagdan, nakon što su obavijestili katolike, u prastaru crkvu blažene Bogorodice koja je bila izgrađena od kamena i neoštećena. Ona se nalazila u ravnici polja bez obližnjih stanovnika, no ipak dobro zaključana i zatvorena prijevornicama. Pošto ju je župnik otključao, služili su svi svećenici misu na kamenom oltaru

79. *Gluba*, filijala župe Sot, po prilici 10 km od Nimaca. Crkva, po kojoj tu govori Kašić, posvećena sv. Margareti, stajala je još 1735. g. Bila je građena od drva i pletera, a pokrivena je hrastovim daščicama. Nakon propasti župe u *Ljubi* (1664) spadalo je selo pod *Ilok*, sve do 1742. g. kad je pripojeno sotskoj župi. Crkva »Deiparae« koja se spominje u blizini Ljube, bez svake sumnje starodrevna crkva na *Bapskoj* (župe Novak), gdje je neko vrijeme bio župnikom don *Šimun Matković*. (E. Gašić). O romanskoj crkvi, u *Bapskoj* s novijim gotskim dodatkom g. *Gjuro Szabo*, Spomenici starije sredovječne arhitekture u Hrvatskoj i Slavoniji. (U »Šišićevu Zborniku«, Zagreb 1929, str. 549-550).

pred veoma brojnim narodom. Kašić je držao propovjed i nakon što je objavio jubilarni oprost, mnogi su se ispovjedili. Potom su vjernici pozvani da drugoga dana dođu u drugu crkvu da prime euharistiju, u kojoj će biti sigurniji i gdje će se nalaziti veći broj susjednih seljaka kako bi se svečanije obavilo slavljenje sakramenata. Pošto su neke ispovijedili na veoma nezgodnom mjestu, odatle otiđoše.

Na zakazani dan pošli su k seljačkoj kolibi župnika i ondje pripremili potrebne stvari za blagdan. Taj dan su ispovjedili još neke kao i nekoliko dana kasnije. Sabralo se mnoštvo seljaka u obližnju crkvu, gdje su mnogi obavljali pokoru zadanu u ispovjedi. Pater je po običaju propovjedao za vrijeme mise, a potom oni koji su bili pripremljeni, okrijepili su se i radovali što su primili svete sakramente.

Potom su svi otišli u svoje seljačke stanove, a gosp. Simon i pater Kašić, koji su bili veoma umorni, otišli su u župski stan. Ondje su se nekoliko dana odmarali, pozivajući svaki dan susjede na službu božju. Poslije toga su obišli i posjetili više crkava u obližnjim selima, propovjedajući i dijeleći po običaju ostale sakramente, kako je gore rečeno, s velikim plodom i na radost vjernika koji su dolazili da slušaju misu.

Nakon što su proboravili dosta dana, odlučio je gosp. *Simon* da odvede p. Kašića prema *Vukovaru* gdje se na brdu nalazi ne za potcjenjivanje turska tvrđava, blizu državne ceste. U podnožju tvrđave nalazi se karavansaraj u koji mogu slobodno ući svi putnici te ondje ostati danju i noću. Odatle, na udaljenost strijele protječe *Ister* ili *Danubius*, ilirski zvan *Dunav* ili *Dunavi*, dosta širok i dubok. U nj, s lijeve strane tvrđave ispod dosta velikog drvenog mosta, utječe rječica *Vuka*.

Ona teče s brda kroz ravniciu po kojoj se vidi mnoštvo gusaka poput stada ovaca, koje imaju i svog čuvara, te lete u *Dunav*, plivajući po njemu i naslađujući se njegovim ribama.

Gosp. *SIMON* i p. Kašić došli su pješice do mosta *Vuke* nekim pustinjacima, nazvanim po svetom *Iliji*. Oni žive po turskom običaju, odijevaju se u bijelu lanenu odjeću i plašt, naslađujući se raznim praznovjericama, čaranjima i proricanjima u podignutoj kolibici usred vrta. Gosp. *Simon* je s jednim starim od njih govorio turski i ilirski. Ovaj je odgovarao na sva pitanja veoma ljubazno i pripovijedao mu, ne znam koja čudesa, te o proroštvu koje se ostvarilo po kotrljanu nekog točka.

O načinu života među samim pustinjacima niti je što rečeno a niti je što traženo. Izašavši odatle, pošli su u malu šumu da s brežuljka pogledaju *Dunav*. I dok su tako gledali, ugledali su kako prema mostu svijet nosi u onu šumu u kovčegu mrtvog *Turčina* da ga, po svom običaju, sahrane pod nekim drvetom. Odatle su se svećenici odmah vratili na državnu cestu, da se ne bi slučajno, zbog njihove prisutnosti kod leša, dogodilo *Turcima* loše predskazanje, te iskalili mržnju protiv kršćanskih svećenika ili im nanijeli kakvo zlo potaknuti đavolom. I dok su *Turci*

odlazili u šumu, svećenici su se, prešavši most, smjestili u karavansaraj. Pošto su pokopali leš, sva se gomila vratila svojim kućama, tako da je gosp. Simon bio slobodan zajedno sa svojim suputnicima. Postavili su na konje prtljag i prosljedili put preko mosta, te prošli državnom cestom prema Osijeku (Esekiumu) ili Ossiku. To mjesto nije bilo bez stalne opasnosti od razbojnika. Često se dešava da na nekim udaljenim mjestima od sela, susretnu razbojnike i nastanu pljačke od kesedija (ako slučajno nađu nenaoružane putnike blizu šume) te im oduzmu njihov prtljag i robu koju nose u Panađur⁸⁰ ili vašar, a s plijenom pobjegnu u šumu. Ako se netko usudi braniti svoju robu, tog teže rane ili u samoći ubiju, i bježe dalje da ih ne izdaju seljaci. No naši su putnici prošli bez ijednog takvog susreta. Ušavši u Osijek⁸¹, primili su ih u kuće katolici dubrovački trgovci koji tamo borave.

A blizu bijaše blagdan sv. Đure mučenika, kojeg s velikom pobožnošću, poštuju svi katolici u onim krajevima koji obdržavaju novi i stari kalendar, pa čak i heretici, šizmatici i Turci, koji žive po starom kalendaru ne odbacivši 10 dana. Slavi se drugog dana Našašća svetoga križa (trećega maja po našem katoličkom običaju), dok je njima taj dan 23. travanj. Dakle toga dana započinje vašar koji oni zovu PANAĐUR (PANAIUR) i traje osam dana bez ikakvih neprilika. Štoviše, svake godine prilikom tog vašara osječki Turci daju čete vojnika i konjanika (radi tjeranja razbojnika i sprečavanja krađe), kako bi u to vrijeme trgovci bili sigurniji prilikom dovoza razne robe koja je veoma vrijedna. I kršćanski i turski trgovci podižu dobro utvrđene kućice od dasaka, imajući otraga i naprijed više prohodnih staza, te kao da formiraju neki novi grad izvan zidina Osijeka u ravnici. Svi kupci mogu u miru pristupiti kupovini svake vrste robe, bilo da je javno izložena bilo da je zatvorena u sanducima. Nabavljaju svilenu, vunenu i lanenu odjeću različitih boja, svaku vrstu platna te sve potrepštine i alat koji trebaju muškarci ili žene, kako bi mogli obavljati svoje zanate i umijeća. Konačno, da jednom riječju kažem, na sajam donose sve vrste stvari s kojima se građani služe u gradu u svakodnevnom životu. Robu prevoze na konjima, u kolima, na stoci i magarcima prema stanju i mogućnostima pojedinih trgovaca i ljudi. Za to vrijeme su svećenici u kućama ispovijedali katolike i služili misu u pojedine dane na dostojnom i doličnom mjestu, pripremajući se za postizavanje jubilarnog oprosta, primajući euharistiju uz prethodni post i kratku pouku božje riječi. Poslije toga

80. Panajur, sajam

81. Kašić redovno piše za Osijek ikavicom Osik. Osijek je bio pravi turski grad, dobro utvrđen, koji su Turci čuvali od kršćana zbog moguće zapadne špijunaže.

izlazili su dva po tri izvan kapija Osijeka u ravnicu na vašar, da bi, ako nađu koje katolike, i njih pozvali na primanje sakramenata i oprosta, da bi se i oni skupili slijedećeg dana kod određene kuće i valjano pripremili. Osim toga ih se opominje da i oni sa sobom dovedu poznate vjernike na primanje sakramenata u koji god dan žele, te da ih oprezno dovode, kako su mnogi činili.

Rečeno im je kad se vrate u svoje seljačke kolibe da opomenu susjedne vjernike, kraj svojih kuća, i da ih obavijeste u koju župsku crkvu na koji blagdan trebaju doći rano ujutro prve nedjelje poslije vašara na božanski sakramenat i sv. žrtvu, da se dobro pripreme na dostojno primanje i okrepu božje riječi i kruha vječnog života.

Zaista je bilo divno gledati kako po svim stazama i putovima, koji su vodili do označene crkve, dolaze seljaci, muškarci i žene (poput mra-va koji idu da sabiru zrnje pšenice i drugo što im je najpotrebnije za život, idući i vraćajući se u svoja podzemna skrovišta). Pošto je završio vašar, i obavivši svoje poslove u Osijeku, pošli su svećenici u nedjelju u župu Križevce⁸² ili u crkvu sv. Križa u koju su se odasvuda skupili seljaci i čekali da se ispovijede. Svećenici su dosta nezgodno sjedeći na kamenju ili na kamenom zidu sa strane, slušali ispovijedanje penitenata koji su pokraj njih klekli. Crkva se nalazila u polju. U nenoj su okolini vidjeli mnoge grobove vjernika koji su bili nešto više nasuti (da ih ne bi vukovi ili psi iskopali), što su stanovnici posvuda nazivali groblja. Iznad svakog groba stavljaju veoma teško deblo ili hrpu kamenja. Žene stavljaju na grobove svojih pokojnika kruh, jabuke i druge plodove kao hranu siromasima, a ne za duše pokojnika (po običaju pogana). Jer kad se hranom okrijepe živa tijela siromaha, onda će oni zahvaljivati i moliti za vjerne mrtve.

Pošto se sabralo mnoštvo seljaka i mnogi su se ispovijedili, služio je p. Kašić misu, održavši kratku propovijed narodu. Potom je one, koji su se pravo i valjano pripremili, okrijepio pod jednom prilikom kruha s presv. euharistijom, tj. tijelom i krvlju Gospodnjom, objavivši potpuni jubilarni oprost. Tako okrijepljeni, vratili su se svojim seljačkim kolibicama radosno i živahno blagoslivljajući i hvaleći Gospodina. Svećenici su pak pošli u župnikovu kuću veoma umorni i klonuli te su se okrijepili hranom i one noći kod njega odmarali.

82. KRIZEVCI. Župa KRIŽEVCI ležala je na području današnje župe BRODANCI kod VALPOVA. Imala je tri crkve: SV. KRIŽ, SV. IVANA KRSTITELJA i SV. JURJA. Dne 13. veljače 1647. krizmao je onđe biskup MARIJAN MARAVIĆ 63 osobe. Bila je župa vanjskoga klera. Gl. Glasnik bisk. bos. i srijemske 1887. str. 112 (E. Gašić). God. 1702. pust zaselak gospoštije Karaševo, uz rječicu KARAŠICU. (SMIČIKLAS, Dvjestogodišnjice oslobođenja Slavonije, Zagreb 1891. sv. 2, str. 133).

Rano ujutro, zahvalivši se na gostoprimstvu, otišli su k župniku u Kuzmince⁸³. Budući da su tamo već obavijestili vjernike o dolasku svećenika, pozvao je župnik sve u svoju crkvu koja je posvećena sv. mučenicima Kuzmi i Damjanu. Ona je stajala u svom starinskom integritetu, izrađena od pečene opeke i nedirnuta od nevjernika. No iznutra nije bila nikako pripremljena, jer su oltari bili bez pokrivača, sasvim goli, radi razbojnika i lopova, koji bi, vidjevši oltare pokrivene i ukrašene za misu, razbili vrata i sve odnijeli. Naime oko crkve ne postoji ni župski stan niti se u blizini vidi seljačko naselje. Ona je podignuta blizu državne ceste, dok se dalje u šumama nalaze seljačke kućice i kolibe vjernika, kako ne bi putnici, koji svaki dan prolaze cestom, prosili i nesnosno posjećivali te stalno iznuđivali od tih siromaha žiževežne namirnice ili bi pak nepošteni ljudi i luralice štogod loše poduzeli protiv domaće obitelji.

Svećenici su sa župnikom ušli u crkvu, pokrili oltare stolnjacima koje su sa sobom donijeli i ostalim potrebnim za misu, te su pojedinačno prinosili božansku žrtvu, dok su ostali za to vrijeme ispovijedali dosta nezgodno bez ikakvog sjedišta. U međuvremenu došlo je dolično i skrušeno mnoštvo svijeta iz okolnih sela s velikom pobožnošću. Naposljetku je Kašić služio misu, propovijedao i objavio jubilarni oprost za sve koji su se dostojno ispovijedili i primili presv. tijelo gospodina Krista poslije pričesti samoga misnika, kako ne bi neke čestice poslije ablucije [pranja] ostale u posudi pošto se završi misa. Nakon što su pobožno i sveto završili sve svete tajne, skinuli su sve s oltara i odnijeli kući. Čuvari su dobro zatvorili vrata crkve, da ne bi koji zlonamjernik ili nevjernik iz prezira pustio stoku na sveta mjesta da ih profanira. Vjernici su se vratili svaki u svoju seljačku kolibu, radujući se i hvaleći Gospodina. Svećenici su pak otišli u župski stan.

Sutradan su se opet vratili u Osijek, [Essek] boraveći ondje 2 dana u katoličkim kućicama, jer su čekali iz Pečuha poštovanog mađarskog

83. Cusmices-Župa je pripadala vanjskom kleru; ležala je blizu LADIMIREVACA (župe BIZOVAC), a crkva sv. Kuzme i Damjana baš na današnjem ladimirevačkom groblju. MARAVIĆ je ondje 7. veljače 1647. krizmao 80 osoba. Spomenuta je crkva stajala još 1738. g., zidana i jaka, ali joj je krov bio trošan. U izvješću o kanonskoj vizitaciji veli se, da je to stara župska crkva. Glasnik bisk. bos. i srij. 1887. str. 112. (E. Gašić). Župu »Kuzminczii« spominje franjevac PETAR NIKOLIĆ, vikar zagrebačkog biskupa Petretića, u opisu slavonskih župa 1660. g., kad je ondje bio župnik petrovac don MARTIN, rodom iz KAPTOLA. (FERMEDŽIN, Acta Bosnae str. 497). Danas nema mjesta imenom Kuzminci, no ime je postojalo 1702. g. za zaselak od jedva 20 jutara opsega, četvrt sata od LADIMIREVACA (SMICIKLAS, Dvjestogodišnjica oslob. Slav. II, 131).

starca patra Grgura Vasarelija⁸⁴, misionara u području preko Drave sve do Pečuh [Pecuvium]. Napokon je dobri starac stigao do dravskog mosta, razgovarao s p. Kašićem o raznim poteškoćama svoje misije, a napose o neslaganju sa svojim suradnikom, te se vratio u Pečuh. On je imao svaki dan rasprave s arijancima, kalvinima, Turcima i ostalim hereticima, a najveća svađa je bila oko neke crkve u kojoj su održavali propovijedi svaki za se, i heretici i katolici. No taj običaj i rasprave nisu dugo potrajale, jer su konačno svađa i spor došli pred kadiju, turskog suca. Sudac je donio presudu po svom pisaru da se svađa prekine. On reče, da se crkva pregradi zidom od dasaka te neka jedna strana bude arijancima, a druga katolicima za propovijed i za ostalu službu, te ujedno neka se ni jedna strana ubuduće ne usudi drugoj nanositi neprilike i nezgode, a pogotovo ne svađom zabacivati običaje druge strane. Tako je i učinjeno i spor je utrnut, ali ne sasvim. Naime heretici su stalno mrmljali, doduše ne javno, jer bi to bilo nezgodno. No prilika se pružila kad su mnogi heretici slušali patre kako propovijedaju, te je dosta velik broj privatno dolazio k njima. Kad su oni čuli katoličke istine, odbacivali su heretičke laži, prihvaćajući katoličku vjeru s velikom željom uz božju pomoć. Toliko ukratko neka bude rečeno o pečujskom narodu, kod kojeg su samo neki imali neko malo znanje o svetim stvarima, no rado su slušali o pravoj vjeri i u razgovorima o njoj raspravljali. Neki bijahu samo zaraženi iskvarenim dogmama arijanaca, a ne nekim određenim prigovorima svojih starješina protiv katolika. Zbog toga patri i nisu toliko teško neke pobili pravim razlozima i dokazima dovodeći ih na katoličku vjeru na lijep i ljudski način a ne svadljivim raspravama.

Pošto smo u »Essechu« ili »Ossichu« dobro obavili s malim brojem katolika duhovne potrebe i ono što se tiče savjesti, vidjeli smo, da je vrijeme za povratak u »Taurunum« ili »Biograd« da malo odmorimo i ojačamo tijelo. Za povratak smo potrošili dva dana. Prvo boravište bilo je u šumovitim udaljenim mjestima od sela, ne bez opasnosti. Zatim smo prije podne stigli do Vukovara, a potom smo išli sve do Sirmiuma ili Mitrovice zbog keseđija ili razbojnika, koji se često pridruže na putu simulirajući, te u zgodno vrijeme napuste karavansaraj. Noću odu, lutajući po šumi, a ujutro, kad svane, dođu do putnika, koji ništa ne slute. Tako nepoznati i dobro naoružani, opasani s lijeve strane scimitarom, pristupe s desne strane kao iz poštovanja, da ti se pridruži i da bi mogao na udaljenijem mjestu uvrabiti zgodu da te nenadano udari izvučenom

84. GRGUR VASARHELY, rodом iz Erdelja, bio je 1608. g. superior zagrebačkog kolegija. (STARINE XXXVII, str. 24 i 27.) God. 1612/1613. osnovao misiju u PECUHU, koja je vodila skrb i za brojne Hrvate svega pečujskog kraja.

scimitarom. Jednim udarcem odsiječe ti glavu bacivši te s konja, a onda konja i sve ostalo ugrabi, svukavši ti i odjeću, ostavi te golog. Potom se s plijenom i grabežom što dalje udalji od državne ceste na šumske puteljke, kako bi se na sigurnom mjestu uredio, stavivši prtljag ubijenog na konja i sve sakrivši. Napokon se pojavi kao da je izišao dalje od puta da ga ne bi tko potkazao kao opakog razbojnika i koljača ljudi, već da se pokaže kao nevin.

No patru Kašiću i njegovim suputnicima nije se ništa zla dogodilo za ta dva dana, pa čak nisu imali ni jedan loš susret (zahvaljujući božjoj milosti i dobrom božjem anđelu) koji bi ih doveo u životnu opasnost. I tako su zdravi i čitavi putnici ušli u Mitrovicu gdje su prenoćili kod kršćanskog prijatelja i dobrotvora domaćina.

Mitrovica je bila onaj slavni i čuveni stari grad (drugi Rim i takmac Rimu), veoma prostrano sjedište careva sagrađena nekoć na obali rijeke Save, a sad sva u ruševinama, čiji su gradski zidovi srušeni sa zemljom. Tu se još u temelju vide ostaci opeka crvene boje, kažem, one dosta velike opeke koje nisu tokom vremena ni najmanje razjedene te izgledaju skoro neuništive. O neistraženi sudovi vječnog Boga! Nekoć veoma velik grad, radostan i bogat, glavno sjedište careva, a sada leži porušen, razoren i gotovo srušen sa zemljom od Slavena, Huna i na koncu od Turaka pod čijom vlašću sad stenje. Od njega postoje samo ostaci tolikog grada, od kojih se ne vidi ni jedna kršćanska crkva. Zato je bilo potrebno da katolički svećenik u privatnoj kući kršćanskog domaćina prikaže sv. misu svemogućem Bogu sa suzama na utjehu vjernika. Pošto su to završili svećenici su pošli u miru i nepovrijeđeni stigli u Beograd.

Boravak u Beogradu i Srbiji

Gospoda dubrovački trgovci primili su Kašića i p. Stjepana Szini-ja uobičajenom gostoljubivošću. U njihovim su kućama ostali dosta sedmica dostojno po običaju pozivani svaki dan na ručak i večeru. Svaki dan su služili misu, a u nedjelje i blagdane p. Kašić je u kapelici katolika Dubrovčana držao pola sata malu propovijed pred mnoštvom vjernika. Kao temu je uzimao moralnu pouku prema tekućem Evanđelju, ponajviše za shvaćanje slušatelja a ne učenih. U međuvremenu nisu prestali u te blagdane ispovijedati i savjetovati. Čak su odlazili u posjete bolesnicima, ako je bilo takvih, pratili pokojne do mjesta sahrane. Ondje su vjernicima upućivali riječi utjehe i ohrabrenja da svi trebaju biti pripralni, jer nitko ne zna ni dana ni časa kada će prijeći u vječni život.

U to vrijeme pošao je pater Stjepan Szini iz Erdelja s patrom Kašićem da posjeti gosp. Gabora Betlema, koji je tada došao u Beograd na

pregovore s budimskim pašom da bi od njega zamolio pomoć da zauzme vlast u Erdelju. A to je učinio iz svoje pohlepe. Pošto je svladao poteškoće zadobio je ono što je želio. Pater Stjepan je s njim intimno govorio, jer su u mladosti bili suučenci kod kalvinskog učitelja, tada i sami kalvini. Pošto su završili razgovor na svom jeziku, on je obećao, da će doći u kapelu dubrovačkih katolika da sluša, ne sv. misu, već samo kratku propovijed patra Stjepana koju će reći na mađarskom jeziku. U nedjelju je poslao svoga glasnika ili tajnika koji bijaše katolik, gospodi Dubrovčanima, javivši im da će on doći u njihovu kapelu da čuje propovijed p. Stjepana a ne i da prisustvuje misi.

Nakon što je brat kapelan završio misu, a p. Kašić već obučen u misno odijelo bio pripravan da pristupi oltaru, začu se šaputanje i žamor da dolazi gosp. Gabor. Stoga je p. Kašić stao, zatim sjeo na sjedište blizu strane evanđelja obučen u misno odijelo. Kad je kalvin Gabor ušao u kapelu, zanimemio je, vidjevši pripravnog patra, za kojega je mislio da će započeti misu. No pater takvo što nije želio, već je na civilni način pozdravio gosp. Gabora ustavši. Tada je pristupio do oltara p. Stjepan obučen u roketu i sa štolom, te je održao propovijed na erdeljskom jeziku, dok ostali katolici, koji su prisustvovali, nisu baš ništa razumjeli. Pošto je propovijed završila, civilno je sve pozdravio i otišao veselijeg lica, odavši pozdrav oltaru na građanski način. Nakon njegova odlaska, p. Kašić je odmah započeo misu te je poslije prikazanja održao propovijed na dalmatinskom govoru kao što je običavao uvijek i drugdje, što su razumjeli svi prisutni ljudi oba spola. Propovijed je bila na temelju evanđeoskih riječi kao moralna pouka prema shvaćanju vjernika.

Dok je pater Stjepan radio sa svojim Mađarima u Beogradu, pater Kašić je pošao s nekim katolicima u Smederevo ili Semendriju (ne Samendria) da posjeti tamošnje vjernike i učvrsti ih propovijedajući božju riječ i dijeleći svete sakramente. Ondje je boravio dva dana te je neke ispovjedio. Na blagdan su mnogi otišli u crkvu, iako je zemlja bila pokrivena dosta visokim snijegom, da bi mogli prisustvovati svetoj žrtvi i primiti prev. tijelo Kristovo. U oknima crkve ne bijaše nikakvih krila, tako da je puhao veoma oštar i studen vjetar. Oltar je bio gol i kameni, te ga je trebalo doličnije pokriti stolnjacima i ostalim potrebštinama za misu. Studen bijaše takva da se ruka od zime kočila a glavu je pritiskao ledeni zrak, no ipak nije smetalo da se misa dovrši. Eto, takve su radosti misija u tim krajevima. S njima se naši naslađuju u sjeni kuća i kolegija ne vjerujući dok ne iskušaju, i ništa ne čine za one koji podnose napore u misijama i trpe svakodnevne neprilike studeni i vrućine, makar su se zavjetovali na misije. No neće da se sjete, ili ako se i sjete, ipak više vole ostati u kućama, da uživaju u blagostanju dosade, ništa ne radeći za misionare, te ih kao nepotrebne odbacuju na stranu.

A ni u ova dva dana nije nedostajalo p. Kašiću vrazjeg napastovanja. Naime bijaše u Smederevu neki apostata iz bosanske redovničke franjevačke obitelji, koji je odbacio sveto odijelo redovničkog života i brigu nad župom, oženio Turkinju te imao s njom više djece, postavši i sam Turčin. Taj je nesretnik poslao glasnika patru Kašiću, zamolivši ga da bi htio s njim razgovarati, želeći tražiti milostinju za svoju veoma siromašnu obitelj. Pater je malo zastao i tražio zgodan odgovor. Poslao mu je odgovor da on amo nije došao da raspravlja s Turcima, nego samo s kršćanima i zbog toga ne želi s njim raspravljati niti razgovarati, kako mu se ne bi štogod neprijatno dogodilo kod turskih vlasti ako raspravlja s Turcima. Čuvši takav poslani odgovor, otišao je onaj nesretnik ne usudivši se ništa više poduzimati. Tako je pater izbjegao đavolske spletke. Naime, mogao je zao apostata iza razgovora, pošto ne bi dobio novac, podnijeti tužbu, tj. klevetu kod kadije, turskog suca, te dovesti patra u veliku nevolju i novčani otkup, pa čak i u opasnost njegov život i njegovih pratilaca. Obavivši sve u Smederevu, brzo su u miru s pratnjom ostavili radosne katolike i rano ujutro uzjahali konje te se vratili u Beograd.

Patrici nisu bili ni tamo besposleni. Svaki su dan razveseljavali katolike bož. žrtvom, razgovarali s njima o stvarima i pitanjima koja se odnose na to kako treba pravedno obavljati poslove sa sigurnom savješću, govoreći im koji poslovi mogu biti bez lihvarskih kamata i što je grijeh protiv nepravednih kamata koje bi zarazile dušu, a što nije, odnosno što je zlo prodano ili kupljeno, što bi trebalo restituirati a što ne. Često su posjećivali bolesnike te ih hrabрили da se ispovijede i da prime sv. euharistiju, napose one koji su se nalazili u teškoj bolesti. Ponekad su javnim ulicama pratili i tijela umrlih, zatvorena u škrinjama.

Njih su nosili na veoma udaljeno mjesto, bez križa i svijeće i bez ikakvog pjevanja psalama (jer su Turci promatrali) sa skromnom i pobožnom šutnjom, i sve su to obavili po katoličkom običaju. Za sahranu tijela katolika postojalo je određeno mjesto u ravnici. Taj je prostor bio ograđen od debljih i čvršćih dasaka, koje su bile dobro utvrđene čavlima i gredama. Za ulaz su postojala samo jedna vrata s krilima, odasvud utvrđena prijevornicama i polugama, tako da nisu mogli doći ni razbojnici, ni vukovi ni psi da iskopaju ili da opljačkaju pokojne. Pošto su stavili tijelo pokojnog iznad iskopane rake duboke 3 ili 4 lakta, svećenik je glasno zapjevao antifonu po katoličkom obredu. Držali su zapaljene svijeće, podignuti križ i svetu vodu, sve po Rimskom obredniku. Nakon što je ispjevao cijelu antifonu s vjernicima koji su pobožno i dolično stajali, poškropio blagoslovljenom vodom, okadio, te pošto su pobožno uputili molitve Bogu, spustili su zatvoreno tijelo u škrinji u zemlju. Nakon toga je Kašić obično uputio vjernicima kraj groba nekoliko utješnih i prikladnih riječi o kratkoći našega života, da svaki dan treba misliti na

smrt i biti spreman, jer se ne zna ni dan ni sat, kako ne bi iznenadnom smrću morali tražiti oprostjenje a ne bi ga mogli naći. Zatim da će mrtvi vidjeti svoju presudu na posljednjem sudu, po kojoj će jedni biti presuđeni na vječnu slavu života, a drugi na vječni oganj i smrt koja neće nikada prestati.

Eto to je i takav bio kraj vizite Srijemskom okrugu u Donjoj Panoniji pod turskom vlašću, između velikih rijeka Dunava, Save i Drave. Posljednjeg mjeseca, prije odlaska iz Beogradskog podgrađa za Dubrovnik p. Kašić je u podužem spisu opisao teže i značajnije momente što su se dogodili njemu i njegovim suputnicima na svim putovanjima i posjetama mjesta napose u vezi potreba koja se tiču spasenja duša. U svakom slučaju takav opis bijaše potreban kako bi se prenio u Rim i predao p. Klaudiju Aquavivi generalu reda, da se ne bi nekome činilo da je ova prva papinska misija u tursko područje bila beskorisna.⁸⁵

V Povratak p. Kašića u Dubrovnik a zatim u Rim

Počne dakle gosp. SIMON ozbiljno raditi s p. Kašićem o povratku u Italiju, pošto je načinio opis događaja u misiji. Njega je trebao predati papi, kako bi vrhovni svećenik mogao upoznati potrebe kršćana te im odrediti nekoliko svećenika prikladnih za ono područje po raznim župskim crkvama, koji će barem osrednje znati dalmatinski govor i koji će moći utvrditi još nezaražene narode heretičkom pokvarenošću u katoličkoj vjeri, a zavedene arijanskom, luteranskom, kalvinskom i šizmatičkom herezom dovesti do katoličkog jedinstva te ih uputiti i poučiti u dogmama prave vjere.

Dakle u mjesecu lipnju 1613. godine od blagdana rođenja Bogorodice Djevice, uzjahavši konje, g. Simon i p. Kašić u pratnji nekoliko trgovaca i s turskim janjičarom, koji je bio veoma siguran zaštitnik, krenu na put prema Dubrovniku. Put je bio pun nezgoda i opasnosti, težak poradi raznih neravnih mjesta, brdskih strmina, pustih ravnica i preko strašnih rijeka. P. Stjepan SZINI je ostao u BEOGRADU kod svojih dubrovačkih trgovaca i nekih svojih Mađara, u prvom redu zbog kneza Gabrijela BETLEMA kalviniste i njegovog intimnog tajnog savjetnika, inače odličnog katolika. Češće je radio s onima koji su u to vrijeme pregovarali s pašom KARAKAŠOM o dobivanju vlasti u Erdelju nad turskim četama i ostalima. To je nakon nekoliko mjeseci dobio, pošto

85. Sačuvano u prijepisu u centr. arhivu D. I. (Austr. 20. fol. 10-19). Datirano je 15. lipnja s naknadno dodanom krivom godinom 1612; druga je ruka pripisala pravu godinu (1613).

su Erdeljci, uz dopuštenje Turaka pristali. Dakle, pošto je dobio vlast, češće je dovodio patra Stjepana u Erdelj na molbu katolika koji bijahu pratioci kneza i savjetnici. Postavši knez, uz pristanak i izbor svih kalvina, katolika i ostalih sekta, dobio je žezlo i krunu, ali nije zaboravio p. Stjepana. Na molbu katolika dao je patru crkvu u podgrađu, izvan zidina grada Cluja⁸⁶ da po volji s katolicima po katoličkom obredu obavlja sve svete tajne, te uredi škole za djecu i mladež.

Potom pater započne, žurno i radosno, od početka poučavati kršćanski nauk kao i gramatičku naobrazdu, te je u miru s drugovima poučavao više godina katolike u Erdelju u svetim tajnama, sve do posljednjeg daha. Pa i poslije smrti kneza GABORA, on je ustrajao da služi Bogu, uresivši tako dušu dobrim djelima, kada je u miru preminuo.

Pošto je pretrpio razne napore i poteškoće na putu, konačno je p. Kašić stigao u Dubrovnik. Ipak nije, kako se nadao, tamo našao prik-ladan brod kojim bi mogao prebroditi Jadransko more prema Italiji. Napokon se, poslije nekoliko sedmica, pružila prilika da otputuje jednom osrednjem lađom koja je išla za Ankonu. Nju je izabrao zajedno, s gosp. Simonom, da otplove u Italiju. Pošto se navečer ukrcu na nju blizu Koločepa⁸⁷, malog otoka, ne samo da čitave one večeri nije mogao sklopiti oka, već je dobio jake grčeve u želucu, tako da je najprije sve povratio a potom je počeo izbacivati krv. Kad je već ujutro svanulo, skupi svoj prtljag, siđe s lađe u lađicu želeći da ode na otok Koločep, pošto je predao opis s pismom da ga g. Simon odnese generalu p. Klaudiju AQUAVIVI. On je to vjerno učinio (uz Božju pomoć) predavši spis u Rimu mnogopoštovanom patru.

Kad ga je ovaj pročitao i pažljivo razmotrio, javili su papi Pavlu V sve štogod je napisao p. Kašić Dalmatinac. Papa se veoma zainteresirao kad su mu to pripovijedali, te je zapovijedio da mu donesu spis patra Dalmatinca, što je odmah i učinjeno.

Pošto je p. Kašić ostao na otoku, otplovio je za Dubrovnik. Tu nije dakako ostao besposlen već je ispovijedao i posjećivao bolesnike po svom običaju, dok se nije pojavila dolistička [bačvasta] lađa iz Barlete⁸⁸ u Dubrovniku, koja je njemu bila veoma draga. Poslije nekoliko dana, krajem mjeseca rujna, dok je puhao sjeverac a mirovao južnjak, iskrcao se zdrav i čitav u Barleti u Italiji, jer se lađa manje ljuljala na valovima. Oci Družbe u Barleti veoma su ga uljudno primili, pročitali su mu pismo p. generala, u kojem ga on poziva u Rim. Poslije nekoliko dana, pošao je u BARIJ do tijela sv. Nikole, da obavi zavjet u znak zahvalnosti, te da po običaju pogleda koljena iz kojeg je stalno otjecala kap po kap

86. KOLOSVAR, ili Claudiopolis.

87. Calamota.

88. BAROLETTA, jadranska luka u Apuliji.

mana u srebrnu pliticu. Iz nje su se poslije punile staklene posudice i druge bočice te pobožno dijelile i badava darovale da se odnesu na sve strane svijeta, protiv raznih vrsta bolesti. Kašić je služio misu iznad oltara u kom se nalazilo sv. tijelo. Pošto je pogledao razne relikvije svetaca u svetištu, vratio se življe u Baroletu jašući zajedno s dvojicom pratilaca dubrovačkih prijatelja. Potom je zajedno s njima pošao prema NAPULJU, ostavivši BAROLETU, zahvalivši patrima, svojim gostoprimcima. Prvoga dana prije podne uzeo je mali odmor za vrijeme ručka u CIRIGNOLI, a navečer i noću veoma je radosno prenoćio kod otaca Družbe u Horti. Odatle je dalje otišao rano ujutro, nakon što je odslužio misu, kroz neka napuštena mjesta i šumu punu obješenih kažnjenika i krivaca, koji su visjeli na drveću razmrcvarenih ruku i kostiju, što je putnicima predstavljao strašan i žalostan prizor. Konačno je oko 21 sat stigao do mosta BOVINI a malo potom po uzbrdici u mjesto BOVINI do otaca Družbe u kolegij kao bradat i nepoznat putnik, gdje su njega i dubrovačke pratiocice veoma rado primili. Tek što su ušli u kuću, došao je preuzvišeni vojvoda, gospodar mjesta (budući da su ga oci Družbe opomenuli o dolasku patra) na razgovor. Kad je spazio patra u bradi među golobradima, stao je malo razmišljajući te reče: zar tako u bradi žive oci Družbe u turskim područjima? Čuvši odgovor od patra, pohvalio je običaj onih naroda kao i razboritost otaca da se prilagođuju običajima i navikama svih naroda u onim stvarima koje nisu protivne kršćanskoj vjeri ni katoličkim običajima. Mnogo se zanimao o položaju i stanju u onom području, kako se postupa s kršćanima a kako s turskim gospodarima, da li postupaju gospodari sa svojim podložnicima humanije nego li kršćanski knezovi u napuljskom kraljevstvu i ostalim područjima? Odgovor je glasio da se tamo ništa ne radi nasilnim pritiskom ili novim progonima, već primaju dragovoljno uobičajen godišnji porez po glavi ili po pojedinom ognjištu, osim ako nije slučajno potrebno dati više za popravak mostova i državnih cesta, po starom običaju. On je to slušao s velikom napetošću te je potom radosno otišao iz kuće. A pater, nakon što je prenoćio, odslužio je rano ujutro misu i jašući konje s pratiocima pošao prema BENEVENTU. Poslije silaska s brda, gotovo su cijeli dan jahali prema obali VULTURNA, po ne baš najudobnijem putu, tako da su se ipak trebali oko podneva odmoriti u seljačkoj kućici, da se konji oporave a konjanici da nešto prizalogaje što im je spremila siromašna žena. Dok su putnici međusobom razgovarali na dubrovačkom govoru, opomenula ih je mudra žena, da oprezno govore o državnim stvarima. Jer reče ona ovdje je prisutan netko tko razumije vaš govor. Kad su toga ugledali, upita ga Kašić na dalmatinskom govoru, tko je on i iz kojeg je grada. On odgovori da je iz nekog kaštela koji je nedaleko smješten i da postoje mnogi drugi kašteli u tim krajevima puni naseljenika koji su prošlih godina pobjegli iz Dalmacije, u ono vrijeme kada su

Turci osvajali ona područja. Ovdje su se sklonili naši roditelji, podigli kuće te se svi među sobom služimo dalmatinskim govorom. S nama imamo i katoličke svećenike koji se služe rimskim obredom. Oni nam dijele sve sakramente i ostalo te nas uče što je potrebno za spas duše. Mnogi su već naučili i talijanski jezik s kojim mogu razgovarati s gospodarima te obavljati poslove s Talijanima. Oni obrađuju polja, uzgajaju stoku, stada volova, goveda i konja po brdima i poljima te ih marljivo i brižno čuvaju kao pastiri po drevnom običaju svojih preda. To rekavši, bi pozvan na piće te srknu iz svoje čaše, zahvali, a potom podmetnuvši stolić, svatko se popne na svog konja i veselije odu. Konačno su konjanici stigli, kad se već sunce spustilo na zapad, do srušenog mosta na VULTURNI, preko kojeg nisu nikako mogli preći. Tražeći prijelaz, Kašić je neoprezno upao u hrpu pijeska, jer mu je izgledalo da tu ima manje vode između pijeska i šljunka. Tu bi konj bio propao u pijesak, jer je već propao duboko iznad kopita, da nije pater, uvidjevši opasnost, snažnije povukao uzde na drugu stranu te je konj izvukao kopita i izbjegao životnu opasnost. U međuvremenu su pronašli prijelaz preko kojeg su lako prešli na drugu stranu rijeke te ih je brzo i sam slijedio. Potom se uputiše za BENEVENT, te poslije zalaska sunca udoše unutar gradskih zidina i pođu prema Kolegiju otaca Družbe Isusove koji je tek nedavno otvoren, gdje su ih patri lijepo primili. Poslije noćnog poćinka, rano ujutro, odsluži misu, jer su morali svakako brzo otići da ne bi ušli u NAPULJ po noći, kada lopovi kradu s konja prtljag i bisage, pošto vješto prerežu jezičce i remenje, na kojima je svezan visio s obje strane. Nakon izlaska iz BENEVENTA, pridruži se konjanicima neki mladić koji je išao pješice. Zapita ga Kašić, koje se ono brdo nalazi u tom kraju? Mladić odgovori da se brdo zove po riječi neke sove, koja živi na samom vrhu brda. Nitko se od smrtnika do sada nije usudio popeti gore da razgovara ili da je odonud skine. Ako bi tko to pokušao, udario bi strah unaokolo tamni pakleni oblak onomu tko bi pristupao. I mnogo drugo je mladić pripovijedao o onoj staroj sovi, dok nije stigao do mjesta gdje se održava vašar, kamo je išao i gdje je ostao nakon što se pozdravio s konjanicima. A konjanici su došli u ravnicu iznad koje je stršilo ono brdo, pakleni stan sove. Dok su oni jahali pod vedrim nebom, najednom dođe veoma crna gusta tama, nadvi se oblak s brda nad ravnicu iz kojeg počеше padati lakše kapljice vode, kao predznak kiše. One putnicima nisu ništa smetale, te su nastavili put. No malo poslije kiša ih prisili da se sklone pod neko drveće i da malo skrenu s državne ceste. U međuvremenu se Kašić suprostavi oblaku, ako je bio potaknut od zračnih sila, znakom križa, zazvavši zaštitu preblažene Djevice Bogorodice te kratkim riječima egzorcizma [izgon đavla] ovako; Raspršio te Bog otac, raspršio te Bog sin, raspršio te Bog duh sveti, neka te razori Bog itd., poništio te Bog itd. Oslobodi nas Bože naš po znaku križa od naših ne-

prijatelja. - Nitko se od putnika ispod drveta nije odviše smočio od kiše, a niti je ona dugo potrajala, već se malo kasnije, nakon što se oblak raspao, pojavilo vedro nebo te su konjanici nastavili svoj put. Začudeni, razgovarali su među sobom: odakle je najedamput došla kiša iz strašne guste tame i pojavilo se potom veoma jasno sunce? Naposljetku su prije podne stigli do gostionice, gdje su ručali i okrijepili konje, odmarajući se sat vremena. Potom, popevši se na konje, pošli su prema Napulju promatrajući usput krasno obrađenu ravnici ukrašenu vinogradima i raznim drvećem. Oko 21 sat slobodno su ušli u grad ne ugledavši ni jednog razbojnika. Kašić je ušao u redovničku kuću, pošto se pozdravio i oprostio od svojih suputnika. Patri Družbe su ga veoma rado primili, nakon što su pročitali pismo p. generala Klaudija AQUAVIVE, jedino su se čudili da se jedan isusovac pojavio u Napulju svojim nenadanim dolaskom iz turskog područja kao papin misionar s velikom bradom gotovo do pojasa.

Plemenitiji ljudi i prvaci ispitivali su ga svaki dan kod kuće i vani o mnogim zanimljivim pitanjima o onim turskim krajevima, o običajima kršćana, Turaka, šizmatika i heretika. Pater je radio i živahno na sve odgovarao. Nekima se činilo čudno što su se patri usudili boraviti u onim krajevima i veoma se slobodno kretali među nevjernicima i najljućim neprijateljima kršćanskog imena, a nisu ništa nezgodno ili teže pretrpjeli. Pater im je objasnio: građani dubrovačke države imaju čudesnu slobodu u čitavom turskom području i uživaju veoma velike povlastice koje su im dali turski prvaci pred 200 godina. A patri, kao da su Dubrovčani, idu obučeni u njihovoj odjeći s trgovcima i služe se njihovim povlasticama, napose oni koji govore dubrovačkim jezikom, s kršćanima i Turcima, pa čak i s onima koji govore ilirski. Turci postupaju s patrima ljudskije nego li azijatski, kalvinski ili luteranski heretici, koji su mnoge katolike privukli na njihove krive dogme. O takvim je stvarima pater češće raspravljao s uglednijim Napuljcima za vrijeme 12 dana dok je boravio u Napulju. A p. Cezar Roviglioni je dovodio svaki dan p. Kašića u zgrade uglednijih prijatelja; svima je rado dopuštao te su slušali veoma željno i pažljivo patrovo pripovedanje, pa čak i u prisutnosti uglednijih gospođa koje su se uvelike naslađivale njegovim kazivanjem. U pojedine dane je posjećivao glavne crkve, ponajprije nadbiskupsku sv. *Januarija* u kojoj se nalazi glava i bočica s krvlju toga sveca. Ona teče na očigled svijui iz svete glave, kao da je potekla na sam blagdan. Osim toga nije propustio da dođe do mnogih redovničkih crkava raznih redova i da posjeti razna slavija mjesta grada. Oprostivši se od dragoga grada i otaca redovničke kuće, zahvali na njihovoj dobrodošlici i ljubavi, očekujući sutradan glasnike da u njihovoj pratnji uđe u Rim, kamo je prvo pošao 11. listopada⁸⁹ za *Kapuu* u kolegij patera Družbe. Kad su četvrtoga

89. God. 1613.

dana svi pratioci prenoćili u *Velitri*, ranim jutrom nastavio je pater dalje sam. Popevši se na svoju dosta veliku, pitomu i brzu mazgu, ostavio je pratioce i skrenuo s državne ceste prema *Tuskulu*. Sat poslije ručka pater, a kanio je s njima ručati, našavši otvorena vrata dvorišta kuće, dok su patri nedaleko samih vratiju uokolo razgovarali, svi su se zanijemili videvši kako velika mazga dragovoljno ulazi, noseći časnog čovjeka s velikom bradom, koji je sjedio na njoj. Na prvi pogled pomislili su da je to neki od teatinskih ili benediktinskih patera. No kako je p. Kašić šutio, očekivali su da čuju što želi nepoznati gost. A u sredini se nalazio p. *Agapit*, poglavar kuće. Tada reče p. Kašić: Zdravo p. *Agapite* i ostali patri da ste zdravo! Kad su čuli taj glas i prepoznali ga, uzvikne p. *Agapit*: Dobro došao, vječni patre, sretno nam dolaziš, najmanje smo te očekivali. Siđi da te zagrlimo po običaju Družbe i okrijepimo ručkom jer si se umorio od puta!

Pošto je uzeo hranu odmori se razgovarajući malo s patrima, te dadne i mazgi hranu. Potom uzjaha te krene za Rim, kako je obećao glasniku i dogovorio se da će mu vratiti mazgu prije večeri u kući Družbe Isusove, te je svakako nastojao održati obećanje.

Naime u 21 sat ušao je zdrav i čitav u redovničku kuću odakle je glasnik brzo sam odveo svoju izvrsnu mazgu, koju je posebno volio. Eto to je kraj prve papinske misije po turskom području, na kojoj je podnio mnoge opasnosti, nezgode i kušnje po danu i noći, ali su sve spasonosno i sretno nadvladane i prebrođene uz pomoć božje milosti i svakodnevnog njegovom pomoću.

VI Poslovi s vrhovnim Svećenikom Pavlom V i od njega određenim kardinalima u Rimu

Kad je p. Kašić ušao u redovničku kuću, započe razgovarati s generalom p. Klaudijom *Aquavivom*, koji ga je srdačno zagrlio te onom svojom očinskom ljubavlju razgovarajući general ga odveo na počinak u pripremljenu sobu. Slijedećih dana general ga je češće pozivao, govoreći i o spisima iz misije, koji su mnogo ranije napisani te ih je Kašić poslao i Njegovom Očinstvu, a na traženje Vrhovnog Svećenika dostavljeni su njemu, nekoliko mjeseci prije dolaska p. Kašića u Rim. Pater je pamtio spise i sve akte, te je na pitanja svojim zgodnim odgovorima primjereno i prikladno objašnjavao pa i dopunjavao spise. P. general je odlučio da što prije pristupi k Vrh. Svećeniku i da sa sobom povede patra Kašića, zajedno s gosp. Simonom, prokuratorom misije, da poljubi stopala Njegovoj Svetosti, ali je kroz nekoliko sedmica svaki dan padala kiša tako da nisu mogli naći prikladan dan. Kad su konačno dobili audijenciju

određenog dana i sata kod pape, dobri starac p. Klaudije, makar kiša nije prestajala padati, uspeo se s p. Kašićem u kola koja je pribavio od prijatelja, te se uputio u Vatikansku palaču. Legat je obavijestio tog starca, koji je htio ići, unatoč opasnosti po zdravlje, da ne mogu pristupiti papi. Poslije povratka kući, razbolio se te se više nije mogao vratiti, jer ga je u krevetu mučila podagra. Posao je povjerio generalnom prokuratoru Laurenciju *de Paulis* te ga jako preporučio kod pape. Naime on bijaše papi kao domaći i veoma drag zbog svoje posebne okretnosti u poslovima. Konačno je, nakon dosta dana stalnih kiša, isposlovao od papinog sobara audijenciju u određeni dan i sat, te odveo misionare gosp. *Simona* i p. Kašića da poljube noge. Papa je sjedio u nutarnjoj sobi koja je bila obložena sagovima po podu. Svi su poljubili stopala, tri puta kleknuvši u određenim razmacima, polako pristupajući uz doličnu i duboku reverenciju inklinirajući glavom te pruživši se do papinih nogu u obliku križa⁹⁰. Pošto su primili blagoslov, odstupali su natrag, ponovo tri puta u razmacima poklenuvši, stalno okrenutim licem prema papi, te su stali s desne strane papinskog sjedišta, klečeći na posljednjem klecalu koje je bilo pokriveno sagom. Tada se obrati Vrhovni Svećenik p. *Laurenciju* te reče: da li je to onaj pater Dalmatinac, koji je napisao one događaje iz misija? To je, preblašeni oče. Tada papa ustane sa sjedišta, te počne korak po korak šetati po krasnom tepihu, pitajući za neke značajnije stvari koje se odnose na misije. Na pojedina pitanja p. Kašić je odgovarao s malo riječi. Preblašeni Otac je koračajući sve veoma pažljivo slušao te na koncu reče da je on odredio dvojici kardinala da se s njima dogovori o potrebnim stvarima u vezi katoličke vjere u onim područjima, te koja se prikladna i potrebna sredstva mogu upotrijebiti i da razmotre što će najbolje ubuduće koristiti. Pošto je to Presveti otac rekao, podijeli im svoj blagoslov te oni žurno i veselo otiđoše.

Kao deputati bili su određeni od Njegove Svetosti dva kardinala i to *Mellini*⁹¹ i *Serra*⁹². S njima je p. Kašić dolazio na razgovor u njihovim palačama s velikim marom, te je davao svoja mišljenja u kojima se posebno zalagao da treba postaviti biskupa u *Mitrovici*, *Iloku*, Beogradu ili u Smederevu. Predložio je svećenika gosp. *Simona*, koji je bio veoma velik pobornik katolika, veoma poznat svim vjernicima i nevjernicima po čestitosti života, veoma gorljivi skrbnik katoličke vjere i obnovitelj

90. Prema strogom protokolu što je postojao kod primanja.

91. *Gianganza Mellini* (Millini) 15. XII 1607. imenovan kardinalom (+1629).— *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi* t. IV (Munster 1935) str. 10.

92. *Jakob Serra* 12. IX 1611. imenovan kardinalom (+1623).— *Hier. Cath. med. et. rec. aevi* t. IV (Munster 1935) str. 12.

razorenih crkava, borac pred turskim sudovima da se one vrate iz heretičkih ruku, dosta vješt turskom jeziku a protiv njega se heretici nisu usuđivali ni ziniti pred Turcima. Pošavši u *Carigrad*, on je dobio od turskoga cara velike povlastice za katolike u onim područjima. Zato se p. Kašić zalagao pred gospodom kardinalima, navevši razne potrebe radi informacije, da papa postavi g. Simona za biskupa u onim područjima u kojima se hrabro i sretno borio za katolike, ali nije ništa mogao postići.

Naime, pošto su bosanski fratri završili kapitul kod crkve *Ara Coeli*, dali su veoma oštar spis nekome svom prokuratoru protiv gosp. Simona, da ga odnese Vrhovnom Svećeniku, ako bi se možda radilo o tome da ga postavi za biskupa. U njemu su fratri napisali pet veoma teških i sramotnih poglavlja koja su bila protiv gosp. Simona. Dakle taj spis sastavljen i namijenjen Papi, poslan je gospodi kardinalima s kojima je radio p. Kašić u korist gosp. Simona. Gospoda kardinali nisu ništa govorili p. Kašiću o predanom i pročitanoj spisu, već su lijepo radeći s patrom, spočitavali razne poteškoće, da se ne promakne g. Simon, koje je pater pobijao odgovarajući novim dopisima, no nije ništa koristilo.

Sve se više mučio šta da učini u tako zamršenom i nejasnom poslu. Napokon pater sazna o veoma lošem spisu u kojem se nalazilo pet zloglasnih poglavlja. Naime bosanski franjevci su mrzili gosp. Simona jer se on protivio krivim običajima i djelima kod nekih. Napose im je bio mrzak, što je izmolio od Vrh. Svećenika papinsku misiju za oce Družbe Isusove koji su posjetili u turskim krajevima katoličke vjernike, te vidjevši njihove potrebe, pomagali ih riječju, primjerom i dobrim životom, oprezno radeći među nevjernicima obzirom na političko stanje.

Zaista, p. Kašić se s drugom p. Stjepanom *Szini*-jem Erdeljcem nalazio u velikoj opasnosti, ali ih je zaštitila božanska pomoć. Naime da je netko samo javio Turcima da je njih kao promatrače iz Rima poslao Vrh. Svećenik, sigurno bi ih Turci stavili u okove i tamnicu, ali to nije dopustio Gospodin. Patri su u *Beogradu* pred svima katolicima u zajedničkoj kapeli Dubrovčana veoma slobodno i javno iznijeli breve Presvetog Oca te objavili misao Njegove Blaženosti da se pomaže kršćanima u duhovnim a ne u političkim stvarima. Nitko se tomu nije usudio proturiječiti, već su katolici veoma pobožno zahvaljivali riječima i djelima, prigrlivši breve Vrh. Svećenika. Osim toga primili su patre u privatne kuće pod svoju zaštitu, u prvom redu gosp. Marko *Butkije* dubrovački trgovac, koji ih je smjestio u jednoj svojoj gornjoj sobi, no o tome smo već prije pisali.

No prosljedimo poslove s gospodom kardinalima o g. Simonu. Oni su jasno rekli da on nije prikladan za biskupa, jer je nenaobražen i zbog raznih informacija koje su s druge strane postojale o njemu. Iz toga su p. Kašiću nadošle nove nevolje u vezi s g. Simonom jer je ispalo kao da

ga on ne želi da ga se kod pape promovira, što je bilo sasvim netočno. Naime, sve je već bilo pripremljeno i dostavljeno Vrh. Svećeniku i kardinalima za njegovo promaknuće, ali je cijeli posao u korist g. Simona upropastio onaj veoma zloglasni gore rečeni spis, koji je u ime bosanskih fratarata dostavio prokurator.

Osim toga p. Kašić je ponizno zaklinjao za tako važnu stvar gosp. kardinala *Belarmina*⁹³, da se udostoji preporučiti g. Simona papi i kardinalima. Kardinal to nije odbio, već je potaknut velikim nastojanjem obećao da će on govoriti s njima. To je iskreno i učinio ali je dobio odgovor da se više ne misli da je g. Simon prikladan za biskupsko dostojanstvo, već štoviše da papa i sami kardinali misle o promaknuća p. Kašića. Kad je to čuo p. Kašić, uplašen reče da on nije prikladan da nosi toliki teret i da on hoće u Družbi umrijeti. Na to je ponizni kardinal *Belarmín* nadodao, da je on također redovnik Družbe, ali nije izišao iz Družbe već ga je samo papa iz nje izdvojio.

Tada reče p. Kašić: Ja nemam tolikih kreposti i zasluga. Na te riječi gotovo je sav pocrvenio, spustio glavu i otišao u sobu. A pošto je p. Kašić primio odgovor koji mu nikako nije bio drag, otišao je veoma žalostan kući. Poslije večere je za vrijeme kućnog odmora, sam pošao u ugao s patrom generalnim prokuratorom i sve mu ispričao što mu je rekao kardinal o mišljenju pape i kardinala. Kašić je jako molio patra da odvrati papu od te nakane, jer će on veoma ustrajno odbijati biskupstvo i da ne će na nikakav način dragovoljno pristati. On više voli živjeti i umrijeti u poniznom redovničkom staležu nego u biskupskoj časti, teretu i pastoralnoj brizi za mnoge duše. Kad je to čuo p. *Laurencije* kao i druge odlučne riječi, obećao je da će on poraditi kod pape i moliti ga, da ne promovira p. Kašića. To je veoma efikasno i učinio, te tako sasvim oslobodio patra Kašića, tako da su kardinali odustali od svake daljnje nakane i misli nad njim, te ga ostavili slobodna od te brige i tereta.

Potom se počelo raditi na tome da se gosp. Simon postavi apostolskim komesarom ili vikarom za ona područja, dok papa ne izabere prikladnog i naobraženog biskupa. Ali nakon što su poslani mnogi spisi, ipak se nije ništa na tome učinilo. Zato se gosp. Simon veoma uznemirio i mislio štošta protiv p. Kašića na temelju sumnji nekih zlokoznika, te svaki dan pred njim jadikovao raznim tužbama, a sebi sugerirao i predbacivao protiv patra, i tako se teško mučio. Pater je ta sumnjičenja i muke strpljivo podnosio i u duši odbijao, te je konačno dobio od pape dozvolu da u miru ode iz Rima. Naime, bio je sve slabiji prema srdžbi

93. *Robert Bellarmino* (1542-1621), član Isusovačkog reda, znamenit teolog i profesor na Gregorianskom sveučilištu u Rimu, pisac, 1599. g. kardinal. Pijo XI proglasio ga je blaženim 1923, svetim 1930. a 1931. crkvenim naučiteljem.

i u svojim poslovima se jako mučio što nije uspio, te se optuživao oštrim optužbama protiv misli koje su mu navirale.

Naposljetku je došla misao utjehe za g. Simona i p. Kašića, naime da ga pošalju s gosp. Petrom *Cakijem*, arhiprezbiterom i šibenskog okruglog brda (*Montis Rotundi Sibenicensi*), Dalmatincem, da od turskog cara u Carigradu isposluje novu povlasticu, pomognut naklonošću i moći nekog eunuha, svoga rođaka kod najmoćnijeg cara. A glavna stvar povlastice bi bila da on s izabranim biskupom i patrima Družbe Isusove može slobodno živjeti po kršćanskom običaju s kršćanima i vršiti sve kršćanske obrede bez ikakve smetnje od Turaka. P. Kašić je predao takav spis papi da ta dvojica, snabdjeveni potrebnim putnim sredstvima, krenu u *Carigrad*, a da barem dva patra Družbe tada odu u *Beograd* kod Srijema da pomognu katolike u onim područjima. Preblaženi otac je veoma rado dao do znanja da pristaje na sve što se tražilo u spisu. I tako je dvojici putnika za Carigrad dano za putni trošak 200 zlatnika, a dvojici patera, koji će poći za Srijem po 100 zlatnika. Gospodin Simon se radosno pripremao s gosp. Petrom, svojim sudrugom, za put, te su se dobro opskrbili potrebnim stvarima.

U međuvremenu je p. Kašić počeo raditi s generalom oko obnove svoje misije u Dubrovniku, te da se tamo podigne sjemenište klerika u skladu oporuke g. Tome *Budislavića*⁹⁴, mrkanskog biskupa. Naime ovaj je za podizanje tog sjemeništa položio u Napulju mnogo tisuća zlatnika da se za svakog pojedinog sjemeništara godišnje isplaćuje 7% zlatnika. P. Kašić je predao spis Presvetom, da se Njegova Svetost svojim autoritetom i nekom pomoću udostoji podići u Dubrovniku sjemenište. Na to je papa pristao drage volje i odredio da ga informiraju o načinu i potrebnim stvarima za to. A Marko Antun *Gučetić*⁹⁵ je kao predstavnik Dubrovačke države sam obavljao poslove u Rimu. Govoreći o tom predmetu s papom, upozorio ga je da se to neće dopasti državi i pismeno je čitavu stvar iznio senatu. Senat je odgovorio, da se pobrine da se to spriječi u prvom redu kod generala u ime države, pa čak da se ne dozvoli uvesti novu misiju u njihovu državu. A ako ne bi to mogao postići kod p. generala, tada neka poradi s prijateljima kardinalima na tome kod pape, jer se senatu ne dopada niti podizanje sjemeništa, niti nova misija otaca Družbe. Marko Antun je odmah donio primljeno pismo p. Kašiću te mu ispričao što mu je senat pisao o tom poduhvatu. P. Kašić se potresao od tako neočekivane vijesti i zamolio ga da o tome govori s p.

94. *Toma Natalić Budislavić*, mrkanski biskup (imenovan 25. IX 1606.). O njemu gl. *Farlati* VI 308-309. Rad (1915) 206, Prilozi XVIII (Beograd 1938), *Pregled* sv. 183-184 (Sarajevo 1939).

95. *Gotius*, *Gozze*.

talijanskim asistentom Mutijem *Viteleskom*, koji će lakše razgovarati s generalom i razrješiti cijelu stvar, te neće nikako protusloviti donešenoj odluci senata, niti će više s papom raditi o sjemeništu ni o slanju otaca u Dubrovnik. Kad je p. asistent to čuo od predstavnika Gučetića, lako je uvjerio generala da ne treba više raditi kod pape na tom poduhvatu protiv volje senata. I tako je isčežlo toliko dobro za državu i izobrazbu klerika zbog mišljenja zlih senatora. Vidjevši tu izopačenu nakanu Dubrovčana, p. Kašić se povukao od tih misija i isposlovao kod p. generala mjesto penitencijara [ispovjednika] u Loretu, kako bi se tamo mogao sav predati radu za spas bližnjih pod zaštitom i okriljem presvete djeve. Bogorodice kod koje je tu isprošio zvanje i ulazak u Družbu Isusovu. Kad je to p. Kašić iznio p. generalu Klaudiju, ovomu se nije nikako svidjelo, već je, pročitavši spis i razmotrivši prave razloge u vezi misije, predao taj spis asistentu p. Mutiju da p. Kašića pošalje za Loretskog ispovjednika i opomenuo o tom povlačenju jer da će se kajati za to. To mu se doista i događalo tokom cijele godine, jer su ga stigle mnoge nevolje i duševne tjeskobe u Loretu⁹⁶.

I tako je bradat napustio Rim i uputio se prema *Perudi*, gdje se obrijao i odbacio bradu, te otišao u *Loret*. U svetoj kući obavljao je dužnost ispovjednika (1614. godine ljudskog spasenja), počevši od blagdana sv. Magdalene sve do 20. ožujka 1618. godine. U međuvremenu je umro general p. Klaudije Aquaviva 30. siječnja 1615. godine, ostavivši Družbi generalnog vikara p. asistenta *Albera* koji je odmah po običaju zakazao svim provincijama Družbe u Evropi generalnu kongregaciju radi izbora novog generala Družbe.

Istoga mjeseca siječnja p. Kašić je prema veoma neprikladnom liječničkom propisu uzeo pet kockica lijeka (*scamoneati*) radi čišćenja sluzi koja je tekla iz glave prema grudima, ne bez boli ali bez groznice. A što je bilo onda dalje? Te strašne kockice prouzročile su veliku vatru u jetrima, tako da jadan p. Kašić nije mogao gledati ni upaljeno svjetlo ni pomirisati miris šljiva bez teške nevolje. Nasuprot tome je veoma rado kroz otvoren prozor gledao snijeg, koji je u to vrijeme padao i tako se odmarao. Uzevši mrvu hrane, sve bi povratio, a želudac nije podnosio čak ni napitak, ni juhicu ili drugo ako bi nešto toplo uzeo. Noge su mu zebile kao i krsta i kukovi koje je trebao grijati ali nije dozvoljavao da se donese grijalica pa su ga morali pokriti grubim platnom, da ne bi hladni zrak dopirao do njegovog nosa. Liječnik više nije znao kakav lijek da da za tu bolest da bi mogao utišati jaku vatru jetara i srca. Izvana je sve bilo hladno, a unutra je sve gorjelo. Dozvali su poznatog liječnika iz

96. O Kašićevim osjećajima i planovima gl. *moj* (u uvodu navedeni) članak u Arch. Hist. S.I. 1937. str. 230.

*Recanata*⁹⁷ koji je, kad je čuo za uzrok bolesti, savjetova da treba uzeti kao lijek neko rashlađujuće sredstvo, kojim će se ipak ojačati želudac, ali je srce i dalje gorjelo. Konačno je bolesnik, pošto ga je nekoliko dana srce mučilo danju i noću, zatražio od liječnika da mu da vode u onaj sat kad se probudio od lupanja srca iz sna. Tada mu ovaj reče: pij koliko želiš, ako misliš da će ti to koristiti. Zaista je čudesno tri puta pio vode te noći. A način je bio ovaj: bolesnik je zapovjedio da se donese puna amfora hladne vode i staklena čaša blizu ležaja. Kad su svi izišli, zaspao je i poslije po prilici dva sata probudio se od teškog mučenja srca te je odmah popio punu čašu vode. Pošto ju je popio odmah mu je prestalo trzanje i lupanje srca. Malo potom je ponovo zaspao i spavao je 2-3 sata, te ga je opet probudilo lupanje srca, ali ne više tako jako kao prije. Popio je drugu čašu vode, a potom je prestalo lupanje srca. Ponovo je zaspao i spavao nekoliko sati sve do zore. Probudilo ga je novo lupanje srca, ali daleko lakše nego prije. Uzeo je po treći put vodu iz pune čaše, a kad ju je popio više ga nije mučilo nikakvo lupanje srca. I čudno je što ta sva i tolika tekućina nije istekla kroz urin, čak ni kapi već je, utišavši vatru u jetrima, uklonila u cijelosti bolest srca, jedino što je hladna voda ponešto oslabila želudac. Slobodnije je počeo uzimati hranu, a žed je jedva mogao utažiti. One noći, kada je umro general p. Klaudije oko 2 sata (kako su mu pisali), bio je bez sna, te se činilo da p. Kašić vidi u prepunoj crkvi posvuda narod, a na propovjedaonici p. Klaudija koji je propovjedaio sav obuzet velikim bljeditlom. Ta propovjed sutradan nije bila na propovjedaonici, već na nosilima na kojima je ležao general obliiven smrtnim bljeditlom, šuteći i tako propovjedaajući svim smrtnicima.

Kad je p. Kašić poslije nekoliko sedmica ozdravio te, da bi mogao skupiti prijašnju snagu, pošao je u Kolegij Mons Sanctus [Napulj], gdje je na pogodnijem i svježijem zraku za 15 dana postao jači, a zatim se opet vratio u Loreto. Nije smio postiti sve do nedjelje Muke, poslije koje je mogao postiti i pošao zdrav u crkvu ispovjedati.

Potkraj 1615. godine na generalnoj skupštini patera većinom glasova je izabran za generala Reda poštovani otac Mutije *Vitellesci*⁹⁸, Rimljanin, kojeg su izmolili i dobili od Boga nakon mnogih molitava i glasova. Taj je kao general živio preko 30 godina. Dne 3. svibnja 1616. godine na blagdan Našašća sv. Križa primilo je po običaju četvrte zavjete po svečanom obredu 7 patera: neki u Rimu, a pater Kašić u crkvi djevice Bogorodice. On je tada navršio 21 godinu od ulaska u Družbu, a 10 u svećeničkom redu, bio je prokušan u svim kušnjama prema Uredbi,

97. Recinetti, nedaleko Loreta

98. General Reda 1615-1645.

kojima se običava služiti Družba prije nego nekome dopusti do stupanja profesu. Kašić je još ostao u Loretu poslije polaganja profesu [zavjeta], nešto manje od tri godine. Nikada nije bio bez posla, već je gotovo svako jutro i večer ispovijedao narod.

U to je vrijeme napisao prve dvije knjige povijesti Loreta na dalmatinskom jeziku prema p. *Torselinu*⁹⁹ koji je lijepim stilom izdao latinsku povijest u više knjiga. A tiskao ju je u Rimu i prenio k sebi u Loret gdje će ih badava i iz ljubavi prema svome narodu dijeliti, na trajnu uspomenu svete kuće i njezin čudesni prijenos iz stare *Liburnije* ili kopnene Dalmacije u talijanski *Picenum* (1292. godine) poslije trogodišnjeg boravka u Trsatu (*Tarsatum*), gdje je ostavila veoma jasne tragove. Poradi toga je knez *Frankopan* podigao veoma sličnu zgradu i crkvu u čast svete kuće, da bi tako kod naroda onih krajeva sačuvao pobožnost, te ublažio tugu za odlaskom preblaš. Djevice, što se održalo sve do današnjeg dana u *Trsatu*.

P. Kašić nije prestajao raditi i nastojati oko spasenja hodočasnika i njihove utjehe, naročito kod mnogih ispovijedi, ali mu nije bilo dano da dugo ostane u sv. kući i da tamo dalje spremno radi. Naime trebao se iz poslušnosti pripremiti za novu misiju u tursko područje.

VII Druga misija patra Kašića u tursko područje

Nakon što je Kašić primio pismo od patra Mutija, generala Družbe Isusove, krenuo je lađom iz Lorete u Ankonu, gdje su ga čekali dva patra pratioca, naime pater Marin Dobrojević¹⁰⁰ i pater Marin Drago¹⁰¹. da otplove u Dubrovnik.

Dakle 26. ožujka 1618. godine iza blagdana anđela navjestitelja Djevici (anđeo Gabriel), isplovili su navečer iz ankonske luke na pučinu oko 2 sata u noći i po dobrom vjetru mornari su razvili 3 jedra. One noći i slijedećeg dana su sretno plovili jer je puhao isti topli zapadnjak, tako da su stigli na vidik dubrovačkog otoka Mljeta¹⁰². No kapetan broda

99. Gledaj bilj. 32.

100. Marin de Bonis, hrvatskim prezimenom (u matici krštenih) Dobrojević, rođen je u Šibeniku i ondje kršten 28. VIII 1581. stupio u Isusovački red 24. VI 1600. u Rimu. Djelovao je u Beogradu već 1615. g. Gl. »Vrela i Prinosi« 4 (1934) str. 10, 11, 14, 16.

101. Marin Drago stupio u Red u Rimu 28. XII 1606. Od njega imamo nekoliko pisama iz Beograda (gdje je umro 27. svibnja 1628.).

102. Melada

gospodin Marko Jakošić se nije usudio uploviti u sigurnu luku otoka, jer se jako bojao da ne bi venecijanske troveslarke, za koje je znao da se nalaze u susjednim lukama u zasjedi, odvele lađu s robom i putnicima na Korčulu¹⁰³, a odatle u Zadar, na veliku svoju štetu i putnika, sve dok ne bi bio prisiljen da plati porez, što se već mnogima dogodilo. Zbog toga je okrenuo lađu prema pučini i doveo sebe i druge u opasnost najtežeg brodoloma. Naime oko pola noći prestao je dragi zapadnjak a počeo snažno puhati južnjak, sudac Jadrana¹⁰⁴. On je potisnuo lađu natrag prema Mljetu, u siguran brodolom između skrivenih i strašnih grebena. Svi su se veoma prestrašili zbog jakog vjetrova i valova koji su bacali lađu sad na jednu sad na drugu stranu, tako nije nitko od svećenika ili laika mogao stajati ili sjediti, već su morali ležati na podu. Neki su pristupali k svećenicima moleći ih da im podijele odrešenje svojih grijeha, skidali sa sebe odjeću kako bi mogli brže uhvatiti koju dasku za spasavanje, kad se razbije brod među hridima ili da nekako mogu isplivati na obalu otoka te izbjeći sigurnu smrt. Patri su se popeli na krmu, gdje je manje puhao vjetar i spustili po konopcu relikvije svetaca u valove te bacivši blagoslovljeni vosak Jaganjca u more, izgovarali litanije bl. djevice Bogorodice. Na veliko čudo oko zore su izbjegli hridi i uz najveće poteškoće došli do sjeverne strane Mljeta, oslobodivši se tako južnjaka. Pošto su prošli Mljet, svi su zdravi i nepovrijeđeni stigli prije zalaska sunca u luku Koločep¹⁰⁵, zahvaljujući božjoj pomoći. A one žalosne noći, kad su se neki ispovijedali a drugi svukli već odjeću sa sebe, pater Kašić je stalno govorio da on želi rađe umrijeti i potonuti obučen nego da ga nađu izbačenog gola na obali. On se čvrsto uhvatio za strup brodskog kreveta i izgovarao Lauretanske litanije, dok su mu iz očiju, kap po kap, navirale krupne suze. Tada se zavjetovao da će postiti uoči blagdana Navještenja i to o kruhu i vodi. To je on strogo i točno držao punih 12 godina, a dalje se ne sjeća da li se zavjetovao trajno, pa je zatražio od ispovjednika oprost i zamjenu za redovni korizmeni post. Naime nije mogao udovoljiti svojoj dužnosti da posti i skoro cijeli dan ispovijeda. U Dubrovniku je služio mise u trima crkvama bl. Djevice u znak zahvale za spas svih čime je bio ispunjen prvi dio zavjeta.

Ljubav prema bližnjemu nije dozvoljavala da se patri dosađuju u Dubrovniku. Odmarali su se nekoliko dana, a potom su u različitim crkvama, a napose u katedrali, na poticaj nadbiskupa, ispovijedali s velikim duhovnim plodom.

Budući da patri nisu mogli sigurno putovati u tursko područje bez pratnje dubrovačkih trgovaca i janjičara, morali su čekati pratnju do 20.

103. Cursula

104. Jugo

105. Calamota

VIII. Tada su uzjahali konje, obučeni u trgovačko odijelo, te naoružani otputovali iz Dubrovnika s ciljem da stignu u Beograd¹⁰⁶, Srijem i Temišvar u misije. Putujući skoro 18 dana svi patri zajedno s pratio-cima, podnijeli su mnogo nevolja, nemilosrdne kiše, dnevne žege, spavali pod vedrim nebom na pljevi ili sijenu (ako su ga mogli nabaviti).

Konačno su svi nepovrijeđeni stigli u Beograd, božjom dobrotom, te su se pojedini iz pratnje smjestili u svoje kuće u podgrađu. Patri su pak ušli u svoju kućicu (koja je kupljena prije nekoliko godina od nekog trgovačkog prijatelja za 700 talira, koje su većim dijelom badava dobili od presv. gosp. *Grazijana*¹⁰⁷, te su poslije svih tjeskoba na putu počeli živjeti na mršavoj i veoma siromašnoj hrani.

Pater Kašić je na molbu nekih kršćana katolika i heretika, koji su došli kod paše *Karakaše* da iznesu svoje tužbe protiv svojih spahija, koji su ih u mnogim stvarima tlačili, pošto su ovi dobili što su tražili, naime da se ubuduće ne smiju opterećivati novim nametima dakle s tim molio-cima koji su se vraćali svojim kućama, pošao je i pater u Srijem zatim u Ošijek [Essek], te konačno u *Viljevo*¹⁰⁸ gdje je boravio u kolibi nekog katolika. Sa sobom je poveo jednog dubrovačkog klerika koji će posluživati misniku i pomagati kod pripremanja veoma oskudne hrane. U pratnji 4 kola, on se popeo u ona katolikova. U podne su svi za jelo dobili ne znam kako, usoljenog mesa, malko ugrijanog iznad vatre i kruha. Kad su pojeli, nitko nije imao sa sobom ni čašicu vode. Pater nije mogao drugo učiniti da ugasi žeđ, nego je uzimao snijeg, kojim je bila pokrivena ravnica. Sišao je s kola i nakupio snijeg i utaživao žeđ ustiju i grla stavljajući 3 ili 4 puta snijeg u usta i gutajući ga. Time je nešto ublažio onu slanoću. Vratio se kolima, koja nisu bila ničim pokrivena, a nisu ni imala sjedišta, osim male kutije s nekim knjigama, koje je složio za sjedište, dok su ostali sjedili na svojem prtljagu. Tako su svi gladni navečer stigli u karavansaraj u Mitrovicu. Potom je svatko otišao da potraži hranu.

Kad su neki trgovački katolici saznali da pater, kojeg su dobro poznavali, sjedi gladan u kolima u karavansaraju, priredili su večeru s dobro kuhanom rižom, punim vrčom vina i kruhom, te mu to odnijeli. Naime malo prije se pater zahvalio na pozivu da dođe u njihove kuće, jer nije mogao ostaviti svoje s kojima je kanio otputovati poslije pola noći.

106. *Taurunum*

107. *Gašpar Graziani* (Gratiani), turski poklisar na bečkom dvoru. O njem gl. »Vrela i Prinosi« 4 (1934) str. 8, 9, 17.

108. *Viglijevo*, kod *Donjeg Miholjca*.

109. *Sirmium*.

Boravak u Slavoniji

A te noći poslije odlaska zalutali su s državne ceste, tako da su lutali sve do zore, jer su se kočijaši slabo snalazili po srijemskim cestama budući da su bili sami *Valpovčani*. No kad je konačno svanuo dan, vidjeli su da zalutali, te su prečacem jedva poslije nekoliko sati stigli na državnu cestu. Oko podneva su stigli u karavansaraj u Tovarnik¹¹⁰ na odmor i da nahrane konje. Pošto su se odmorili i okrijepili hranom, požurili su u karavansaraj u Vukovar (Vucora), kamo su stigli navečer. Tu su se okrijepili hranom i snom, te su poslije svanuća krenuli za Osijek (Esech) koji su ugledali prije podneva. U nj su neki išli radi poslova i kupovine potrebne hrane, dok je pater dugo čekao izvan zidina blizu obale rijeke Drave. Konačno su ga našli u kolima sasvim gladnog i dosta utučenog od dugog čekanja, tim više što on nije znao uzrok dugog čekanja. A oni su se međusobno dogovorili da će se ondje duže zadržati, da ne bi morali 2 sata prije zalaska sunca prijeći preko *valpovačkog* mosta i upasti u ruke svojih gospodara spahija, protiv kojih su išli u Beograd radi tužbe kod paše *Karakaše*. Stoga su prešli most nešto kasnije nego su planirali. A pater se nalazio u kolima za kojeg su Turci, koji su sjedili ispred valpovačkih vratiju na samom mostu, mislili da je pašin izaslanik, ustali i postavivši ruku na prsa po turskom običaju uljudno ga pozdravili kao izaslanika. A pater je ustao i na isti način stavivši ruku na grudi otpozdravio na građanski način, te su tako mirno prošla 4 kola preko mosta bez ikakve nezgode. Potom požuriše do sela Tiborjanci¹¹¹, bojeći se ipak da ne bi spahije na konjima slijedile kola i nanijeli im kakve neprimolike. Naime tada putnici nisu znali da su Turci mislili da je s njima izaslanik (kako su im poslije pričali). Kad je poslije nekoliko sedmica dopro glas do samih Turaka, da to nije bio izaslanik već da su oni pozdravili kršćanskog papistu, ismijavali su jedan drugog, što su tako ustajući počastili i pozdravili papistu. To su poslije nekoliko mjeseci sami Turci pripovjedali patru.

Selo Tiborjanci je tako prozvano po crkvi sv. *Tiburcija* u koju je došao pater s pratiocima te prenoćio u kući nekog bogatog starog Austrijanca. Ovaj je doduše govorio da je katolik. On je imao sina Petra, luterana, oženjenog propovjednika, kojeg je 90. godišnji starac poslao u luteransku školu da uči gramatiku, ne primjetivši da će se zaraziti od heretičkog otrova i tako zaveden u herezu postao je propovjednik i đavolski učitelj u župi sv. *Tiburcija*. U njoj su djelomično bili katolici a djelomično luterani, tj. oni koji vjeruju Luteru, malo ili ništa znajući što uči prava katolička vjera a što su vjerske istine (dogme) heretika.

110. Tovaruca

111. *Tiburiancia*, danas filijala župe *Veliškovci*, imali su nekoć crkvu sv. *Tiburcija* po kojoj je mjesto prozvano.

Bila je subotnja večer kada je Petar dao pripremiti katoliku P. Kašiću večericu po katoličkom običaju ponudivši ga kruhom, ribom i jabukama... te u vrču vina i vode. Pater je glasno blagoslovio na latinskom jeziku, dok je Petar sjedio i slušao, jer nije ništa razumio, ali nije ništa jeo od postavljenog. I dok su oni razgovarali, dođe Petrova žena s malim djetetom na rukama u sobicu te sjedne blizu svojega ležaja, pristojno podalje od stola, da čuje razgovor na svojem domaćem ilirskom jeziku. Nju je Petar uzeo zaraženu herezom od heretičkog oca. Razgovor je započeo p. Kašić o osnovnim temeljima katoličke vjere, koje Petar nije poznao niti je naučio od svojih učitelja, već samo neke pjesmice napisane od Luterana. Tada pater upita: Imaš li kakvu knjigu sv. Pisma? A Petar donese latinske poslanice koje su tiskali heretici, što je pater vidio na temelju riječi jednoga poglavlja da je luteranski stil i odmah ju je zatvorenu vratio, rekavši, da to nije ono pravo apostolsko pismo, već ono koje su nedavno tiskali novatori. Pater je započeo latinski i ilski objašnjavati članke apostolske vjere a napose što je to katolička i apostolska crkva, što su sakramenti Novoga Zavjeta, što o njima uči katolička crkva, koja je vidljiva glava samoga kršćanstva, kako su od te crkve apostatirali Luter, Kalvin i ostali heretici i njihove pristaše. A Petar je sve šuteći slušao te izgleda da nije shvaćao jer ga je zaslijepila heretička iskvarenost. Budući da su pratioci odlučili da rano ujutro krenu dalje svojim kolima, kako ih ondje ne bi uhvatile turske spahije, pater je morao završiti razgovor s Petrom. Poslije večerice zahvalio je Bogu i načinio ležaj od sijena, pokrivši ga posteljinom te legao pod nartnji svod kućice.

U zoru, kad je zapjevao pijetao, svi su se pratioci probudili i pozdravili s Petrom kao i ostalim njegovim ukućanima, te pošli prema selu Viljevu blizu crkve sv. Andrije apostola, pozvani u kuću pobožnog katolika. Taj je čovjek uvijek uljudno primao p. Kašića, kad god se vraćao iz 14 zaselaka, gdje je boravio oko 2 mjeseca. Pošto su saznali za patrov dolazak, skupili su se seljaci-katolici u većem broju. Oni su opomenuli patra, koji je kano držati misu, da je crkva sv. Andrije profanirana. Na njoj nije bilo ni prozora, niti su postojala vratna krila da se zatvori crkva, niti je, u napola porušenom velikom oltaru, postojala ikakva slika radi kršćanske pobožnosti. Pater je bez ikakvog straha ili bojazni očistio cijelu crkvu, spremno pokrio oltar svetim stolnjacima što je bolje mogao, postavio u sredinu sliku Krista gospodina na križu, dugačku pola lakta, načinjenu iz mjedi, koju je uvijek nosio sa sobom obješenu oko svojega vrata, te sa sličicom prebježene Djevice koju je 1601. godine dobio na dar od drage uspomene patra *Klaudija Akvavive* utisnutu na papir. Ispod sv. križa razapeo je laneni stolnjak na kojem su bile dobro pričvršćene 3 veće slike utisnute u papir: u sredini se nala-

zila slika preblažene Djevice koja na lijevoj ruci drži dijete Isusa, s desne strane Bogorodice nalazila se slika sv. *Petra* apostola, a s lijeve strane sv. *Pavla*. Tako je s vrlo siromašnim ukrasima na doličnom oltaru prinio presvetu žrtvu pred zadivljenim narodom, gdje se mnogo godina nije prinosila sveta žrtva.

Prije početka mise po običaju je pater blagoslovio svetu vodu te njome najprije poškropio i očistio oltar, a potom je narod obradovao velikom radošću. Katolički svijet je doznao da su neki luteranski službenici došli da slušaju propovjed, dok to pater nije znao. Mnogo toga je rekao protiv heretičkih dogmi označivši njihove propovjednike kao službenike koji preokreću okolni svijet. Oni nekim pjesmicama zavode narod na herezu, mnoge nagovaraju da jedu meso, napose u petak, samo zbog prezira prema katolicima, koji u taj dan, po starom običaju ili zavjetu koji je u Panoniji, ne jedu meso i poste, pa čak se uzdržavaju od jaja ili mliječne hrane u čast muke Gospodnje. Na isti način poste u subote u čast Bogorodice djevice. Pošto je pater završio propovijed, nastavio je sveti kanon do kraja mise. Mnogi su vjernici oba spola stavljali na oltar slobodno i svojevoljno pšenični kruh, po starom običaju (što nije nitko tražio), te su bacali novčane prinose kao milostinju. U vreći je bilo toliko sabranog kruha da je bilo dovoljno za jelo za cijelu sedmicu i patru i kleriku i ukućanima.

Nakon završetka svetih tajni, pater bi uvijek pozvao narod za nedjelju ili drugi blagdan da se sakramentom ispovijedi pripreme za primanje presv. euharistije, tijela i krvi Krista gospodina, ako žele postići veliko jubilarno oprostjenje svih svojih grijeha. Potom su svi veoma radosni odlazili svojim kućama, a pater se pak vratio u kuću svojih gostoprimalaca da se odmori i da završi časoslov. Ponekad su mu donosili malu djecu da ih opere u svetom krštenju i posveti za nebo, a također je strpljivo dugo slušao one koji su se kod kuće ispovijedali. Za ručak je bila samo vrlo siromašna hrana, budući da su krastavci bili puni vode, koju su navukli iz neke rupice, a koja je nevidljivo iscurila pa su vrijeđali zube zbog pijeska koji je ostao. I vino se rijetko pojavljivalo na stolu osim ako se slučajno nije donijelo kupljeno iz neke susjedne kuće, što se više kupovalo za misu, a rjeđe za piće.

Gostoprimalac naime nije imao kod kuće ni jednu bačvu vina. Njegova obitelj je uživala žed hladnom vodom pomiješanom octom i malo obojana. Ponekad je pater, stavio iznad poda pljevu ili sijeno pokrivši to plahtom, spavao ili počivao blizu mjesta gdje su spavala 3 turska vojnika, serhatlija, graničara. Zaista su bili veoma pristojni i šutljivi tako da nisu ni riječi progovorili poslije lijeganja ili što nedolično učinili. Probudivši se, poslije prvog sna, popili bi vode iz postavljenog vrča kraj glave te ništa ne govoreći ponovno zaspali. Postojala su tri ležaja po-

dignuta malo iznad poda za ukućane, muževe i žene, na kojem je svatko spavao sa svojom ženom ugasivši svijeće, veoma pristojno i u najvećoj tišini da nitko nije ništa primjećivao. Jedino je pater, zbog služi koja mu je curila, trpio teški kašalj te iskašljavajući bio dosadan ostalima koji su slatko spavali. Pljuvao je ispod podignutog ležaja kod nogu, okrenuvši glavu od Turaka, da im ne bude nezgodan. Kad su se ujutro vojnici probudili, ustali su u tišini s ležaja te složivši svoj prtljag i bez ikakve dosade otišli naoružani na svojim konjima. Pater je, nakon što je izmolio svoje molitve, kad se razdanilo, pripremio sve za oltar za misu te uredio prema skućenom prostoru: složivši sve kako je dolikovalo. U svih 14 sela, koja je pater mogao posjetiti, nije našao u blizini više osim dvije profanirane crkve. Jedna od tih je bila gore opisana sv. Andrije s krovom, a druga bez njega i nepokrivena. One su imale oltare od cigle ili kamena ali porušene u kojima se dosta nezgodno mogao pripremiti žrtvenik za misu. Kod Saionusa¹¹², tako su to mjesto zvali stanovnici, tekao je nedaleko od te crkve izvor pitke vode, koja je polako silazila u ravnici čineći rijeku zvanu Karašica¹¹³. Ona je unaokolo opasivala Valpovo, a sama bistra voda nije bila dublja od 2 lakta. Potreba je silila patra da skupi katolike oba spola i u drugim selima u neku prostraniju kuću. Tu je na prikladnijem i doličnijem mjestu, koje je brižno očistio, sastavio iznad običnog stola što je bolje mogao oltar s veoma siromašnim paramentima i ostalim potrebnim stvarima za misu, kako je već češće rečeno i kako je to bilo u crkvi sv. Andrije u Viljevu.

Dok se narod skupljao u kuću, pater je najprije po običaju s blagoslovljenom vodom poškropio i očistio cijelo mjesto, zatim je kraj ugla oltara ispovijedao. Konačno, obučen u svetu odjeću, služio je misu, posvetivši određen broj čestica za pojedinačnu pričest, vodeći računa da ne ostanu u posudi ili na korporalu. Na koncu bi sam konsumirao čestice ukoliko su preostale. U toj je kući krstio poslije mise nekoliko donešene djece i jednog starca skoro od 60 godina, koji je jako sumnjao dali je bio kršten u ono vrijeme, kada nije bilo ondje katoličkog svećenika kad je rođen, već su sve pomiješali i pobrkali arijanci, luterani, kalvini i shizmatici. Starac je jako zahtijevao da ga pater oslobodi od te veoma teške sumnje samim krštenjem. Pater je (pošto je istražio težinu stvari i sumnju) odlučio da ga uvjetno krsti te ga tako krštenog otpustio uz njegovu veliku radost, ohrabrivši ga da slijedeće nedjelje dođe u crkvu sv. Andrije u Viljevo da s ostalima primi presv. euharistiju, kamo je rekao da će doći sa župnikom Aleksandrom.

A taj se župnik oženio pred kadijom s Eržikom dvije godine prije patrovog dolaska, na veliki skandal katolika, i s njom u prvom porodu

112. SAIONUSA: nepoznato.

113. Carassiza utječe u Dravu kojih 12 km od Valpova.

dobio dvoje djece. Taj veliki bijednik je pristupio patru da ga odriješi od njegovih grijeha preko opće ispovijedi. Na to pater reče: zar hoćeš da samo skandal sakriješ i pokriješ tajnom ispovijedi? Ja držim da se to nikako ne može bez javne zadovoljštine. Javno ćeš poći do kadije, da ti, po svojem običaju, dadne otpusno pismo rastave. Potom ćeš pred katolicima uz zakletvu obećati da ćeš ostaviti ženu i onda ću te osloboditi u sakramentalnoj ispovijedi samo zločina svetogrđa. Konačno ćeš javno pred narodom ispred oltara u crkvi sv. Andrije zatražiti pokoru davši patru rastavno pismo. On je pošao kod kadije i dobio je Hogett, otpusno pismo rastave. A što mu je tada rekao kadija, turski sudac, uz prijetnju? Znam ja dobro, reče, da latinski svećenici ne trebaju biti oženjeni. Zato ti dajem slobodu da je otpustiš, ali se trebaš čuvati, da više nikada ne pristupiš k njoj. Ako mi jave da si bio s njom, teško ćeš biti kažnjen i novčano oglobljen. Ovaj je tako obećao i uzeo otpusno pismo te ga donio patru od kojeg je veoma lijepo dobio kod kuće sakramentalnu ispovijed. A na blagdan, javno, klečeći pred oltarom ispred naroda, odrekao se svoga zločina, predavši patru otpusno pismo i primio spasonosnu pokoru s velikom pokornošću. Više se nikad nije usudio pristupiti k otpuštenoj prilježnici niti je boravio u onoj župi, već je otišao u drugu, dosta daleko, u Srijem te tamo boravio neko kraće vrijeme i umro.

No ne treba ispustiti razgovor što su ga Turci vodili s patrom. Oni su naime molili i ljudski zakljinjali patra da ne zapovijeda i ne prisiljava župnika da otpusti ženu, koja mu je rodila dva muška dječaka u jednom porodu. A pater reče, da ga on ne sili, već kršćanski zakon, koji zabranjuje latinskim svećenicima da imaju žene, kako bi mogli slobodnije u čistoći služiti svemogućem Bogu. Čuvši to (i sud kadije) nisu više ništa o tome govorili, već su hvalili propis zakona, Stvar je postigla svoje, jer nitko nije proturiječio ili se bunio da ne bude otpušten, štoviše svi su katolici hvalili i odobravali što je učinjeno. Čak su se i sami heretici, ne samo odobravali, već i divili kakva i kolika treba biti čistoća katoličkih svećenika.

Sljedeće sedmice pater je otišao u drugo selo da ispovijeda seljake te je mnoge pozvao da u nedelju prime pričast u crkvi sv. Andrije. To putovanje nije bilo bez opasnosti i nezgode za patra. Naime dok je boravio u prvom selu i ispovijedao došao je u kuću neki zao Turčin i sjeo mirno kraj vatre zajedno s ukućanima, koje je inače poznavao, ne primjetivši da se u drugoj sobi nalazi nepoznati pater. Domaćin se veoma uplašio da ne bi taj zao čovjek nanio patru kakvo zlo. On savjetova patru (koji se već spremio da ode u drugo selo) da ne izađe iz kuće kroz vrata da ga ne bi vidio Turčin, već da izađe kroz prozor u vrt, prebacivši stvari u pripremljena kola koja su se nalazila blizu ograde tog vrta. To su oprezno i dosjetljivo i učinili. Tako je pater, bez ikakve nezgode,

slobodno odande otišao. No i u drugom selu, u koje je otišao, našao je dva vojnika serhatlija koji su nenađano ušli (a on se veoma prestrašio jer je ispovijedao ukućane). Tada jedan od njih lijepo i uljudno reče: Mi smo vojnici našeg velikog cara i čuvari granica u »palanki Virovitici«. Prehranjujemo se na javni način od prinosa stanovnika koje štitimo i branimo od razbojnika u pograničnom pojasu. Zato smo dostojni da dobijamo neke male priloge. Taj podulji uljudni govor je sastavio na dalmatinskom govoru. Tada pater reče: Malo me pričekajte da nagovorim svoga domaćina. Izišavši dakle izvan kuće našao ga svega u strahu te mu reče: Zašto se moj domaćine tako bojiš? Oni su od mene veoma pristojno zatražili neki dar. Što misliš da im treba dati da u miru odu? Hoće li biti zadovoljni s 10 ili 12 obola »NOVZI«? — A domaćin reče: Dosta, čak i previše. Tada se pater vrati k njima i reče: Poslužite se prijatelji s ovim malim darom, i pruživši ruku dadne im 12 obola. Na to oni rekoše: Zahvaljujemo ti i uvijek ćemo te se sjećati, hvaliti svuda i braniti te. Potom ustadoše i otidoše iz kuće, dodirnuvši po običaju grudi u znak pozdrava. A otišli su na svojim konjima u neko selo Moroslavce¹¹⁴. Tu su oni, ne znam zbog čega, bili u svađi s Turcima koje su ranili, pa su pobjegli dalje. Tako je ostalo prazno i slobodno naselje katolicima kod kojih je doveden pater. Ondje je pater našao Turčina koji ga je prepoznao jer se kod patra u LORETU ispovijedao kao pravi kršćanin. On je krštenje primio u NAPULJU, potom je nekoliko godina služio u Rimu kod jednog plemenitog gospodina, a onda je pošao u Loret gdje se družio s patrom, ali mu nije ništa otkrio kamo namjerava otići. Malo je boravio u Ankoni, zatim se ukrcao u lađu i otplovio za Split. Odatle je, s turskim trgovcima, najprije otišao u Sarajevo u Bosnu, potom u Beograd a naposljetku u Osijek (Esech), izdavajući se za Turčina pod turskim imenom. Dakle u selu Moroslavci, da bi dao patru do znanja tko je, pokazao je mali oficij blažene djevice Bogorodice (što ga je kod sebe imao) i rekao da želi pobjeći iz turskog područja u austrijski Beč te će onđe živjeti po kršćanskom običaju sve do smrti. Te je noći spavao kod patra, pa su velik dio noći proveli u razgovoru. Rano ujutro otišao je zajedno sa svojim pratiocem na konju na vojnu stanicu. Pater je pak pozvao domaćina te ga potaknuo da pozove i svoje ukućane na ispovijed i primanje euharistije, kao i ostale katolike koje on poznaje, obavijestivši sve susjedne katolike o dolasku patra. Najprije su doveli dva slijepca koji su se ispovijedili, a po njihovom primjeru to su učinila još 23. Pošto je pripremio oltar na čistom mjestu na stolu te postavivši na nj sve potrebno za misu, služio je pater misu i održao veoma kratku pro-

114. Maroslavci (Maroslavci) pod tim imenom danas ne postoje. Po popisu VALPOVAČKOGA kotara od 1702.g. ležalo je selo Maroslavci 4 sata Valpovu na istok. (SMIČIKLAS, Dvjestog. oslob. Slav. II, 103).

povijed (prije svetog kanona) pred 25 pričesnika. Potaknuo ih je na jubilarni oprost, koji će postići oni koji su se valjano ispovijedili i pričestili. Heretici pak, koji su se nalazili u istoj kući, čuvši propovijed, otišli su na drugu stranu kuće, zaslijepljeni svojom luteranskom herezom. Jadni tvrdoglavci! Naime nisu više htjeli doći k patru ni na razgovor kad ih je on pozvao. Budući da nije više bilo zgodno da pater tamo ostane, pošao je u drugi zaselak nedaleko ovog. I tamo je pozvao seljake na ispovijed i da ih pričesti slijedeće nedjelje u crkvi sv. Andrije, koju smo češće spomenuli. Pošto je neke ispovijedio, domaćin je oko podneva ponudio patru na malom stolu u veoma siromašnoj kući za ručak dobar kruh iz pepela s punom čašom vode te nekoliko jabuka i polusuhih krušaka. Pater je tako priređeno veselo primio, blagoslovio kruh i vodu te zahvalio svemogućem Bogu što se udostojao da ga tako okrijepi. Došlo mu je na um ono o kruhu ispod pepela i posudi vode što je anđeo postavio proroku Iliji, probudivši ga dok je on spavao, govoreći: ustani i jedi, jer ti predstoji još dugi put, te je u jakosti te hrane išao sve do gore Horeba. Tako je i pater, pošto je uzeo ručak, radosno krenuo u kolima u Viljevo. Put je bio posvuda pokriven velikim snijegom, a sjevernjak je odasvud puhao, no ipak je pater zdrav i čitav stigao u Viljevo gde ga je očekivao njegov domaćin.

Sutradan, u nedjelju, mnoštvo je naroda ispunilo crkvu sv. Andrije. Pater je, po običaju, nakon što je pripremio oltar, mnoge ispovjedio. Poslije prikazanja mise [ofertora], okrenuo se prema narodu, te stojeći, održao kraću propovijed. Sa svih strana je puhao jak sjevernjak, noseći u crkvu studeni zrak sa snijegom (jer nije bilo nikakvih vratiju ni prozora). Nakon što je pater posvetio hostije i pričestio narod, jedva završivši misu od velike studeni, uhvatila ga je drhtavica te je napola živ pobjegao u kuću. Takvom radošću je često naslađivao svoju službu i božansko poslanje, ne pretrpivši ništa ozbiljnoga (zbog božje zaštite) osim što je trpio kašalj s hunjavicom.

Jednoga dana, dok se svojevoljno razgovarao s nekim turskim vojnikom, upita ga ovaj, tko je on i hoće li ostati s tim kršćanima, budući da mu se to činilo malo vjerovatno zbog patrovog građskog ponašanja i načina govora. Njemu će pater: Dugo sam boravio u Beogradu s dubrovačkim trgovcima kao njihov dalmatinski svećenik, a ovamo sam poslan da radim s ovim kršćanima za njihovo vječno spasenje. No ne mogu ovdje dugo boraviti, jer moram i drugima objasniti zapovijedi božjeg zakona, a onda se brzo moram vratiti u Beograd, te odande u DUBROVNIK k svojim ukućanima koji me već 2 godine očekuju. Nato reče Turčin: Drago bi mi bilo, kad bi ti htio ostati ovdje s mojim seljacima. Pošto su završili razgovor, dodirnu se u prsa te veoma uljudno pozdravi i otide. Sutradan domaćin javi patru da mu prijete teške opasnosti, ako

bude sam s klerikom u kolima obilazio po selima: bojim se, reče, da se ne bi jednom u moju kuću vratio gol. Naime ima mnogo lopova ili kesedžija koji postavljaju zamke na samotnim mjestima koja su udaljena od naših sela. Ako neki putnik ostane, njega obično potajno smaknu, kako bi ga mogli lakše opljačkati. Zato, moj patre, pazi se, da ti se što teško ne dogodi. Pater mu je na tome veoma zahvalio, kao i za spremno gostoprimstvo, rekavši da je dosta radio po tim obližnjim selima te da će možda sutradan otići u Gregorijance¹¹⁵ u kuću nekog dubrovačkog prijatelja, kojemu je ranije javio, da ga svaki dan čeka. Taj je došao k patru sa svojim kolima u dogovoreni dan. Pater je čak držao da on ne treba ništa unositi u kuću.

Rano ujutro, pozdravivši se s domaćinom i njegovim ukućanima te zahvalivši se na mnogome, otišao je s prijateljem iz Viljeva nemajući namjere da se više vrati u ove krajeve.

U selu Gregorijancima, ispred kuće prijatelja Vinka, našli su dobroćudnog valpovačkog Turčina koji je jeo. Na to su oni sišli s kola i prijateljski ga pozdravili. Pater je kod sebe imao neke ljekove koje je ponio iz Dubrovnika, te je dao Turčinu dva veoma lijepa lijeka umjesto drugog dara i tako ga udobrostivio. Pošto je ovaj uzeo hranu i piće, mirno je otišao u Valpovo da ga više nikad ne vidi. Njegov prijatelj Vinko, oženjeni laik, priredio je kod svoje kuće večeru i pozvao patra da jede. Budući da patar još nije završio božanski časoslov, zamolio ga je da malo pričeka. Za vrijeme večere pater je mnogo ispitivao domaćina, a naposle o stanju župe sv. Grgura gdje je on sam kao župnik boravio i propovijedao katoličke istine. Sam je došao do zaključka da treba kršćanske katolike podalje držati od slušanja luteranskih propovjedi i zabluda, te nije trpio da ijedan luteranac javno dođe k njima. Ali je i sam zarazio vjernike novom zabludom, da uzimaju beskvasni kruh koji je pripremio na Uskrs kao da bi to bio euharistijski kruh tijela Gospodnjega. Zaprepastio se pater zbog idololatrijske zablude, te ukorio Vinka, inače prijatelja, najoštrijim riječima, objasnivši mu zabludu i prevaru koju je nanio narodu. Ovaj nije bio tvrdoglav već prizna da je pogriješio ali iz razloga da natrag privuče narod od heretičkih slu-

115. GREGORIANCI ne postoje danas pod tim imenom. Prema popisu valpovačke gospoštije od 1702.g., nalazila se zemlja tada već pustoga sela 4 sata na istok od VALPOVA, a graničila je sa ŠLJIVOŠEVCIMA. Još je stajala crkva sv. GRGURA Pape sagrađena od cigle. (Po E. Gašiću duga 50 stopa, a široka 20). Postala je crkva matica šljivoševačke župe, a izgorjela 1819.g. Crkveni je patron i danas sv. Grgur. (SMIČIKLAS, Dvjestog. oslob. Slavonije II, 118, 119. — Schematismus cleri dioecesis Bosnensis et Sirimiensis atque Administraturae Apolostolicae Baraniae te Slavoniae septentrionalis 1928. (Đakovo 1928. str. 126).

žbenika, te da neće više nikad tako nešto učiniti, optužujući svoje grubo neznanje. Zbog toga je te noći obavio temeljit ispit svoje savjesti, a sutradan potpunu sakramentalnu ispovijed kod patra. Rano ujutro poslao je glasnika, ljude obojeg spola u obližnja sela svoje župe. Poručio je svima da se skupe u prvu nedjelju u župnoj crkvi sv. Grgura da poslušaju propovijed katoličkog svećenika iz Dubrovnika koji boravi kod njega, poslanog odatle da ih poduči i utvrdi u pravoj katoličkoj vjeri. Usred noći, dok je pater obučen spavao na podu (kao što je uvijek običavao da ga ne bi tko od svjetovnih ukućana ili stranaca mogao oplijeniti), donijeli su k njemu u kuću tek rođeno dijete, još neoprano mlakom vodom, da ga pater što prije krsti, prije nego ga nekrštenog ubiju zlodusi, što se već dogodilo s 2-3 djece koje je rodila ista majka. Pošto su patra obavijestili o opasnosti, on je ustao, uzeo roketu i štolu te ostalo potrebno za krštenje i krstio dijete, pomazavši ga po običaju svetim uljem i vratio njegovu kući. Poslije toga djetetu se nije ništa dogodilo i vjerojatno još zdrav živi.

Kad je svanula nedjelja pozvao je domaćin Vinko patra s klerikom u crkvu sv. Grgura u koju je došao brojni narod. Pomiješani bijahu polukatolici sa zaraženim hereticima, koji nisu odbili da čuju propovijed, ali ne da prisustvuju svetoj žrtvi. Pošto su čuli propovijed, stali su podalje čudeći se svetom obredu kojeg ranije nikad nisu vidjeli. Njihov oženjeni svećenik Vinko otpjevao je na svoj način neke pjesmice, koje su mirisale na pobožnost, ali su bile zaražene nekom heretičkom zabluđom. U međuvremenu je pater, sa svojim klerikom, postavio na oltar lanene stolnjake te prenosni oltar. Raširio je platno u kojem bijahu slike presvete Bogorodice, te sv. apostola Petra i Pavla, postavivši potom u sredinu križ i ostalo za prinošenje božanske žrtve, kao što je to rečeno drugdje. Najprije je poškropio oltar blagoslovljenom vodom, pjevajući antifonu »Adsperges me, Domine« (poškropi me Gospodine) s psalmom »Misere-re« (smiluj mi se), potom, obučen u albu i sa štolom, obilazeći poškropi narod i zidove cijele crkve. Kad je to završio stavio je misnicu i započeo služiti misu. Sav je narod, opomenut od svog župnika, kleknuo, i zanimjem od velikog divljenja sve do kraja mise. Pošto je misa završila, pozvali su patra k vratima da krsti djecu koju su donijeli iz susjednih sela. On uze Rimski obrednik i ostalo potrebno za krštenje, te ih je sve veoma rado krstio i učinio dostojnima neba po svojoj kupelji, na očigled cijelog naroda. Blagoslovivši narod otpusti ga pun veselja i radosti kućama u njihova sela. Župnik pak Vinko živahno povede patra, koji je bio veoma umoran u svoju kuću, te ga počasti ručkom koji je spremila njegova žena prema svom seljačkom siromašnom običaju, koji je okrijepio i ugrijaio patra. Pa ni to nije bilo uzalud. Naime njega je počeo

pater hraniti duhovnom hranom rekavši: što misliš Vinko o stanju svoga života, u kojem si sve dosad živio oženjen?

Smatraš li da ćeš moći svoj život provesti u celibatu poslije toliko rođene djece sa svojom ženom, te vezan obim zavjetima čistoće i počašćen svetim redovima, posvećen Bogu za katoličkog župnika (pravog, a ne lažnog) kao što si činio kroz prošle godine, kada si teško, nesviješno griješio odveden od dogme i vjere crkve protiv prave i realne euharistije, dajući narodu čisti i nepomiješani beskvasni kruh za tijelo Kristovo? Obećat ćeš da to nećeš više nikad činiti. Što ćeš učiniti kad budeš trebao ove seljake lijepo uvjeriti da si ti njih u stvari prevario, jer su dosad primali bezkvasni kruh, a ne tijelo Kristovo, budući da ti nisi svećenik. Radi dakle sasvim pažljivo i mudro da ne otpadne župa sv. Grgura luteranima, dok ti i ja ne sredimo s biskupom da te zaredi za katoličkog svećenika i zakonski postavi ovom narodu za katoličkog župnika. Tada ćeš moći, označen svetim sakramentom reda, stvarno prinositi tijelo Kristovo pod likom beskvasnog kruha i davati ga svim pravim katolicima i tako ih spasonosno pričješćivati. No, to se neće moći srediti, ukoliko tvoja žena ne pristane (nakon što položi obećanje čistoće i ode iz ovog prilježništva) i ode kod tvoje i njezine udate kćeri u udaljeni grad, te odluči da ondje čisto živi, pomognuta i uzdržavana tvojim godišnjim prihodima. Pošto su tako porazgovarali, odluči pater da sa samim Vinkom ode u Osijek (Esech), da posjeti katolike i da ih utješi božanskom žrtvom, jer su ondje, bez svećenika među Turcima, provodili jadan život. Pater se nije usuđivao proći preko mosta kod Valpova (gdje su ga Turci pozdravili kao izaslanika poslanog od Karakaše) da ga ne bi prepoznali i učinili mu kakvu neugodnost, čega se pribojavao i prijatelj Vinko. Zato su u prijateljeva kola stavili stvari i pokrili ih sijenom kao da idu u obližnji mlin. Tu su sišli s kola te prešli preko rijeke državnu cestu, kojom će kola s kočijašem prijeći preko valpovačkog mosta, gdje će ga očekivati pater s gospodinom Vinkom. Oni su otišli preko rijeke na obalu jednim prečacem preko njive, koja je obrasla dračem i drugom visokom travom. Pater je jedva mogao hodati pješice jer je bio obučen u kožnatu odjeću i poput plašta dugu kabanicu, budući da je vladala oštra studen, te obuven u čizme. Teško se kretao preko polja koje je bilo neobrađeno i pokriveno raznim korijenjem i busenjem. Konačno je ipak, po mlinskim daskama, izišao s pratiocem preko rijeke gdje ih je na raskrižju čekao kočijaš. Popevši se u kola, pošli su preko samotne šume u strahu da ne bi upali među razbojнике, žureći se u Osijek (Esech) da dođu što prije do katoličkih prijatelja. Oni su ih primili s velikom radošću. Gospodin Vinko je boravio jedan dan s patrom, a sutradan se vratio s kočijašem svojoj kući, dok je pater sa svojim klerikom ostao kod dubrovačkog prijatelja. Tu je

svaki dan služi misu nakon što bi se sabrali katolici na službu božju, koju su oni rijetko gledali zbog odsutnosti svećenika, jer ni jedan svećenik nije boravio u Osijeku.

Pošto je domaćin našao prikladna kola, odlučio je poslije 3 dana da ode s patrom u BEOGRAD. Došao je shizmatički kočijaš iz Panonskog BUDIMA zajedno sa svojim četveropregom. S njim se patrov domaćin, Dubrovčanin, pogodio da u svojem četveropregu odveze njih četvoricu u BEOGRAD, a među njima se nalazio i jedan mladi Turčin, inače poznat domaćinu. Kočijaš je na seljački način, dosta neprijazno, obećao da će sve za dva dana odvesti u BEOGRAD. Drugoga dana, kad se nalazio na raskrižju, želio je da skrene na lijevi put, prema svome selu, dok je desna cesta, koja je bila državna, vodila za Beograd. Kočijaš je svakako nastojao skrenuti s državne ceste na lijevu stranu, kako bi doveo putnike u svoju kuću. Putnici su se uplašili, ne znajući kamo ih to on želi odvesti mimo sklopljene pogodbe, jer je tvrdoglavo nastojao potjerati četveropreg na lijevu stranu dok su se putnici tome protiviti. Nato je Dubrovčanin sišao s kola uhvativši uzde konja, te okrenuo prema neprokrčenoj njivi vičući: izvrši ono što si obećao, te nas odvezi u BEOGRAD ili pak u najbliže mjesto gdje ćemo najmiti drugog kočijaša za one iste novce koje smo tebi obećali. No tvrdoglavi shizmatik nije htio popustiti te odbaci novac i obećanje potjera četveropreg kamo je htio. A nije nevjerojatno da ih je htio odvesti u neprohodna mjesta prema svome selu i među seljake koje putnici nisu poznavali. On je tvrdio da su mu konji oslabili (no po izgledu su bili plemeniti i jaki) te da ih brže ne može tjerati da stignu prije noći u Beograd. Dubrovčanin je rekao da to nije istina, što je potvrdio i Turčin, jer se nije dalje nalazio ni zemunski karavansaraj. A bilo je tek 4 sata prije zalaška sunca. Pokvaren čovjek je patrov sanduk, koji je bio natovaren i potežak, naime bio je pun svetih knjiga, misala i drugih potrepština za služenje mise, stavio u kola, jer je kočijaš mislio da je pun talira i drugog trgovačkog novca, možda zbog težine. Što je htio učiniti s putnicima kod svoje kuće na samotnom mjestu, nitko ne može znati, ali se može naslutiti, da je smišljao zlo zbog svoje tvrdoglavosti i groznog izgleda. Poslije njegovog odlaska, Dubrovčanin je rekao patru da će potražiti kola od najbližih seljaka, mada nisu tako udobna. Kad ih je našao, jedva su pred zalazak sunca stigli u ZEMUN zbog sporih konja. I tako su ušli u karavansaraj nakon neugodnog puta. U njoj su našli neke kršćane, ALBANEŠKE trgovce, zajedno s Turčinom Bežadom, inače kraljevskim sinom, mladićem koji je bio dobro odgojen i s kojim su razgovarali, pripremajući se za večeru. A bijaše subota, uoči Navještenja

blažene Bogorodice, kada pater nije uzimao cjeli dan nikakvu hranu, po primorskom običaju, osim kruha i vode. Po običaju svoga naroda, posjedali su na čilim prekrštenih nogu. U sredini kruga bijaše crveni čist stol iznad kojeg su sluge pred svakog postavljali tortu veoma bijelog i ukusnog kruha. Za Turčina su donijeli dobro začinjeno meso, dok su kršćani jeli ribu. Svi su pozvali patra da i on s njima jede što želi, no on reče, da ovog dana ne može uzeti drugu hranu osim kruha i vode, poradi zavjeta kojega je učinio svemogućem Bogu. To je pohvalio i Turčin i rekao odmah slugi da donese patru najbijelju tortu kruha koji su pripremili kršćani. Pošto je to uzeo, svi su razgovarali na dalmatinskom jeziku, jedući svaki svoju hranu, dok je pater samim kruhom utažio glad. Potom su raspredili sofru odnijevši je iz svoje sredine, legavši svako na svoj ležaj, složen na podu, te su spavali sve do zore u velikoj tišini, da ne bi tko probudio BEŽADU od sna kakvih glasovina. Naime bojali su se mladog naoružanog Turčina koji je slobodno mogao bilo koga udariti a da njega nitko ni ne dodirne. Ustavši svi rano ujutro, jedan drugoga je mirno pozdravio i otišao na svoj put. Dubrovčanin se sa svojim suputnicima popeo na lađu za BEOGRAD (između veoma velikih santa leda koje su plovile Dunavom), te su zdravi i čitavi stigli, a patra su veoma rado smjestili u svoju kuću među Dubrovčane.

A bijaše nedjelja Palmi [Cvijetnica] pred blagdan navještenja Bogorodice, kad su patra dočekali njegovi drugovi zagrljivši ga uz najveću radost.

Od njih se prije dva mjeseca rastao idući u misije Podravlje, Valpovo i Viljevo¹¹⁶ među seljake katolike i heretike, kako smo gore iznijeli.

Boravak u Vojvodini

Pošto se pola mjeseca odmarao i ojačao, trebao je p. Kašić poći u Temišvar k patru JAKOBU u pratnji dvojice patera¹¹⁷, inače ujaku jednog pratioca. Naime sam je dobri pater Jakob tamo radio s ilirskim i mađarskim katolicima na njegovanju i čuvanju vjere, dijeleći sakramente krštenja, ispovijedi, pričesti, posljednje pomazanje i ženidbe.

116. PRODOVIENSIS: jamačno lapsus calami prepisivača za PODRAVIENSIS; taj oblik dolazi niže na početku (VIII) poglavlja autobiografije: O drugom pohodu Osijeka i Valpova (str. 97). Nije vjerojatno da je tu govor o PRODORU (župe Donji Miholjac); taj se u popisu od 1702.g. ne spominje.

117. Bošnjak JAKOB TUGOLIN, rođen o. 1576., srupio je u Rimu u Isusovački red 28. I 1602., pošto je prije svršio filozofski trienij. Dugo je djelovao u veoma teškim prilikama i u velikoj oskudici u Temišvaru, gdje je i umro 28. VI 1636. Gl. »Vrela i Prinosi« 2 (1933) str. 7. 8. i 4 (1934) str. 11. 14. 18.

Ni jedan svjetovni ni redovnički svećenik nije htio da boravi s onim kršćanima, velikim siromasima, bez prihoda i doličnog uzdržavanja. A pater Jakob TUGOLIN je živio pod božjem upućenju u velikom siromaštvu i znojio se obilazeći uokolo mnoga sela što je prihvatio sve do konca svojega života tokom mnogih godina. Dakle, toga je svećenika, dragog Bogu, odlučio pater da posjeti i utješi, te s njim barem nekoliko dana proboravi kao s Pavlom prvim pustinjačom. Naime taj neumorni radnik u napuštenom božjem vinogradu, nije već dugo godina nikoga vidio iz svoje Družbe. Ipak nisu mogli dugo biti zajedno, jer je taj pater trebao pohoditi, u to najprikladnije uskršno vrijeme, mnoge zaseoke vjernika koje nije stigao obići za vrijeme korizme. Ostavio je p. Kašića u Temišvaru u veoma siromašnoj kući koja se nalazila blizu stare i od nevjernika do tada nedirnute krišćanske crkve, a on je pošao u razna sela. Za to je vrijeme p. Kašić bio kao župnikov zamjenik, pomažući vjernicima koji su pripadali onoj crkvi. Nju je našao, ne baš naročito čistu, te ju je cijela dva dana čistio, uredivši je uz pomoć vjernog prijatelja. A u nedjelju su se temišvarski katolici skupljali na sv. misu, jer im je bilo javljeno da je došao novi svećenik koji će se brinuti nad njima dok je odsutan p. Jakob. Pošto je ukraasio oltar prema svojim skromnim mogućnostima, p. Kašić je prinio presv. žrtvu svemogućem Bogu pred brojnim narodom. prije početka sv. Kanona, okrenuvši se k narodu, propovjedao je pola sata na temu sv. Evanđelija u vidu moralne pouke prema mogućnosti shvatanja puka. One koje je ispovijedio, poslije je pričestio. Nakon završetka mise, donijeli su roditelji u crkvu dijete na krštenje. Pater uze roketu i štolu te po Rimskom obredniku posveti dječaka blagoslovljenom vodom (koju je po običaju blagoslovio prije mise i njome poškropio crkvu i narod) svetim krštenjem Bogu. Naime u crkvi nije postojala krstionica da ne bi bila izvrgnuta preziru nevjernika, jer nitko nije mogao nikom zapriječiti ulazak u crkvu.

Jednoga dana sjedio je pater uz cestu blizu vrata prijatelja bosanskog trgovca, kada se strčase Turci u [mošeju] na molitvu. Ostavili su svoje papuče ispred vrata svetišta, noseći u ruci tespihu (nešto slično kršćanskoj krunici), te samo u čarapama, a ne bosim nogama, sagnutom glavom, koja je bila pokrivena turbanom, udoše u tišini u sredinu svetišta. Klečali su na podu savijenih nogu i doticali ga nekoliko puta glavom. Službenik je tiho i mirno izgovarao neke riječi, prebirući po pojedinim zrcima, (ne znam što je on pjevao na arapskom jeziku) koja su označavala božanske atribute, bodreći vjernike s povišenog mjesta na obdržavanje božjeg kulta. Čednost lica i očiju u vrijeme molitve je bila takva kao da mole pred samim Bogom. Naime Turci se nisu usudili pogledati ni gore, ni otraga, ni lijevo ni desno one koji su bili oko i molili. Pošto su završili molitvu (a to je izgledalo kao da su molili pred

licem božjim) polako su, idući natraške, izlazili van u tišini kroz vrata. O, kamo sreće, kad bi kršćani takvom čednošću i vanjskim poštovanjem prema božanskom veličanstvu molili u našim crkvama pred Kristom gospodinom koji je stvarno prisutan u presvetoj euharistiji i klanjali se njegovoj božanskoj prisutnosti. No oni poklecaju samo na jedno koljeno, kao da bi htjeli odapeti pušku protiv vrapčića (zaista su smiješni) okrećući pogled i oči čas amo čas tamo od svetog oltara. Time pokazuju da ništa ne misle o božjoj prisutnosti, pred kojim mole savijenih nogu, bezumni nerazumni ljudi, za čiju su vjeru držali da je u to vrijeme mrtva. I dok je tako pater s divljenjem promatrao čednost nevjernika kod molitve, pristupila su dva plemenita mladića ošišane glave Vaglakki, dotakavši rukom uredno složenu kapicu (koja im štiti glavu od zime i čuva vlastitu toplinu), te jedan od njih reče valakiški: »ESTO FORMOSO, FORMOSO! — [neka bude lijepo, lijepo!]. A pater odgovori: »ESTO FORMOSO, ESTO PULCRO, PULCRO! — [neka bude lijepo, lijepo!]. Nato oni pogledaju s podsmijehom patra te se više ne usuđiše ni riječi izustiti na svojem jeziku, već kupiše što su htjeli i odoše.

Pater je već cijeli mjesec sam boravio u Temišvaru (dok je p. Jakob posjećivao sela), kad jednog dana primi pismo od p. Marijana de Bonisa iz beogradske kućice i kočijaša s kolima. U pismu je pisalo da je iz Austrije došao mnogopoštovani gosp. Petar Katić¹¹⁸, novi beogradski i prizrenski biskup zajedno s presvijetlim Gratijanom turskim poslanikom kod kršćanskog cara u Beču. Poradi toga, složivši kućne stvari, zatvori pater crkvu i kućicu te preda ključeva prijatelju trgovcu, (da ih sačuva patru Jakobu), popne se u kola te zajedno s kočijašem ode iz Temišvara, ponijevši samo večericu, ne bez opasnosti da ne upadne među razbojнике. Prešavši most preko rijeke Tamiš, ušao je u 4 sata noću u karavansaraj¹¹⁹ gdje je našao kod vatre sabrano nekoliko seljaka. A

118. PETAR KATIĆ, rođen u ŠIBENIKU o. 1563., šibenski kanonik arhiepiskopitara grada MONTEROTONDO (pov. i kotar rimski) u sabinskoj biskupiji. Postavljen (promotus) biskupom prizrenskim 12. II 1618., posvećen od barskog nadbiskupa MARINA BIZZE 24. II 1618. u Rimu. »Bulla provisionis« izdana je već bila 12. II 1617.: njom mu je dano ovlaštenje da smije, kad bude posvećen, stolovati (residere) u Biogradu i tu slobodno vršiti biskupske čine. Umro je mjeseca ožujka 1662. Po PREMROU P. Katić bi bio prvi biskup ili administrator latinskog obreda beogradske crkve. (Hier. Cath. IV, 1935. p. 289) — O Katiću gl. M. PREMROU, Serie dei vescovi romano-cattolici di Beograd. Studio storico composto in base a documenti degli Archivi Vaticani (u »Archivum Franc. hist. 1924. pp. 489-508). Gl. i moj članak: Dalmacija zahtijeva biskupe vješte hrvatskom jeziku (1604), u »Croatia sacra« III (1933) str. 89-96.

119. Casvos faria

oni su se uplašili i pobjegoše od vatre misleći da je došao neki turski aga da se ovdje ugrije. No p. Kašić nije htio sići s kola već je naredio kočijašu da pozove seljake k ognjištu na svijetlo. Kočijaš to učini i oni se u miru vratiše misleći stvarno da je to neki beogradski aga. Pater uze svoju mršavu večericu te dio dadne kočijašu, rekavši mu da se dobro pobrine za konje te da se rano ujutro spremi za polazak. Oko ognjišta su spavali seljaci, dok je pater ostao u kolima i spavao koliko je mogao. Ujutro je kočijaš uredio konje te uzevši uzde izišao iz državne kuće na cestu pa se ubrzano udaljio od turske palanke, da ne bi slučajno sreo kojeg naoružanog razbojnika, jer je on kao i pater, bio nenaoružan. Budući da su konji cijeli dan žurili po cesti kroz ravnice ne ugledavši ni jedno selo, ni putnika, ni kojeg kesedžiju, stigli su pred zalazak sunca u selo BORCIJU blizu Dunava kod kršćanskog prijatelja kojeg je kočijaš poznavao. Tu je on zatražio od nekog poznatog da primi u svoju kuću na konak Dubrovčana, inače prijatelja gosp. Gašpara GRATIJANA velikog poklisara... Kad je ovaj to čuo, reče: Uđite u dvorište, na konak u moju kuću što će mi biti veoma drago. Pater Kašić je sišao kao trgovac zbog trgovačke odjeće i kape koja mu je pokrivala glavu. Domaćin je pak na prvi pogled mislio da je to neki turski aga i veoma se uplašio, no pater mu reče da je on kršćanin, prijatelj gospodina Elčije GRATIJANA te se počne prijateljski ophoditi s ukućanima i razgovarati o dogmama kršćanske vjere. Potom uze u ruke božanski časoslov, izmoli matutin s laudama¹²⁰ sutrašnji dan, dok su ga gledale žene, a napose neka starica iz prikrajka svojega prozora, koji je nadvisivao stol nad kojim je pater molio. U međuvremenu se kočijaš pobrinuo za konja, te je patru i sebi pripremio malu večericu. Toga su dana jeli kruh nakvašen u vino, promatrajući veoma prostranu ravnice koja je u to vrijeme bila bez trudnih radnika i orača. Potom su se oko stola skupili mnogi ljudi oba spola da čuju patra, koji je rado govorio o kršćanskoj vjeri, o dvanaest članaka apostolske vjere, o molitvama očenaš i zdravo Marijo, o sedam sakramenata i o ostalom što je potrebno za spasenje. O tome, sve do sada, nisu ništa takvoga čuli od svojih popova, kako su sami izjavili. A sve su to razumjeli, jer je pater govorio dalmatinski, te su ga gledali s veoma velikim divljenjem, dok je objašnjavao kršćanske istine. Kad je završio razgovor, svi su pošli na spavanje. Pater je legao obućen na klupu na kojoj je sjedio kod stola, zamotavši se pokrivačem, te je spavao sve do pijetlovog pjevanja. Pošto je kočijaš ujutro upregnuo konje, pozvao je patra da nastave put. Oko podneva stigli su na obalu Dunava, koja je bila udaljena od druge beogradske strane 4.000 koraka. Pošto je pater

120. Jutarnja molitva koja se mogla obaviti navečer za ujutro u nekim slučajevima

otпустиo kočijaša, ušao je u lađu (laya) prešavši sam Dunav sa svojom prtljagom i drugim stvarima. Tu je upao u ruke čuvara i blagajnika »skalissija« koji je ondje bio radi carinjenja robe, a ako ne, tražio je u svakom slučaju nešto novca. Budući da je pater imao u kesi samo nekoliko »NOVTIOS« ili obola [sitniša] to, odriješivši kesu i istrese tom blagajniku sve što je imao. Kad je to ovaj vidio, rado je primio i otpustio patra da ode svojim putom u.... ili u kuću Dubrovčana. Pater je predao prtljag nosiocu da ga odnese u kućicu patera, predavši ondje neke tuđe stvari prijateljima koje su im poslali oni iz Temišvara. Potom je pozdravio i po običaju zagrlio patre, uze od njih hranu te se izgladnio, malo okrijepio, jer taj dan još nije ništa jeo.

Rad u Srijemu

Kašić se [u Beogradu] uputi da posjeti i pozdravi mnogopoštovanog gospodina biskupa, a sutradan ode presvjetlom elčiji GRATIJANU. Obojica ga veoma rado primiše. Pripovijedao im je što je radio kod patra JAKOBA i što je napravio za to kratko vrijeme s onim siromašnim kršćanima. Potom je gospodin biskup započeo s njim i s patrima raspravljati o srijemskim crkvama, njihovom posjetu, o uspostavljanju kršćanskih dogmi kod tih katolika kao i o biskupskim funkcijama, zatim u koje vrijeme, odakle i kakvim oprezom, kojim načinom i s kojim svećeničkim suradnicima će započeti pastoralni rad. O svemu tome su se nekoliko dana savetovali, uz pomoć prisutnih dubrovačkih prijatelja, koji su poznavali ta mjesta, kako ne bi Turci mogli posumnjati, uznemiriti i spriječiti svećenike ili im čak nanijeti kakve teže neprilike kod vršenja svetih funkcija i pripovijedanja božje riječi.

Svi koji su pristupili vijećanju smatrali su da se ne treba bojati turskih spahija u tim područjima, ako posjeti budu oprezní, razboriti i bez veće buke i ako rade samo s katolicima-kršćanima, ništa nemajući sa shizmaticima niti s hereticima, a još manje s Turcima u bilo kakvim poslovima pa ni u pitanjima vjere. Jer kad nastaju s njima svađe, beskorisne i opasne rasprave, od njih nema nikakvog ploda za spas duša. Odlučili su da se pozovu 2 ili 3 iskusna svećenika iz srijemske provincije u BEOGRAD, te da dobiju upute o načinu postupka i rada od biskupa, a onda da s gosp. Simonom i biskupom pristupe toj cijeloj stvari započevši što prije od same Mitrovice pa, dalje. No prije neka ništa javno ne rade s kršćanskim seljacima, nego da upišu u registre isprave kod kadija, turskih sudaca, dobivene od »zarra« iz Carigrada, davši im po običaju određenu svotu novca. Tako će biti autentično kroz sve vrijeme upisani u knjige, ukoliko bi netko imao nešto protiv posjeta, bilo od strane Turaka bilo od strane shizmatičkih svećenika. Postupilo se prema tom sav-

jetu, te su započeli u BEOGRADU kod glavnog kadije toga područja, a potom za vrijeme posjeta, kod nekih drugih.

U određeno vrijeme došao je gosp. Simon s drugim župnikom dok je mnogopošt. biskup PETAR vodio sa sobom p. Kašića, te su pošli prema Mitrovici na svoj prvi pohod. Spomenute stanovnike Mitrovice obavijestio je p. Kašić o svome dolasku isto onako kao ranije, kada ga je prije nekoliko godina poslao papa prvi put u tursko područje, te bio primljen na stan kod dobrog katolika Grgura blizu grada Morovića. U Moroviću, koji je bio dobro utvrđen i opasan zidovima, gospodarili su sami turski stanovnici nad kršćanskim seljacima, koji su živjeli u obližnjim šumama, gdje su imali i svoje kuće s nekom crkvom. Ovdje bijaše najbliža crkva blažene Bogorodice na nebo uzete. U nju su dolazili okolni seljaci na sv. misu. U toj je crkvi prikazao sv. misu biskup sa suradnicima, koja je bila sjelo srijemske biskupije.

Sutradan je posjetio dvije crkve smještene na obali Save dok je treću u Ilači¹²¹ samo izdaljega prošao. To zato da bi prije zalaska sunca stigao u selo Marince¹²² kod gostoprimca Đure, jer su često dolazili razbojnici iz Bosne, prešavši u lađicama rijeku Savu, te bi pljačkali putnike koji su onuda prolazili. A da se to ne bi dogodilo, iako su svećenici bili naoružani, kočijaš je sa strahom skrenuo kola i brzo dalje potjerao.

Đuro je čekao svete goste kod vrata atrija, nedaleko postavljenih od svoje kuće i svojih ukućana, zaogrnut plaštem. Vrata su bila čvrsto i snažno povezana s atrijem, kućnom ogradom i stoborom, tako da se samo moglo ući u kuću kroz njih. Domaćin Đuro, dobar katolik, primio je goste s najvećom radošću i uveo ih u svoju kuću kad je već zapadalo sunce. Dok su svećenici sjedili i završavali svoj božanski časoslov, dotle su domaćice pripremile večeru, ne seljačku već gospodarsku, (od raznih jela i začina), iako su bili siromašni, prema građanskom načinu, na čudesno brz način, poput Marte, Lazarove sestre, koja je poslužila Gospodina s njegovim učenicima. Kad su svi posjedali za stol, pozvali su i samog gospodara kuće da sjedne s njima za stol. On se skromno ispričao rekavši: Moja je dužnost da služim svojim svećenicima i nadgledam sve što su pripremili moji ukućani, kako bi sve bilo kako treba. Pošto je mnogopošt. biskup kratko blagoslovio, te nakon što su završili večeru i zahvalili Bogu, pošli su na spavanje na ležaje postavljene iznad poda, načinjene od sijena (a ne u kakvom drugom ležaju), koji je svatko spremio što je bolje mogao blizu mnogopoštovanog, te su tako spavali te noći. No iako seljački ležaji nisu bili prikladni za goste, ipak su svi sve do zore slatko spavali.

121. Ilacium

122. Marinci, gled. bilj. 77.

Ujutro su svećenici ustali na molitvu i da završe božanski časoslov, a potom su ispovijedali veći broj vjernika. U međuvremenu su priredili oltar ispred zida kuće pod otvorenim nebom po dosta hladnom vremenu, dok je zemlja bila posvuda pokrivena snijegom. Oltar je ipak bio zaštićen od vjetrova. Prvi je svetu žrtvu prinio Bogu p. Kašić ne hajući za hladan zrak, gledajući kako narod oba spola strpljivo kleči uokolo pokrivši snijeg samo pljevom. Svi su podnosili studen jake zime sve do kraja mise. Pošto je sve sretno završilo, otpustili su narod uz prethodnu napomenu, da svatko pozove svoje suseljanke slijedeće nedjelje u crkvu u Nijemce. Tu će naime mnogopošt. gosp. biskup služiti misu i dijeliti sakrament krizme kako bi utvrdio katolike u katoličkoj vjeri, koji poslije krštenja još nisu bili krizmani, budući da nijedan biskup već dugo godina nije dijelio sakrament krizme. Svećenici su ušli u kuću okrijepivši se uzevši mali pripremljeni doručak. Odmarali su dok kočijaš nije upregao konje u kola, da pođu na put u mjesto zvano Nijemci (Nimpti).

Pošto su se mnogopoštovani biskup i ostali suradnici popeli u kola, kočijaš je pustio kajase i udario bičem konja. Oni su poletjeli na državnu cestu i za malo sati, nakon odlaska, stigli preko mosta u mjesto NIJEMCE u kućicu župnika, koja se nalazila blizu obale rijeke BOSUT Voda BOSUTA istječe iz rijeke Save u svoje korito kad ova naraste, a kada Sava opadne opet se vraća u nju. Pošto je biskup s pratiocima ušao u kuću župnika Vinka MARINASCIJA Dubrovčana, poslije malog odmora, pristupili su svi, po dubrovačkom običaju, k pripremlenom stolu da ručaju, pomolivši se prije. Nakon što su uzeli jelo i piće, svatko je počeo moliti večernji dio časoslova, mirujući tog dana i noći. A sutradan, u osvit zore, pošli su biskup i svećenici u crkvu blažene Bogorodice k narodu koji je odasvuda nahrupio. Najprije su ispovijedali, a potom urediše oltar s nekim priborom, sastavivši sve što je bilo potrebno za svetu misu. Pošto je crkva bila puna svijeta, ustao je p. Kašić sa sjedišta te pristupio k oltaru, da služi misu i da propovijeda puku, dok su drugi dalje ispovijedali. Propovijed je bila moralna na temelju evanđeoskih riječi tako, da ih shvate slušatelji. Posebno je govorio o sakramentu ispovijedi, euharistije i krizme koju podjeljuje biskup, bodreći pola sata vjernike da ih prime i tako postignu papinski jubilarni oprost koji se daje samo jedanput.

Završivši propovijed i misu (pater se vratio na svoje sjedište da ispovijeda), pristupio je drugi svećenik da služi misu. Potom je biskup, obučen u biskupsku odjeću s mitrom, uz podvorbu svećenika, pjevao svečanu misu, a svećenici su pjevali prema gregorijanskom napjevu. Prije kanona održao je kratku propovijed, sjedeći s mitrom, o svetoj krizmi (koju će odraslima i djeci dijeliti poslije mise, koji se još nisu krizmali).

Nakon što je uzeo presv. tijelo i krv Gospodina, a prije pranja kaleža, pričestio je katolički narod pod jednom prilikom kruha.

Pošto su završili svi sveti obredi, biskup je ponovo blagoslovio rado-stan narod (zbog sv. tajni koje dosada nije nikada vidio), te ga otpustio njegovim kućama u miru i bez ikakve nepritike od Turaka iz obližnjeg kaštela Nijemci, jer je ponekad znao netko slučajno doći pijan ili kakav nepošten razbojnik da poremeti skup te da bi dobio novac, napose od svećenika. Zato su se svi čudili što su se sve svete tajne završile u miru.

Svećenici su s biskupom bili uljudno pozvani u župnikovu kuću na ručak. Kod njega se zatekao gospodin Šeher-beg, prijatelj, te je uzeo nekoliko zalagaja hrane, ali je zato odviše napunio želudac pićem. No njegove su ga sluge, veoma pijanog, ubrzo odvele u njegovu kuću bez većih nepritika. Poslije ručka zahvalili su Bogu, te se biskup i svećenici oprostili i odoše kaneći se sutradan vratiti seljačkim prijateljima. Dogovorili su se da svi posjete onu crkvu blažene djevice Bogorodice od Rođenja, koja je sagrađena u davna vremena veoma daleko od kršćanskih kuća na prostranoj ravnici. Kuće gotovo bijahu posvuda sakri-vene u šumama i okružene sa svih strana granama stabala, utvrđene i ograđene tako da je k njima bilo teško doći konjanicima po malim i uskim stazama (i poradi trnja, trnjaka, i podrezanog drveća, koje je postavljeno preko staze). Po njima su samo seljaci, muškarci i žene, rano ujutro žurili u crkvu na misu poput mrava. Naime, bili su unaprijed obaviješteni gdje će na koji blagdan biti sv. misa. (Budući da su bili obaviješteni da će u tu crkvu doći biskup s ostalim svećenicima), sabrali su se u što većem broju, spremni da prime sakramente (nisu se bojali uznemiravanja nevjernika, pa makar bi tamo prošli na konjima).

Pošto su u crkvi pripremili oltar, posjedali su svećenici kako su najbolje znali da najmanje jedan sat ispovijedaju, dok se ne sabere ostali narod na sv. misu i propovijed, koju je držao p. Kašić. A mnogopoštovani biskup je imao poslije misu. Potom je kanio dijeliti sv. krizmu veoma brojnom narodu, prethodno prinijevši Bogu žrtvu, te završio sve tajne, kako je gore rečeno za druge crkve. Pošto su sve svete tajne završile i primivši biskupski blagoslov, pošao je u podne svatko u svoje selo.

Biskup je sa svećenicima bio pozvan na ručak kod nekog seljačkog prijatelja. Poslije kraćeg odmora, požuriše do kadije u obližnji kaštel, kako bi im na autentičan način upisao povelju, koju su primili od cara u svoju knjigu. Na temelju tog autentičnog upisa moći će svećenici, ako bi im možda tko negdje oteo povelju, ponovno primiti od kadije autentičan prijepis, te da bi se mogli opravdati pred kadijom ako bi ih tko optužio ili prebacio kakve smutnje i slično.

Pošto su sretno obavili posao s kadijom, davši mu talir za prijepis u knjige i ovjeru, pošli su u obližnje selo u crkvu sv. KATARINE djevice

i mučenice, na konak kod katoličkog prijatelja gdje su stigli pred zalazak sunca. Tu su sreli samog spahiju sela, koji je tada došao u kuću i pripremao se već za odlazak. Kratko je porazgovarao sa svećenicima, ljudskije i prijaznije nego što su oni mislili, pozdravio se s njima i preporučivši ih domaćinu kuće, otišao.

Budući da su završili božanski časoslov, a večera je već bila pripremljena, pozvao je domaćin k stolu sve koji su došli. Prethodno se ispričao ako hrana i piće budu možda manje dragi ili slabije začinjeni. Jer nalazimo se u šumovitim mjestima, a naše žene i domaćice, kako znaju, tako po svom običaju pripremaju hranu. Stvarno isprika nije bila očita optužba, jer je sve bilo, i jelo i začini, pripremljeno na građanski i veoma ukusan način, a ne šumski, te se uzvanicima veoma dopala. Završivši večeru te zahvalivši Bogu, svatko je legao na tlo u odjeći na svoj ležaj na kojem je bila prostrta pljeva ili sijeno, te su zaspali. Spavali su sve do zore slađe nego što spavaju puteni vojnici i nježni redovnici u krevetu s plahtama i jastucima. Kašić je ustao pred zoru i izišao iz kuće na zelenu i prostranu ravnici dok su još zvijezde sjale, a posebno veliki i mali Medvjed. Jedna je od njih bacala trak svijetla prema zvjezdanom kolu, kao koplje. Pater je zastao diveći se i razmišljajući o toj munji kakvu više nikada nije vidio u osvit dana.

Pošto su ustali pošt. g. biskup i ostali svećenici, poslali su u crkvu sv. Katarine da služe misu. Nakon toga su doručkovali a potom požuriše u četveropregu u Ilok, centar srijemskog sandžaka, k Hasanu, noseći seljačke poklone da ih daruju samom Hasanu ako ga nađu kod kuće, tj. u nekadašnjem biskupskom dvoru. Imali su sreću da je on, po dolasku svećenika, tamo boravio i odmarao se. Poslije podne je gospodin Simon MATKOVIĆ, inače vješt u ophođenju s turskom gospodom, pozvao jednog slugu i zapitao ga da li se gospodin HASAN nalazi kod kuće. Ovaj na to odgovori: Kod kuće se odmara. Tada su obavijestili čehaju, tajnika gospodara, da je došao biskup sa svećenicima koji žele razgovarati s gosp. HASANOM i pokloniti mu svoje darove. Od njega za uzvrat traže male usluge, kao npr. da mogu slobodnije raditi s kršćanima u njegovom području i sandžaku. Pošto je tajnik sve dobro razumio, i ugledavši darove, cijelu je stvar rekao gospodaru Hasanu.

Kad je gospodar Hasan čuo za dragovoljan dolazak svećenika, zapovjedio je tajniku da ih dovede kod njega u specijalnu audienciju s posebnom čašću. Uvedeni su u primaću sobu, gdje su našli gospodara kako sjedi na prostrtom tepihu iznad purpurnog jastučića po turskom običaju. Malo pozadi, s desne strane, sjedili su tajnik i pisar, blizu posebno lijepog pisaćeg pribora. Gospodar je bio veličanstveno odjeven u purpur, a na glavi je nosio veliki bijeli turban koji je na čelu bio purpuran. Pod je bio uzdignut za pola ljudskog stasa. Ugledavši svećenike, obučene

u trgovačku odjeću i pokrivene glave, dodirne rukom grudi u znak dobrodošlog pozdrava i zapovjedi im da sjednu na podužu klupu, koja je bila pripremljena za sve koji su iz gospodarevog područja, a koja se nalazila na donjoj strani blizu zida. Gospodar je progovorio nekoliko riječi na turskom jeziku, čiji je smisao tajnik ovako protumačio: gospodar je veoma obradovan zbog vašeg dolaska, dijelom što voli vaše kršćane, svoje seljake, a dijelom što vidi po izrazu vašega lica da ste vi prirodni ljudi, bez oholosti i miroljubivi. Tada sam gospodar prozbori na dalmatinskom jeziku (naime bio je rođen u onom području Dalmacije koju su Turci zauzeli pred 100 godina): Znajte, reče, dobri ljudi, da sam ja povratio sve vaše srijemske kršćane u ovom dukatu [vojvodstvu] ili sandžaku, koji su ranijih godina, za vrijeme panonskog rata, pobjegli na sve strane u šumovita i brdovita mjesta ispred tatarskih razbojništava. TATARI naime nisu nikoga štedjeli pa ni same naše seljake. A »zar« naš vladar, pošto se završio rat, zbog mojih hrabrih ratnih zasluga, postavio je mene za slobodnog gospodara nad ovim sandžakom kao zaslužnog starog vojnika. I tako sam ja rado pozvao sve kršćane među tim seljacima, koji su bili raspršeni i razbjegli se, te ih povratio, kako bi mogli slobodno živjeti po kršćanskom običaju, bez ikakvih neprilika. U to ćete se sami uvjeriti i vidjeti kad ih posjetite. No kako znam da želite da vam podam dozvolu da ih možete slobodno poučavati u kršćanskoj vjeri, to vam dajem široku slobodu i dozvolu. Jedino vas opominjem, kao da sam vam svima otac, da se stalno držite državne ceste, koliko je to god moguće, kako ne bi upali u kakvu životnu opasnost. Osim toga, čuvajte se druženja s našim janjičarima, te nemojte s njima jesti ni piti, osim ako ne budete prisiljeni, da vas ne bi povrijedili zlonamjernim neprilikama i u zadjevici vas zlostavljali kad se napiju, jer pijani ponekad učine velika zla i svojim prijateljima. Sjetite se ovog moga savjeta i nećete se pokajati.

Čuvši to, svećenici su zahvalili, govoreći dalmatinskim jezikom, na tolikoj njegovoj dobroti i ljudskosti. Pošto su dotaknuli rukom grudi i građanski se naklonivši u znak pozdrava, otidoše. Stvarno je sedamdeset godišnji starac, duge brade i sijede kose, lijepa izgleda u licu i blag u razgovoru, bio dostojan poštovanja, časti i vlasti. No jedino mu je nedostajalo vjere i krišćanskog života, koji je primio od roditelja u sv. krštenju.

Blizu nekadašnjeg biskupskog dvora u ILOKU, vidjeli su sa sjetom i žalošću dosta prostranu crkvu, koja je bila napunjena sijenom za konje. Njezin krov držali su stupovi, koji nisu bili manji nego oni što se nalaze kao vanjski stupovi u Vatikanskom portiku u crkvi prvaka apostola sv. Petra. A sam Ilok se smjestio nedaleko od obale Dunava na povišenom mjestu.

Pošto su svećenici odlično završili posao s gosp. Hasanom, popeli su se s biskupom u kočiju, te brzo potjeravši konje, vratili se čitavi i zdravi k župniku u mjestu Nijemci, gdje su te noći spavali. Nakon toga su zamolili gospodara prijatelja SEHER-BEGA kola, kojima će moći otputovati u BEOGRAD, a odatle ih sa zahvalnošću vratiti u NIJEMCE. Kola su bila daleko bolja nego što su to obične seljačke karuce u kojima su inače putovali, a konji jači i plemenitiji s dosta spretnim kočijašem. P. Kašić se probudio rano ujutro želeći svakako prije odlaska iz Nijemaca služiti u crkvi sv. misu za sretan put. Nakon što je završio, doručkovao je, a onda je biskup s pratiocima pošao na put (pod vodstvom gosp. Simona do nekog sela udaljenog od državne ceste 3 milje, koje se nalazilo na nekom šumovitom brdašcu), što nije bez stanovite opasnosti da upadnu među neke od 4 haramija, shizmatička razbojnika. Ovi su ugledali kola s brežuljka i pomislili da su turska i da se u njima nalaze Turci. Promatrali su iz zasjede kod koga će kola poći na konak, te kad su saznali za kuću, pođu pod večer na konjima dobro naoružani kod svog prijatelja na konak. Tu su tražili od domaćina tko su ti ljudi u kolima. A domaćin reče: naši su to svećenici koji su došli da nas posjete. Više nisu ništa pitali, već su večerali, pobrinuli se za konje i ondje legli spavati. Domaćin je javio svećenicima tko su oni konjanici i opomenuo ih da ne trebaju otići iz njegove kuće prije 3 ili 4 sata poslije izlaska sunca, kada će oni već na na konjima otići. U međuvremenu svećenici su se dobro pripremili, naoružavši se svojim oružjem i puškama da se brane. Poslije večere su postavili jednog stražara, te su svi od straha jedva zaspali.

Pokorili su se savjetu njihovog domaćina i stvarno je Bog odvratio od njih razbojnike. Sutradan nisu otišli, dok ih nije opomenuo domaćin da su rano ujutro otišli konjanici prema drugim selima, preko neutrtih mjesta, očekujući Turke izvan državne ceste, po kojoj su kanili svećenici otputovali. Nato biskup s pratiocima brzo uze hranu, te odoše na državnu cestu, naoružani svojim oružjem, uz pratnju nekoliko seljaka, u kolima već pratnje razbojnika. Malo potom, pošto su otpustili seljake svojim kućama, ugledaše izdaleka tri ljudske siluete na konjima, kako im se približavaju po ravnoj državnoj cesti. Kočijaš je najprije zanimemio od straha, pomislivši da su to oni isti razbojnici koji su rano ujutro otišli preko neutrtih mjesta, da sačekaju na državnoj cesti turska kola i konje radi pljačke na udaljenom putu i podalje od sela, gdje nitko neće moći biti svjedok, a niti braniti putnike. Drščući od straha počeo se kola silaziti kočijaš i jedan svećenik, noseći puške na ramenima. Postavili su se ispred kola, a biskup s ostalima je sa strane kola pokazivao »JORDE I SCIMITARE« kako bi vidjeli konjanici, ma koji oni bili. A kad su ovi pristupili bliže, ugledaše, ne tri razbojnika, već tri purpurna »spao glana«

Dubrovnik, vrata od
Pila

Nijemci, središte nekadanjeg kadiluka (fotografija iz 1916.g.)

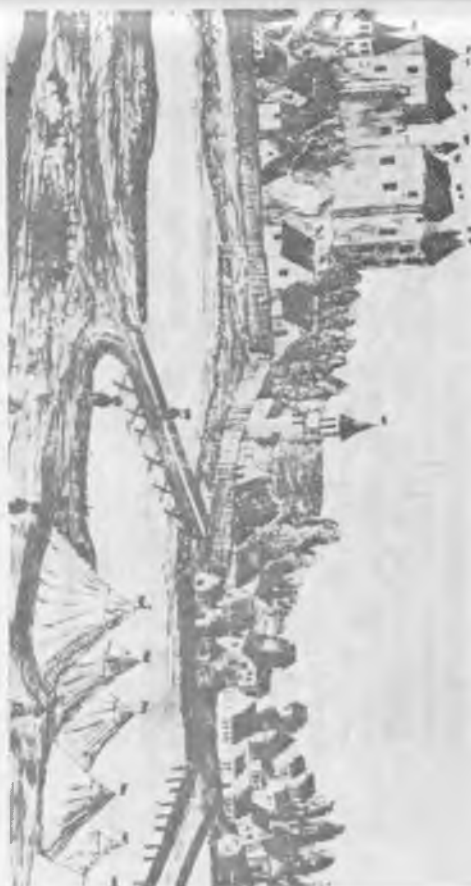
Beograd sredinom XVIII st.

Moravić, tloert grada

Iluk, XVII/XVIII st.

Vukovar, 1608.g.

Valpovo

Osijek , XVII/XVIII st.

koji su bili obučeni crvenim plaštom sve do gležanja jašući mirno nenaoružani. Biskup i p. Kašić nepomično su sjedili u kolima dok su konjanici prolazili blizu s lijeve strane. Tada oni i mnogopoštovani biskup s p. Kašićem pozdraviše jedni druge dodirnuvši rukom grudi, rekavši: »SALAMALECES«, a ovi odgovoriše: »ALECHIUM SALAM«. ¹²³ Tako oni nastaviše put idući na odmor, a ovi brže podoše prema Mitrovici oslobodivši se straha, ne vidjevši ni jednog razbojnika. Pošto su prošli Mitrovicu, požuriše za ZEMUN te stigoše pred noć u BEOGRAD.

Tu je bio kraj prve posjete ili vizitacije srijemskim kršćanima, koju je izvršio mnogopošt. biskup s p. Kašićem, gospodinom Simonom i ostalim svećenicima, što je opisa i biskup u svojoj knjizi. U toj knjizi on pojedinačno navodi po danima sve one događaje koji su se dogodili, no ona ipak nije došla u moje ruke.

VIII Druga osječka i valpovačka vizitacija

Poslije nekoliko mjeseci ugodnog mirovanja u BEOGRADU, u uskršno vrijeme blizu blagdana ĐURĐEVA, kada je veoma poznati panadjur ili vašar u Osijeku, odlučio je mnogopoštovani biskup posjetiti Podravljanje ¹²⁴ zajedno s p. Kašićem i gosp. Simonom, da ih potvrde sakramentom krizme i učvrste u katoličkoj vjeri protiv heretičkih zabuda i turske nevjere. Pribavili su sve potrebne stvari i pripremili se za daleka i teška putovanja. Kod dogovora su se ispriječile razne poteškoće i vjerojatne opasnosti na putovanju, kao i neimaštine potrebnih živčnih namirnica u tom kraju, jer su i sami kršćani siromašni.

Tada p. Kašić odgovori na sve predložene zapreke: ne mogu zanjekati da vjerojatno postoji sve što je rečeno. No mi ne radimo ljudske poslove, niti se bavimo svjetovnom trgovinom, već se prihvaćamo božanskog djela, i nadamo se da nam neće nedostajati božja pomoć. Što nam se lošega dogodilo kod prve posjete Srijemu? Što je nedostajalo našim potrebama? Treba da žalimo zbog toga što nismo postigli veće zasluge, nego da se plašimo, ako nas zadesi kakvo novo zlo, jer je velika sreća trpjeti iz božjeg posluha i zbog ljubavi Isusa Krista, koji je htio trpjeti i biti prezren radi spasenja duša, umrijevši na križu te opet uskrsnuo i tako nadvladao smrt i otvorio nam nebo u kojem je vječno svjetlo, a ne pakleni oganj, kamo je bačen grešni knez tame i njegovi sljedbenici, gdje ispaštaju vječnu kaznu u neugasivom ognju. Stvarno ne mogu zani-

123. Turski: Selamūnālijbūm (mir s vama) i otpozdrav: alejbūmselam (takoder i s vama)

124. Podravienses, stanovnici Podravine, vidi bilj. 116.

jekati da nam neće uzmanjkati razne kušnje od neprijatelja ljudskog roda, da umanjí slogu među nama i spriječi obilniji plod božanskog posluha, jer se pritajila veoma strašna Zmija u badljevimá, prudovima, mlatilima, grmlju, draču i skupljenom granju, svojom zloćom i svojom tisućljetnjom prevarom. Ona ima tisuću načina da škodi i da izvodi zamršena umijeća svoje pokvarenosti od 5650 godina, te je kadra na svako zlo. No mi se ne trebamo bojati ničega. Zazovemo li božju milost Duha svetoga ne će uzmanjkati njegovim slugama njegove pomoći, koji nas je izabrao za ovu službu. Snabdjeveni smo njegovom mudrošću i njegova nas providnost upravlja.

Pošto su svi priznali i odobrili riječi p. Kašića, odlučio je mnogo-poštovani biskup da što brže krenemo na put. Pribavivši sve potrebno za putovanje, prošli su iz BEOGRADSKÉ čaršije Dubrovčana biskup, gosp. Simon i p. Kašić u iznajmljenim kolima ili »SAHANA« preko Mitrovice u Osijek. Tamo stigismo u vrijeme Panadura ili vašara, kamo su odasvud došli kršćanski katolici, pravoslavci, heretici i Turci s raznom robom, neki da je kupe a drugi da je prodaju, a mnogi samo da gledaju trgovanje. Nije uzmanjkalo ni takvih lopova i razbojnika koji su, da bi mogli lakše krasti, poticali uokolo na metež i svađu. Stoga je osječki upravitelj odredio kapetana s 200-300 naoružanih vojnika da obuzda njihovu smjelost i da cijelo vrijeme vašara, tj. 8 dana, unaokolo obilazi po svim stazama gdje je bila izložena roba, kako bi svatko mogao slobodno i bez straha prodavati i kupovati. A pod kraj vašara, radi sigurnosti i obrane trgovaca i kupaca koji su odande odlazili na sve strane, postavio je upravitelj na državne ceste te iste vojnike ili još i konjanike protiv razbojnika koji su običavali pljačkati dobra onih koji su odlazili, postavivši im zasjede u šumama. I na staze su poslani naoružani konjanici, kako bi one bile sigurne kao i ceste.

Za vrijeme putovanja pošt. biskup i pratiodi nisu prošli bez opasnosti i to blizu brda zvanog Mons Almus ili kako ga stanovnici nazivaju »Frusca« (kojeg je kršćanski car Prob posvuda dao zasaditi vinovom lozom na sunčanim obroncima, a iz čijeg se veoma slatkog grožđa dobiva veoma dobro i srcu drago vino). Naime, zbog puhanja vjetra, pokrio je snijeg jedno izdubljeno mjesto, čija je jedna strana bila malo nagnuta ali je bijeli snijeg sve izjednačio, tako da kočijaš, a ni konji, nisu mogli primjetiti ni strminu a ni pokrivenu šupljinu, pa su se svi onako zbijeni u kolima najedamput našli u izdubljenoj rupi i pokriveni snijegom, kao u jednoj gomili, paviši na desni bok, smijući se jedni drugima, ne pretrpjeviši nikakvu nesreću. Samo je jedna slomljena kopča visjela s leđa jednoga poput kakve puške, na opće čudo svih koji su bili svi bez povrede. Uz smijeh su izvlačili i podizali jedan drugog, dok su konji s vozilom (sahana) stajali na mjestu gdje smo se istresli. Pokupivši stvari, koje su

se istresle i nalazile se po snijegu, svi su putnici opet posjedali u kola. Potom je kočijaš oprezno potjerao konje cestom do obližnjeg mosta, ispod kojeg smo vidjeli kako protječe strašna voda. Blizu ovog mosta običavaju se često skrivati razbojnici da pljačkaju putnike. I eto sa strane Fruške gore prema podgorju vidjeli smo 3 ili 4 čovjeka kako sjede i drže uzde svojih konja. Kočijaš i ostali malo se uplaše, pograbe puške i drugo oružje te ga podignu u vis, kako bi ga mogli oni ljudi vidjeti a bilo ih je manje od putnika. No oni su i dalje bili zabavljeni svojim poslom, držeći konje, stajali su nepomični, kao da nisu vidjeli putnike. Kočijaš je svladavši strah, prešao preko mosta, i kada je stigao na povišenije mjesto, potjerao je konja s kolima, odakle su se još bolje mogli vidjeti oni konjanici, koji su se spremali da odu. Putnici su užurbano nastavili svoj put te su navečer stigli u Vukovar te večeravši prenoćili su u karavansaraju. Sutra dan ujutro nastavili su put za Osijek (Esek) državnom cestom, da stignu na ručak kod katoličkog prijatelja ne vidjevši u šumi više ni jednog razbojnika, u kojoj se inače nalaze veoma zli ubojice iz potaje, tzv. sikari. U Osijeku su odmarali po danu i noći, ostavši tamo gotovo 8 dana. P. Kašić je svaki dan služio misu u boljoj kući kod prijatelja katolika, pošto bi sastavio oltar, i pričesćivao one koji su se prethodno ispovijedili, u prisutnosti mnogopoštovanog biskupa i ostalih katolika. A u te dane vašara, svećenici su ogledavali robu, vodili razgovore s vjernicima o vjerskim stvarima hrabreći ih da oni na povratku u svoja sela potiču vjernike oba spola da budu postojani u vjeri, te da će u subotu biskup sa svećenicima služiti misu u župnoj crkvi sv. KRIŽA u KRIŽEVCIMA¹²⁵, te da će dijeliti sakrament krizme onima koji još nisu krizmani, bilo da su to djeca koja su navršila 7 godina, bilo odrasli. Biskup je s pratiocima pošao u subotu potkraj vašara k najbližjoj crkvi, pozdravivši prijatelje u Osijeku, kako bi sutra dan u nedjelju rano ujutro mogli pripremiti oltare u rečenoj crkvi.]

Najprije su ispovijedali pridošle vjernike, sjedeći dosta neudobno na nekom kamenu, pripremajući tako narod na svetu žrtvu i primanje pričesti pod jednom prilikom kruha. Usred mise Kašić je, stojeći sa strane evanđelja, propovijedao, dok su ostali svećenici i dalje ispovijedali, da bi poslije služili misu i pričestili one koje su ispovijedili. Biskup je poslije mise dijelio krizmu katolicima oba spola koji su pristupali, a nisu bili krizmani. Heretici se nisu usudili pristupiti ukoliko je i koji došao tamo. Mnogopoštovani biskup je uvijek prije dijeljenja ovog sakramenta održao kratki nagovor o kreposti sakramenta krizme na dalmatinskom jeziku, narodu koji je ovdje bio veoma brojan, kao nigdje drugdje. Odašvud je došlo mnogo seljaka oba spola, koji su dolazili sa svih staza pre-

125. Krixevcia, gl. bilj. 82.

ma crkvi poput bezbrojnog niza mrava, što je bilo divno gledati. I gotovo svi su dragovoljno stavili nešto novca na oltar prema svojem siromaštvu. I na grobove svojih pokojnika stavljali su zamotani kruh i razne plodine za njihove duše, kako bi ih siromašni prosjaci pokupili i odnijeli, te molili milost za pokojnike. Ti kršćani nisu držali da bi tu hranu jeli njihovi pokojnici, kako su u stara vremena držali pogani, da će ju pojesti duše koje iziđu van. Župnik je skupio s oltara prinose i kruh kao milostinju, u čiji su stan svi svećenici otišli da jedu, pošto su otpustili narod u njihova sela. I čuvari crkve, pošto su zatvorili vrata a krila učvrstili polugama te prijevornicama, također otiđoše svojim kućama.

Sutradan su biskup i njegovi pratioci pošli u crkvu sv. Kuzme i Damjana¹²⁶ (pošto su obavijestili župnika i njegove seljake da se skupe na božansku žrtvu). Ova bijaše podignuta na samoj državnoj cesti, tako da su k njoj kršćani lakše pristupali kao da je u središtu. Ona stoji čitava i nevjernici je nisu oštetili. Gredama i polugama ima dobro utvrđena vrata i prozore kako je razbojnici ne bi oskvrnili ili unakazili. Pošto su ušli u nju, svećenici su najprije očistili oltar, zatim su ga ukrasili oltarnicama i ostalim što je potrebno za misu. Naposljetku su poškropili blagoslovljenom vodom narod koji je oko klečao. Nakon što su neke ispovjedili, i pošto je započela misa, p. Kašić je obučen u odjeću kao i inače drugdje prije kanona, okrenuvši se narodu, propovijedao kratko na temelju evanđeoskih riječi o svetim običajima. Za to su vrijeme drugi svećenici i dalje ispovijedali, a potom su i oni poslije služili misu, dok je Kašić ispovijedao. Nakon što je i biskup završio misu, djelio je sakrament krizme onima koji ga još nisu primili. Nakon završetka bogoslužja, otpustivši narod, župnik je pozvao sve na ručak, a zatim su u dvojim kolima pošli kod pobožnog katolika na konak (želeći porazgovarati s kadijom protiv luteranskih profanatora crkava u valpovačkom kraju), kamo su požurili prije zalaska sunca zbog opasnosti na putevima.

Kod kadije se nalazio neki Francuz, koji je apostatirao od kršćanske vjere postavši Turčin, jedan od onih gotovo 300 koji su pobjegli od panskog pape u tursku vojsku, želeći prigrlliti tursku nevjeru a zaniijekati Kristovu vjeru. Dakle taj koji nije bio sasvim barbar postavljen je kod kadije i pozvan je od katoličkog gostoprimca da dođe na razgovor sa svećenicima. Kad je čuo razloge katolika o crkvama koje su zauzeli heretici i kad je primio poklone u novcu, obećao je da će on srediti kod kadije po starom pravu papista. I nije ih prevario, jer je sutradan po njemu kadija pozvao na sud njih i heretike. Sudac kadija je sjedio na povišenom podu od dasaka, a svjećenici podalje na dugoljastoj klupi,

126. Kuzminci, gl. bulj. 83.

dok su heretici stajali blizu vrata sobe. Tada, malo ustavši, Kašić (pred kadijom i njegovim prisjednicima koji su sjedeli savijenih nogu) u znak pozdrava dotakavši grudi, iznese kadiji tužbu protiv luteranskih okupatora kršćanskih crkava, na temelju jasnih dokaza kao i protiv tih novatora koji su uzurpirali pravo i zakon papista zauzevši izgrađene crkve koje su bile ukrašene raznim slikama, (koje vise po zidovima kao veoma jasni svjedoci papista). Zato mi svećenici, u ime naših papističkih kršćana, tražimo od tebe, gospodine kadijo, da nam po tvojoj presudi i tvojim »ogetom« [zakonom] odrediš da se povrate one koje se nalaze u tvome kadiluku.

A pater je govorio i iznosio razloge i svoje dokazivanje na dalmatinskom jeziku. Kadija, čovjek Azijat ili Arap, nije ništa razumio te je dao znak svome tumaču da mu prevede na turski jezik, što je pater govorio, što ovaj vjerno učini. Tada prisjednik-tumač reče hereticima: a vi, što vi imate protiv onoga što su iznijeli papisti? Oni su se jedva usudili pisnuti nekoliko riječi. Na to kadija, govoreći s turskim prisjednikom, zapovjedi preko tumača da dođu sutradan pred njega te će tada donijeti pravednu presudu. A sadržaj presude bio je da se papisti slobodno služe crkvama za molitve i svoje žrtve, a novatori neka se čuvaju da im ne nanesu kakve nepravde ili nezgode. Oni koji su tražili tu presudu, morali su kadiji dati 25 talira srebra, što su obećali svećenici (prema privatnom savjetu turskog Francuza). A kadija reče Francuzu da su mu novatori obećali 50 talira ako donese presudu u njihovu korist, ako pak žele papisti da donese pravednu presudu za njih, kako po običaju mora, neka mu dadnu još za trud 25, budući da mora nešto zaraditi jer je platio vladaru mnogo novca da postane sudac. Svakako je trebalo njemu platiti i udovoljiti ga, te je sutradan proglasio presudu u korist katolika i izdao je napisanu na hogetu [kodeksu], kako se heretici ne bi usudili da štogod učine iz mržnje protiv katoličkih svetinja, u protivnom će ih kazniti velikom globom, ako im učine kakvu nepravdu a ovi to prijave njemu.

U nedjelju se sabralo mnogo katolika sa svećenicima u crkvi preblaz. Djevice koju se heretici profanirali. To se selo odavna zvalo Marijanci,¹²⁷ po crkvi posvećenoj sv. Mariji. U njoj je veliki oltar bio skoro sav razoren, a dva manja sa strane crkve sasvim, tako da nisu bili svećenicima prikladni za služenje mise. Zidovi su bili sa svih strana oslikani slikama, na kojima su se još nalazile slike presv. Trojstva, blaž. Bogorodice, sv. apostola, anđela, mučenika i drugih svetaca, koje su

127. *Mariantium*: župa crkvenoga kotara donjomiholjačkoga. Godina 1702. župska crkva nalazila se pola sata od tadašnjeg sela Marjanaca, no popis od te godine spominje da je selo nekoć bilo uz crkvu. (*Smičiklas*, Dvjestogod. oslob. Slavonije II, 111).

ipak bile sve poderane ili s ostruganim licem, a ponegdje i s povadenim očima. Pred kadijom je dokazano, na temelju tih slika, da je ova napose crkve kao i druge, nekoć pripadala papistima, te da su prije nekoliko godina profanirane i zauzete, protiv prava i zakona i da su ih sami heretici tako nagrdili.

S desne strane, pokraj zida, nalazila se govornica s koje je heretik pred zavedenim narodom blebetao dogme i pjevuckao najgore pjesmice. U sredini, malo ispred govornice, nalazio se stol načinjen od dasaka, iznad kojeg je nevaljali propovjednik odlagao heretičke knjige. Pošto su mnogopoštovani i svećenici unišili u tu sataninu sinagogu, i ugledavši dosta prostran stol pokrili su ga platnom i oltarnicama te postavili prenosni žrtvenik, zatim su postavili u sredinu sliku gospodina Krista kako visi na križu te po četiri svijećnjaka. Odmah su, po običaju, donijeli punu posudu vode i sol (dok je katolički narod gledao, a izdaljega heretik te neki Turci, koje je poslao kadija kao promatrače), a biskup je zapovijedio da blagoslovljenom vodom i solju jedan svećenik najprije poškropi pripremljeni oltar, potom narod, a naposljetku sve zidove unaokolo (dok su ostali svećenici pjevali antifonu i psalam Miserere-smiluj mi se), po katoličkom obredu. Heretici su gledajući to zanijemili, a Turci su se divili. Pošto je završeno škropljenje, biskup je pjevajući završio ostale molitve, a katolički narod se radovao. Nakon toga se Kašić popeo, obučan u raketu i sa štolom na propovjedaonicu, energično noseći u ruci misal, koji je otvorio pred svima te je na dalmatinskom jeziku objavio svima riječi sv. evanđelja: Ja sam dobri pastir itd. Potom je propovjedaao, objašnjavajući da je jedino dobar Krist, koji sjedi s desne Ocu na nebu, nama nevidljiv na zemlji, ali da je vidljiv njegov zamjenik vrhovni pastir papa, koji sjedi u Rimu na stolici sv. Petra, otac svih kršćana. Potom je mnogo prikladnih riječi rekao o Vrhovnom Svećeniku protiv heretika, a da nitko nije mrmljao već su svi u tušini i s čuđenjem slušali propovijed kakvu do sada nisu čuli. Potom je propovjedaao i biskup o potrebnim sakramentima za spasenje, te poslije gregorijanskog pjevanja, pjevao je sa svećenicima misu s kađenjem, pjevajući latinski evanđelje. Prilikom kađenja rekao je neki heretik, pun opačine, da su ti ljudi ova-mo došli da dimom istjeraju komarce. To je prijavljeno kadiji koji je rugalicu doveo pred sebe na batinjanje i još ga novčano kaznio.

Osim gornjega u crkvi se nije ništa drugo nepriličnije dogodilo, već su svećenici sve svete stvari u miru proslavili i završili.

Odatle su svi pošli kod gosp. Vinka, polužupnika crkve sv. Grgura o kojem je dosta prije napisano. Biskup je sa svećenicima lijepo ručao kod toga župnika u njegovoj kući, te su se tamo zadržali kao gosti nekoliko dana sve do blagdana. U međuvremenu su dva propovjednika Mađar TOMO i PETAR JUGOVIĆ ili Austrijanac, oba zaraženi here-

zom, došli na razgovor s mnogopoštovanim biskupom i svećenicima, da miroljubivo raspravljaju o dogmama vjere. Pošto smo posjedali, zapita ih biskup čije su oni vjere ili sekte? Koje vjerske dogme propovjedaју narodu, te da li imaju sv. Pismo Staroga i Novoga Zavjeta? Nato stariji Toma reče: Mi naučavamo one dogme koje se nalaze u ovoj knjizi. A iznio je i pokazao Kalvinove »INSTITUTIONES« (Uredbe), koje vidjevši Kašić reče: u tom svitku se ne nalaze dogme nego Kalvinove izmišljotine i sotonske zablude ostalih heretika koji su zalutali od prave vjere, protiv kršćanske i katoličke prave vjere i protiv sv. Pisma. Tada Toma reče: Nije istina to što ti kažeš, da se ovdje nalaze izmišljotine protiv vjere i sv. Pisma. Potom pater odgovori: Nije laž ono što sam rekao, da se u tom svitku veoma jasno nalazi mnogo lažnog protiv vjere i protiv autentičnog svitka Biblije, što ga držim u svojoj ruci. U njoj se nalaze sve istine katoličke vjere, od kojih su Luter i Kalvin veoma sramno zabludili u mnogim svojim nevjernim uredbama i lažnim tvrdnjama, te tako ateistički nagrdili dogme te odvučeni i zasljepljeni sotonskim duhom nesretni pali u vječnu propast s đavlom. Na to se Mađar Toma raspali heretičkim bijesom i reče: Lažeš, ovim tvojim riječima. A pater reče: Doista ne lažem, kada se zaklinjem na katoličke istine, već je otac laži, đavo, pobijeđen ovim mojim riječima, zablebetao preko tvojih usta i tvogega jezika, da ja lažem i tebe raspalio u toliki bijes i pakleni oganj. Pošto je pater to rekao, ustao je Toma seljački postolar i opak čovjek te s drugom otišao, prijeteci osvetom i tvrdoglavo ostajući u heretičkoj nevjeri.

Nakon što je domaćin Vinko otpustio tvrdoglave heretike na njihovom krivom putu, pozvao je i zamolio biskupa i ostale svećenike, da se udostoje doći u župnu crkvu sv. Grgura (koja je već bila veoma puna kršćanskog naroda), da prinesu Bogu žrtve i da okrijepe vjernike katoličkom hranom božje riječi, koje su zaveli heretički vukovi i privlačili u herezu sotonskim pjesmicama. Nakon što su pripremili oltar i ostalo potrebno (kako su to i drugdje učinili) za službu božanskih svetinja, poškropio je jedan svećenik blagoslovljenom vodom sa svih strana crkvu i narod, po običaju pjevajući. Potom je Kašić pola sata propovjedaо narodu o dogmama katoličke vjere (izgovorivši evanđeoske riječi na dalmatinskom jeziku) s propovjedaonice, koji je šutio i sve rado slušao. Nakon, propovijedi, svi su pošli k svećenicima da dobiju oprostjenje svojih grijeha u svetoj ispovijedi. Tome su se čudili polukatolici i neki heretici, koji nisu nikada vidjeli da postoje takve ispovijedi na uho, niti su znali da postoji takav sakrament kod kršćana, jer su heretici mnoge učili nekom pjesmicom i samo općim riječima da sav narod treba ispovijedati svoje grijehе, ali ne svećeniku niti da postoji nekakav sakrament. Pošto ih se dosta ispovijedilo, služio je Kašić pjevanu misu, dok su

ostali svećenici pjevali. Drugu misu je služio biskup bez pjevanja, te je pričestio ispovijedene tijelom Kristovim, samo pod prilikom kruha. Treću je misu služio jedan od svećenika suradnika. Kod vrata crkve čekalo je nekoliko žena, koje su tražile da jedan svećenik krsti njihovu djecu koju su donijele. To su učinili blagoslovljenom vodom i ostalim potrebnim prema načinu Rimskog obreda. Također su i neki odrasli bili krizmani. I sutradan su, na drugi dan blagdana, isto učinili u porušenoj crkvi, čiji dijelovi zida još postoje i dio malog svoda sa sjevera. Tu pod svodom nalazio se ostatak poluruševnog starog oltara, koji bi se nekako mogao prirediti za misu s potrebnim oltarnicima i ostalim priborom. Dužina i širina bijahu dosta malene da se postavi misal, kao i da se raširi korporal u sredini s kaležom i za posvetu hostija i onih za pričest vjernika. Pater Kašić je želio služiti misu u tom tijesnom prostoru koji je bio izložen sjeveru, dok je biskup sa svim ostalim svećenicima pošao na južnu stranu zida crkve, da dijeli sakramenat krizme, ostavivši samo s jednim klerikom patra Kašića koji je već započeo misu. Kad je on sa strane poslanice osjetio odveć jako puhanje vjetra, poslao je k biskupu poruku da mu pošalje u pomoć jednog svećenika da zaštiti oltar od vjetrova i na njemu postavljene hostije te da pomogne samom patru koji će dijeliti iz kaleža pričest narodu, kako vjetar ne bi odnio čestice među travu i drač, te bi zbog klecanja naroda bile pogažene na tešku sablazan i nedostojno postupanje s Kristovim tijelom. Kad je biskup čuo za tako tešku opasnost, nije htio nikako poslati svećenika, koji bi pomagao patru i štitio sv. hostije. Kada je pater vidio da sve do evanđelja ni jedan svećenik ne pristupa oltaru kao pomoćnik, uze kalež, u kojem su se nalazile još neposvećene hostije, te ih sve stavi u kapsulu [sandučić] među druge neposvećene. Mislio je da je bolje da narod odpusti nepričešćen, nego da hostije nedostojno polete nošene vjetrom među travu i žbunje na opću sablazan naroda, te da ih tražeći ne nađu. Na to se biskup raspali velikom srdžbom na patra što je otpustio narod bez pričesti i ne saslušavši razloge patra izjavi da on više ne želi imati njega u pratnji za vrijeme puta. Potom je pater Kašić poslije ručka sjeo u kola gosp. Simona (inače do tada je uvijek putovao u kolima s biskupom), kako ne bi sa srditim čovjekom bio prisiljen da se prepire. Budući da su se tako posvađali, pater nije više htio s njim putovati, kako se ne bi dogodilo da upadne u još veću srdžbu s tim čovjekom.

Eto takvog je završetka bio napor Kašića i druge vizitacije biskupa. Poslije toga je general pozvao patra u Dubrovnik u novu rezidenciju, nakon teških i opasnih posjeta. U BEOGRADU je mirovao nekoliko

mjeseci pišući knjige¹²⁸ na dalmatinskom jeziku, zatim dvije apologije kršćanske vjere protiv heretika¹²⁹ na latinskom jeziku, od kojih su Tomo Mađar i Petar Jugović, ti prosti ljudi, dali ovaj odgovor:

Odgovor heretika što ga je u BEOGRADU primio Kašić preko gosp. Vinka, župnika crkve sv. Grgura koji je postao svećenik. Tako je vlastoručno TOMA MAĐAR napisao latinskim jezikom doslovce ovako:

Pozdravljamo Bartola Kašića poslanog od Vrhovnog Rimskog Svećenika zajedno sa sabranom braćom.

Primili smo, gospodine svećeniče, vaše pismo napisano učenim i vrsnim stilom, u kojem ima zagonetki, bezbroj riječi, koje odaje brigu za božjom osvetom nad nama i za nas koji se nalazimo u samim špiljama bez sunčeva svjetla, a ipak sunce daje pravo svjetlo i svijetli svima nama. Šest dijelova pisma sadrži mnogo u sebi, ali ako me ne vara broj strana, onda 3 imaju posebno značenje. U njima kanimo govoriti o rimskom svećeniku koji božjom pomoću i vodstvom Duha svetoga točno vodi kršćansku vjeru, koja je uređena od onog pravog našeg svećenika a napose u posljednja vremena utvrđena, te ćemo je neustrašivo braniti božjim mačem. No sada je među nama, službenicima kršćanske vjere, zabranio veoma časni vođa i naš prvak pod kaznom da se bez suglasnosti sv. sinoda i našeg zbora ne usudimo pokretati kakve rasprave među protivnicima i da raspravljamo o smislu prave kršćanske vjere. A što vidiš da sam rekao rimski svećeniče da je nepravdo. Dakle molimo vaše svećenstvo da pričekate za neko vrijeme. Poslije štogod budemo postigli dogovorit ćemo se u vezi spasa duše moje o čemu ne sumnjam da kanimo udovoljiti. Zdravo.

Mi Tomo Hungar i Petar Tiborancije subrat crkava Isusa Krista.

Pošto je Kašić od njih primio to pismo, napisao je drugo pismo mnogo duže nego što bijaše prva apologija, na koje nisu ni riječi odgovorili, kao ni na ovo posljednje pismo. A ovo je bilo napisano o 12 katoličkih istina u veoma dugačkoj raspravi, na koje nisu ništa odgovorili ti slijepi miševi, zasljepljeni heretičkom tminom i nisu ništa izvršili kako su obećali. Zavedeni od heretičkih UREDABA Kalvina, propali

128 U »Perivoju od Dievstva« zabilježio je na kraju životopisa sv. *Cecilije*, da ga je na njezinu svetkovinu (22.XI) 1619. g. napisao u Biogradu: »Etto i ya oviem nasciem slovinskiem yezikom napijisah u serbskom Biograddu, na kom toliko stottina godiscta poslie Muccenya na slavvu Boxyu, koyi hochie da sfeyer cavtaj Uspomena od svetieh... Upijsah ovi slavni xivot na dan istae gnae Sfetkovinae u godiscte Isukarstovo 1619. tissucchie scest stottina, i devetnadeste. Hvala Boggu.« (Izd. od 1625., str. 202-203).

129. Ne zna se, da li su gdje dočuvane.

su veoma bijedno i udaljili su se od pravog puta spasenja, od Isusa Krista Spasitelja.

Pošto je p. Kašić napustio mnogopoštovanog biskupa, ostao je nekoliko dana u Osijeku (Eseku) s dubrovačkim prijateljima i ostalim kršćanima, dok nije našao zgodu da se vrati u BEOGRAD s iskusnim trgovcima, kamo je stigao živ i zdrav k svojim patrima. No ni u Beogradu nije mirovao i nije bio bez posla: naime svaki je dan davao upute na tražena pitanja trgovaca kako dubrovačkih tako i bosanskih u vezi poštenog trgovanja, prodavanja i kupovanja kao i o drugim problemima koji su se odnosili na mirnu savjest. Nadalje on je često pomagao vjernicima oba spola koji su dolazili patru s velikom pobožnošću da ispovjede svoje grijehе u ispovijedi, kako bi mogli primiti sv. pričest, naročito u prve nedjelje u mjesecu, na što ih je za vrijeme prve svećeničke misije sam uputio i savjetovao. Isto je tako tu stvar proširio prije nekoliko godina u Dubrovniku, za vrijeme one prve trogodišnje dubrovačke misije kamo ga je papa poslao 1610. godine.¹³⁰

Putovanje od Beograda do Dubrovnika

Na blagdan sv. Bartola apostola 25. kolovoza 1619. godine je pater poglavar napisao pismo, te je pozvao Kašića iz turskog područja u Dubrovnik na drugu misiju. To je pismo stiglo u Beograd tek poslije Božića, 1620. godine.¹³¹ Kad ga je Kašić primio, sabrao je svoj prtljag i knjige, koje je napisao za vrijeme mirovanja u BEOGRADU na dalmatinskom jeziku, te je samo s 3 pratioca na konju 9. veljače na sam blagdan sv. Apolonije pošao na put za Dubrovnik. Vođa konjanika bijaše srpski pravoslavac, drugi katolik mladi Dubrovčanin, a treći mladi Židov, koji je sjedio na konju poput žene, jer se Židovi na usuđuju jahati u sedlu među Turcima, dok je četvrti jahao isusovac pater Kašić, kao dubrovački trgovac, noseći na glavi kalpak, opasan poduljim veoma starim mačem. U turskom području nitko se nije usuđio nositi šubaru, jer bi bio ismijan i manje cijenjen čovjek, dok se kalpakom crvene boje Dubrovčani slobodno služe. Janjičar je nosio »SIARCULUM« poput mitre, što uvijek nose i Dubrovčani. On je trebao da ih brani od goropadnijih Turaka, jer se nitko od drugih Turaka ne usuđuje njegove pratiocе na putu uznemiravati, budući da se janjičari smatraju sinovi velikog »ZARRA«. S tim dosta prikladnim pratiocima započeo je Kašić svoje putovanje. Prvi dan je vrijeme bilo dobro, ali navečer su morali prenočiti u veoma bijednoj seoskoj kolibi nekog Srbina blizu vatre. Nakon oskudnije večerice svi su pozaspali u odjeći, naslonivši se na zid uz

130. Točno: 1609.

131. Točno: 1619.

koji su prostrli sijeno. A pater Kašić, sav izdrman od velikog jahanja i umoran, jedva je mogao zaspati. No ni sutradan nije imao bolji konak u jednoj srpskoj kolibi pokraj neporušene crkve, koju stanovnici nazivaju SVETA PETKA. Odatle su rano ujutro otišli preko polja, koja su bila pokrivena snijegom. Došli su do nekog blatnog kanala koji nisu mogli s konjima pregaziti bez opasnosti, jer se tamo nalazio mostić za pješake načinjen od granja, ali ne i za konjanike, zato je trebalo sići s konja i prebaciti konje na drugu stranu, uz strah i opasnost da ne bi usred mostića propali u duboko blato. Išli su korak po korak držeći se za ruke, polako prevevši konje na drugu stranu, te su opet konjanici nastavili put preko samotnih mjesta prema Valjevu, gdje se nalazi mnogo turskih i srpskih kuća. Tu se nalazi i prostrani karavansaraj u koji se nije moglo ući prije nego se prijeđe rijeka KOLUBARA. Konjanici su dugo jahali pokraj njezine obale dok nisu našli lakši prijelaz preko rijeke. Prešavši Kolubaru, ušli su u karavansaraj, u kojem su našli nosače prtljaga i vodiče konja, njih oko 50, koji su nosili voluvske i teleće kože i od razne druge stoke. Kasnije su s tim putnicima pokušali putovati dalje, čekajući u karavansaraju s velikom neugodnošću 3 dana, zbog veoma velikog snijega koji je padao pa se nisu usuđivali nikakvi nosači prtljaga započeti putovanje, da ih snijeg ne bi zatrpao i zadavio konje. Za ta tri dana karavansaraj se napunio konjima i vodičima, pa su od seljaka kupili prijesna drva, načinili veliku gomilu i zapalili više hrpa. Od toga je nastao veoma veliki dim, kao gusta magla ispunivši cijeli karavansaraj, tako da je jedva tko mogao gledati otvorenim očima one koji su okolo stajali. Nakon tri dana prestao je padati snijeg. Da konjanici ne bi oslijepili od gustog dima, započeli su put, koji je sa svih strana bio pokriven snijegom. Kašić je najedamput ugledao kao neki bijeli krug ispred lica, te je pokušao pokretima očiju i trljanjem rukom odagnati taj krug, gledajući na stranu, kako bi opazio stazu, ali nije ništa vidio osim bijelog kruga pred očima. Mučio se tako skoro 2 sata, dok mu nije okrugli objekt nestao ispred očiju te bjelina snijega nije više onemogućavala vid. Mahnuvši dlanom ruke ispred očiju, primjetio je da mu se vid vratio te su svi pošli dalje na put. O daljnjim nezgodama toga puta i svakojakim bijedama, ne može se pravo sve ispričati. Sam je Kašić pričao prijateljima, kad je stigao u Dubrovnik, što je sve pretrpio, te je mogao s pravom reći one Davidove riječi: Prešli smo preko vatre i vode, i dima i snijega, i blata i leda, da je zaista čudo što sam sam i pratnici i konji izišli zdravi i čitavi iz tolikih zala i neprilika. Hranu smo uzimali na brzinu u snijegu, pod vedrim nebom, a jedva smo stizali navečer do kakve seljačke kolibe ili karavansaraja (kako bismo barem pod krovom prenoćili). Tu smo jedva što god mogli kupiti hrane i vode za piće od srpskih seljaka, te smo umorni, smrznuti i izdrmani od jahanja cijelog

dana, navečer izgledali kao poluživi. Cijeli dan jedva smo ponegdje ugledali tlo zemlje bez snijega ili leda, izbjegavajući nanose leda s brda, tako da smo jedan cijeli dan morali prolaziti kroz dolinu, zbog bujica i rijeka, od straha strmenih bezdana da se ne survamo sa snijegom i okliznemo u ponor. Božjom providnošću Kašić je dobio stvarno plemenitog, jakog i hrabrog konja, tako da nije nikad pao među kamenjar i na zaleđenim mjestima, nije se srušio ili stao od umora ili lijenosti, osim jednoć, kad se konj spotakao na 2 kamena na uskom putu pokrivenom snijegom, te se srušio na lijevu stranu i nabio nogu, ali bez preloma, zahvaljujući zavojima i zaštiti odjeće.

A šta da pišem sve o mjestima i selima koja su bila zaražena kugom. Kad smo se spustili s kamenitog i pustog brda »CALDERME« bez stanovnika, samo pristupačno razbojnicima, a putnicima veoma opasno, ušli smo u najbliži karavansaraj sela Podžepļa,¹³² zaraženog kugom. Vidjevši svu ogavnost bolesti iz lešina, tek malo pokrivenih zemljom, pobjegli smo dalje što brže. Malo poslije upali smo u drugo brdašće, puno smrdljivih grobova, te smo brzo požurili u zaselak zvan Laze¹³³. Pošli smo prema zapadu i ugledali u brdu nastambu, u kojoj su se nalazili ukućani, zaraženi od gнусne kuge. Čuvar je zabranio da konjanici uđu u dvorište, da se ne bi zarazili tim kužnim zlom, te im je pokazao zdenac koji je odavde bio dosta daleko rekavši: idi, tamo ćete naći jednog zdravog starca, on će vam pokazati kuću u kojoj ćete moći prenoćiti bez opasnosti i mirno se odmoriti. Starac kojeg su pronašli doveo je putnike u karavansaraj, gdje se nalazilo odijeljeno mjesto za putnike od onog za konje.

Tu bijaše kao čuvar jedna kršćanska žena (koju su napustili turski gospodari, bježeći ispred kuge na svoja udaljenija prebivališta), te je njoj povjereno gostoprimstvo putnika i cijela velika kuća. Ona je donijela konjanicima drva da načine lomaču na otvorenom konačištu i potrebno sijeno za konje. Tu su prenoćili upalivši vatru na tlu i ispekavši u žeravici jaja, donijevši kruh, okrijepivši se siromašnom večericom, te legli na postavljeni daščani pod u uglu i pozaspali. A starac ih je opomenuo da ne bi koji putnik noću izišao na bunar, jer će upasti kod kužne zle žene koja noću ovuda luta i dotiče prolaznike svojom bolešću, te ih tako zaražuje, kao što je i meni učinila, ali me nije mogla zaraziti, jer sam ja već hrabro prebolio tu bolest tako da sada živim imun.

Rano ujutro, jako se tresući, konjanici su odatle pobjegli na državnu cestu, te pošli svojim putom kroz zdravija mjesta prema Rogatici¹³⁴,

132. Pocepia (kao u bilj. 68).

133. LAZZI. Ako treba čitati Laci, mjesta s takvim imenom nema u Bosni. U ROGATIČKOM kotaru (u jugoistočnoj Bosni) imadu dva seoca LAZE: jedno u općini Košutici, a jedno u općini Žepi. (Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. Sarajevo 1896. str. 90. i 104).

134. Celibi (bilj. 67).

gdje su u karavansaraju odmarali neko vrijeme. Nakon što su malo okrijepili hranom konje i sebe, izašli su preko mosta rječice Prače iz bosanskog kraljevstva, te pošli u veliko vojvodstvo sv. Sabe, nazvanog HERCEGOVINA, prema brdu Korjen s boka. Na vrhu brda našli su veoma bistar izvor žive vode koji teče u Praču. Tu su se konji napili veoma slatke vode te smo ubrzano sišli na drugu stranu brijega snijegom pokritim stazama u obližnji karavansaraj. Malo smo se zadržali, a potom smo pošli do drugog karavansaraja, koji se smjestio u podnožju dosta visokog brda Čemerno koje je pokriveno debelim snijegom i odasvud zaklonjeno. Tamo smo došli prije zalaska sunca ispred drugih putnika te smo zauzeli bolja mjesta gdje nema blata. Naime u tom veoma jadnom karavansaraju odasvud je puhaio vjetar kroz pukotine zida, a sniježna prašina poput vune, sipala je po putnicima. Seljački stanovi bili su mnogo udaljeniji od tog mjesta, tako da su putnici mogli veoma teško kupovati hranu i druge potrepštine od nepoznatih Srba i dosta neprijaznih seljaka. Tu smo morali bijedno čekati cijela 3 dana, zbog snažnog vjetra i sniježne mećave. Nitko se nije usudio da što obavi i da napusti svoj smještaj. Isto tako nitko se nije popeo na brdo, koje je bilo puno opasnosti po život, zbog visine snijega, a isto tako nitko nije smio poći stazama koje su bile pokrivene snijegom, jer je vjetar dizao snježnu prašinu u zrak, tako da konjanici i konji nisu mogli ništa vidjeti. Osim toga, prijetila je opasnost u brdima da se snježna lavina ne surva i zatrpa ih sve u sniježni grob. Napokon je trećega dana prestao puhati snažan vjetar, te su iskusni vodiči rekli da je na vrhu brda prestala opasnost po život. Tamo je prošlih godina bio zatrpan jedan smjeliji Turčin gdje mu se nalazi i grob. No nitko se još nije usuđivao poći na put, pa ni uz uvjet da plate 4 seljaka koji bi lopatama krčili s obe strane put u snijegu. Na to se Kašić nagodio s putnicima i obećao da će on dati 30 svojih aspera [turski manji novac], onima koji budu otvorili put, a ostali neka dadu barem nešto. I tako su ljudi započeli lopatama čistiti snijeg, krčeći stazu sve do druge strane brda. Njih je prvi pješice slijedio pater, držeći u desnoj ruci uzde i vodeći iza sebe konja, dok je lijevom rukom držao štap. Tako je nizbrdicom između visokog snijega sišao sam na drugu stranu brda i sjeo tresući se od straha da ne bi upao među razbojнике ili u ruke nekom Turčinu na tom udaljenom mjestu, bez svojih pratioca. Naime pratioci su s nosačima prtljaga išli polako na vrh brda, kako bi mogli pomoći pri podizanju natovarenih konja s prtljagom, koji su češće upadali u snijeg, pa su nosioci prtljaga morali često skidati prtljag s konja, ukoliko su htjeli iščupati konje iz snježnih rupa, što je sve bilo skopčano s velikim naporom. Iz te nevolje su se izvlačili 2 sata i našli patra u podnožju brda kako sjedi kraj svog konja i sav se trese od straha. Kad su dakle svi pratioci zdravi i čitavi sišli na državnu cestu, brzo su s

janjičarom prosljedili put sve do karavansaraja JERNAVA (gdje ih je napustio janjičar, odlazeći u svoje selo, primivši obećani novac). Kašić je, s pravoslavcem Ivanom Hunkom i pratnjom, veoma jadno prenoćio, kao uostalom i češće drugdje. Sutradañ su se konjanici okrijepili jačom hranom, te su pred noć stigli u kuću nekoga pravoslavca, inače prijatelja vođe HUNKA, koji ih je doveo u kolibu pokrivenom slamom, te su blizu vatre po običaju zaspali.

Rano ujutro popeše se na konje, te su gladni jahali sve do pred zalazak sunca, kad ih je vođa Hunko doveo da prenoće u njegovoj seljačkoj kući. Tu su ih prijazno primili starac, otac HUNKA, prijatelj Dubrovčana, i majka s ostalim ukućanima, te ih, izglañjele i izmučene, čestito okrijepili hranom. Pošto je završio Kašić božanski časoslov, zamotavši se nešto bolje vunom, zaspše svi. A to bijaše posljedñja noć i posljedñje spavanje patra Kašića na turskom području u pravoslavnoj kući. Naime sutrañ, dok je puhao veoma hladan sjeverac i padao veoma gust snijeg a sunce bilo pokriveno oblacima, jahali su sve do podneva, tako da su već jedva konji i putnici mogli vidjeti stazu po kojoj su išli, najviše zbog snijega koji im je padao u lice i oči. Konačno, Kašić siđe sa samog brda s pratiocima do obale rijeke Trebinjčice¹³⁵ u neki karavansaraj napola živ od studeni i hladnoće. Tu su sačekali čamac, te su najprije preko rijeke preveženi putnici, a potom i konji i prtljag. Nakon toga su se razišli oblaci te su išli po veoma sjajnom suncu, što je obradovalo iznemogle putnike, a potom su se živahnije zaputili prema Dubrovniku iako je put bio veoma oštar zbog kamene staze. Konačno su došli do samog vrha brda¹³⁶ kod Dubrovnika te ugledavši gradske zidine, Kašić je u znak zahvale izmolio: Tebe Boga hvalimo itd. Potom je sišao s pratiocima prema vratima Ploča,¹³⁷ zaustavio se kod opkopa i ograde ispred Lazareta¹³⁸, opomenut odozgo o zdravlju. Pošto su ugledali patra Kašića s velikom bradom te čuvsu nezgode na putu, a napose opasnosti kuge, dozvolili su čuvarima da ga dovedu do javne kneževe zgrade (tog mjeseca je bio Nikola Menčetić¹³⁹) u gradu, čuvajući ga od dodira s građanima, dok su se gledaoci divili i zapitkivali tko bi mogao biti onaj nepoznati trgovac zbog trgovačke odjeće koju je nosio. Pozdravivši kneza i davši mu odgovore na njegova pitanja o nez-

135. *Trebigna*.

136. *Sv. Srd*, s. *Sergius*.

137. *Plociae* Istočna četvrt grada Dubrovnika.

138. *Lazaretum* tu se izdržavala karantena. Po *Gelcichu* sagrađeni su dubrovački »lazareti« pod kraj XVI stoljeća, a konačno uređeni 1627. g. O toj znamenitoj instituciji i o današnjem stanju zgrada gl. članak dr. *Vinka Foretića*, *Stari dubrovački lazareti na Pločama* (»Novo Dobro«, Split 1938; str. 29. i 30).

139. *Menze*

godama i opasnostima na putovanju, te o stanju kršćana na svim onim turskim područjima i o zaraznoj kugi koja je posvuda harala, ukratko je pater zadovoljio kneza, te je ponovo vraćen u Lazaret. Tu je trebao ostati pod krovom sa sjeveroistočne strane 8 dana, zaštićen zidom od sjeverca koji je tada bio veoma hladan, dok sa zapadne strane ne bijaše ništa čime bi bio zaštićen od vjetra, koji je hladan puhao sa svih strana, jedino što su protiv njega postavljeni neki dušeci i rogožine. Pod tim krovom trebao je pater osam dana stanovati zajedno s pratiocima i spavati obućen na isti način kao u karavansarajima osim što su mu njegovi patri poslali iz grada ležaj. Prijatelji su žalili patra, među njima posebno gosp. Petar Beneša zbog njegova veoma teškog stanja i zbog opasnosti od bolesti. Izmolili su od kneza, da pater očito zdrav i bez bolesti može doći u grad, pošto svuče svu svoju odjeću u kutu pred čuvarom, te ju odloži u LAZARET, te obuče drugu čistu redovničku, koju su mu patri poslali iz grada i dođe u kuću patera. Čuvar Lazareta je doveo patra u svoju sobu, gdje je pater svukao odjeću sve do donje haljine, a golotinju zaštitio svojom rukom, te obukao čistu donju haljinu i ostalu odjeću Družbe, te s jednim lijepim kožnim ogrtačem, koji mu je poslao gosp. Beneša da ga zaštititi protiv studeni veoma oporog sjeverca. Takvog patra izveo je čuvar zdravog i čitavog, te predao da ga odvedu gosp. Beneši i ostalima, koji su ga predstavili prijateljima. Dok je puhao veoma leden sjeverac za 8 dana, koliko je ostao u LAZARETU, svakodnevno je prinosio sv. misu bogu u crkvi sv. Antuna, koja je podignuta blizu Lazareta, u znak zahvale što je nepovrijeđen izašao iz turskih krajeva u kršćanski i katolički grad prestupne godine od stvaranja svijeta 25. veljače 5620.g.

IX Druga misiji patra Kašića s njegovim drugovima p. Franjom Fatatom i p. Kamilom Goriom u Dubrovniku započeta 1620. godine

Zbilo se po uputi božje providnosti da je Kašić malo dana prije otišao iz BEOGRADA nego li je glasnik donio novo i nepogodno pismo koje je poslao p. Mutije VITELESKI iz Rima u BEOGRAD, da u Dubrovnik ne dođe Kašić nego drugi pater. Naime, čuli su neki plemenitiji ljudi, rođaci patra Marina Gundulića i Ignacija TUDIŠEVIĆA koji su se nalazili u Rimu na studiju od svojeg liječnika Montena da je p. Kašić kad je 1612. godine izlazio izvan dubrovačkih vrata rekao onu zapovijed koju je Krist Gospodin dao apostolima: »Ako vas ne prime građani jednoga grada, iziđite odatle i istresite prašinu s vaših nogu njima za svjedočanstvo« itd.¹⁴⁰ Dakle, to je ispričao liječnik uglednim ljudima, koji

su dali pismo za rečene patre, da isposluju kod generala da bi ovaj uputio drugog patra iz BEOGRADA u Dubrovnik, a ne patra Kašića. To su oni u Rimu u cijelosti veoma revno učinili, ali je pismo kasnije stiglo u Dubrovnik. Ugledni ljudi su dali mnogo novaca glasonoši ili tekliću, da što brže odnese ovo pismo u Beograd patrima, ali su toga glasnika prepoznali pratioci patra Kašića i zapitali ga da li po svom običaju nosi pismo u Beograd. On odgovori da su ga poslali s pismom kod otaca Isusovaca neki ugledni ljudi. No tada Kašić nije primijetio kamo su ga poslali, nego tek kasnije, kad se nalazio u Dubrovniku kod patera, koji su mu to pričali i tada je uvidio cijelu obmanu. Kad su dakle zbunjene ljudi ugledali p. Kašića pred gradskim vratima, da dolazi zdrav i čitav, svi su zanijemili te bijesni pođoše k presvjetlom nadbiskupu, zaklinjujući ga, da zapovijedi p. Kašiću da se opet vrati u BEOGRAD. Primijetivši presvjetli da su ljudi bijesni, odgovori, da on nije poglavar Kašiću, niti da je dužnost razboritog čovjeka da zapovijeda dobrom patru, što više, da bi to bilo nehumano i neprijazno: ta jedva je stigao živ do nas, oslobodivši se velikih opasnosti. Čuvši to, zašutjeli su bijesni ljudi obliveni rumenilom i otišli smeteni. Nadbiskup je skoro mjesec dana poslije toga događaja sve to ispričao Kašiću, kad mu je ovaj pristupio i smiješeci se ljutio se na bijes ljudi. Drage volje je dao dozvolu patru da svuda propovijeda božju riječ i da može ispovijedati svjetovnjake u njegovoj nadbiskupiji, pa čak i sve redovnice u osam postojećih samostana u Dubrovniku, ne pridržavši ni jedan rezervirani slučaj. Naime presvjetli je primio od svojih savjetnika obavijest što je i koliko učinio p. Kašić za one tri godine, prilikom svoje prve misije u Dubrovniku: da je javno po crkvama biskupije propovjedaao, ispovijedaao, posjećivao nemoćnike, pomagao umirućim i činio ostala djela ljubavi, zatim poučavao mladiće i djevojke te odgajao u osnovnim temeljima kršćanske vjere i dobrim običajima. Čuvši to, p. Kašić je veoma ponizno zahvalio presvjetlom gospodinu za toliku dobrotu i naklonost prema njemu, te sagnuvši glavu, primio blagoslov i veseliije otišao kući svojim drugovima patrima.

Nije prošlo mnogo vremena, a one ugledne lisice pristupiše k patru, izrazivši mu lažne pozdrave i čestitke za njegov dolazak. Poslušao ih je vedra lica, ne pokazujući ništa, čak ni riječju da zna za pismo koje su oni dali da se odnese u BEOGRAD k patrima. Što više, zahvali im se na čestitkama, ali je ubuduće s njima opreznije radio te ih je prema sebi učinio dobronamjernima. Često su dolazili k njemu da se ispovijedaju, a on im je pomagao svojim savjetima.

Presvjetli je potaknuo i zapovjedio sakristanu da u njegovoj katedralnoj crkvi u njegovo ime opomene svećenika, koji je služio rano ujutro prvu misu, da sjedne poslije prikazivanja u pripremljeno sjedište, dok

je p. Kašić propovijedao narodu s propovjedaonice ili tribine. A Kašić je prve nedjelje, poslije svog ulaska u grad, počeo veoma rano svako jutro pola sata propovijedati božju riječ na veliku radost i želju naroda. Poslije propovijedi ispovijedao je one koji su odmah pristupali ispovijedi. Naime, još je stajala čitava njegova ispovjedaonica u uglu crkve, što ju je on nabavio prije desetak godina, 1610. godine. Dakle, u njoj je ponovo 1620. godine sjeo poslije propovijedi, na opću radost naroda oba spola. A nije dolazio samo običan narod, već i neki stariji senatori, da bi kao u potaji slušali propovijed ali u stvari da čuju i dobro pribilježe, što je u svojoj propovijedi nastojao savjetovati narodu, ili da li što govori u korist naroda i o njihovoj političkoj upravi. A pater se nije obazirao, što su bili prisutni senatori, te je veoma slobodno izlagao, ne plitičke stvari, već u moralnom razmišljanju ukratko protumačivši riječi evanđelja na dalmatinskom govoru nadovezivao je kršćanske kreposti. Korio je iskvarene običaje, govorio protiv grijeha naroda (nikoga ne spominjujući po imenu), te napadao jačim govorom javne mane, ako je znao da će škoditi državi (ne kazavši ni jednu javnu ili privatnu osobu), nego samo generalno koreći zločine, prijeteci s neposrednom božjom odmazdom. Predlagao je i iznosio pred oči duha primjere božjeg suda protiv zlih, ističući muke osuđenih i strahovitu nesigurnost smrti kod svih smrtnika o čijem posljednjem trenutku ovisi vječnost, bilo blaženog života bilo stalnih muka u paklenom ognju i sumporu koji je pripremljen đavlju i njegovim anđelima koji su se vezali i sprijateljili sa smrtnim grijehom. Oko tih stvari kretala se patrova pripovijed na blagdane i nedjelje, naročito ujutro prije izlaska sunca gotovo prve tri godine. Ostalo je vrijeme činio skoro isto, zajedno sa zdravima i bolesnima, ispovjedajući sve ljude oba spola, i običan puk i plemiće. Žurio je po raznim crkvama, vrlo umoran, pa i po privatnim kućama (ne bez obilnog duhovnog ploda) kako je to gore opisano kod prve trogodišnje misije godine 1610, 1611 i 1612., što ovdje neću navoditi da ne bude dosadno čitaocima. A sad treba ukratko i sažeto ispriopovijedati ono što je u slijedećem desetljeću kod kuće i vani činio sve do 1633. godine.

Naime kroz 13 godina u Dubrovniku nije bio bez posla radeći u biskupiji. U sate kad se nije bavio radom prema bližnjima, napisao je mnogo knjiga na zajedničkom jeziku Dalmatinaca, Ilira, Dubrovčana i Panonaca o čemu ćemo niže pojedinačno govoriti.

X Održane propovijedi na dalmatinskom govoru s propovjedaonice za vrijeme korizme u raznim crkvama

Budući da su se skupljale mnoge gospođe i građanske žene u prastaroj crkvi koju nazivaju SVETI GOSPODIN¹⁴¹, jako su molili napose

141. Sanctus Dominus

uglednije gospode patra Kašića, svoga duhovnog oca, da bi se udostojao propovijedati evanđeosku riječ u rečenoj crkvi, na njihovu duhovnu utjehu, barem tri puta kroz korizmene sedmice, objašnjavajući im svojim jezikom ponajprije sveto evanđelje, a potom da na te reči izvodi jedan sat moralnu ili duhovnu pouku, [razmatranje] ili koliko on bude htio. Pater je obećao da će udovoljiti njihovoj svetoj i pobožnoj molbi ako, uz božju pomoć zdrav i čitav poživiti, a one budu slušale u tišini i pobožne duše božju riječ iz njegovih usta. To su pater i one činile s velikim duhovnim plodom. Naime svakog osmog dana čistile su mrlje sa savjesti u sakramentalnoj ispovijedi i jačale savjest svetom euharistijom, te su se radovala, dok im je pater pružao euharistiju. To su obavljali tri korizme. No pater zbog toga nije propuštao da dovrši u jačem duhu svoje blagdanske i jutarnje polusatne male propovijedi u katedralnoj crkvi, pred veoma brojnim narodom za shvaćanje mješovitog svijeta uz to, propovijedajući i ispovijedajući. Kad su to saznale redovnice sv. Marka, jako su nastojale i molile, preko svojih rođaka senatora i uglednijih ljudi, da nagovore patra kako bi propovijedao božju riječ slijedeće korizme i u njihovoj redovničkoj crkvi na isti način, tri dana u sedmici. A obećale su da neće nedostajati i uglednijih gospođa i žena časnijih građana, zajedno sa svim redovnicima i s mnogim djevojkama koje će u crkvi slušati. Budući da su patra upitali i zamolili prijatelji i rođaci redovnica, nije mogao odbiti da propovijeda kod njih riječ božju, jer su je toliko željele i ponizno tražile od svoga duhovnog prijatelja patra. Naime, on je često ispovijedao mnoge od njih na poticaj presvj. nadbiskupa!

I tako, pred blagdan Pepelnice, redovnice su dale da se odnese katedra ili propovjedaonica u njihovu crkvu sv. Marka. Uglednije žene i mnoge građanke dale su načiniti svoje stolčice ili male klupice za sjedenje. To su načinile i redovnice na svome koru, koji je bio odijeljen od svjetovnih žena, tako da su patra vidjele s katedre sa svake strane, da se njegov govor lakše čuje. Kad su se gotovo sve sabrale na svoje klupice na znak zvona, pristupio je pater obučen u svetu odjeću oltaru, prikazavši najprije sv. žrtvu presv. tijela i krvi Isusa Krista. Kad je to dovršio, odložio je odjeću na stranu oltara, uzeo kotu i štolu, popeo se na katedru noseći sa sobom latinski misal s oltara, te poslije križanja, izmolivši anđeoski pozdrav, iz otvorenog misala glasno je čitao na dalmatinskom jeziku riječi sv. evanđelja, što je u svojim propovijedima uvijek svuda činio pred cijelim narodom. A propovijedao je na blagdane ili uoči blagdana tri ili četiri puta kroz sedmicu. Nitko se nije usudio razgovarati ili oglasiti, da ne bi bilo patru nezgodno ili da se ne bi zbunio. Pošto bi završio propovijed, pater je u kapelici sv. Jeronima Dalmatinca malo odmarao, ako bi se odviše uspalio od jakog govora. U međuvremenu, dok su se svjetovne žene vraćale svojim kućama, pristupala je stara

opatica i po tri ili četiri starije redovnice da zahvale patru ili da ga štogod upitaju u vezi propovijedi ili pak o kakvom duhovnom dobru što se odnosi na njihovu savjest. Kad je sve završio, pater je odlazio svojoj kući noseći u ruci bilet [kapu] označen križem. S njim se kao pratiocem služio u crkvama, javnim putovima i privatnim kućama, kao s čednim pratiocem Družbe i jasnim znakom božanske prisutnosti i redovničke čednosti i vladanja na putovanju. A kod kuće, poslije ručka, malo je odmarao. Potom je izmolio večernji časoslov ili je posjećivao bolesnika ili poučavao u privatnim kućama ukućane u obliku moralnih razgovora i duhovnih savjeta. Poticao je majke i djevojke na kršćansku krepost, napose one koje uvijek borave kod kuće te rijetko prolaze kroz javne putove, skrivene u sjedištima, i veoma čedno nošene u kući rođaka, od dvojice slugu ili žena.

Zamoljen i pozivan p. Kašić je čedno i pobožno svaki dan dolazio u razne kuće, već prema prilici vremena. Kad su ga pak pozivali da ispovijeda, to je u kućama rijetko činio, osim bolesnicima, već je nagovarao da skrivene djevojke s majkama dovedu u obližnje male crkve, gdje se muškarci nikad ne pojavljuju, ili pak rijetko, da na blagdane ujutro slušaju misu.

A to je učinio po odredbi presv. nadbiskupa iz valjanih razloga, što je ohrabrilo p. Kašića. Naime da se dokinu stari običaji pozivanja bilo kojeg svećenika u privatne kuće da se prikladnije i pobožnije ispovijede, bez ikakve opasnosti, u crkvama (osim u velikoj opasnosti), jer u ispovjedaonici slušaju ispovjednici ženski spol kroz rešetke. Taj propis bio je veoma drag i presvj. gospodinu, pobožnim senatorima i pobožnim uglednijim gospođama i građanima. Običaj pozivanja u kuće radi ispovijedanja je u stvari bio veoma nezgodan ispovjednicima, napose starijima, jer su se uspinjali i silazili stepenicama pa čak je ponegdje to bilo opasno i umornima teško. I sam je pater, za vrijeme svih većih blagdana i za vrijeme dva do tri dana pred prve nedjelje u mjesecu, bio prisiljen trčati u mnoge kuće, u koje je pozivan, vrlo umoran i gubeći vrijeme. A od svih tih neprilika oslobodio se u crkvama u koje su dolazile iz susjedstva mnoge obitelji, da dočekaju ispovjednika, te su sve majke i kćeri veoma brzo pružale mnogima primjer međusobne pobožnosti, razgovarajući o pravom ispovjedanju grijeha. Pater je često pozivan i u crkve redovnica da ispovijeda redovnice, svjetovne žene i djevojke, koje su poučavane u samostanima i vježbale se u pobožnosti, vladanju i ručnim radovima.

Kad su kod redovnica sv. Marka završile propovijedi korizmenog posta u oktavi Uskrsa, ništa ne čekajući, pristupili su k patru senatori i rođaci redovnica crkve sv. Tome s molbom, da bi se udostojao i kod njih iz ljubavi propovijedati slijedeće korizme s katedre riječ božju, ako Bog da i ako bude zdrav. Pošto je prošla godina, valjalo je održati obe-

ćanje. Naime nije bilo zgodno da odbaci i odbije, kad je bio zdrav i čitav. Govorio je uvijek najprije tekst evanđelja na dalmatinskom jeziku, a nije čak ni u manjim crkvama nedostojalo uglednijih slušača, oženjenih građana, udovica i mnogo djevojaka, dok su gotovo sve redovnice prisustvovala ili gore na koru ili ispod u crkvi. Kad je pater služio misu često su mnoge dolazile na sv. euharistiju, a napose u nedjelju i blagdan. To su pobožno i sveto činili i drugdje, pošto su bili prethodno pomireni u sv. ispovijedi, te im je pater pružao pred kraj mise sv. euharistiju. Tako je propovjednik zaslđivao svoje napore na kraju posta, jer je bio obilan duhovni plod pohađanje i primanje mnogih sakramenata, što prijašnjih godina nisu nikada u tolikom broju i tako često činili kod nekih drugih propovjednika, koji na to nisu obraćali pažnje.

Pater Kašić nije prikraćivao ni pobožnim željama i molbama drugih redovnica, te je privatno propovijedao u popodnevnim satima, dolazeći u njihove crkve i poticao ih na savršeni redovnički život. Sad je pohodio samostan sv. Klare, sad Katarine Sijenske, sad sv. Andrije, sad opet sv. Šimuna i prastaru crkvu i samostan Bogorodice Marije. Ona strši poput špilje na visokom brdu i veoma tvrdoj hridi u Jadranskom moru koju, kad valovi narastu poput brda za vrijeme bijesnog juga, oplakuju slanom vodom, te u malom dvorištu kvase ribe izvana kroz prozor. Zamoljen pater je često na svečanije blagdane u tim samostanima djevica propovjedao u čast svetaca, a preko godine i pred brojnim narodom oba spola i staleža. Naime veoma su rado mnogi dolazili u crkvu, u kojoj je bila svečanost kad je on propovjedao. To je, zamoljen svake godine često činio u nekim gore spomenutim samostanima i poticao često primanje sv. sakramenta. Tako je postignut uspjeh, pa je jedva stigao s drugim patrima obaviti posao jer su mnogi pristupili da okaju grijeha i to velik broj svakog mjeseca preko godine, da obave kako treba i generalnu ispovijed ili kroz cijeli život ili kroz mnogo godina. Neki su ljudi oba spola prikladno obavljali preko dana pokoru u crkvama, drugi su čak nezgodno i po noći. Stariji i ugledniji ljudi i građani kod kuće nisu dopuštali da umorni patri malo otpočinu od dugotrajnih napora. Uoči velikih blagdana na molbe i traženja, ispovijedali su mnogo sati i u noći, tako da su patri jedva mogli obaviti dnevne molitve i časoslov, a kamo li da bi se poštenije okrijepili hranom i odmorili potrebnim snom, kako bi mogli sutradan, na sam blagdan, odmorniji i čiliji ispovijedati i propovijedati, kad nagrme brojni narod. Koliko puta je usred noći na sam Božić ispovjedajući p. Kašić, gotovo već posustao, morao u 7 sati da utekne kući na toliko potreban odmor, jer su mu se već tresli udovi, da bi se opet mogao življi vratiti u crkvu i udovoljiti novom svijetu na jedvite jade. To je tako činio u samoj božićnoj noći kroz svih 13 godina, koliko je p. Kašić ostao u Dubrovniku. Nije nikada pao u kakvu teš-

ku bolest (jer ga je štitio svemogući Bog) poradi tih dugotrajnih i noćnih napora, samo je ponekad bolovao od slabosti želuca i rjeđe od glavobolje.

XI Zalasci u razne biskupske župe izvan grada [Dubrovnika]

Od mnogih župa dotaknut ću se malog broja, napose župe sv. Marije Mandaljene¹⁴² i u prekrasnoj vili Mlini¹⁴³ koja je bila odasvud okružena zelenilom i raznim plodonosnim drvećem.

Pater je ustajao ujutro prije zore i išao na znak zvona u župnu crkvu pozivajući iz susjednih kuća i vrtova obitelji plemića i građane oba spola na sv. misu, ispovijed i veoma kratku propovijed. Tu je objašnjavao potpuni oprost koji je dao papa onima koji se valjano ispovijede i okrijepe euhristojom, poslije pobožno otpjevanih litanija u crkvi i izvan nje, te obavljenih drugih molitava za proširenje katoličke crkve, za iskorištenje hereze i za opću slogu i mir kršćanskih vladara. A u drugoj župskoj crkvi sv. HILARIONA¹⁴⁴ činili su te sedmice sasvim iste obrede samo u jedan dan, kada je pater boravio u obe crkve. A to je obavio poslije Uskrsa prije 1. svibnja uz veliki duhovni plod i radost duša. Na početku svibnja obavljao je iste duhovne i sakramentalne vježbe na zapadnim vratima grada zvanih PILE¹⁴⁵ u crkvi sv. Andrije i ostalim trima crkvama. Također je i u crkvi Bogorodice Djevice od Milosrđa¹⁴⁶ pozivao narod da okaje svoje grijeha i da se pričesti tijelom Gospodnjim, kako bi postigli potpuni oprost. To se zbilo u subotu u čast blaž. djevice Bogorodice, uz veliki broj i na radost naroda.

Isto je učinio u župi Gruž¹⁴⁷ a slično i u OMBLI¹⁴⁸, na molbu župnika i uz dozvolu otaca dominikanaca i franjevac, koji ondje imaju svoje samostane, pa čak je i ondje ispovijedao narod koji je došao na ispovijed.

Slijedećih godina išao je dva puta u župu ZATON ili AMALFU.¹⁴⁹ Ujutro, na dani znak zvona, pater bi ispovijedao, potom je s narodom molio velike litanije, obilazeći crkvu izvana, a poslije povratka u crkvu služio misu. Prije kanona održao bi kratku moralnu propovijed na osnovu evanđeoskih riječi, u vezi čestog primanja sv. sakramenta i ispravlja-

142. Maria Magdalena

143. Breni

144. Župska crkva u Mlinima.

145. PILE. predgrađe staroga Dubrovnika.

146. Gospa od Milosrđa, zavjetna crkva.

147. Gravosa, glavna luka Dubrovnika.

148. Dubrovačka rijeka

149. ZATONI

nja loših običaja, kako bi postigli jubilarni oprost. Navečer, prije zalaska sunca, pozvavši narod zvonom, objašnjavao bi na temelju nekog čudesnog primjera moralnu primjenu i poticao na pobožnost prema preblaž. Bogorodici. Na kraju je glasno i povišenim glasom recitirao lauretanske litanije. U popodnevne sate je ispovijedao i tumačio osnove kršćanske nauke priprostijima i djeci. Često su na sve te vježbe dolazili stari plemići, ako su slučajno došli u svoje susjedne vrtove. Oni su pokazivali da su im drage te narodne pobožnosti i zahvaljivali patru za trodnevni ili četverodnevni rad i napor, za savršen pokušaj za duhovni dobitak i radost mnogih.

Dok je pater radio s pomoćnikom klerikom u ZATONU (AMALFI), župnik je iz župe TRSTENO¹⁵⁰ poslao konja, moleći ga da se udostoji doći k njegovim župljanima i svojom ljubavlju donijeti nebesku milost jubileja te obaviti kod njih pobožne vježbe. Ta se veoma draga molba upravo poklopila kad je pater razmišljao o tom polasku i bio skoro pripravan za odlazak. Složivši prtljag i uzjahavši konja, požurio je istog dana pred zalazak sunca u Trsteno da bi župnik mogao navečer oglasiti zvonom Trstenčanima o željenom dolasku patra i o sutrašnjoj objavi jubileja u njihovoj crkvi.

Pošto su sutradan ujutro čuli radosni zvuk zvona, skupiše se u crkvu mnogi plemići oba spola koji su došli u vrtove i kuće, kao i građani i seljaci. Onako brojnim skupljenim, pristupio je pater Kašić k oltaru obučen u svetu odjeću, te je ponajprije za njih po običaju prinio sv. žrtvu svemogućem Bogu i nekrvnu hostiju, dok se pobožni narod nalazio u svetoj tišini. Pošto je završio misu i odložio svetu odjeću, uzeo bi kotu sa štolom i popeo se stepenicama na dosta visoku propovjedaonicu, noseći u ruci tiskanu povelju jubileja, ovjerovljenu pečatom. Svima je u glavnim crtama na dalmatinskom jeziku objasnio veoma velik jubilej koji je dao papa onima koji se pokaju, ispovijede i prime presv. tijelo Kristovo. Potom je na dalmatinskom jeziku propovijedao o dva potrebna sakramenta, kojima se postiže jubilarni oprost, ukratko ih objasnivši. Naposljetku je obavio pjevanje velikih litanija obilazeći izvana crkvu sv. Vita mučenika kao i da popodne dođu na tumačenje kršćanskog nauka. Posebno je pritom potaknuo majke da dovedu u crkvu djecu, što je gotovo svuda činio. Svakodnevним propovijedanjem, ispovijedanjem i pričestima završila su četiri dana. Potom se uspe na ladicu i otplovi na otok Šipan,¹⁵¹ gdje se nalaze dvije župne crkve. Tu je obavio iste vježbe propovijedajući, ispovijedajući i pričješćujući kao i drugdje, uz veliko posjećivanje naroda i obilan duhovni plod vjernika.

150. Terstenna

151. *Jupanus*.

Pošto je završio za tri mjeseca, dijelom u travnju, čitav svibanj te gotovo cijeli lipanj, vratio se u Dubrovnik svojim patrima da se odmori. Tada tamo bijahu p. Franjo Fatati,¹⁵² koji je radio u kući i vani na raznim duhovnim vježbama i akcijama s redovničkim i svjetovnim svećenicima pa čak i sa senatorima i građanima. Pater Kamilo GORI¹⁵³ poučavao je mnogo učenika humanističkom obrazovanju na talijanskom i latinskom jeziku cijele tri godine, te je pomagao u ostalim svetim tajnama, one koji su razumjeli njegov talijanski jezik i upućivao je mladiće na svaku pobožnost Družbe. Osim toga p. FATATI je za tri godine tri puta propovijedao u vrijeme došašća, naime toliko puta nisu došli pozvani propovjednici iz Italije. Konačno, boraveći četvrte godine u Dubrovniku, senatori ga izabraše za javnog propovjednika u nadbiskupskoj crkvi za vrijeme došašća i korizme. Kad je konačno završio propovijed za Uskrs, pozvao ga je general u Italiju, te se zdrav i čitav vratio u svoj zavičaj u Ankonu.

Te godine su lažni prijatelji i munjeni plemići opet spleli nove spletke protiv superiora p. Kašića, kao ono prije, da ga general iz Dubrovnika prebaci u BEOGRAD, ali im je sve spletke razorila božja providnost. Naime te je godine završio 4-godišnji teološki studij p. Ivan GRADIĆ¹⁵⁴, pa su iz Dubrovnika pisali u Rim generalu da otpremi p. Kašića u Beograd, a na njegovo mjesto da pošalju u Dubrovnik p. GRADIĆA. Da bi p. general udovoljio njihovoj molbi, odredio je p. Gradiću da treba otploviti u Dubrovnik, te da se što brže spremi. On je to učinio iz poslušnosti, ne odgađajući ništa, te je veoma spremno pošao u Ankonu. Tu je u kući našo osrednji brod, predao svoj prtljag i hranu potrebnu za osam dana, da mornari unesu na brod.¹⁵⁵ Popevši se na brod, sretno razapeše jedra i predaju se jugu, sucu Jadrana. No kad su već bili usred mora između Italije i Dalmacije, počeo jugo jače puhati, tako da je sve nabujalo od valova te valovi svojim udarcima odnesoše brod na sjever prema Istri. Brod je bio konačno prisiljen da potraži luku između otoka OSORA¹⁵⁶ i Krka¹⁵⁷ kako bi se sklonio od juga na sigurno mjesto da ga očiti brodo-

152. *Franjo Fatati*, rodnom iz Jakine (Ancona); stupio u Isusov red 16.VII 1597., profes 4. zavjeta 14. III 1617. (Catal.trienn. Rag. 1622). Do 1623.g. dubrovački superior (Cat.brev.).

153. *Kamilo Gori*, rodnom iz sienske biskupije (Casulanus Senensis dioecesis), stupio u Is. red 7.V 1598., profes 4. zavjeta 14.III 1617. (Cat.trienn. Rag. 1622). God. 1624. superior (Cat.vrev.).

154. *Ivan Gradius*, rođen u Dubrovniku 1588. ili 1589. (*Bašić*, *Elogia Jes. Rad.*), stupio u rimski novicijat 4.X 1609. Slušao predavanja O.S. *Muzia* u Dubrovniku.

155. Jamačno mornarima, (nautis) kako ima u odlomku, što ga je *Bašić* iz Kašićeve autobiografije prenio u Gradićev »elogium«; odlomak počinje s »Absolverat eo anno«, i ide do uključno »de more Societatis Iesu«.

156. OSOR, grad na otoku CRESU, koji tu nosi ime po gradu Osoru, nekoć sjelu biskupije.

157. Veglia (tal.) otok KRK.

lom ne bi uništilo. To mjesto je bilo udaljeno od dalmatinskog Zadra 100.000 koraka, a od Dubrovnika 300.000. Kad je prestao jugo, mornari su bili prisiljeni da polako, korak po korak, uz veliki napor i svakodnevne neprilike, veslaju od jednoga otoka do drugoga u sve sigurnije luke. Ujedno im je ponestalo namirnica, pa su tražili od stanovnika hranu. Naime vjetrovi im ne bijahu povoljni da bi mogli brže otploviti u Dubrovnik, kako su željeli. U pomanjkanju povoljnih vjetrova, bili su prisiljeni ploviti 40 dana po Jadranskom moru u Dalmaciji i lelujali po raznim lukama. Napokon mornari izniče p. Gradića izmučenog od nedaća i povraćanja, napola živog, u sigurnu dubrovačku luku. Bolesnik je doveden u kuću drugova otaca da se odmori u pripremljenom ležaju, ali kako je legao, tako se iz njega više nije dizao zdrav. Naime, upao je u veoma jaku svakodnevnu groznicu (quotidiana) koja nije nikako prestajala, dok ga nije (dobro pripremljenog za blaženi život) iz ovog smrtnog života, otrgla smrt, prethodno ga natjeravši u ludilo, na najveću žalost i tugu drugova otaca i njegovih prijatelja. Njegovi su ga naime očekivali kao poslanog anđela s neba, ali je ugrabljen skrivenom božjom providnošću da ne bi možda zloba promijenila njegovo srce. Zato anđeoski duh, drag Bobu, poleti u nebesku domovinu, ostavivši tijelo zemaljskoj domovini i rođacima, iz kojeg je ulazio neki slatki miris u nosnice svih građana. Pošto su dolično obavili pogrebne obrede, po običaju Družbe Isusove, položili su ga u prastaru grobnicu svojih pređa u crkvi Dominikana, gdje će čekati posljednji dan.

Taj sveti pater je donio p. Kašiću pismo napisano na talijanskom, a ne na latinskom jeziku, a ono glasi ovako:

P.C. [Pax Christi — Mir Kristov]

Znam da ćete po svojoj kreposti dati hvalu Gospodinu, kako to čine vjerne sluge njegova prijestolja, kojima se pruža prilika da rade u njegovoj službi i na pomoći dušama. Svetost našeg Gospodina je ustanovila jednu kongregaciju s naslovom Propaganda vjere, da se s velikim žarom svuda pospješuju misije. Naređeno mi je da se pošalje više radnika misije u BEOGRAD, kako će to učiniti i Provincije AUSTRIJE, MAĐARSKE itd. I zato ovamo zovem oca Marina de BONIS¹⁵⁸, a da otac Jakob TUGOLIN¹⁵⁹ ostane poglavarom cijele misije. Mislio sam da se Gospodin hoće poslužiti djelima Vaše častnosti u onim stranama, da bi se što više obogatio njegovim svetim milostima, te želim da se što prije tamo uputite s božjim blagoslovom, čija će snaga ojačati Vašu časnost u slabosti i zadobiti mnoge duše za nebo. Neću dodati drugo da Vas oduševim za tako uzvišen poduhvat, jer znam da Vaša žed ide sve do krvi iz ljubavi prema našem Gospodinu, te nema druge potrebe nego da

158. Gled. bilj, 100.

159. Gled. bilj, 101.

se pokaže, ako se pruži prilika. Idi s Njegovim svetim blagoslovom i sjetite se mene u svojim žrtvama i molitvama.

Rim 24. IX 1622.

A to pismo tako dobronamjerno nije postiglo svoj cilj zbog smrti p. Gradića. Naime pošto je umro onaj u koga se polagala velika nada za spas duše u domovini, okrenuli su svoje osjećaje mnogi plemići i građani oba spola prema p. Kašiću. Njih je on propovjedajući božju riječ i sakramentom ispovjedi zdrave, i bolesne, kod kuća i izvan njih, gotovo u svim crkvama po gradu, brižno napasivao evo već tri godine pomažući onima koji su se nalazili na smrtnom času, da postignu spas vječnog života. Mnogi su poslali molbe p. generalu, moleći ga da ne opozove iz Dubrovnika patra Kašića, koji je toliko potreban za spas njihovih duša i da ga ne premjesti i opozove, spomenuvši mnoga dobra djela koja je on učinio u njihovom gradu i u čitavoj biskupiji za Boga i spasenje duša. Primivši ta pisma građana, p. general se veoma obradovao vidjevši posebnu naklonost mnogih građana prema p. Kašiću i veoma obilan plod koji je on postigao za spas mnogih. Kad je p. general saznao za smrt p. Gradića, napisao ovo pismo p. Kašiću:¹⁶⁰

Mnogopoštovani oče u Kristu

Mir Kristov

Prije nego što sam primio pismo od Vaše časnosti 18. X čuo sam od drugih, da je vaše djelo tako potrebno, da su pisali da biste ostali s blagoslovom božjim i nadalje. Bilo bi mi drago kad biste mogli ići u Beograd zbog potreba i poteškoća koje će se tamo naći. Ali utjeha i svetlost Vaša časnosti jako mi je na srcu i tražit ću da se pomogne tim narodima, radi slave Božje od koje molim za Vašu časnost mnoge milosti za moje vođenje te se preporučujem u Vaše svete molitve i žrtve.

Rim 24. XII 1622.

Kad je primio to pismo, p. Kašić se življe i radosnije dao na posao oko spasenja i savršenijeg života bližnjih u Dubrovniku, zaboravivši i iz duše izbacivši spletke onih koji su nastojali da ga p. general premjesti u BEOGRAD. Nije nikada nikome ni jednom riječju pokazao one lažne prijatelje, već je, zahvalivši Bogu, držao u najvećoj tajnosti i nastojao da čini dobro svojim protivnicima, odnosno da na njihove glave zgrne upaljeno ugljevlje ljubavi kad god mu se pružila prilika. Naime, u sebi je mislio, što god su njemu učinili da je u stvari bilo učinjeno ne zlom voljom već iz vlastite zablude, ne znam iz čije koristi i ljudskog suda. P. Kašić je ostao cijelo slijedeće desetljeće u Dubrovniku. Nikada nije bio bez posla, već je stalno radio oko spasenja bližnjih. U to je vrijeme počeo prevoditi cijelo sv. Pismo Novog Zavjeta na dalmatinski jezik, koji je

160. Pisano je talijanski.

sv. Jeronim Dalmatinac, na poticaj pape Damasa, izdao na latinskom jeziku prema grčkom tekstu i koje je sva katolička crkva prihvatila kao autentičan prijevod. Ono je tiskano u Vatikanskoj papinskoj kuriji i izdano za sve narode, određivši ga kao najispravnije i objavivši kao jedino i jedinstveno, odbacivši sva ostala koja su načinili akatolički novatori. To je p. Kašić načinio dva puta na dalmatinskom jeziku.

Kašić se htio skloniti ispred očiju protivnika i onih koji su bili spremni da protiv njega pletu nove spletke ili da ih kasnije stvore pa je napisao molbu u Rim p. generalu oštrim načinom, da ga svakako opozove iz Dubrovnika u Rim. P. general je veoma ljubazno napisao svoj odgovor [na talijanskom jeziku] ohrabrenja da hrabro i ustrajno dalje radi u božjoj službi:

Mnogopoštovani oče u Kristu

Mir Kristov

Primio sam od Vaše častnosti pismo 9. VI i vrlo sam se obradovao dobrim novostima od Vas. Bilo bi mi drago da Vas vidim, ali službe Vaše častnosti koju činite Bogu u tim stranama lišava me te utjehe. Vođeni smo djelima ljubavi čijim će rukama narasti Vaša kruna zasluga za nebo. Podlažem dobroj volji dopuštenja Vaše časti u skladu naših privilegija i za ono djelovanje u misijama u BEOGRADU, no ne sumnjam da se ravnanje našega Gospodina ne može prostirati do Dubrovnika. Imam dužnost prema gospodi JAKI¹⁶¹ i bilo bi mi drago da na bilo koji način poslužim Gospodinu, koji u svojoj velikoj ljubavi nastavlja rad iz svoje rezidencije, čiji se plodovi skupljaju u dušama, te me tješi i obavezuje da zahvalim Bogu. Ako se sviđi Gospodinu, neka vas učvrsti i utješi. Preporučujem se u Vaše molitve i žrtve.

Rim 8 VII 1623.

Sluga u Kristu Mutije Vitelleshi

Pošto je primio to pismo nešto se smirio duh Kašića, spreman na poslušnost, no ipak se u sebi protivio odluci. Prije primitka tog pisma napisao je drugo pismo, u kojem ga je toplo zaklinjao o premještanju iz dubrovačke rezidencije, kako bi mogli oni lažni prijatelji vidjeti da on ne ostaje kod njih iz ugodnosti i drugih pogodnosti koje ima, već iz poslušnosti same redovničke discipline. To je obično bilo na temelju pisma koje je poslao general 16. rujna 1623.¹⁶²

Mnogopoštovani oče u Kristu

Mir Kristov

161. JACCA, inače nepoznata gospođa, dobrotvorka dubrovačke rezidencije. Rezidencija nije imala stalnih prihoda, nego se uzdržavala milostinjom.

162. I ovo pismo je napisano talijanskim jezikom.

Prošle sedmice sam primio pismo poslano 10. kolovoza od Vaše časnosti u kojem tražite da odete iz rezidencije, što želim s posebnim osjećanjem. Vi dobro vidite da je Vaš posao tu najplodniji i da se blagoslovljen Bog neće služiti, ako bi Vaša časnost izostala. Osim toga gospođa Jaka, vrlo zaslužna za Družbu i vrlo odana majke te rezidencije na čije navaljivanje ostavih Vašu časnost, uvrijedila bi se, a to bi bila vrlo velika zapreka pomoći dušama. Iz ljubavi prema Gospodinu neka se Vaša časnost ohrabri i neka se sjeti da se Vaši naponi bilježe u nebu gdje će biti skupo nagrađeni vječnom slavom. Ponovo pozdravljam vrlo gospođu Jaku, za koju od Boga molim vječno obilje milosti te s velikom naklonošću želim da je mogu u nečem poslužiti. Preporučam se u svete molitve i žrtve Vaše časnosti.

Rim, 16. rujna 1623.

Sluga u Kristu Mutio Vitelleschi

Što je još mogao odgovoriti Kašić na te veoma lijepe riječi? Pa iako su ga u Rimu podbadali s najvećim šiljcima neki naši skolastici Dubrovčani, koji su se protivili svim svjetovnim knjigama koje je on napisao za opću korist dalmatinskog naroda, ipak je bio prisiljen da napiše apologiju samom patru generalu¹⁶³ i da sudskim putem zatraži pravo za svoje spise. Oni su konačno svi tiskani i objavljeni s dozvolom samoga generala. No ni to nije smetalo da ga zavidnici ne napadaju, protiv kojih se s pravom može reći ona pjesnikova izreka: Lomi se zavist... lome se Kodru slabine¹⁶⁴. Štoga je Kašić napisao na zajedničkom jeziku cijelog dalmatinskog naroda¹⁶⁵, to se nije svidjelo dubrovačkim Aristarsima¹⁶⁶. Oni su naime govorili da se pater ne služi uobičajenim jedinim govorom u gradu Dubrovniku, već onim kojim izvan zidina grada jedva jedan govori u čitavom njihovom području. Naime Dubrovčani sami sebe zavaravaju kao da bi samo oni govorili medenim riječima, jer je njihov govor ipak pun talijanskih, grčkih, latinskih i drugih izvrnu-

163. Pisma označena na omotu sa »Soli« (Samomu) predavaju se izravno generalu reda, a ne smije ih otvoriti generalov asistent, koji inače otvara pisma upravljena generalu i iz njih njemu podastire referat. To je jedna od mjera, kojima se u isusovačkom redu jamči sloboda dopisivanja s višim poglavarima.

164. VERG., Ekloga VII, 26-27:

Pastores, hedera nascentem ornate poetam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro.

165. O Kašićevu jeziku u prvoj mu hrvatskoj pisanoj knjižnici gl. Dr. M. STOJKOVIĆ, Prva Kašićeva hrvatskosrpska knjiga (Zbornik iz dubrovačke prošlosti Milanu Rešetar, Dubrovnik 1931., str. 465-467).

166. Aleksandrijski gramatičar (o. 216-144 pr. Krista), na glasu tumač i kritičar teksta Homera, Pindara, Aristofana i dr. Ime Aristarha uzimalo se u smislu zabadala, zanovjetala, kritikarstva.

tih riječi u dubrovačkom narječju i izgovoru. Tako na primjer dajem jednu izreku koju oni ovako izgovaraju: »pentisko sam se«, za dalmatinski »pokajao sam se«. I jer se tim načinom govora Kašić nije htio nikako služiti, rekli su patru generalu u Rimu, da ne će njegove knjige biti drage Dubrovčanima. Protiv njihovih lažnih zamisli Kašić je napisao [na talijanskom jeziku] ovo pismo:

Mnogo poštovani oče u Kristu

Ostajem jako začuđen zbog male ljubavi i revnosti kod pomoći dušama jer je rečeno Vašem očinstvu da »Životi svetih djevice«¹⁶⁷ ne budu prevedeni na zajednički jezik za dalmatinski narod već da budu napisani dubrovačkim jezikom. Jezik Dubrovniku nisu prihvatili drugi pa čak i neki njegovi građani, jer se Dalmacija prostire preko svojih provincija po kojima sam radio, propovijedao i ispovijedao. Te »Živote« sam dao čitati vjernim osobama zajedničkom narodnom jeziku i svi su bili oduševljeni. Potakli su me da ih tiskam za dobro cijelog naroda. Mnogi su mi darovali novac za tisak, ako se bude tako sviđalo Vašem očinstvu. Ali se bojim da se đavo, neprijatelj duša, ne usprotivi i ne uznaostoji da se prečisti »Životi djevice« ne objave vjernom narodu. Obraćam se na drugi način da potaknem Držića¹⁶⁸ i da se prihvati rada na ispravljanju tiska. Kažem ponovno da ovi »Sveti životi« i drugi moji spisi nisu napisani na jeziku Dubrovniku, nego na zajedničkom jeziku moga naroda, koji je razumljiv i u Dubrovniku. No zašto je tako brzo ušutio brat Držić, u čijim su rukama već 2 godine? Nije li mi on sam

167. »Perivoy od dievstva«. O prvom izdanju (Rim 1625) gl. »Vrela i Prinosi« 2 (1933) str. 119-121.

168. Ivan Darga, rođen u Dubrovniku 1598., stupio u Is. red 19. (217) VII 1615. U Dubrovniku je djelovao 1628.g. (sva je prilika i 1629.), 1631. do 1636. Ne znamo sigurno, da li je ondje boravio i do 1638.g. kada je general reda VITELLESCHI ukinuo dubrovačku rezidenciju: godišnji šematizmi (catalogi breves) ne postoje za 1629., 1634. 1638.g. no sačuvan je trogodišnji šematizam (catalogus triennalis I), a u njemu se nalazi Držić. Kratko vrijeme bio je dubrovački superior, a to je moglo biti 1637. ili 1638.g. ili obje godine. Po BAŠIĆU (Elog. Jes. Rag.) poslan je nakon ukinuća rezidencije u Loreto za hrvatskih penitencijera, a umro je o. 1670.g. »plenus dierum«, dok mu Sommervogel stavlja smrt u 1647. godinu, što je sigurno krivo. Na hrvatski je preveo i u Loretu 1637. g. anonimno izdao »Nauk duhovni«. (Gl. KUKULJEVIĆ, Bibliografia Hrvatska i Dr. D. PAVLOVIĆ Đorđe Bašić str. 38-39). Držić je bio 1625. g. cenzor Kašićeva »Perivoya od dievstva«, a 1626. (Romae in Seminario Romano) većeg Bellarminova katekizma, što ga je izdao na »harvatskom« jeziku TOMKO MARNAVIĆ (Rim, 1627).

više puta pisao da ne čekam dugo, već da počnem s tiskom? Kako mu je sad došlo na pamet da uvjeri Vaše očinstvo da u Dubrovniku neće biti prihvaćene knjige? Nije li to onaj isti autor koji je prošle godine tiskao »Život našeg oca Ignacija«? Bili su svi zahvalni koji su ga čitali i u Dubrovniku prezahvalni te su me mnogi tražili. Dakle pišem na onom jeziku, što sam ga više od 30 godina nastojao s velikim naporom naučiti ne samo za Dubrovčane nego i za duhovnu pomoć za sve narode. »Unosim«, kaže veliki Dalmatinac sv. Jeronim, »unosim u Gospodnji gazofilaciju /riznicu/ dva novčića« nemajući ni zlata ni srebra. Tako je s onima koji ne znaju umiljati govor, da nastoje da ga kroz 30 godina nauče a ne da umanje napore onih koji ga ne znaju. Neka često prizna da ga ne znaš i reći će istinu.

Preporučam se svetim žrtvama i molitvama Vašem očinstvu, Vaš ponizni sin u Kristu

Dubrovnik, 17. VI 1625. Bartol Kašić

Pošto je general pročitao to dosta oštro i okretno apologetsko pismo, ovako je /na talijanskom jeziku/ odgovorio:

Mnogo poštovani oče u Kristu

Mir Kristov

Na pismo vaše časnosti od 17. lipnja, čini mi se, da će se sve dobro završiti u vezi poteškoća koje su nastale oko tiskanja »Života«, koji ste Vi preveli. Naime držim da treba ubrati plodove koji će nastati u raznim mjestima izvan Dubrovnika iz ovog poučnog štiva. Nastojat ću dakle da se što prije tiskaju i naći ćemo, s božjom pomoći, sve što će pomoći tiskanju. Toliko za sada. Preporučam se u svete molitve i žrtve Vaše časnosti.

Rim 23. kolovoza 1625.

Vaš sluga u Kristu Mutio Vitelleschi

Nadalje treba spomenuti p. Franju Fatata, koji, pošto je završio svoje korizme propovijedi na početku proljeća 1624. godine, pošao u Italiju i ostavio superiora rezidencije patra Kašića. Kašić se protivio Aristarsima koji su ga češće olajavali u Rimu zbog njegovih napisanih knjiga i ocrnjivali kod generala sav trud njegovog pisanja. Pošto su već Kašiću povrijedili strpljivost, on je počeo razmišljati o odlasku iz dubrovačkog područja, kako bi mogao slobodnije raditi na svojim poslovima, maknuvši se ispred očiju protivnika. Radi toga je napisao veoma značajno pismo, na koje je blagi general ovako odgovorio¹⁶⁹:

Mnogopoštovanom ocu u Kristu, ocu Bartolu Kašiću poglavaru otaca

Družbe Isusove u Dubrovniku

Mnogopoštovani oče u Kristu.

Mir Kristov

169. I ovo je pismo pisano talijanskim jezikom.

Ako Vaše očinstvo nije utješeno u onome što želi, ipak se mora utješiti voljom blagoslovljenog Boga i plodom što se njegovo veličanstvo udostojalo djelovati preko Vas. Neka se dakle utješi Vaše očinstvo i neka nastavi, kako i čini, davati plodove znajući da će u nebu imati vrlo bogatu nagradu za svoje napore. Radujem se što uspijeva promjena kuće disciplinom i po našim službama. Blagoslivam Gospodina što ju je potpomogao tako dobrim uspjehom. Razgovarat ću s bratom Držićem radi 25 »Života djevica« da vidim koliko će moći pripremiti za tisak. Prava na odrešivanje, kako kažu mnogi teolozi, nisu u ovoj svetoj godini dokinuta, osim onih koja se tiču oprosta, te se ja prepuštam tumačenju doktora teologije koji su pisali o toj stvari. Na koncu se preporučam u svete žrtve i molitve Vašeg očinstva.

Rim 8. veljače 1625.

U Kristu Vašeg očinstva.

Mutio Vitelleschi

Kad je pročitao to utješno pismo, odložio je svaku nadu da za jubilarnu godinu ide u Rim te je zašutio. A budući da je u tom pismu bilo riječi o promjeni kuće, ne treba ispustiti opis misije koju je načinio Kašić u župama tri otoka i u drugima na kontinentu.

Pošto je dakle postao superior, nakon uskrasnog vremena poslije oktave Tijelova, izišao je izvan Dubrovnika na zapadnu stranu njegova područja. Najprije je pošao na mali otok Koločep¹⁷⁰, budući da je udovoljio gradskom narodu što se tiče ispovijedanja, a bolesnike koji nisu trebali mnogo njegovih djela, okrijepio je duhovnim nagovorom. Dakle odmah je pošao k župniku na Koločepu. On ga je rado primio da u crkvi sabere i razveseli narod, najavivši patrov dolazak radosnim zvukom mjedenog zvona. A doletjeli su gotovo svi ljudi oba spola, koji su se nalazili po kućama. Kad je Kašić vidio mnogo naroda, pristupio je oltaru da služi misu, uzevši sa sobom tiskanu povelju jubilarnog oprosta, ovjerovljenu s pečatom u Rimu, te ju je, stojeći pred svima, pokazao narodu. Svi su pobožno zapljeskali. On je na dalmatinskom jeziku ukratko objasnio što se nalazi u povelji i što je potrebno da se postigne oprosteno koje je dao papa. Završivši govor, sišao je pred stepenice oltara da započne misu. Kad je završio misu, klerik je veoma pobožno pošao s podignutim križem i dvojicom svjećonoša izvan crkve sa župnikom, patrom i čitavim narodom, pjevajući velike litanije. Poslije povratka je ispred oltara završio molitve, a potom su pristupili k nogama svećenika i ispovijedali svoje grijehе, da mogu sutradan pristupiti sakramentu euharistije i postići milost veoma velikog jubileja, nakon što pobožno obave svete čine i čuju svetu propovijed. Popodne je pozvao u crkvu majke s dječacima i djevojčicama te ih je sve poučio na dalmatinskom jeziku o temeljima

170. Calamota

kršćanske nauke. To je isto preporučio da i župnik čini na blagdane. Na dar je Kašić podijelio knjige koje je tiskao prijašnjih godina, dobivši za njih od pobožnih vjernika nešto novca.

Pošto je to završio uspe se s klerikom Ivanom Šprlantom¹⁷¹ u lađicu i otplovi u Zaton ili Amalfu da po drugi put posjeti pobožne stanovnike toga sela i da ih obraduju novim propovijedanjem božje riječi i božanskim sakramentima. Radostan glas zvona oglasio je narodu patrov dolazak s jubilarnim oprostom pa su se već mnogi oko 22 sata skupili u crkvi. Kad ih je pater ugledao, izmolio je lauretanske litanije bl. djev. Bogorodice, te ih je kratko ohrabrio da sutra dođu na ispovijed i euharistiju. To su mnogi učinili, počevši od ranog jutra pa do podneva. Pošto su po običaju otpjevali prije mise velike litanije u procesiji naokolo izvan i iznutra crkve, prinio je božansku žrtvu svemogućem Bogu za njihovo spasenje.

Pošto su se mnogi očistili u ispovijedi, radosno je svima, koji su pobožno i sveto htjeli, pružio presv. tijelo Kristovo. Potom je sve potaknuo da popodne očevi dovedu dječake, a majke djevojčice na pouku temeljnih kršćanskih istina. I doista, mnogi su to veoma radosno izvršili da bi udovoljili patru. A pater tamo nije mogao dugo ostati, pa izmoli lauretanske litanije, blagoslovi narod i potom uzjaha konja i pođe s klerikom u Trsteno ili Canosu kod prijatelja župnika, kojem je obećao da će doći početkom lipnja s jubilejem da pomogne njegovim župljanima. Kad je župnik ugledao patra, pozvao je najradosnijim zvukom zvona pobožan narod da dođu oko 22 sata u crkvu. Pošto su opjevali litanije pred brojnim vjernicima i završili molitve, stane pater kod oltara na stranu evanđelja te ih kratkim govorom potakne da će sutra ujutro objaviti veoma veliki jubilarni oprost i blagoslov, pa ih otpusti veoma radosne njihovim kućama. Sutradan, u osvit zore, čuvši glas zvona, sabraše se mnogi u crkvi te počеше ispovijedati svoje grijehе kod patra u ispovjedaonici. U međuvremenu se skupe veoma brojni plemići, građani i seljaci, koji su se tada u ljetnim vrućinama nalazili u svojim vrtovima i obližnjim stanicama. Kad pater vidje veoma brojnan narod, uze kotu i štolu, te se živahno pope na visoku propovjedaonicu preko više stepenica, noseći u ruci tiskanu povelju jubileja ovjerovljenu u Rimu pečatom. Na povišem mjestu, svima vidljivom, razvio je i časno pokazao stranicu jubileja koji je dao papa svima koji budu pobožno i sveto pristupili propisanim

171. IVAN ŠPRLANTA Dubrovčanin rođen na LOPUDU o. 1596., u Is. red stupio u Rimu 9. I 1628. O njegovoj »oporuci« učinjenoj 1641. g. u korist budućega kolegije dubrovačkoga gl. BAŠIĆ, Elogia Res. Ragusi u »Vrelima i Prinosima« 3 (1933) str. 27-28. Napisao je na hrvatskom jeziku djelce o kršćanskim dužnostima, o kojem nije inače ništa poznato.

činima patra, a napose koji se očiste u sakramentalnoj ispovijedi i pričešte se božanskom euharistijom po katoličkom obredu. Pošto je na dalmatinskom jeziku glasno objasnio oprost i što je potrebno za nj, održao je kratku propovjed prema određenoj misli iz evanđelja, nadovezujući moralnu pouku protiv mana i grijeha. Potom je sa župnikom i klericima pjevao velike litanije idući u procesiji izvana i iznutra okolo crkve. Naposljetku je prikazao žrtvu Bogu, te one koji su dobro pripremljeni obradovao svetom euharistijom. Na koncu je dao svima blagoslov pozivajući očeve s dječacima a majke s djevojčicama na posljepodnevu pouku iz katoličkog nauka.

Kad su prošla četiri dana svetih vježbi, pošao je Kašić s klerikom na otok od starine zvan Elafit a danas Srednji ili Lopud da osvježi duhovnim vježbama, propovijedima i dijeljenjem sakramenta njegove stanovnike (nekoć veoma bogate ljude s mnoštvom velikih lađa). Tamo se nalazi zaljev i dosta velika luka, slična mladom mjesecu. Ona je otvorena na zapad i ukrašena tako da udara u oči sa svih strana s mnogo lijepo građenih kuća i vrtovima. Pater je u podnožju brda sišao na obalu gdje se nalazi franjevački samostan s nekoliko braće, koji se zove sv. Marija djevica Bogorodica. A patrov klerik (Ivan Šprlenta) pohita na drugi brijeg gdje se nalazi dosta velika i dobro sagrađena kuća njegove postarije majke. Iz nje se pružao veoma lijep vidik na čitavu luku i zaljev u obliku mjeseca te na široko more. Patra je primila na stan, za vrijeme ljetnjih vrućina, veoma dobra i radosna 60. godišnja starica. Odmah je do patra doletio i gospodin župnik Đuro, na glasu po kleričkim krepostima, da s njim porazgovara o načinu obavljanja jubileja te o pomoći vjernicima koji su njemu povjereni i da se sabere narod u crkvu sv. Križa (blage uspomene gospodina Pracata¹⁷²) kao najprikladnijem mjestu. Tu će pater moći slobodnije i bolje okrijepiti pobožne vjernike propovijedanjem božje riječi i dijeljenjem sakramenta i tako ih ispuniti duhovnom radošću. A ta se crkva nalazila u ravnici nedaleko patrova stana, blizu morske obale, kamo je trebalo dva puta na dan sići s brda i isto toliko puta popeti se na brdo ne bez napora i znoja zbog mjeseca lipnja. Župnik je odredio u kojim će se crkvama njegove župe oglasiti radosnim zvukom mjedenih zvona i objaviti da je došao pater Kašić da objavi papinski jubilej. To su isto rano ujutro učinili zvonom i označili da će pater služiti misu u crkvi sv. Križa te da se tamo skupe na objavu jubileja. Kad je sunce izlazilo, došli su mnogi ljudi oba spola, pripravnici na ispovijed, dok se ne skupi i ostali svijet. I dok je pater ispovijedao gotovo do treće ure, dotle su sve pripremili za žrtvu. Potom je pater ustao

172. MIHOVIL PRAZATA, poznati dubrovački rodoljub i dobrotvor XVI stoljeća. Spomenik u kneževu dvoru u Dubrovniku.

i po običaju blagoslovio vodu, te obučen u odjeću, pošćropio po crkvi narod govoreći psalam: Smiluj mi se i ostalo uobičajeno s molitvama, a onda glasno započe misu za taj dan. Nakon prikazanja hostije i kaleža, okrenu se narodu te iznad žrtvenika razvije list jubileja pred svima i objavi na dalmatinskom jeziku sadržaj veoma velikog oprosta kao i ostalo što je potrebno da se on postigne, gotovo na isti način kako smo češće gore spominjali. Završivši te riječi, odloži list na oltar koji je bio poslan i pečatom potvrđen u Rimu, kako ne bi nitko mogao klevetati da je to lažna objava oprosta. Nakon što je završena misa, odloži misnicu i manipul, te siđe sa štolom na stepenicu oltara te započne sa župnikom i klerikom glasno uobičajenim napjevom pjevati velike litanije. Nakon ophoda crkve izvana, završio je molitve i prošnje na stepenicama oltara razumljivim napjevom uz sveopću radost. Konačno zapovijedi kleriku da na vrata pribije list jubileja i da ga poslije jednog sata ponovno uzme, da ga ne bi tko potrgao poslije patrova odlaska u stan, iako će se popodne vratiti da pouči dječake i djevojčice u katoličkoj vjeri te da obave svete vježbe kako je to činio i drugdje.

Osam je dana, ujutro i navečer, ispovijedao, a svaki dan za vrijeme mise propovijedao, nadovezujući moralnu pouku na evanđeoske riječi. naročito o 4 goruća žalca u posljednji dan, prema tome kako je Duh sveti ulijevao u suha usta, nekad i nepripremljen. A osmog dana, u nedjelju, pričestio je tijelom gospodina Krista 500 vjernika oba spola. te ih radosnim blagoslovom, zbog postignutog jubilarnog oprosta, otpustio njihovim kućama.

Po božjoj odluci, koja sve uređuje, dogodilo se da je, pošto je tek pater sve otpustio kući, stigla u luku lađica s pismenom opomenom dubrovačkog kneza. U njoj je naređeno da svi ljudi oba spola, od najmanjeg do najstarijeg što prije pobjegnu s otoka u obližnja sela na kontinentu da ih ne ugrabe barbarski gusari iz Tunisa i Alžira, koji plove na troveslarkama. Naime, došli su u neku napuštenu luku na dubrovačkom području tri veće i 10 manjih troveslarki, odakle su javili knezu da one idu, pod vodstvom nekog odmetnika, na otok Srednji, da ga oplijene i opustoše na sam blagdan rođenja sv. Ivana Krstitelja, kad je u noći počinjala veoma velika svečanost. Pošto su to objavili povicima po svim kućama, strča se odasvud na obalu mora u što boljem redu narod, noseći štogod je tko mogao, da ukrca u lađice i da odonud pobjegnu na sigurno mjesto kontinentalne zemlje.

Tek što je Kašić s klerikom sjeo za stol, da u podne umoran uzme juhicu, začuje viku onih što su trčali na obalu, brzo ostavi juhu, uze prtljag i pobjegne u pripremljenu lađicu braće franjevacu, u koju se ukrcao 5 ili 6 osoba s Kašićem. On je sjeo na krmu, a četiri veslača podigoše sidro, odvezavši s obale užu te brzo pobjegnu iz luke udarajući

snažno veslima po moru ne bez straha. Pošto su prošli sjevernu obalu otoka, i ne vidjevši nikakvu troveslarku, potjerali su veselije preko otvorenog mora na obalu pod tvrđavu sv. Lovrijenca¹⁷³. Primili su ih braća, franjevci u svoj samostan, koji se nalazi blizu gradske luke, zajedno s crkvenom odjećom koju su sobom ponijeli s otoka. A pater Kašić je pošao k svojim sudrugovima u zajedničku kuću. S njima je boravio nekoliko dana, a poslije obavljenih ljetnih poslova, nije htio dugo mirovati, već se ponovo vratio na onaj otok Elafit ili Lopud da zahvali s čitavim narodom u crkvi bl. dj. Bogorodice svemogućem Bogu, što je odvratio Turke od pljačkanja njihovog otoka uoči blagdana sv. Ivana Krstitelja, kako su to Turci bili odlučili odlazeći iz Tunisa. Stvarno je na božanski način te noći njihova odluka razbijena. Naime ti su zlobni i pokvareni ljudi bacili kocku tako da su stavili dva imena mjesta koja su odlučili da opljačkaju, a ići će u ono, koje pokaže kocka kad je izvuku. A u vreći se nalazio otok Lopud¹⁷⁴ i Perast¹⁷⁵ u blizini turskog Herceg Novog¹⁷⁶. Zli odmetnik je uvukao ruku u vreću i izvukao ime Perast koji se nalazi pod vlašću Venecije a ne ime Lopud koji se nalazio pod vlašću Dubrovčana i kojeg je želio izvući. Turci su prihvatili izvučeni ždrijeb i odmah su sve troveslarke digle sidra. Prije zore stigoše u Perast, koji nije bio utvrđen nikakvim zidinama, te opljačkaše sve kuće a da se nitko nije mogao suprotstaviti. Naime svi su se muškarci nalazili u svojim lađama sa svojom trgovačkom robom, ni slučajno ne sumnjajući u tako nešto, te bijahu raspršeni po udaljenim krajevima. Gusari oplije-niše kuće u roku od 6 sati a plijen baciše u trireme zajedno sa svim uđanim i neudanim ženama te malom djecom i djevojkama, pa s natovarenim plijenom pođoše u tursku luku Lješ¹⁷⁷. A proreks je u Napolju primio pismo iz Tunisa poslano čak i u Dubrovnik, u kojem se govorilo o pripremama i dolasku gusara na pljačku dubrovačkih otoka oko blagdana sv. Ivana Krstitelja. Proreks je obavijestio marchia /upravitelja/ brodovlja sv. Križa o gusarskim spletkama protiv vlasti prijateljske države. Zato se marchio, naoružan vojskom i ratnim topovima sa 17 dobro utvrđenih i snabdevenih galija, uputio brzo ploveći u Dubrovnik protiv barbara. Pred mesinskom lukom¹⁷⁸ veslajući uz obalu Italije, dobro je pregledao sve zaljeve i obe Kalabrije uokolo brda Otranta¹⁷⁹

173. Laurentius, dubrovačka tvrđava

174. Elafit (dubrovački kotar).

175. U Boki Kotorskoj.

176. Castrum Novum.

177. Alexium (tal. Alessio) u Albaniji.

178. Messina na Siciliji.

179. Hydruntum (Hydrus), grad na istočnoj obali Kalabrije.

gdje je uplovio u Jadransko more. Pogledao je luku Brindisi¹⁸⁰, gdje je našao Dubrovčana veoma vještog kormilara, te je sigurnije okrenuo galije prema obali Dalmacije i dubrovačkim lukama. Pošto su sretno preplovili more, bez uznemiravanja juga, suca Jadrana, i bez bure, došao je kod obale u veoma blage valove zaljeva Cavtata¹⁸¹ gdje se nalazi crkva sv. Hilariona. Na tom je mjestu sveti opat čudesnim načinom svezao strašnu zmiju svojim pojasom i tako je prisilio da se uspane na lomaču koju su priredili stanovnici, te je vatrenim ognjem spalio zvijer koja se nije nimalo opirala. Stanovnici su na tom mjestu podigli prema svojim mogućnostima crkvu srednje veličine na vječni spomen, da bude spomenik tolikog čuda i djela sv. Hilariona kod kasnijih pokoljenja. To je djelo što ga je učinio sv. Hilarion u Epidauru blizu Cavtata krepošću pravoga Boga bilo mnogo čudesnije nego što je bilo ono grčko Eskulapovo znamenje izvedeno đavolskim opsjenama, izmišljotinama i pričama Grka koje su donešene na tiberski otok mahnitim zmijskim propagiranjem.

Ta se crkva nalazi na brdu, stršeci iznad obale morskog zaljeva kao u polukrugu, gdje su sve galije sv. Križa postavile duge daske radi silaska svih koji su htjeli na obalu. Marchi se popne na vrh brda u crkvu da s uglednijim muževima prisustvuje misi. Naime bio je blagdan rođenja sv. Ivana Krstitelja kada su strahovali od dolaska gusara. Dubrovčani su iz svoje sredine izabrali dva senatora da ih kao poslanike pošalju turskom vođi, ako bi došao da napadne njihove otoke, da ga od toga odvrate preko glavnih turskih poreznika i prijatelja. U međuvremeno saznavši da su u Cavtatski zaljev stigle galije sv. Križa da potjeraju Turke s njihovog područja, okrene im se strah u radost. Oni pošalju iste poklisare (obučene u istu odjeću u kojoj su bili obučeni za odlazak kod gusara), ponijevši kao darove, jelo koje će osvježiti posadu u ljetnoj vrućini, a koja je palila Sanctacruciju (sv. Križ) i njegove vođe. Senatori su pošli u ime cijele države da zahvale što su došli na njihovo područje da ih odbrane od gusara te da im kažu da su gusari prijašnje noći izvukli iz vreće kocku i prema njoj otišli u mletačko područje u Perast. Odanle su na svojim triremama odveli gotovo sve njegove stanovnike koje su tamo našli nenaoružane, kao jadne zarobljenike. Kad je to čuo zapovjednik Santacrucius pozove svoje kapetane na savjetovanje i odluči da ništa ne poduzima protiv gusara, budući da su oni došli braniti dubrovačku državu, a ne da osvećuju opljačkano mletačko područje. No stvarno da je htio, mogao je svojim triremama lako napasti 13 malih gusarskih lađa, zauzeti ih i osloboditi gotovo 200

180. Brundisium, lučki grad u Kalabrij

181. Captata.

kršćana koje su gusari vodili u Tunis¹⁸², na veliku sramotu kršćanskog imena. Naime, među zarobljenicima je bilo mnogo djevojaka i poštenih udanih žena.

Dakle Santacrucius je, dignuvši sidra i izvukavši daske, pomoću vesala na galijama po mirnom moru otplovio za Barletu prema gradu Sipontu u luku sv. Andela¹⁸³. Možda se i uplašio da se upusti s gusarima u pomorsku bitku tako da nije dubrovačkim otocima ni koristio ni naškodilo, ali se neslavan vratio iz dubrovačkog područja.

Pošto je Kašić završio svoje poslove, te prestao strah od gusara, ponovo se vratio na otok Lopud da zahvali bl. dj. Bogorodici što je nje ga i sav lopudski narod spasila od gusarske pljačke. Ujedno je to bila prilika da novim propovijedanjem potakne one koji još nisu primili duhovni plod jubileja i pozove ih na sakramente ispovijedi i pričesti. Na dani znak zvona o njegovom povratku, skupio se u crkvi sv. Križa brojni narod. Odatle se upute u formiranoj svečanoj procesiji po brdu (naprijed je išla s klerikom zastava sv. križa, a potom narod oba spola). Pjevali su velike litanije bl. dj. Bogorodice sve do crkve koja je smještena na brdu i nazvana po onom rogamu zmaju, koji je objavio milanskim viceknezovima¹⁸⁴ čudesni znak proždiranja malog djeteta. Ipak ga nije mogao proždrijeti ni usmrtniti svojim smrtnim otrovom, zahvaljujući posebnoj zaštiti i dobroti bl. dj. Bogorodice. Naime, pošto su se roditelji zavjetovali preblaš. dj. Bogorodici, zmaj je iz strašnog ždrijela izbacio na zelenu ravnicu zdravo i čitavo dijete, a strah je zahvatio gledaoce. Strašna zvijer tad pobjegne ispred pogleda svih u svoju špilju da se više nikada ne pokaže stanovnicima. Vjerovali su da je čudovište propalo snagom blažene djevice Bogorodice.

Pošto je Kašić s klericima zastavonošama sv. Križa i brojnim narodom ušao u Bogorodičinu crkvu, te završivši pred oltarom molitve, popne se na visoku propovjedaonicu. S nje je kratkom propovijedi ohrabrio narod, da zahvali bl. djev. Bogorodici na spasonosnoj zaštiti, koja je veoma strašan pohod gusara čudesno odvratila od njihovih glava i imanja. To stvarno ne bijaše manje čudesno djelo, nego ono kad je od njih otjerala i uništila zmaja. Ta bijesni gusari su prožderali svojim gadnim savjetom ne jednog dječaka već mnogo djece, mladeži, staraca i časnih žena, zajedno s njihovim kćerima i mnogim najljepšim tek oženjenim mladićima. Pošto je pater završio propovijed, side k oltaru da prinese

182. Tunes, grad u Africi

183. Sipontum (Sipus), lučki grad Maria di Siponto (Kod Manfredonie u Apuliji).

184. Visconti.

žrtvu Bogu, kao zahvalu za to posebno dobročinstvo. Neki ljudi oba spola su poslije mise pristupili da okaju svoje grijehe u ispovijedi. Svima prisutnima podijelio je na koncu blagoslov i oprostio se, te s klerikom poprečnim putom sišao s brežuljka, nešto težim do kuće svojega klerika gdje je toga dana i noći odmarao. Rano ujutro pošao je na otok Šipan¹⁸⁵, u župnu crkvu Pakljeno¹⁸⁶, posvećenu bl. djev. Bogorodici. Tu je služio misu i potaknuo narod kraćom propovijedi da oni koji žele sudjelovati u jubileju dođu u drugu župu jer će ga tamo objaviti. Dakle pošao je tamo onoga dana, gdje ga je veoma lijepo primio župnik. Smjestio ga je u dosta prikladnu sobu, nedaleko župske crkve, blizu morske obale u prostranoj luci nazvanoj Luka, što dalmatinski znači isto kao i latinski portus.

Narodu su javili veoma radosnim glasom zvona o dugo očekivanom dolasku patra i o najvećoj duhovnoj želji za očekivanu objavu sutrašnjeg jubileja. Dok se narod odasvud skupljao na božansku žrtvu i propovijed o jubileju, pater je sjedio i ispovijedao. Pošto je mnogo ispovijedio, i vidio brojnan narod, pristupi k oltaru, uze svetu odjeću i započe misu. Nakon što je prikazao hostiju, raširi ovjerovljen list s pečatom jubileja te im objasn timer na dalmatinskom jeziku kraćom propovijedi, kako je uvijek i drugdje činio, o potrebnim stvarima da se postigne milost oprosta, zakazavši u određeni dan primanje sv. euharistije. Pošto je završio misu, po običaju je sa župnikom i klerikom, koji je naprijed nosio križ, otpjevao pobožnim napjevom velike litanije, idući u procesiji od velikog oltara izvan crkve, dok ih je naokolo slijedio narod. Završivši to, pozvao je za popodnevne sate one koji se još nisu ispovijedili, potaknuvši ujedno da dovedu dječake i djevojčice na pouku iz katoličke nauke i na pjevanje svetlih lauretanskih litanija. Kad je to završio, blagoslovio je sve i otpustio ih njihovim kućama. Popodne je malo odmarao, a potom se na glas zvona vratio u crkvu da ispovijeda. Naposljetku je pater s klerikom i skupljenim dječacima i djevojčicama s majkama glasno otpjevao uobičajenim napjevom na dalmatinskom jeziku očenaš, zdravomarijo, deset zapovijedi i apostolsko vjerovanje, na opću radost svih prisutnih.

To su činili sva četiri dana uz odobravanje svih ljudi obojeg spola. Četvrtog je dana utvrdio i okrijepio, nakon kratke propovijedi o sakramentu euharistije te pričesti sve one koji su se dobro ispovijedili, tje-lom i krvlju Kristovom, protiv zlokobnosti paklenog neprijatelja i otpustio narod koji je hvalio Gospodina.

Pater je sa župnikom i klerikom, više nego obično umoran, otišao oko podneva u svoju sobu da se odmori. Nakon otprilike jednog sata od-

185. Jupanus

186. Pakglienum, selo na Šipanu.

mora, sabrao je svoje stvari i popeo se u lađicu te je iz Luke¹⁸⁷ otplovio u Slano¹⁸⁸, u drugu veliku luku, po mirnom i blagom moru. Tu se u ljupkom zaljevu u blizini morske obale i stalnog izvora veoma bistre vode za koji stanovnici drže, prema staroj predaji, da se u njemu naslađuju nimfe, nalazila crkva sv. Roka. Kad je pater čuo pučko praznovjerje, recitirao je božanski časoslov pred zalazak sunca s laudama po katoličkom običaju, te blagoslovio izvor vode. Potom ga je župnik odveo u obližnju kuću, priređenu za njega, odakle je, po svome običaju, svaki dan rano ujutro i popodne išao i vraćao se na svete vježbe. A stanovnici su se čudili da se Kašić ne boji nimfa, za koje su oni držali da su vještice. Nisu pili vodu s njihovog izvora, već su se svi njega klonuli, da ne bi u ljeti četvrtog dana upali u groznicu zbog pijenja vode. No pater je s klerikom boravio u kući blizu tog izvora četiri dana te je svakodnevno ujutro i navečer uživao u hladnoj vodi. Završivši u crkvi svete vježbe, propovijedi i dijeljenje sakramenata, uz veliku živahnost i duhovnu radost naroda, priveo je kraju zdrav i čitav sve uobičajene svete tajne. Popodne se popeo na konja, te je s klerikom pozvan i zamoljen od župnika de Lisac¹⁸⁹ pošao i u njegovu župu u Slano koja je bila udaljena 4.000 koraka. Pošto je i tu objavio jubilej, ispovijedio je mnoge ljude, svakog jutra služeći misu, propovjedajući i tumačeći kršćansku nauku te obavio ostale duhovne vježbe. U nedjelju je odredio primanje euharistije radi postizanja oprosta. Najprije je držao misu i po običaju propovijedao riječ božju na evanđeosku misao, potom je nahranio i posvetio narod Kristovim tijelom, na veliku radost svih. Prije dva dana udarila je strašna oluja s vjetrom i kišom sa susjednih brda tako jako kao da će srušiti i crkvu. Mještani su se toliko uplašili da su se bacili u crkvi na koljena. A pater je skočio s ispovjedničke stolice, kleknuo pred Sakrament na oba koljena moleći smjerno Gospodina da se udostoji odvratiti vior od pobožnog naroda. Potom je potihim glasom izgovorio egzorcizam, zazvavši ime presvetog Trojstva, Oca i Sina i Duha svetog ovim rečima: »Raspršio te Bog Otac, raspršio te Bog Sin, raspršio te Bog Duh sveti«, načinio znak križa, te se vior pomalo smirio. Zatim je dodao: »Neka te razori Bog Otac, neka te razori Bog Sin, neka te razori Bog Duh sveti. Uništio te Bog Otac, uništio te Bog Sin, uništio te Bog Duh sveti. Po znaku križa oslobodi nas Bože naš, od naših neprijatelja«.

U ponoći oko 4. ure pred blagdan sv. Jakoba probudio je iz prvog sna sve ukućane strašna župnikov pas velikim lavežom. Župnikov sluga je skočio na kućna vrata da vidi što je ili protiv koga to laje bijesni pas. Kod prvih vrtnih vrata začuje glas čovjeka kojeg je iz Dubrovnika pos-

187. Luca, luka na Šipanu.

188. Slanum, na kopnu (dubrovački kotar)

189. de Lissaz

lao presvjetli gospodin Andrija Bobalić. Čovjek izgovori ime župnika Ivana te ga je potom sluga uveo kod župnika. Kad je došao župniku reče da su ga poslali da potraži Kašića kako bi se on što prije požurio u Dubrovnik da pomogne njegovom teško bolesnom gospodararu i da ga ispovijedi. U Slanskoj luci blizu crkve sv. Roka je ostavio lađicu s 4 veslača da odvede patra. Na to probudiše Kašića i kad je on čuo riječi poslanog čovjeka, reče da on sada ne može ostaviti žalosni narod, koji je pripremio za sutrašnji dan da primi euharistiju i da postigne jubilarni oprost, već će svakako popodne doći u luku sv. Roka. Kad je čovjek dobio taj odgovor, odmah se vrati u lađicu da čeka patra. Čim je sva-nula zora, župnik je najavio glasom zvona da se mještani što prije skupe u crkvu na pobožne vježbe, radi postignuća jubileja zakazanog za taj dan. S izlaskom sunca uspe se pater sa župnikom i klerikom prema crkvi smještenoj na brežuljku. Klerik je pripremio sve potrebno za misu i narod koji će se pričestiti, a svećenici su sjedili i više sati ispovijedali, dok nisu sve završili. Prvi je pater služio misu i po običaju održao kraću propovijed, pričestio veoma mnoge i radosno ih okrijepio. Zatim je župnik služio misu te još neolicinu preostalih pričestio. Na koncu je sve blagoslovio i otpustio ih njihovim kućama. A narod je zahvaljivao i radovao se u Bogu.

Tu je konačno bio kraj izlaska po župama Kašića izvan Dubrovnika, njegovih dijela, duhovnih vježbi i propovijedanje božje riječi na dalmatinskom jeziku.

Kad je tako završio svete čine, siđe s brda umoran pater u župsku kuću, uze dobar domaći ručak i pođe popodne s klerikom na konju, u luku sv. Roka, kako bi održao obećanje. A kad je zalazilo sunce, popne se u pripremljenu lađicu sa spremnim veslačima. Veoma su brzo došli u luku otoka Lopuda već u drugoj uri jer je bila veoma vedra noć. I dok je jasni mjesec sve obasjavao uspne se Kašić u kuću svoga klerika Ivana Sprlente gdje ih je veoma lijepo primila starica majka. Pošto je pater ovdje uzeo veoma laganu hranu, ode na spavanje, ali je jedva mogao spavati 1 sat zbog komaraca. Izmolivši rano ujutro božanski časoslov, popne se u lađicu te je na krmi spavao, dok je puhao dosta jak sjeverac. U Dubrovnik je ušao pješice zdrav i nepovrijeđen, pristavši uz obalu Gruža, pošto je prevalio po moru 20.000 koraka i 2.000 po veoma ostrim kamenim stazama. Odmah je u krevetu posjetio onoga bolesnika, koji ga je pozvao poslavši iz Dubrovnika lađicu do udaljenog mjesta preko 50 milja. Pošto je pozdravio bolesnika, pošao je kući kod svojih drugova patera, da malo otpočine. kaneći se opet vratiti k bolesniku poslije nekoliko sati, da ga ispovijedi, budući da se mučio s groznicom. To je učinio popodne.

No poslije obavljenih poslova po župama i okolici Dubrovnika Kašić nije dugo ostao zdrav, jer su krajem srpnja bijesnile najveće vrućine, te pržile grad i podgrađe. Dok je presv. nadbiskup prikazivao svetu hostiju na oltaru sv. Ignacija i Franje Ksaverskog u crkvi redovnica sv. Marka pokleknuvši s gospodinom vikarom, zahvatila je Kašića velika slabost te ga oblio hladan znoj. Kad je malo predahnuo, oprostio se od gosp. vikara, ustao i otišao s tjeskobom kući. Legao je u krevet i spavao od 12. do 14. ure. Potom je prikazao svemogućem Bogu misu u obližnjoj kapeli sv. Ivana Krstitelja u čast sv. Ignacija, kada ga je odmah zahvatila jaka groznica. U krevetu je stalno ležao 12 dana, najprije držeći od hladnoće a potom je više sati sav gorio od velike vrućine. Kad se trećega dana nalazio u velikoj vrućini, odredi kirurg i liječnik da mu se otvori vena na desnoj ruci i da mu se pusti u posudu do 1 libre težine veoma crne krvi. Na to je Kašić samo uzdahnio i poviče: Zašto mi dobri Bože nije bilo dopušteno da prolijem ovu krv i sam život od turske sablje u čast ispovijedanja kršćanske vjere? - Ipak vatrena groznica nije sasvim popustila ni poslije puštanja krvi, već ga je nešto blaže držala i trećega dana. On je pobožnom dušom zazvao sv. zaručnika Bogorodice i sv. Djevicu te dalmatinsku mučenicu Suzanu¹⁹⁰ da uklone od njega tu bolest i povrate ga zdravog za prijašnje napore da pomaže bližnje. Dakle 11. kolovoza, kada se očekivala treća groznica, pošto je bolesnik malo zadrijemao, začuje glas sv. Josipa kao da mu govori: »Ustani, eto ozdravio si«¹⁹¹. I probudi se živahniji, te ga više nije mučila ni groznica ni vrućina ni hladnoća niti ikoja neprijatnost. A bolest je tako oslabila tijelo da je bio u krevetu sve do vigilije Bogorodice uznesene na nebo, kada je ustao da proba svoju snagu, da li će moći izdržati da služi misu, te je probao hodati šecujući po sobi. A na blagdan Gospina Uznesenja na nebo, postao je jači poslije noćnog odmora, te je radosne duše služio misu. Vrativši se kući da se odmori, nije mogao potom otići katedralu u svoju ispovjedaonicu, na veliku žalost ostavljenih svojih pokornika oba spola, koji su ga čekali na tako svečani dan preblazene djevice Uznesene na nebo.

190. Legenda o sv. Suzani, rođakinji cara, kćeri Dalmatinca sv. Gabinija svećenika, uvrstio je Kašić u svoj »Perivoy od dievstva« (Rim 1625, str.133-144), a ime sv. Suzane umetno je u skraćene Latanije svih Svetih, što ih je dodao svom prijevodu kraćeg Bellarminova »Nauka karstyanskoga« tiskanog u Rimu kod Propagande 1633. g. (str. 75). »Acta« sv. Suzane smatraju se općenito opokrifna, tako: J. Zeiller, *Les Origines chretiennes dans la province romaine de Dalmatic* (Paris 1906) str. 82. ss., pa Bulić; San Cajo Papa c confessore (Bullentino de Arch. c Storia Dalmata, god. XXXIX, Split 1919, str. 91. ss.).

191. Iv. V, 14.

XII O promjeni kuće. Rasprava i rad otaca

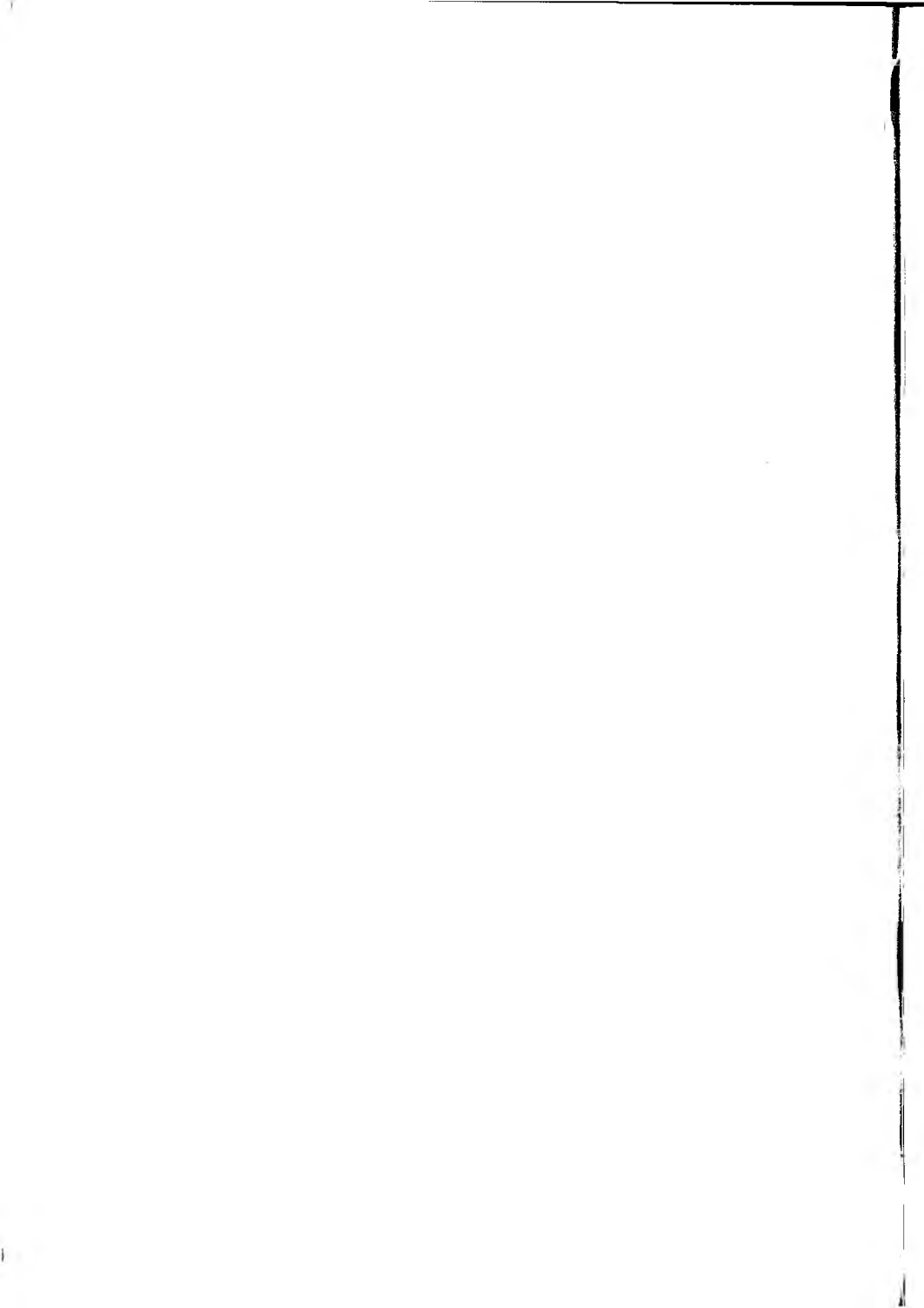
U međuvremenu dok se p. Kašić oporavljao, počele su konzultacije s p. Kamilom Goriom, p. Marinom Gundulićem¹⁹² i p. Ignacijem Tudiševićem¹⁹³.

Ovdje je autor i pisac svojega života pater Kašić završio. Kada je ovo pisao imao je 76 godina i dobri starac, već iscrpljen od godina i starosti podjetinio je. Umro je na blagdan Nevine Dječice u 14 sati 1650. godine gotovo bez ikakve groznice, ali je zbog slabljena snage u kratko vrijeme od rujna do 21. prosinca jako propao i patio od groznice, a poslije toga prikovan uz krevet jedva je poživio još 7 dana.

Ovaj dodatak je napisao Dubrovčanin p. Rafael Prodanello, član Družbe Isusove, koji je ovu knjigu poslao u Dubrovnik na dar svojem nećaku p. Rafaelu Tudiševiću.

192. MARIN GUNDULA (1596-1647), fundator dubrovačkoga kolegija, djelovao u Dubrovniku 1622-1628. (možda i 1629), superior rezidencije 1631-1634. Vrativši se 1647. g. u zavičaj u poslu osnivanja kolegija umrije u GRUŽU 30. XI 1647. Pokopan je 1. prosinca u sakristiji Franjevačke crkve u Dubrovniku »con i suoi parenti« (Matice mrtvih iste crkve). Njegova je zaklada do 1658. g. kad je definitivno otvoren kolegij, narasla na 44.000 zlatnika. — O M. Gunduliću gl. Bašić, Elogia Jes. Rag. (»Vrela i prinosi« 3, str. 15-22) i moj članak »Gundulić i dubrovački kolegij« (Hrv. Revija 1938, str. 693-700).

193. IGNACIUS TUDISIO, rođen u Dubrovniku 1596., stupio u Is. red 9. XI 1613. (Cat. trienn. Rag. 1625), u Dubrovniku djelovao 1622/23 do 1631/32 (za 1629. g. ne zna se, jer ne postoji žematizam te godine); 1633.g. već nije u Dubrovniku. G. 1640. nalazimo ga u TEMIŠVARU, gdje mu naporni rad od nekoliko godina, a valjda i nezdrava klima, potkopaše zdravlje, pa ga je general Reda pozvao u Rim. Tu je 1643.g. sastavio veoma vrijedno izvješće o temišvarskoj misiji (»Vrela i Prinosi« 2, str. 11-13). Umro je u TIVOLIJU, valjda 28. IV 1645., kako ima Sommervogel (Bibl. de la Cie de Jesus), dok BAŠIĆ (Elog. Jes. Rag. o. c. str. 26), veli, da je prevalio sedamdesetu. Tu Bašić stvarno sam sebi protuslavi, jer u jednu ruku veli, da se Tudišević rodio »malo pred 1600. g.«, a u drugu, da je umro nedugo iza svog povratka iz Turske: po tom računu dobili bismo blizu 50 godina, što se slaže s izvorima. — Tudišević je bio superior u doba likvidacije dubrovačke rezidencije, prvih mjeseci 1639.g. Bio je bez sumnje dobar matematičar, dok mu je MARIN GETALDIĆ dao na pregled svoje matematičko djelo »De resolutione et compositione mathematica libri quinque«. Nakon Getaldiceve smrti Tudišević je uzeo na sebe skrb za izdavanje djela, koje je izišlo tiskom u Rimu 1630.g. prikazano od Getaldicevih još nejakih kćeri (filiae infantulae) kardinalu Franji knezu BARBERINU. (Sommervogel VIII; posveta u BAŠIĆA o. c. str. 25).

KAZALO OSOBA I MJESTA

- ADAŠEVCI**, mjesto u Srijemu 50
AFRIKA 132
AGAPIT, isusovac 65
AHELOJ rijeka u Grčkoj 20
AKVAVIVA (Aquaviva) Klaudije, isus. general 10, 23, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 40, 60, 61, 64-66, 70, 71, 76
ALBA vidi BEOGRAD
ALBANIJA 130
ALBERO, isusovac 70
ALDOBRANDINI Kinti (Passeri), kaddinal, 31
ALPERI GAŠPAR, profesor, 29
ALVARES Emanuel, lat. gramatičar 22
ALŽIR 129
AMALFA vidi ZATON
ANKONA 8, 17, 22, 23, 29, 34, 61, 72, 80, 119
APULICA 61, 132
ARA COELI, crkva u Rimu 67
ARAPIN 100
ARBE, vidi RAB
ARISTARSI 123, 125
ARISTOTEL 19
AUGUSTIN Marcelo, isusovac 33
AUSTRIJA, -NAC, 75, 88, 102, 120
AZIJAT 100

BAHORE, mjesto u Bosni 43
BAPSKA, mjesto u Srijemu 54

BARANJA 5,6
BARBERINI Franjo, kardinal 137
BARIJ 61
BALDELLO Nikola 31
BAŠIĆ Đorđe 12, 17, 119, 124, 127, 137
BEČ 80, 88
BELLARMIN Robert, kardinal 7, 11, 68, 136
BENEŠA Petar, 111
BENEVENT 62, 63
BEOGRAD (BIOGRAD) 5, 10, 17, 39, 41, 46, 47, 56-60, 66, 67, 69, 72, 74, 75, 80, 81, 85, 86, 88, 90, 91, 96-98, 104-106, 111, 112, 119, 121, 122
BENZON Ks. Franjo, hrv. penit. u Rimu 11, 12, 13
BERZETTO Nikola, profesor 29
BETLEM Gabor, erdeljski knez 58-61
BEŽADA, Turčin 85, 86
BIZOVAC, mjesto kod Osijeka 55
BIZZA Marin, barski nadbiskup 88
BOBALIĆ Andrija, 135
BOBOVA, mjesto u Srbiji 46
BOJANSKO jezero 44
BOKA KOTORSKA 130
BOMBINO Pavao, prof. 30
BONIS Marin, vidi DOBROJEVIĆ
BONO Ladislav, 36
BONO Mihajlo, 36

- BORCIJA, mjesto u Vojvodini 89
 BORKOVIĆ Janko, rektor u Rimu 9
 BOROLETA (BARLETA) 61, 62, 132
 BEROŠEVAC (BEROSCICA), mjesto u Srbiji 46
 BOSNA 5, 11, 39, 44-46, 49, 80, 91, 108
 BOSNA SREBrena 45
 BOSUT, rijeka u Srijemu 50, 92
 BOŠKOVIĆ Ruđer 13
 BOVINO, mjesto u Italiji 62
 BRACHE Tycho 18
 BRENUM, vidi MLINI
 BRINDISI (BRUNDIZIJ) 131
 BROĐANCI, mjesto kod Osijeka 54
 BUDIM 40, 58, 85
 BUDISLAVIĆ T. Natalis, mrkanski biskup 69
 BUFFERA Jeronim, prof. 29, 30
 BULIĆ Karlo 136
 BURKIJE Marko, dubrov. trgovac 47, 67
 CAKI Petar, šibenski arhiepzbiter 69
 CALAMOTTA, vidi KOLOČEP
 CANOSA, vidi TRSTENO
 CAPITOZZIO Šimun, dubrov. isusov. 8, 9
 CARIGRAD 67, 69, 90
 CARMINATA K. Ivan, rim. provincij. 24
 CAVALLERA, crk. povjesničar 14
 CAVTAT (CAPTATA) 131
 CERVA vidi CRIJEVIĆ
 CIRIGNOLA, mjesto u Italiji 62
 CLUJ (KOLOSVAR, CLAUDIPOOLIS), mjesto u Rumunjskoj 61
 COBELUZZIO Scipion, papin tajnik 40
 CRES 119
 CRIJEVIĆ H. 137
 CURSULA (CORCYRA) vidi KORČULA
 CURYCTA VETUS, vidi PAG
 CURYCTA, vidi KRK
 ČEMERNO, brdo u Bosni 43, 109
 ČUKA Jakob, 7
 DALMACIJA 6, 22, 34, 44, 45, 62, 72, 88, 95, 119, 120, 124, 131
 DALMATINAC 5, 7, 12, 17, 20, 22, 29, 30, 32, 38, 39, 44, 45, 61, 66, 69, 113, 136
 DAMAS, papa 122
 DEODAT (BOGDANČIĆ) Antun cenzor knjiga 13
 DEODAT Ivan Kašić, vidi KAŠIĆ Ivan
 DEODAT Ivanica 20, 21
 DEODAT Luka, 20, 21, 23
 DESPAUTERIUS Iva, lat.gramatičar 22
 DOBROJEVIĆ Marin, isusovac, rod. u Šibeniku 72, 88, 120
 DOMINIKANCI 120
 DONAT Elije 21
 DONJI MIHOLJAC 74, 86
 DRAGO, Marin, isusov. u Beogradu 72
 DRAVA 56, 60, 75, 78
 DRINA 43, 45
 DRŽIĆ (DARGA) Ivan, dubrov. superior 124, 126
 DUBROVČANIN 57, 58, 64, 67, 85, 86, 89, 90, 92, 110-112, 123, 124, 127, 131, 137
 DUBROVNIK (RAGUSA) 9-13, 17, 34, 36, 38-40, 60, 61, 69, 70, 72-74, 81-83, 98, 104, 106, 107, 113, 116, 117, 119-126, 128, 130, 134-137
 DUNAV (Ister) 44, 45, 47, 49, 52, 60, 86, 89, 90, 95
 ĐORĐIĆ K. Ivan, stonski biskup 34
 ĐURĐEVO, vašar 97
 ĐURO, katolik u Srijemu 51, 91
 ECHINADI, otoci u Jonskom moru 20
 ELAFIT vidi LOPUD
 EPIDAURO 131
 ERDELJ, -AC 39, 56-58, 60, 61, 67
 ERŽIKA, žena župnika u VILJEVU 78
 ESKULAP 131
 EVROPA 40, 47, 70

- FABIJE de Fabiis, magister 28, 33
 FANCEV Franjo 7
 FARLATTI 3, 69
 FARNESSE Aleksandar, kardinal 28
 FATATI Franjo 119, 125, 111
 FERİĆ Juraj, vikar u Dubrovniku 9
 FERMEDŽIN Euzebij 11
 FILIP II, španj. kralj 20
 FIRENCA 17
 FIRENTINAC 35, 38
 FOČA 43
 FORETIĆ Vinko 110
 FRANCUSKA, Francuz 22, 37, 100, 101,
 FRANKOPAN, knez 72
 FRUŠKA GORA 98, 99
- GABINIJE, sveti 136
 GACKO, mjesto u Hercegovini 42
 GALLI A. Marija, kardinal 26
 GARDANO (Cardano) Jeronim, matematičar i liječnik 18
 GAŠIĆ Emerik 50
 GELČIĆ, povjesničar 110
 GETALDIĆ Marin, matematičar 137
 GIANELLI Ciro, profesor 13
 GORI Kamilo, isusovac 111, 119, 137
 GORICA, grad u Italiji 13
 GRADIĆ Ivan, isusov. rođ. u Dubrovniku 119-121
 GRATIANI Gašpar, turski poslanik 74, 88-90
 GRAVOSA vidi GRUŽ
 GRČI 21, 46, 131
 GREGORIJANCI (GRGUROVCI), mjesto u Slavoniji 82-84, 102-105
 GREGORIANUM, kolegij u Rimu 29, 68
 GRGUR XIII, papa 18, 29
 GRGUR VELIKI, papa 31
 GRGUR Orsato, dubrov. gospodar 37
 GRGUR Sigismund, " " 36
 GRUŽ (Gravosa) 13, 117, 135, 137
 GUARINO (VARINUS), humanist, 21
 GUALFREDUCCI Bandin, pjesnik 29
 GUCETIĆ Marko Antun (Gotius) 69, 70
 GUNDULIĆ Ivan 38
- GUNDULIĆ Marin, dubr. isusovac, 111, 137
 GULIK-Eubel, crkv. pisac 22
- HAMMERL Franjo, isusovac 9, 13
 HASAN, paša 94, 98
 HERCEG NOVI (Castrum Novum) 130
 HERCEGOVINA 43, 44, 109
 HERERA Franjo, Kašićev drug 26
 HILARION, sveti 117, 131
 HORTA, mjesto u Italiji 62
 HROVAT pl. Karlo, prof. 9
 HRVATI 29, 56
 HUNI 52
 HUNKO Ivan 110
 HVAR (Pharia) 36
- ILAČA, mjesto u Srijemu 50, 91
 ILINCI, mjesto u Srijemu 50
 ILIRSKI jezik 32
 ILIRIK 39, 44, 113
 ILIRSKI kolegij 23
 ILOK 51, 66, 94, 95
 ISTRA 119
 ITALIJA 22, 37, 39, 60, 61, 119, 125, 130
- JADRANSKO more 22, 45, 73, 116, 119, 120, 121
 JAKA (Jacca), dubrov. gdja 122, 123
 JADRO (Zeleni), rijeka u Bosni 45
 JAKIN vidi Ankona
 JAKOB sveti, - bolnica u Rimu 28
 JAKŠIĆ Marko, kapetan 73
 JANOTTI Hipolit, isusovac 32, 33
 JASKA, (Jastrebarsko) 9
 JERNAVA, mjesto kod Dubrovnika 110
 JERONIM, sveti 12, 14, 22, 114, 121, 125
 JONSKO more 20, 61
 JUGOVIĆ Petar (Tiborjancije) 102, 103, 105
 JUPANA vidi ŠIPAN
 JUSTINIJAN Benedikt, penitenc u Rimu 31
- KALABRIJA 130, 131
 KALVIN 76, 103, 105

- KAPTOL, mjesto u Slavoniji 55
 KAPUA 64
 KARAKAŠA, paša 60, 74, 75, 84
 KARAŠEVO, mjesto kod Osijeka 54
 KARAŠICA, rijeka u Slavoniji 54, 78
 KASIOPEJA, zvijezda 10, 17, 19
 KAŠIĆ Bartol 5-14, 17, 21-26, 29-41, 45, 47-52, 54-76, 86-94, 96-116, 119-130, 132, 134-137
 KAŠIĆ Ivan Petar 20, 21
 KATIĆ Petar, prizren.biskup 88-91
 KEMPENAC Toma 12
 KLAU (Clavius) Kristofor, astronom 18, 19
 KLEMENT VIII, papa 25, 30, 31, 38
 KOMBRIČANI (Conimbrices), građani grada u Portugalu 19
 KOLOČEP 61, 73, 126, otok
 KOLUBARA 46, 107
 KOLUR, zvijezda 18
 KOMULOVIĆ Aleksandar, dubrov. isusovac 23, 38
 KORČULA 36, 73
 KORJEN, brdo u Bosni 44, 45, 109
 KOŠUTICA, mjesto u Bosni 108
 KOTOR 23
 KRIŽEVCI, mjesto kod Osijeka 54, 99
 KRK 119
 KUKUJEVCI, mjesto u Srijemu 50
 KUZMINCI, mjesto kod Osijeka 55, 100
 KVINTILIJAN M.Fabije 29

 LABUD, zvijezda 18
 LADIMIREVCI, mjesto kod Valpova 55
 LAJKOVAC, mjesto u Srbiji 46
 LAMALLE Edmond, prof. u Rimu 11, 14
 LATERAN, bazilika 28
 LATINI 21, 46
 LAZARET, predgrađe Dubrovnika 110, 111
 LAZAREVAC, mjesto u Srbiji 46
 LAZE, mjesto u Bosni 108
 LEPANT 10, 20
 LIBURNIJA 45, 72
 LISAC, župnik kod Dubrovnika 134

 LOJLA Ignacije 25, 28, 29, 125
 LOPUD (Srednji) 127-130, 132, 135
 LORET, mjesto i svetište u Italiji 10, 11, 23-25, 30, 34, 71, 72, 80, 124
 LOVRIJENAC, tvrđa 130
 LOVRIJENAC, tvrđa Dubrov. 130
 LUKA, mjesto na Šipanu 133, 134
 LUPATI I.Andrija, dubrov.rektor 12, 13
 LUPIS de Arkandeo, dubr.nadbiskup 13
 LJEŠ (Alexium) mjesto u Albaniji 130
 LJUBA (Gluba), mjesto u Srijemu 51

 MACERATA, grad u Italiji 13, 23
 MAĐAR 39, 58, 60
 MAĐAR (Hunar) Petar, kalvin 102, 105
 MAGGIO Franjo, dubrov.rektor, 11-13
 MAGNOCABALUS Pavao, novak 26
 MAHUT sveti, crkva u Rimu 25
 MALA VAŠICA, mjesto u Srijemu 50
 MAKEDONIJA 39
 MANFREDONIA, grad u Italiji 132
 MARAVIĆ Marijan, biskup 54, 55
 MARIJA, sv, samostan u Dubrovniku 116
 MARIJA Mandaljena, župa 117
 MARIJANCI, mjesto kod Valpova 101
 MARINASCI Vinko, župnik u Nijemcima 92
 MARINCI, mjesto u Srijemu 50, 91
 MARKO sv, samostan u Dubrovniku 114, 115
 MARSILIJE, liječnik u Rimu 25
 MASTRILI Karlo, propovjednik u Rimu 26
 MARNAVIĆ Tomko 124
 MATIJAŠEVIĆ (Mattei) Ivan Marija 8, 11-14, dubrov.isusovac
 MATKOVIĆ Šimun Ivan 40, 41, 48-53, 60, 61, 65-69, 90, 91, 94, 96-98, 104
 MAUROLICO Franjo 18, 19
 MELADA Vidi MULAT
 MELITA vidi MLJET

- MELLINI** Giangrazia 66
NEMČETIĆ Nikola 110
MESINA 18, 130
MICHELANGELO 28
MIKANCIJE Bartol 32
MILOBAR Fran 11
MITROVICA (Sirmium) 49, 56, 57, 66, 74, 90-92, 98
MLECI 17, 20, 22
MLINI 117
MONS ALMUS vidi **FRUŠKA GORA**
MONTEROTONDO 88
MONTENO, liječnik 111
MOROSLAVCI (Maroslavci), mjesto nedaleko Valpova 80
MONTINI Petar 28
MOROVIĆ, mjesto u Srijemu 49, 50, 91
MULAT, otok 22
MLJET 72, 73

NAPPI Jeronim 7, 13
NAUPACTUM vidi **LEPANT**
NATALIS Venerius, zadarski nadb. 22
NAVAROLA I.Pavao, rektor u Rimu 26
NJEMAČKA 37
NOBILI Jakob, dubrov.isusovac 38
NOA 45
NJEMCI (Nimci), mjesto u Srijemu 50, 51, 92, 93, 96
NOVAK, mjesto u Srijemu 51
NAPULJ 62-64, 69, 71, 80, 130
NIKOLIĆ Petar 55

OMBLA, dubrov.rijeka 117
ORLANDINI, povjesničar 10, 25
OSIJEK (ESEK, OSIK) 53-56, 74, 75, 80, 84-86, 97-99, 106
OSOR, grad na otoku Cresu 119
OTRANT (Hydruntus) 130

PADOVA 9
PAG, **PAŽANIN** 13, 20-22
PAKLJENO, mjesto na otoku Šipanu 133
PAMFILIJE, kardinal 31
PANONIJA, -AC 39, 48, 60, 77, 113
PAULIS de Laurencije 66, 68

PAUTEREN Jan vidi **DESPAUTE-RIUS**
PAVAO V, papa 34, 39, 40, 47, 61, 65
PAVLOVIĆ Dragoljub 17
PAZAR Celibi, vidi **ROGATICA**
PEČUH (Peccuvium, Quinqueecclesiae) 40, 55, 56
PELJESAC 36
PERAST 30, 131
PERUĐA 70
PETAR, luteran 75, 76
PETKA, selo u Srbiji 46, 107
PIJO XI vidi **RATTI**
PIJO V, papa 20
PIJO IV, papa 24
PICENO 24, 72
PILE, dubrov.čtvrť 117
PODŽEPLJE, mjesto u Bosni 45, 108
POLJSKA 37
PODRAVINA 86, 97
PRODOR, mjesto kod D.Miholjca 86
PRACATTO Mihovil 128
PRAČA (Proecia) rijeka u Bosni 44, 45
PREMROU M. 88
PRIDIJAN Paulo 19
PROB, rimski car 98
PRODANELLO Rafo 7-10, 17, 137

RAB 21
RAGIO Tomo, isusovac 23
RATTI 9 (kasnije papa Pijo XI)
RAVICIJE 32
RECINETI, grad u Italiji 25, 71
REGIO Karlo 26
RESTI Mihovil 34
RICASOLO Pandulf 34, 37
RICI Bartol 26
RIDIGORO Dominik 34, 37
RIJEKA (FIUMA) 13
RIM 5, 7-14, 17, 21, 24, 25, 28-33, 36-40, 57, 60, 61, 64-72, 80, 86, 88, 102, 111, 112, 119, 121-129, 136, 137
RIMSKI kolegij 25, 29, 30, 32, 33, 38
RODRIGUEZ Alfonso 12
ROGATICA 45, 67, 108
ROMANJA, pokrajina u Italiji 33
ROVIGLIONI Cezar, isusovac 64

RUSCONI Ivan Luj 13

SABA sv. vidi HERCEGOVINA

SABINA, grad u Italiji 28, 32

SABIONCELLUM vidi Pelješac

SACCHINI Franjo 10, 25

SALICETTI Natalis 11, 13

SARAJEVO, 9, 12, 80

SAVA 47-50, 57, 60, 91, 92

SEMENDRIA vidi SMEDEREVO

SERRA Jakob 66

SEZZE, grad u Italiji 32, 33

SICILIJA 130

SIKSTO V, papa 22

SILVESTAR Mucio 37, 38

SIPONTO, mjesto u Italiji 132

SKADAR (SKUTTARIS) 44

SLANO (Slanum) 36, 134, 135

SLAVENI 23, 57

SLAVONIJA 5, 6, 22, 48, 75

SMEDEREVO 46, 58, 59, 66

SOMMERVOGEL 17, 29, 124, 137

SOT, mjesto u Srijemu 51

SPINELLA Petar Antun 31

SPLIT 80

SRBI 46, 48, 51, 106, 109

SRBIJA 5, 39

SRD, brdo iznad Dubrovnika

(Sergius) 110

SREDNJI vidi LOPUD

SREBRENICA (Argentina) 45

SRIJEM, 5, 6, 39, 48, 49, 60, 69,

74, 79, 91, 97

STEFONI Bernardin 29, 30

STAGNUM vidi STON

STOJKOVIĆ M. 8, 10, 11, 13, 17, 123

STOJKOVIĆ Benedikt (Stay) 13

STAY vidi STOJKOVIĆ B.

SOFOKLO 29

STON 34

STRIDON, mjesto u Dalmaciji 12

STRIJELAC, zvijezda 18

SUZANA, sveta 136

SZABO Đuro 51

SZINI Stjepan 39, 41, 47, 57, 58, 60, 61, 67-69

ŠEHER, beg 93, 96

ŠIBENIK 34, 69, 72, 88

ŠIMUN, sveti, crkva u Dubrovniku 116

ŠIPAN (Jupanus), otok 118, 133, 134

ŠLJIVOŠEVCI, mjesto kod Valpova 82

ŠPANJOLSKA 37

ŠPRLENTA (Sparlenta) Ivan 127, 128, 135

ŠREPEL Milivoj 9

ŠTEFANIĆ Vjekoslav 11

TALIJAN 35, 63

TANIO B.Ivan, profesor 23

TAMIŠ, rijeka 88

TATARI 95

TAURUNUM vidi BEOGRAD (zapravo ZEMUN)

TEMIŠVAR 74, 86-90, 137

TEMPESTIVI Fabije 37

TIBER, rijeka u Italiji 45

TIBORJANCI (Tiburantium), mjesto kod Valpova 75

TIVOLI 137

TJENTIŠTE, mjesto u Bosni 43

TOMA sveti, crkva u Dubrovniku 115

TORSELINI Horacije 30, 72

TOVARNIK (Tovaruca), mjesto u Srijemu 75

TRAKIJA 32, 39

TREBINJČICA, rijeka 110

TROGIR (Tragurium, Trau) 34

TRSAT, mjesto kod RIJEKE 72

TRST 13

TRSTENO, mjesto kod Dubrovnika 118, 127

TUDIŠEVIĆ Rafael 8, 17, 137

TUDIŠEVIĆ Ignacije 111, 137

TUGOLIN Jakob 86-90, 120

TUNIS 129-132

TURCI 10, 20, 37, 40-46, 49, 52, 53, 56-57, 59, 61, 63, 64, 67, 69, 75,

78-87, 90, 93, 95, 96, 98, 100, 102, 106, 109, 130, 131

TURSKA 11, 23, 40, 137

TUSKUL 26, 32, 33, 65

VALENTI Silvio Gonzaga 11, 13

VALPOVO 54, 75, 78, 80, 82, 84, 86

VALJEVO 46, 107

VANINO Miroslav 5, 6
VASARHELY Grgur 56
VATIKAN 9, 12, 31, 32, 34, 66, 95, 122
VEGLIA vidi KRK
VELIŠKOVCI, mjesto kod Valpova 75
VELLETRI, kotar u Italiji 32, 33
VENECIJA 130
VENUSTO Gabrijel 25
VERONA, grad 21
VIGNOLA Jakob 28
VILLA DEI de, Aleksandar 22
VILJEVO, mjesto kod Valpova 76, 78, 81, 82, 86
VINKO, župnik 82-84, 102-105
VIROVITICA 80
VISCONTI, milanski knez 132

VITTELESCHI Mucije 32, 70-72, 111, 122-126
VITERBO 11
VOJVODINA 86
VOLTURNO, grad u Italiji 62
VUKA, rijeka u Slavoniji 52
VUKOVAR 52, 56, 75, 99

ZADAR (JADERA) 22, 23, 44, 73, 120
ZAGREB 6, 9
ZATON, mjesto kod Dubrovnika 117, 118, 127
ZEMUN 85, 97

ŽEPA, mjesto u Bosni 108
ŽIDOV 106

KAZALO:

Riječ prevodioca	— — — — —	str.5
Predgovor M. Vanina	— — — — —	7
AUTOBIOGRAFIJA B.KAŠIĆA	— — — — —	17
I Pojava Kasiopjejske zvijezde 1572. g.	— — — — —	17
Kašićeva mladost	— — — — —	17
II Ulazak u novicijat i školovanje	— — — — —	27
III Prva dubrovačka misija 1609	— — — — —	34
IV Putovanje kroz tursko područje Bosne i Srbije	— — — — —	39
Prilike u Srijemu i Slavoniji	— — — — —	48
Boravak u Beogradu i Srbiji	— — — — —	57
V Povratak u Dubrovnik i Rim	— — — — —	60
VI Poslovi s papom Pavlom V i kardinalima u Rimu	— — — — —	65
VII Druga misija u tursko područje 1618 g.	— — — — —	72
Boravak u Slavoniji	— — — — —	75
Boravak u Vojvodini	— — — — —	86
Rad u Srijemu	— — — — —	90
VIII Druga osječka i valpovačka vizitacija	— — — — —	97
Putovanje od Beograda do Dubrovnika	— — — — —	106
IX Druga dubrovačka misija 1620.g.	— — — — —	111
X Propovijedi na dalmatinskom jeziku	— — — — —	113
XI Zalasci u mjesta kraj Dubrovnika	— — — — —	117
XII Promjena kuće i smrt B.Kašića	— — — — —	137
KAZALO OSOBA I MJESTA	— — — — —	138

Izdavač:

Kulturno informativni centar
»PRIVLAČICA« 56251 Privlaka

Gl. i odg. urednik

Martin Grgurovac

Predsjednik Izdavačkog savjeta

Dr. Katica Ćorkalo

Naslovna strana

Antun Babić, ak. kipar

Teh. urednik

Martin Grgurovac

Korektor

Prof Marko Landeka

Tisak:

»Grafosrem« Šid

Naklada: 1000 primjeraka

Knjigu sufinancirala Republička Samoupravna interesna zajednica kulture SR
Hrvatske.

Privlaka, 1987.

DUKAT, II Kolo

